CECILIA CĂPĂȚÎNĂ

SINTAXA LIMBII ROMÂNE
CURS

EDITURA UNIVERSITARIA CRAIOVA
2007

Referenți științifici
Prof.univ.dr. Ion Toma

Copyright © 2007 Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale

CĂPĂȚÎNĂ, CECILIA;

SINTAXA LIMBII ROMÂNE - CURS / CĂPĂȚÎNĂ CECILIA –
Editura Universitaria, 2007 (Tipografia Universității din Craiova)
330 p.;
21 cm;
Bibliogr.
ISBN: 978-973-742-606-2

Tipografia Universității din Craiova
Str. Brestei, nr.156A, Craiova, Dolj, România
Tel.: +40 251 598054

Tipărit în România

CUPRINS

Prefață....1
Conceptul de *sintaxă*....6
Istoria sintaxei românești....8
Unități sintactice....20
Partea de propoziție....22
Sintagma....32
Propoziția....36
Fraza....49
Enunțul....52
Relații sintactice....53
Dependența....54
Coordonarea....63
Supraordonarea....75
Apoziționarea....79
Funcții sintactice....86
Predicatul....86
Numele predicativ....101
Complementul predicativ al obiectului....106
Predicativul suplimentar....108
Subiectul....116
Acordul dintre subiect și predicat....153
Complementul direct....179
Complementul secundar....185
Complementul indirect....187
Complementul prepozițional....190
Complementul de agent....197
Complementul posesiv....199
Complementul comparativ....201
Circumstanțialul de timp....209
Circumstanțialul de loc....219
Circumstanțialul de mod....225
Circumstanțialul instrumental....230
Circumstanțialul sociativ....234
Circumstanțialul cantitativ....237
Circumstanțialul de relație....239
Circumstanțialul de cauză....244
Circumstanțialul de scop....251
Circumstanțialul condițional....254

Circumstanțialul concesiv....261
Circumstanțialul consecutiv....270
Circumstanțialul opozițional....276
Circumstanțialul cumulativ....282
Circumstanțialul de excepție....287
Atributul....294
Apoziția....309
Bibliografie....317
Surse....322

CURS DE SINTAXĂ A LIMBII ROMÂNE
PREFAȚĂ

Am conceput cursul acesta într-un anume fel. Pe de o parte, pentru a prezenta studenților filologi rezultatele obținute de reprezentanții gramaticii românești tradiționale și moderne în studiul sintaxei, pentru a le facilita înțelegerea noii gramatici academice. Pe de alta, din dorința de a solicita, din partea acestora, o colaborare. O colaborare benefică pentru ambele părți, deoarece identificarea mecanismelor de funcționare a sistemului lingvistic presupune nu numai cunoașterea elementelor de sintaxă, a diverselor orientări și metode de cercetare în acest domeniu, ci, mai ales, interpretarea faptelor de limbă dintr-o perspectivă dinamică, ce conduce la înțelegerea funcționării complexe a limbii. În ce privește problemele controversate, am prezentat argumentele și contraargumentele unei anumite ipoteze și m-am situat, în cele mai multe cazuri, de o anumită parte. Nu pot nega faptul că, uneori, m-am aflat nu în imposibilitatea de a lua o decizie, ci de a o motiva suficient de clar. Adeseori, din confruntarea de opinii, pe care mereu am iscat-o, am reușit să încurajez participarea la dezbatere a studenților mei. În privința definirii unor aspecte sintactice, am evidențiat nu doar dificultatea trasării unor limite exacte ale unui anumit fapt, cât, mai ales, ineficiența unui asemenea mod de gândire. Sistemul limbii funcționează, din nefericire pentru spiritele conservatoare, după o dinamică specială, cu norme care se schimbă, cu clase, forme, construcții, fenomene etc. care nu întotdeauna sunt foarte clar delimitate unele de altele. Partea cea mai stabilă a limbii, morfologia, a reușit să inventarieze forme și să stabilească norme ale claselor de cuvinte, pentru perioade mari de timp. Sintaxa însă, răspunzătoare de funcționarea completă a limbii, și-a subordonat nu doar morfologia, examinând combinațiile de forme ale cuvintelor, ci și alte niveluri lingvistice, mai puțin stabile. Sistemul combinativ pare infinit, și, în consecință, greu de normat. Și totuși, multe dintre combinațiile existente se realizează

potrivit unor reguli. Asocierea sintactică presupune atât o compatibilitate semantică a termenilor, cât şi ierarhizarea lor combinatorie, cu un centru care impune restricţii de formă şi de funcţie celuilalt termen, cu organizări specifice anumitor tipuri stilistice de texte.

Am avut mereu în vedere dublul obiectiv al cursului: informarea şi formarea studenţilor ca profesori de limba română, cercetători ai domeniului lingvistic, capabili, la rândul lor, să ofere informaţii corecte şi, mai ales, să declanşeze mecanismele gândirii, accceptând sau negând, completând, relaţionând şi demonstrând, cu ajutorul argumentelor, un anume punct de vedere, o anumită teorie. Toate acestea m-au determinat să mă situez, în majoritatea situaţiilor, pe o poziţie intermediară în ce priveşte aderarea la unul sau la altul dintre curentele lingvistice. De altfel, consider că pentru formarea unei gândiri lingvistice a studenţilor e nevoie de acest "stadiu" al dezbaterilor de opinii. Rolul profesorului, în opinia mea, nu poate fi redus la transmiterea unilaterală a unei teorii, deoarece, în acest fel, el nu "încurajează" participarea studenţilor săi la actul gândirii, ci îi obligă la reproducerea exactă a unor date. Astfel "pregătit", el nu va deveni nicicând un "formator" al gândirii elevilor săi, ci un "demolator" al acesteia. Simplificând lucrurile, de ce mai e nevoie de alţi cercetători în domeniul gramaticii, dacă, de pildă, adevărul teoriei *Gramaticii Academiei* e absolut, cu alte cuvinte "reproducerea" exactă a acesteia e suficientă? Susţin însă că, în anumite situaţii, cum ar fi probele de limba română la diferite examene şi concursuri, ar trebui să existe soluţii unitare.

În momentul de faţă ne aflăm într-o situaţie specială. Timp de aproape patru decenii, studiile şi cercetările lingvistice, dar şi cei mai mulţi profesori de limba română au infirmat unele dintre soluţiile oferite de ediţia a II-a a *Gramaticii Academiei.* Noua gramatică academică (*GALR*) zdruncină prejudecăţi, stârneşte la dezbatere, incită la judecarea faptelor supuse observaţiei, demolează „autoritatea" dascălilor-plagiatori şi întronează gândirea, îndemnând la o interpretare complexă a faptelor de limbă, la adoptarea unor decizii nu neapărat ferme, ci

argumentate şi convingătoare. Nu în ultimul rând, *GALR* descătuşează cercetarea lingvistică românească din chingile „unicelor interpretări", demolează „curatul meşteşug de tâmpenie" al reproducerii dogmatice, prin declanşarea şi stimularea mecanismelor gândirii, analizei, argumentării şi interpretării.

Impresionantă printr-o concepţie originală şi prin dezbaterea nuanţată, incitantă prin idei, soluţii şi interpretări, revoluţionară prin substanţă şi prin modelul instituit, noua *Gramatică academică a limbii române* este, indiscutabil, cel mai important eveniment ştiinţific al ultimelor patru decenii.

Acelora, pentru care întotdeauna „strugurii la care nu ajung li se par acri", în cazul de faţă, acelora pentru care noua gramatică rămâne doar „un tratat academic" ce nu va determina nicio schimbare asupra gramaticii şcolare, trebuie să li se reamintească faptul că exerciţiile de schimbare a mentalităţii au început de mult şi, evident, vor continua. Pentru aceia care nu vor înţelege niciodată că orice ştiinţă se updatează mereu, valorificând, printr-un proces deloc simplu, noile achiziţii, încremenirea în lucruri ştiute, multe dintre ele depăşite, reprezintă soluţia cea mai comodă, iar pentru cei neputincioşi, chiar singura soluţie. Referindu-se la acest „segment restrâns de cititori, încremeniţi în modul de gândire şi în bagajul de cunoştinţe al anilor '63 – '64", Gabriela Pană Dindelegan, în dezbaterea asupra noii gramatici, găzduită de *România literară* (din 10.03.2006), precizează că „*GALR* nu e o *gramatică de tip şcolar*, cum, de altfel, nu a fost nici vechea *GA*", că „este o gramatică *de tip academic*, reflectând, pe de o parte, stadiul de evoluţie al românei literare actuale (în cincizeci de ani limba a evoluat considerabil!), iar, pe de alta, cerinţele teoretice şi metodologice ale momentului prezent". Concluzia: „nu înseamnă că *GALR* nu poate fi *adaptată* pentru necesităţi şcolare; operaţie care impune însă o prelucrare prealabilă a materialului, cu o destinaţie specială didactică".

Învăţarea prin cunoaştere a diverselor opinii asupra aceluiaşi fenomen lingvistic şi, mai ales, prin compararea argumentelor sau prin oferirea unei noi soluţii este, în opinia

mea, cea mai bună cale de a exersa gândirea. Să nu uităm că şi în viaţă, mereu suntem puşi în situaţia de a lua decizii în momente mai mult, mai puţin sau deloc asemănătoare cu altele. Fără doar şi poate că în aceste situaţii, trebuie să ţinem cont de informaţii, de experienţa noastră şi a altora. Paradoxal, în ştiinţele limbii, deşi avem acces, pe căi diverse, la foarte multe informaţii, totuşi acestea sunt limitate fie pentru că nu pot acoperi complexitatea fenomenului lingvistic, fie pentru că cele mai multe dintre ele se regăsesc într-o formă aproape identică în foarte multe lucrări. Ba mai mult, nici nu avem cum să deţinem toate aceste informaţii, câtă vreme nu există nici capitalizarea, nici structurarea lor. Câştigător e acela dintre noi care ia o decizie corectă, bine motivată, pentru că ştie să gândească, nu pentru că poate să reproducă întocmai nişte date care, întâmplător, nu oferă cea mai bună soluţie. Câtă vreme profesorul nu contribuie cu nimic la pregătirea tânărului în vederea luării unei decizii, pregătire care poate începe cu analiza faptelor de limbă sau a construcţiei acestora, sensul cursului său e nul. De aceea, prin intermediul acestui curs de sintaxă a limbii române, încerc să-i fac pe studenţi să creadă cu putere în "şcoala gândirii". Încerc să mă împotrivesc unui anumit model tradiţional, care dă mereu satisfacţie „zeului" de la catedră şi în care studenţii sunt trataţi doar ca nişte ascultători, lipsiţi de plăcerea implicării în jocul gândirii. Rolul comunicării de informaţii, al dezbaterii şi al deciziei într-o echipă formată din profesor şi studenţi trebuie să devină foarte important. Reproducerea fidelă a cursului la examen şi a unor cărţi, articole, studii etc. în diferite lucrări ale absolvenţilor (mai ales, în lucrarea de licenţă) asigură, din nefericire, multiplicarea la infinit a plagiatorilor, nu a creatorilor, nici măcar a vorbitorilor instruiţi.

Într-un articol intitulat *Probleme de analiză şi de construcţie a frazei*, Ion Diaconescu arată că „scopul analizei" gramaticale este acela „de a determina *unităţile constitutive* în cadrul unei ierarhii, *relaţiile* pe baza cărora unităţile se încadrează în ansamblul imediat superior, *mijloacele* cu ajutorul cărora se exprimă relaţiile şi *funcţiile* pe care le îndeplinesc unităţile sintactice" (*art.cit.*, 14).

Sunt de acord cu ideea că „analiza nu reprezintă, în studiul limbii, o finalitate, ci doar o etapă preliminară a procesului de sinteză, a actului creator", astfel încât, „după modelul descoperit, să construim" (*ibidem*) enunţuri. La întrebarea firească dacă identificarea unităţilor constitutive ale unui enunţ, a relaţiilor dintre acestea, a mijloacelor prin care se exprimă, a funcţiilor sintactice este suficientă pentru a construi o vorbire corectă, răspunsul nu poate fi afirmativ. Construcţia vorbirii e un act creator, dependent de mai mulţi factori, printre care logica, înţelegerea clară a realităţii, învăţarea unor modele de limbă etc. Stăpânirea mecanismelor de producere a enunţurilor, cât şi învăţarea unor tehnici ale transformărilor sintactice, precum „transformarea construcţiei active în una pasivă, a propoziţiilor afirmative în negative sau a enunţiativelor în interogative, a juxtapunerii în joncţiune, a unor subordonate în coordonate şi invers [...], a contragerii propoziţiilor şi a dezvoltării părţilor de propoziţie" (Avram 1978), pot ajuta la construirea unei vorbirii corecte.

Mai cred că textul supus analizei sintactice nu poate rămâne – aşa cum se întâmplă de ceva timp în gramatica românească - cel „clasic" din literatura secolelor trecute. Nu doar lexicul, grafia şi pronunţia au suferit modificări semnificative de-a lungul timpului, ci şi modul de construire a vorbirii. Prin urmare, ce importanţă mai poate avea modelul vechi al vorbirii pentru construirea enunţului în limba română actuală? Doar pentru specialistul în istoria limbii, pentru cel care vrea să explice originea şi evoluţia unor modele de construcţie sintactică, acest gen de text este important. Pentru vorbitorul limbii române actuale însă, acest text va fi, în majoritatea cazurilor, „tradus" în româna actuală şi „prelucrat" în registrul sintactic actual, pentru a putea fi înţeles şi apoi abandonat, deoarece acest vorbitor trebuie să înveţe mecanismele de producere şi de înţelegere a vorbirii actuale. Iată de ce textele supuse analizei din acest curs sunt de română actuală şi aparţin unor variate registre stilistice ale limbii literare. Rareori, am apelat la „creaţii" proprii, ferindu-mă de „locurile comune" şi chiar de limitele exprimării proprii, frecvent

însă am exemplificat diferitele aspecte cercetate cu texte de română literară, din surse variate.

CONCEPTUL DE SINTAXĂ

1. Prin complementaritate, toate concepţiile, tehnicile şi terminologiile existente în domeniul ştiinţelor limbii oferă imaginea funcţionării sistemului lingvistic. Limitându-ne cunoaşterea la una dintre teorii, riscăm să nu stăpânim multe dintre aspectele complexe şi complementare ale limbii. De aceea vom avea în vedere, în definirea conceptului de sintaxă, varietatea semnificaţiilor acestuia, datorată perspectivei, metodelor şi obiectivelor propuse de diversele şcoli lingvistice.

Dacă Aristotel "pune bazele unei analize sintactice într-o teorie a structurii frazei, cu doi poli: subiectul şi predicatul" (Mounin 1999: 64), termenul de sintaxă (în greacă, *syntaxis* este abstractul verbal al lui *syntasso* "a construi"), cu semnificaţia de "construcţie, îmbinare, aşezare împreună", este introdus într-un inventar terminologic al tratatului *Peri syntaxeos* de către învăţatul alexandrin Apollonios Dyscolos.

Fixând obiectivul sintaxei la construirea unei vorbiri perfecte, Priscian (sec. al VI-lea e. n.), traducător al lui Dyscolos, rămâne un reprezentant al gramaticii latine antice care "aserveşte faptele latine la regulile greceşti" (Mounin 1999: 67).

Până în secolul al XVII-lea, gramaticile sunt descriptive şi normative, determinând şi preocuparea de a instituţionaliza o limbă literară. *Gramatica generală şi raţională*, scrisă de Arnould şi Lancelot, completată de Duclos, publicată la Port-Royal în 1660 încearcă să explice mecanismele vorbirii prin analogie cu cele ale gândirii. Autorii evidenţiază, din această perspectivă, elementele comune şi principalele diferenţe dintre diferite limbi. Sintaxa, în viziunea acestei gramatici, este definită ca "mod de construcţie" bazată pe regulile acordului şi pe regim – fundamentul "raportului de determinare" (*ibidem*).

La sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, lingvistica îşi deplasează interesul spre aspectele formale ale limbii. Cele două compartimente gramaticale sunt morfologia şi sintaxa. Potrivit teoriei lui Ferdinand de Saussure, care prin *Cursul de lingvistică generală* revoluţionează gândirea lingvistică, cele două tipuri de relaţii paradigmatice şi sintagmatice caracterizează cele două componente gramaticale.

Lingvistul american Leonard Bloomfield în *Langage* (1933) izolează prin comutare, în planul unităţilor semnificante, unităţile minimale pe care le numeşte morfeme. Inventariază procedee prin care se poate construi o frază.

Şcoala funcţională franceză, distribuţionalismul american şi şcoala glossematică daneză integrează morfologia şi sintaxa în morfosintaxă. Aceasta are ca obiect "studiul formelor (flexiunea şi derivarea) şi regulile de combinare care regizează formarea sintagmelor şi a frazelor" (Bloomfield, apud Coteanu 1998: 258-259).

Opusă direcţiei analitice, orientarea generativ-transformaţională consideră sintaxa componenta de bază a gramaticii. Mecanismele concepute de generativişti oferă reguli de compunere a enunţului, identificate în organizarea şi funcţionarea sistemului unei limbi. Organizarea şi funcţionarea competenţei lingvistice a individului care creează enunţuri, care distinge între un enunţ corect şi altul incorect, care identifică relaţii între enunţuri constituie obiectivul fundamental al variantei generativ-transformaţionale a lui N. Chomsky, din 1965. Teoria cazului a lui Charles J. Fillmore şi GB (gramatică a *guvernării* şi *legării*; GB = engl. *Goverment and Binding*) sunt două tipuri de gramatici de concepţie generativă. Prima concepe structura de adâncime ca fiind „organizată exclusiv semantic, pe categorii logico-semantice de tipul rolurilor, numite *cazuri*, iar structurarea sintactică apare numai în suprafaţă, revenind în exclusivitate transformărilor" (*DSL*, *gramatică*). Cealaltă porneşte de la ideea că există proprietăţi universale ale limbilor naturale, pe baza cărora se pot formula modele de funcţionare a unei limbi. GB „a încorporat elemente din modelul standard (n.n.

adică din gramatica generativă a lui Chomsky) [...], precum şi următoarele teorii lingvistice: teoria „cazurilor" a lui Ch. J. Fillmore; teoria „guvernării" a lui L. Hjelmslev; teoria referinţei elementelor anaforice şi a relaţiei cu antecedentul; teoria logico-semantică a predicatelor şi a argumentelor; idei din teoria lexicalistă a lui Joan Bresnan privind creşterea rolului lexiconului în cadrul gramaticii" (*ibidem*).

1.1.Spre deosebire de celelalte domenii lingvistice, sintaxa impune o cunoaştere amplă şi o înţelegere mai profundă a limbii. Nevoia firească a comunicării realizate prin construirea şi înţelegerea mesajului unui text a determinat studierea mecanismelor de funcţionare a limbii. Sintaxa reprezintă nivelul superior al funcţionării complete a limbii. Acest lucru explică, în bună parte, de ce disciplina sintaxei e relativ nouă în raport cu celelalte ştiinţe ale limbii. În lingvistica românească, sintaxa a ocupat şi ocupă încă un spaţiu restrâns în raport cu celelalte domenii.

În majoritatea referirilor la istoria sintaxei româneşti, apar menţionate atât lucrări care prezintă un interes strict istoric, cât şi lucrări de interes ştiinţific. Selectez, pentru prima etapă a istoriei lingvisticii româneşti, lucrări în care există elemente de sintaxă din lista alcătuită de Iorgu Iordan, în *Limba română contemporană.*

Elementa linguae Daco-romanae sive Valachicae a lui Samuel Micu, tipărită la Viena în anul 1780, este considerată „prima gramatică adevărată" , având „meritul de a fi servit multor străini, cunoscători ai limbii latine, să înveţe româneşte şi mai ales să-şi dea seama de originea latină a limbii române" (Iordan 1956: 751).

Următoarea lucrare, *Grammatică românească*, a fost scrisă de Ion Eliade-Rădulescu şi a apărut la Sibiu, în anul 1828. Câteva realizări, cum ar fi principiul fonetic în ortografie şi formularea unor reguli, îl determină pe Iorgu Iordan să plaseze această scriere „alături de realizările cele mai remarcabile ale lingvisticii noastre" (*ibidem,* 756-757).

Cea mai importantă dintre lucrările lui Timotei Cipariu se numeşte *Gramatec'a limbei romane* şi are două părţi: *Analitica* şi *Sintetica*, care au apărut la Bucureşti în 1869, respectiv 1877. În ciuda evidenţierii unor elemente originale ale lucrării, cum ar fi cele de morfosintaxă, Iordan îi reproşează lui Cipariu „confundarea (sau identificarea) gândirii cu limba" (*ibidem,* 757).

Următoarea lucrare, considerată „prima gramatică cu adevărat ştiinţifică a limbii noastre" aparţine lui H. Tiktin. Se intitulează *Gramatica română* şi are două volume: *Etimologia* şi *Sintaxa,* apărute la Iaşi în anul 1891. „Caracterul ei ştiinţific se datoreşte, înainte de toate, prezentării şi interpretării obiective a faptelor lingvistice" (*ibidem,* 769).

Alexandru Philippide publică la Iaşi, în 1897 *Gramatică elementară a limbii române.* Iordan remarcă „interpretarea mai totdeauna justă, adesea subtilă, a sensurilor şi nuanţelor sintactice pe care le exprimă formele gramaticale" (*ibidem*), în special cele verbale.

Următoarea lucrare menţionată de Iorgu Iordan îi aparţine. Ea se numeşte *Gramatica limbii române* şi a apărut la Bucureşti, în 1937. Autorul ei răspunde criticilor aduse în privinţa „spaţiului redus pe care îl acordă sintaxei" astfel: „La sintaxă avem a face mai puţin cu reguli propriu-zise, cu norme asupra cărora să cădem toţi de acord, tocmai fiindcă materialul respectiv nu se poate totdeauna încadra în legi fixe. Prin chiar natura ei, sintaxa reprezintă elementul cel mai personal din limbă: alcătuirea propoziţiilor şi a frazelor, ordinea cuvintelor etc.[...] comportă o libertate relativ mare, pe care n-o găsim nici la morfologie, nici la fonetică " (subl.ns.) (*ibidem,* 775). Iordan recunoaşte că normarea funcţionării limbii e dificilă, pentru că nu se poate îngrădi „libertatea relativ mare" a uzului personal al limbii.

Gramatica limbii române (ediţia a II-a) de Al. Rosetti şi J. Byck, apărută la Bucureşti, în 1945, se remarcă prin câteva noutăţi, cum ar fi tratarea problemelor de stil ale limbii, de fonetică sau construirea propoziţiilor şi a frazelor, interpretarea unor numeroase şi variate fapte de limbă.

O primă lucrare românească de sintaxă este *Elemente de sintaxă a limbii române*. Aparține lui Nicolae Drăganu și a fost publicată la București, în 1945, după moartea autorului. Prima calitate a lucrării „o constituie marea bogăție a citatelor", care „dovedește familiarizarea autorului cu literatura noastră din toate epocile...siguranța și simțul literar cu care au fost alese citatele." (*ibidem*, 780). Credem, ca și Iorgu Iordan, că exprimarea concepției personale asupra unor elemente de sintaxă este „ceea ce contează mai mult" (*ibidem*).

Ultima lucrare din această listă este *Gramatica limbii române* (ediția I), cunoscută sub numele de *Gramatica Academiei*. Are două volume și a fost publicată la București în 1954. Iordan o consideră superioară celorlalte gramatici românești din punct de vedere științific și menționează „atenția deosebită acordată sintaxei" prin tratarea unor aspecte „neglijate mai totdeauna [...] vorbirea directă, vorbirea indirectă, elipsa, repetiția, cuvinte și construcții incidente..." (*ibidem,* 781-783).

Revăzută și adăugită, această lucrare este reeditată în 1963, apoi, în tiraj nou, în 1966. Aproape patruzeci de ani a oferit soluții „oficiale" în condiții de concursuri sau examene naționale. În 2005 apare noul tratat academic, numit *Gramatica limbii române*.

1.2. Pentru perioada de după apariția celei de-a II-a ediții a *Gramaticii Academiei*, există multe lucrări de un real interes științific. Una dintre cele mai importante este *Gramatica pentru toți* a Mioarei Avram, mare personalitate a culturii românești. Indiferent de orientare, lingviștii apreciază rigoarea științifică, maniera de prezentare ireproșabilă a faptelor de limbă, autoritatea pe care a reprezentat-o și o reprezintă Mioara Avram. Prima ediție a *Gramaticii pentru toți* apare la Editura Academiei, în 1986, ediția a II-a, revăzută și adăugită, la Editura Humanitas, în 1997, iar cea de-a III-a ediție, la aceeași editură, în 2000. Așa cum precizează chiar autoarea în *Cuvînt înainte la ediția a doua*, această gramatică „a fost orientată de la început spre aspectele de cultivare a limbii", preocupare căreia i-a rămas credincioasă toată viața. Într-adevăr, „cultivarea limbii înseamnă, în primul rând,

asigurarea exprimării corecte – conform normelor limbii literare actuale – și, la un nivel superior, rafinarea și îmbogățirea ei." Lipsesc din lucrare „indicațiile bibliografice exacte cu privire la locul unde se găsește formulată sau comentată o normă oarecare [...]" (Avram 1997: 7-14). Deși bine motivată prin „destinația *pentru toți*", această absență e greu de acceptat. Nu în ceea ce o privește pe Mioara Avram, de a cărei probitate morală și științifică nu se îndoiește nimeni, ci în ceea ce ne privește. *Gramatica* Domniei Sale rămâne, indiscutabil, una dintre cele mai complexe lucrări de gramatică. Din păcate însă, pentru mulți elevi, studenți și profesori de limba română, lipsa aparatului bibliografic din *Gramatica pentru toți* a putut constitui o justificare a atentatului la proprietatea intelectuală prin imitarea acestui model. După 1989 îndeosebi, grilele de promovare în învățământ, în special în cel universitar, au impus profesorilor scrierea și publicarea unui număr exagerat de mare de cărți, articole etc. Astfel, din dorința de a promova, justificată de întreaga activitate didactică, am devenit cu toții, peste noapte, autori prolifici. Evident că orice idee nouă se naște greu și poate fi susținută doar prin raportare la un sistem de idei construit deja. Ne revine însă obligația să menționăm cu exactitate sursa, să nu denaturăm sensul afirmațiilor preluate, prin fragmentări sau prin interpretări răuvoitoare ale citatului reprodus. Cred că o carte de interes științific este și trebuie să rămână rodul unei îndelungate cercetări. De prea multe ori, o cantitate exagerată a scrierilor e invers proporțională cu calitatea acestora.

În cele ce urmează, voi completa lista lucrărilor românești care se ocupă de sintaxă și mă voi referi la lingviștii care au reușit să depășească o tradiție, păguboasă doar prin conservatorism și prin fenomenul de îndoctrinare, de multiplicare la infinit a „creierelor spălate", capabile să reproducă și nicidecum să creeze. Meritul remarcabil al acestor lingviști este acela de a fi reușit să instaureze noi perspective de cercetare a funcționării limbii. Aceștia nu au nesocotit rezultatele bune ale gramaticii de tip tradițional, ci le-au preluat cu scopul actualizării concepției despre limbă, satisfăcând nevoia multora dintre noi de

a înțelege nu doar sistemul lingvistic, ci, mai ales, funcționarea lui.

Sorin Stati publică în 1967, la Editura Academiei, *Teorie și metodă în sintaxă*, cu intenția de a „familiariza pe cititor cu felul în care tratează sintaxa reprezentanții orientărilor noi în lingvistică" (Stati 1967: 6). Originalitatea lucrării Domniei Sale constă, mai ales, în definirea următoarelor concepte: „sistem sintactic" care este format din „invariante sintactice", „structură sintactică", adică enunțul, „unitate a vorbirii", considerat a fi „realizarea unei invariante (unitate a limbii)", „functor" care reprezintă „segmentul sintactic minimal" al structurii sintactice și „sintaxem" care reprezintă „invarianta" sistemului sintactic, cu aceeași funcționalitate, la nivel sintactic, ca toate celelalte unități invariante ale altor niveluri lingvistice: fonemul, morfemul, lexemul. (*ibidem,* 225-237)

Prima lucrare românească de sintaxă transformațională aparține Sandei Golopenția-Eretescu și lui Emanuel Vasiliu. Se numește *Sintaxa transformațională a limbii române* și a fost publicată la Editura Academiei în 1969. Ea reprezintă o gramatică transformațională a limbii române în ansamblul ei, o „c o n s t r u c ț i e l o g i c ă în care poziția fiecărui element trebuie riguros precizată în raport cu t o a t e celelalte elemente, și nu numai cu elemente care fac parte din aceeași clasă, din același compartiment etc." (Golopenția-Eretescu, Vasiliu 1969: 52), altfel spus, o descriere a sistemului limbii române.

Elemente de analiză sintactică, apărută la Editura Didactică și Pedagogică, în 1972, este cea de-a doua lucrare a lui Sorin Stati, în care, după cum precizează autorul, „accentul cade pe descrierea tipurilor de relații și pe evidențierea însușirilor combinatorii ale unităților sintactice." (Stati 1972: 7). Originalitatea acestei lucrări constă într-o viziune nouă asupra unor elemente de sintaxă, cum ar fi conceptul de „enunț" în care include propoziția și fraza, conceptul de „valență" care se referă la proprietatea cuvântului de a se combina cu alte cuvinte, completarea sistemului relațiilor sintactice cu „relația apozițională" sau descrierea sinonimiei și omonimiei sintactice.

Sintaxa limbii române. Probleme și intepretări, publicată la Editura Didactică și Pedagogică, în 1973, aparține Valeriei Guțu Romalo. Autoarea realizează o originală prezentare a sintaxei românești, prin „c o n f r u n t a r e a conceptelor gramaticii clasice, «tradiționale», cu procedeele lingvisticii și sintaxei structurale" (Guțu 1973: 5). Adeptă a „caracterului s i s t e m a t i c al limbii", propune un alt mod de definire a funcțiilor sintactice decât cel tradițional, și anume unul de tip relațional. Definește o funcție, în plan paradigmatic, ca element reprezentativ al unei / unor clase morfologice cu termeni substituibili în poziția sintactică respectivă. Sintagmatic, funcția reprezintă o constantă a relației pe care o stabilește termenul respectiv cu ceilalți termeni ai unui enunț. Definițiile formale ale funcțiilor sintactice prezintă avantajul eliminării ipostazelor semantice ireductibile la un element caracteristic și avantajul identificării, în clasa de substituție, a termenului reprezentativ. În „enunțurile cu structură primară", identifică trei grupe de „poziții sintactice: *a*) cele definite prin particularități de c a z (complementul direct, complementul indirect, subiectul, numele predicativ), *b*) cele definite prin compatibilitatea realizării printr-un anumit a d v e r b (complementul de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, concesiv) și *c*) poziția complement prepozițional (a cărui clasă de substituție grupează și construcțiile complementului de relație), caracterizată negativ sub aspectul particularităților definitorii pentru *a* și *b* [...] o situație specială ocupă în cadrul structurilor primare poziția sintactică de predicat..." (Guțu 1973: 207). În enunțurile cu structură derivată, identifică: *a*) complementul de agent provenit dintr-o „singură structură primară", *b*) elementul predicativ suplimentar și complementele: sociativ, opozițional, cumulativ și de excepție, care derivă din două structuri derivate.

Gabriela Pană Dindelegan realizează, prin lucrarea *Teorie și analiză gramaticală* (ediția a II-a, București, Editura Coresi), „o primă încercare de a veni în întâmpinarea acestei acute nevoi de modernizare, urmărind, fără a rupe brutal cu tradiția, introducerea unor idei noi, a unor perspective noi de abordare, a

unor comentarii sintactice moderne, atât sub aspectul înțelegerii modului de funcționare a componentului sintactic, cât și din punct de vedere terminologic" (Dindelegan 1994: 6). Autoarea însăși se referă, în introducere, la ideile teoretice noi, care stau la baza unei teorii gramaticale moderne:

> „(a) subordonarea morfologicului față de sintactic, în virtutea funcției combinative (creative) a limbii: nu comunicăm prin cuvinte și paradigme izolate, ci prin combinații de cuvinte, în cadrul cărora multe dintre elementele de formă flexionară sunt impuse ca restricții combinatorii; (b) perspectiva morfosintactică în studiul gramaticii scoate în prim plan aspectele de sintaxă a părților de vorbire: definirea contextuală a acestora, ca și determinarea contextuală (sintactică) a multora dintre elementele lor de flexiune; (c) perspectiva constructivistă (generativistă) asupra limbii permite distingerea a două mari clase de cuvinte: cuvintele-centru, generatoare (producătoare) de grupuri sintactice, și altele, selectate de centru, cărora cuvântul-centru le impune particularități de formă și funcția sintactică; (d) verbul este centrul enunțului, deci componentul care, prin diversele restricții impuse vecinătăților nominale, asigură o primă structurare (și cea mai importantă) a enunțului, subordonându-și nu numai obiectele, ci și subiectul; (e) funcția sintactică, «atribuită» de centru, se definește relațional, simultan prin elemente din plan sintagmatic și din plan paradigmatic; (f) există o relație directă între organizarea sintactică și «situația stilistică» de comunicare, structura sintactică a unui text fiind dependentă de tipul stilistic de text (comunicare savantă vs comunicare populară, orală) sau de tipul compozițional de text (text dialogic și text monologic, realizate integral în vorbire directă, vs text narativ, realizat integral în vorbire indirectă, și nenumărate forme intermediare, cu grade diferite de împletire între vorbiri și de «alunecare» de la o vorbire la alta)." (*ibidem*)

În 1995, la Editura Enciclopedică, apare *Sintaxa limbii române* a lui Ion Diaconescu (lucrare postumă). În primul capitol, referindu-se la cele mai semnificative momente din istoria sintaxei, prezintă evoluția conceptului de sintaxă, perspectivele și modalitățile din care și prin care este cercetat domeniul sintactic. Definește sintaxa ca „parte a gramaticii care se ocupă cu studiul

unităților sintactice, al relațiilor care se stabilesc între ele, al funcțiilor pe care le actualizează și al mijloacelor cu ajutorul cărora se exprimă." (Diaconescu 1995: 16). În cele două părți ale lucrării, se ocupă de unitățile sintactice (parte de propoziție, sintagmă, propoziție, frază, corespondența unităților sintactice, text) și de relațiile sintactice (dependență sau subordonare; adordonare: coordonare și apoziționare; supraordonare). Impresionează bogata informație a autorului, prezentarea detaliată a fiecărei unități și relații sintactice, originalitatea unor aspecte ale abordării, varietatea exemplificării, caracterul complet al studiului întreprins asupra unităților, relațiilor și funcțiilor sintactice.

Cea mai recentă lucrare a Gabrielei Pană Dindelegan, apărută la Editura Humanitas Educațional, în 2003, se numește *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări.* Deplasând „perspectiva dinamică din interiorul istoriei limbii române în domeniul cercetării sincronice", autoarea examinează „faptele de limbă...în **mișcare** și în **funcționalitatea** lor **dinamică**" (Dindelegan 2003: 5). Autoarea realizează astfel o „schimbare de mentalitate", de la cea „rigid taxonomică, cu clase fixe și imuabile, cu «etichete» unice pentru toate cuvintele și formele gramaticale" la cea „nuanțată, dinamică a faptelor de limbă" (*ibidem*, 7). Originalitatea lucrării este dată de o concepție unitară bazată pe câteva idei, cum ar fi: evidențierea eterogenității claselor de cuvinte, „polifuncționalitatea unor forme / construcții", relevanța unor fapte analizate în sistemul limbii române. Credem că cea mai potrivită prezentare a importanței acestei lucrări pentru lingvistica românească actuală o face chiar autoarea: „Prin concepție, noutăți terminologice și de interpretare, prin «întrebările» și «incertitudinile» pe care le examinează și le pune în circulație, cartea **premerge** noii ediții a Gramaticii Academiei (ediție aflată actualmente în lucru), constituind **un ghid** în direcția pregătirii și a familiarizării unui public larg de cititori cu noi termeni și concepte și, mai ales, cu o **nouă perspectivă** în abordarea gramaticii." (*ibidem*, 9)

Se cuvine să menționăm și numele altor lingviști care, prin lucrări valoroase, au contribuit la modernizarea sintaxei românești actuale: Georgeta Ciompec, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie* (București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985), Gh. Constantinescu - Dobridor, *Sintaxa limbii române* (ediția a II-a revăzută, București, Editura Științifică, 1998), Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române* (București, Editura Albatros, 1982), Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române. Sintaxa* (Iași, Institutul European, 2002), Carmen Dobrovie-Sorin, *Sintaxa limbii române. Studii de sintaxă comparată a limbilor romanice* (București, Editura Univers, 2000), Gheorghe Doca, *Limba română* (vol. I, II, III), (București, Tipografia Universității, 1991-1994), Constantin Dominte, *Negația în limba română* (București, Editura Fundației România de Mâine, 2003), D.D.Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române* (Cluj, Editura Clusium, 1997), Mircea Goga, *Limba română. Morfologie. Sintaxă. Ghid de analiză morfosintactică* (ediția a III-a, Cluj, Editura Limes, 2000), G. Gruiță, *Gramatică normativă* (Cluj, Editura Dacia, 1994), Viorel Hodiș, *Apoziția și propoziția apozitivă* (București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1990), Theodor Hristea (coordonator), *Sinteze de limba română* (ediția a II-a revăzută și îmbogățită, București, Editura Albatros, 1984), Adriana Ionescu, Maria Steriu, *Verbul românesc. Dicționar sintactic* (București, Editura Universității din București, 1999), Emil Ionescu, *Manual de lingvistică generală* (București, Editura All, 1992), Dumitru Ivănuș, *Teoria și topica propozițiilor subordonate necircumstanțiale* (Craiova Editura Universitaria, 1994), Dumitru Ivănuș, Elisabeta Șoșa (coordonatori), Cecilia Căpățînă, Elena Petre, Ileana Marinescu, Florin Ionilă, *Limba română. Compendiu,* Craiova, Editura Avrămeanca, 1996; Iorgu Iordan și Vladimir Robu, *Limba română contemporană* (București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978), Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române* (Iași, Editura Polirom, 1997), Mihaela Mancaș, *Stilul indirect liber în româna literară* (București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972), Maria Manoliu, *Sistematica substitutelor din*

româna contemporană (București, Editura Academiei, 1968), Aurelia Merlan, *Sintaxa limbii române* (Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza", 2001), G.G.Neamțu, *Predicatul în limba română* (București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986), Mihaela Secrieru, *Cumul de funcții sintactice în limba română ("elementul predicativ suplimentar")*, (Iași, Editura Universității A. I. Cuza, 2001), Camelia Stan, *Gramatica numelor de acțiune din limba română* (București, Editura Universității, 2003), Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române – Curs practic* (București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970), Andra Șerbănescu, *Întrebarea. Teorie și practică* (Iași, Editura Polirom, 2002), Ecaterina Teodorescu, *Propoziția subiectivă* (București, Editura Științifică, 1972), Ion Toma, *Limba română contemporană* (București, Editura Niculescu, 1996), Domnița Tomescu, *Gramatica numelor proprii în limba română* (București, Editura All, 1998), Gheorghe Trandafir, *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale* (Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1982), Rodica Zafiu, *Diversitate stilistică în româna actuală* (București, Editura Universității din București, 2001).

În domeniul lingvisticii românești există câteva dicționare terminologice. Două dintre acestea reprezintă contribuții majore în domeniul științelor limbii. E vorba de *Dicționar de științe ale limbii* (ediție îmbogățită a *Dicționarului general de științe. Științe ale limbii*, din 1994), publicat la Editura Nemira, în 2001, de către un colectiv coordonat de Gabriela Pană Dindelegan, din care fac parte: Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș și Gabriela Pană Dindelegan, și de *Enciclopedia limbii române*, apărută la Editura Univers Enciclopedic, în 2001, sub coordonarea acad. Marius Sala, având ca autori pe Mioara Avram, Jana Balacciu-Matei, I. Fischer, Ion Gheție, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Aurora Pețan, Marius Sala, Camelia Stan, Andra Șerbănescu, Mirela Theodorescu, Ion Toma, Domnița Tomescu, Laura Vasiliu, Ioana Vintilă-Rădulescu și Rodica Zafiu. Acestea sunt dicționare de concepte ale științelor limbii, bazate pe o bibliografie foarte

bogată, care oferă informații actualizate din cele mai importante domenii lingvistice.

Cei 43 de ani scurși de la apariția ediției a II-a a *Gramaticii Academiei* au constituit un interval mai mult decât suficient pentru verificarea soluțiilor propuse de autorii ei, pentru modernizarea perspectivei de cercetare a fenomenului lingvistic, pentru actualizarea studiului limbii române (care s-a schimbat în raport cu cea de dinainte de 1963, examinată în vechea ediție!), pentru corelarea acestui studiu cu noile achiziții ale științelor limbii, pentru îmbogățirea descrierii limbii cu noi perspective, menite în fond să pună în evidență funcționarea limbii. Limba apare descrisă din perspectiva utilizării ei în comunicare. În 2005, prin profesionalismul și strădania unora dintre cele mai luminate minți în domeniu, apare ediția a III-a a gramaticii academice, o gramatică *funcțională* a limbii române, care, fie și numai prin aspectele ei practice: învățarea exprimării coerente, nuanțate, învățarea tehnicilor de construcție a unui text prin utilizarea corectă a anumitor forme gramaticale și a anumitor forme determinative ale acestora etc., va putea deveni baza gramaticii școlare. Un rost important al *Gramaticii Academiei,* asupra căruia se cuvine să stăruim, rămâne acela de a oferi soluții „oficiale", valabile în special la examenele și concursurile naționale.

Este un lucru cunoscut că profesorii de limba română așteptau de multă vreme să apară noua ediție a *Gramaticii Academiei*, considerând, pe bună dreptate, că evoluția limbii și a cercetării lingvistice românești impunea noi interpretări și soluții în domeniul lingvistic. Autorii noii gramatici au anticipat până și reacțiile diferite ale publicului. Conservatorii n-au admis noua atitudine științifică, neputincioșii au fost speriați de efortul indispensabil înțelegerii noii teorii, iar cei antrenați în tot acest timp pentru schimbare au intrat în competiție cu primii. O competiție pe care n-au cum s-o piardă, în ciuda eforturilor disperate ale adversarilor oricărei actualizări științifice.

Demolatorii noii gramatici își fac curaj, preluând *ce* și *cum* le convine din răspunsul dat de Gabriela Pană Dindelegan „...GALR *nu este o gramatică de tip școlar,* cum, de altfel, nu a

fost nici vechea GA. Este o gramatică *de tip academic*, reflectând, pe de o parte, stadiul de evoluție al românei literare actuale (în cincizeci de ani limba a evoluat considerabil!), iar, pe de alta, cerințele teoretice și metodologice ale momentului prezent. Asta nu înseamnă că actuala Gramatică nu poate fi *adaptată* pentru necesități școlare, operație care impune însă o prelucrare prealabilă a materialului, cu o destinație specială didactică." (www.acad.ro). Acești demolatori sunt adevărați „profesioniști", gata oricând să desființeze, dar niciodată în stare să construiască.

Opinia exprimată de Valeria Guțu Romalo în privința „raportului dintre această gramatică și predarea limbii române" lămurește pe oricine asupra necesității înnoirii: „ca tratat științific, gramatica nu poate fi un manual, nici măcar universitar, dar poate constitui un temei și un imbold de înnoire a predării gramaticii limbii române în școală. [...] Gramatica oferă numeroase sugestii (și cunoștințele necesare) atât pentru înnoirea manualelor și ameliorarea procesului de predare a limbii române, cât și pentru eficientizarea demersului de dezvoltare a abilităților de comunicare, aspect al procesului instructiv-educativ căruia i se acordă o pondere deosebită în învățământul românesc actual." (*România literară*, nr.10, 2006)

Dintotdeauna, cercetarea lingvistică românească a ținut pasul cu cele mai moderne orientări din domeniul științelor limbii, fără a neglija în vreun fel bunele rezultate ale gramaticii tradiționale. Trebuie să se înțeleagă că nu doar anumite domenii științifice se schimbă și altele nu, că nu doar limba este într-un permanent proces de înnoire, ci și cercetarea ei.

Noua gramatică este preponderent descriptiv-funcțională prin prezentarea structurii limbii române actuale în procesul comunicării, și normativă, deoarece materialul supus observației, în cea mai mare parte, aparține variantei literare și prezintă normele exprimării corecte.

Studiată din perspectiva utilizării ei în comunicare, limba română reprezintă un sistem funcțional, compus din microsisteme ale unităților de bază: *cuvântul* și *enunțul*.

Microsistemul funcțiilor sintactice beneficiază de o prezentare omogenă, coerentă, este realizat din perspectiva cercetării lingvistice actuale și se bazează pe o delimitare riguroasă și pe o ierarhizare stabilită de frecvența în enunț a pozițiilor sintactice, de la realizarea specifică până la cea mai puțin prezentă în vorbire.

Au fost operate delimitări între complementul direct și cel secundar, complementul indirect și cel prepozițional, complementul posesiv și atributul pronominal sau complementul indirect, circumstanțialul de mod și complementul comparativ, circumstanțialul de mod și cel cantitativ, complementul predicativ al obiectului și predicativul suplimentar. Precizez că toate acestea erau previzibile, pe de o parte prin vechea lor înglobare insuficient justificată în clase eterogene și pe de altă parte, prin existența unor trăsături distinctive consemnate chiar în ediția anterioară a *Gramaticii.*

Subliniez că delimitările stabilite între funcțiile sintactice enumerate mai sus nu constituie o inovație, ci sunt continuarea firească a banalei constatări că nu toate realizările unei clase reprezentau, așa cum ar fi fost normal, multiplicarea unei singure poziții sintactice, ci poziții sintactice diferite. Consecința: necesitatea unei juste delimitări pe care o realizează, cu desăvârșit profesionalism și cu maximă responsabilitate, autoarele noii ediții a *Gramaticii Academice.*

1.3. *Sintaxa* este știința funcționării unei limbi, știința organizării enunțului în vederea transmiterii și decodării de mesaje prin comunicare, care identifică și descrie regulile de combinare gramaticală și logică a unităților sintactice, oferind modele de construcție a vorbirii.

UNITĂȚI SINTACTICE

1. La nivel sintactic, elementele unei comunicări au fost grupate în clase, potrivit rangului ierarhic. Aceste clase au fost

numite *unități sintactice.* În unele lucrări de sintaxă, *propoziția* este considerată „cea mai mică unitate care poate apărea de sine stătătoare și care comunică o judecată logică sau o idee cu caracter afectiv sau volițional" (GA, 1966: 7; Avram 1997: 299) sau „*unitatea sintactică de bază*" (Dimitriu 2002: 902). În altele, *enunțul* reprezintă „o comunicare întreagă, de-sine-stătătoare" (Stati 1972: 14) sau „unitatea de bază asupra căreia se efectuează operația de analiză [...] o secvență f o n i c ă (un flux sonor), limitată prin pauze și caracterizată printr-un contur i n t o n a ț i o n a l și care poartă o anumită i n f o r m a ț i e semantică, [...] o c o m u n i c a r e" (Guțu Romalo 1973: 30) sau „unitate de comunicare de sine-stătătoare, marcată ca atare în planul conținutului și în planul formei" (Iordan, Robu 1978: 539) sau „unitatea fundamentală a limbii, în dezvoltarea nivelului sintactic, prin înglobarea nivelelor morfologic și lexical" (Irimia 1997: 330).

În ierarhia organizării nivelului sintactic al limbii, unitățile sintactice se repartizează în clasa *părților de propoziție*, clasa *sintagmelor*, clasa *propozițiilor,* clasa *frazelor.* O comunicare amplă care depășește nivelul *frazei* este *textul.* Se admite că la construcția unei comunicări participă *partea de propoziție, sintagma, propoziția, fraza și textul.* Unitățile cu relevanță în analiza nivelului de organizare sintactică a limbii sunt cele menționate anterior, cu excepția *textului.*

Partea de propoziție reprezintă cea mai mică unitate sintactică participantă la realizarea unei comunicări. *Sintagma* reprezintă combinația dintre două părți de propoziție, între care se stabilește o relație și care formează o secvență a comunicării. *Propoziția* este o combinație de două sau mai multe părți de propoziție prin care se realizează o comunicare independentă sau dependentă contextual. *Fraza* este o combinație de două sau mai multe propoziții, legate cu ajutorul relațiilor sintactice și care poate reprezenta o comunicare integrală.

În gramatica tradițională românească, inventarul *unităților sintactice* a oscilat între două (*propoziția* și *fraza*), trei (*partea de propoziție*, *propoziția* și *fraza*) și patru [*partea de propoziție*,

grupul de cuvinte (*sintagma*), *propoziția* și *fraza*]. Sintaxa românească structurală înlocuiește *propoziția* și *fraza* cu *enunțul*, pe care-l consideră unitatea sintactică de bază (Stati 1972: 11; Guțu 1973: 29; Irimia 1997: 330). Extinzând inventarul unităților sintactice, Vasile Șerban adaugă *paragraful* și *textul* (Șerban 1974: 45-47).

În *GALR* (volumul al II-lea), *enunțul* este o unitate sintactică (realizată diferit, prin cuvânt, grup sintactic, propoziție, frază) care funcționează ca „unitate de bază a comunicării" (*op.cit.*, 13).

2. *Partea de propoziție* este definită de autoarele *Dicționarului de științe ale limbii* ca "termen al sintaxei tradiționale românești, desemnând componente ale propoziției, constituite dintr-o parte de vorbire sau, în prezența instrumentelor gramaticale, din două părți de vorbire, purtătoare ale unei funcții sintactice: de predicat, de subiect, de complement etc. În terminologia modernă, îi corespund *poziție sintactică, funcție sintactică*." (*DSL, parte de propoziție*)

2.1. Criteriile pe baza cărora sunt definite diversele *părți de propoziție* diferă nu numai de la un autor la altul, ci chiar în cadrul aceleiași lucrări. Cele mai multe *părți de propoziție* sunt definite pe baza criteriului semantic (subiectul, predicatul, numele predicativ, circumstanțialele). Atributul este definit din punct de vedere morfosintactic (pe de o parte, se are în vedere calitatea morfologică a regentului, iar, pe de altă parte, relația de subordonare unilaterală a atributului față de regent), iar complementele necircumstanțiale sunt definite cu ajutorul criteriului semantico-formal.

În gramatica structuralistă românească, Valeria Guțu Romalo (*Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, 1973) introduce criteriul relațional în definirea diverselor *poziții / funcții sintactice*. Astfel, orice *funcție sintactică* este definită din punct de vedere paradigmatic ca fiind o clasă de substituție reductibilă la un termen reprezentativ (o anumită parte de vorbire) și, din

punct de vedere sintagmatic ca fiind o poziție constantă într-o relație specifică.

2.2. Autoarele *DSL* afirmă că termenul *parte de propoziție* este înlocuit, în terminologia modernă, cu termenii *poziție sintactică, funcție sintactică*.

Prin *părți de propoziție* înțeleg acele elemente componente ale unei propoziții care sunt sau nu sunt purtătoare de funcție sintactică. Așadar, nu orice element propozițional, adică *parte de propoziție*, are funcție sintactică. Orice propoziție este compusă din părți de propoziție, dintre care unele actualizează singure o funcție sintactică (***Ninge!***), iar altele actualizează o funcție sintactică împreună cu altă parte de propoziție care este fie un auxiliar morfologic (*El **va veni**; A terminat **de scris***), fie unul sintactic (*Vine **la Universitate**. Acest medicament se folosește **în caz de intoxicație***.), fie unul semantic (*A venit **numai Ion**; **Nici azi** nu vine*). Și aceste auxiliare sunt componente propoziționale care nu pot rămâne în afara structurii propoziției. Singure sau împreună cu alte componente, părțile de propoziție ocupă poziții sintactice sau au funcții sintactice evidente. Există însă propoziții numite fragmentare, care conțin părți de propoziție ale căror funcții sintactice se deduc contextual sau situațional și propoziții neanalizabile sau parțial analizabile, care conțin părți de propoziție a căror funcție sintactică nu poate fi stabilită (v. *infra*, 4.1.7.). Dacă nu numim aceste componente neanalizabile *părți de propoziție*, cum le putem numi altfel?

Prezentăm în cele ce urmează criterii de clasificare a *părților de propoziție* și a *funcțiilor sintactice*.

2.2.1. <u>După capacitatea funcționării sintactice</u>, *părțile de propoziție* sunt:

- cu funcții sintactice de: subiect, predicat, atribut, complement, predicativ suplimentar, nume predicativ;
- cu funcții instrumentale (morfosintactice și semantice), pe care le îndeplinesc elemente propoziționale ca: prepoziția, locuțiunea prepozițională, articolele, verbele auxiliare,

conjuncția, locuțiunea conjuncțională, unele adverbe, cuvinte și locuțiuni incidente (cum sunt: substantivele în vocativ, interjecțiile și locuțiunile interjecționale incidente, adverbele și locuțiunile adverbiale de modalitate). Unele cuvinte cu funcție de auxiliar se subsumează unei funcții sintactice (*Merge **la munte.***; *Caietul e **al colegului** meu.*), cele incidente, nu (***Bre,** du-te de-aici!*; *Unde **dracu** ai fost?*);

- fără funcție sintactică (pronumele cu valoare neutră din propoziții sau din locuțiuni, părți de vorbire locuționale): *Nu **le** are cu gemul. **Le** vede la matematică! Dă-**i** cu bere, dă-**i** cu vin! A luat-**o la sănătoasa!** Mi-am adus **aminte** de vacanță.*

2.2.2. <u>După rolul</u> avut în alcătuirea unei propoziții, *părțile de propoziție* cu
funcție sintactică sunt:

- <u>fundamentale</u>: predicatul;
- <u>principale</u>: subiectul și numele predicativ;
- <u>secundare</u>: atributul, complementul, predicativul suplimentar, deoarece ele nu constituie elementele de bază ale unei propoziții, ci elemente de complinire.

La rândul lor, *părțile de propoziție* funcționale <u>secundare</u> pot fi:

- <u>complementare obligatorii</u>: atribute și complemente (***Pe partea dreaptă** a străzii se află Universitatea. Apelează **la tine.** Datează **din anul 1200.** Recurge **la acte de violență.***)
- <u>complementare facultative</u>: atribute și complemente (*A luat puloverul **albastru.** El aleargă **repede.** El stă **pe scaun.** Plec **cu autobuzul.***)
- <u>complementare derivate</u>. Se obțin prin depredicativizarea unei propoziții legate sintactic de altă propoziție și prin amalgamarea elementelor rămase din cele două propoziții într-una singură. Acestea sunt: elementul predicativ suplimentar (*El intră. El este supărat = El intră **supărat***) și unele circumstanțiale: sociativ (*Deseară vin în vizită. Vine și soția mea = Deseară vin în vizită **cu soția mea***), cumulativ (*Scrie versuri, dar scrie și proză = **Pe lângă versuri**, scrie și proză*), opozițional (*Nu bea apă, ci bea vin= **În loc de apă,** bea vin*) de excepție (*Mănâncă orice, dar nu mănâncă ciuperci = Mănâncă orice, **în afară de ciuperci***)

Aceleași *părți de propoziție* cu funcții secundare (atribute sau complemente) pot fi clasificate, în funcție de criteriul semantic, în complemente sau atribute circumstanțiale care exprimă: locul (*stă **în bancă** / statul **în bancă***), timpul (***mâine** are examen / examenul **de mâine***), modul (*s-a comportat **bărbățește** / comportamentul **bărbătesc***), cantitatea (*a mers **doi kilometri** / mersul **doi kilometri***), comparația (*e înalt **cât tine** / înălțime **ca a ta***), cauza (*s-a împiedicat **de neatent** / împiedicarea **din neatenție***), scopul (*merge **după cumpărături** / mersul **după cumpărături***), condiția (*adăpostiți-vă **în caz de furtună** / adăpostirea **în caz de furtună***), concesia (*a plecat **cu toate insistențele** / plecarea **în ciuda insistențelor***), consecința (*a muncit **până la epuizare** / munca **până la epuizare***), instrumentul (*scrie **cu pixul** / scrisul **cu pixul***), raportarea / relaționarea (*a crescut **în înălțime** / creșterea **în înălțime***), opoziția (***în loc de apă**, bea vin / băutul vinului **în locul apei***), excepția (***în afara ta**, n-a mai venit nimeni / venirea nimănui **decât a ta***), cumulul (***pe lângă versuri,** mai scrie și proză / scrierea atât **de versuri**, cât și de proză*), asocierea (*tata a plecat **cu mama** / plecarea tatei **cu mama***).

Au existat și vor mai exista reduceri bine motivate ale numărului acestor clase, prin ignorarea aspectelor semantice. Rezultatul unei asemenea reduceri ar putea fi recunoașterea <u>atributelor numelui</u> și <u>atributelor verbului</u> sau a <u>complementelor numelui</u> și <u>complementelor verbului</u>. Este însă foarte important să se învețe identificarea și utilizarea elementelor de construcție a vorbirii (care includ diversele realizări morfosintactice) pentru exprimarea diferitelor aspecte semantice, cum sunt exprimarea agentului, a pacientului, a cauzei, a timpului, a condiției etc.

Aceleași *părți de propoziție* cu funcții secundare (atribute sau complemente) pot fi clasificate și în funcție de absența sau prezența prepozițiilor / locuțiunilor prepoziționale în: atribute / complemente neprepoziționale și prepoziționale (*om **inteligent;** stă **acolo;** carte **de română;** vine **de la București***)

2.2.3. După rolul avut în sintagmă, *funcțiile sintactice* sunt:

- regente: ***caietul*** *elevului*; ***merge*** *la teatru*; ***de revăzut*** *tema*;
- subordonate: *caietul* ***elevului***; *merge* ***la teatru***; *de revăzut* ***tema***.

2.2.4. În funcție de părțile de vorbire prin care sunt exprimate, există *funcții sintactice* realizate:

- nominal (exprimate prin substantiv sau prin substitutele sale) ***Omul / El / Primul / Tânărul...****crede că...*
- adjectival: *Omul* ***harnic / acela...*** *Se crede* ***puternic.*** *Este* ***inteligent.***
- adverbial: *Locuiește* ***acolo.*** *Vine* ***mâine.***
- verbal: ***Învață.*** (*Poate*) ***veni.*** (*Are*) ***de scris.*** (*Învață*) ***repetând.***
- interjecțional: *E* ***vai și-amar*** *de el!* ***Iată-l!***

În funcție de absența / prezența prepoziției, primele trei realizări sunt nominală / adjectivală / adverbială neprepozițională (***Omului i*** *s-a făcut rău;* ***Casa vecinului*** *e mai mare.* ***Seara*** *trecută a fost destinată* ***întâlnirii...*** *E* ***inteligent.*** *Nu e* ***bine*** *să afle. Stă* ***aproape***) și nominală / adjectivală / adverbială prepozițională (*Am vorbit* ***despre voi.*** ***La doi*** *le-a dat nota maximă.* ***Spre seară*** *au apărut primii.* ***De neatent,*** *a greșit.* ***De mic*** *vorbește două limbi. Ziarul* ***de azi*** *e interesant. Du-te* ***până acolo!***).

Funcțiile sintactice exprimate prin nume prezintă particularități ale cazurilor, în sensul că doar numele în nominativ apar neînsoțite de prepoziții, în timp ce numele în genitiv, dativ și acuzativ pot apărea însoțite sau neînsoțite de prepoziții / locuțiuni prepoziționale. Cele realizate adjectival și adverbial prezintă particularități ale comparației (cu unele excepții), în sensul că pot include și auxiliare morfologice ale gradelor de comparație. Cele de natură verbală prezintă particularități de mod, adică

funcționează ca predicate la moduri personale și cu orice altă funcție sintactică la moduri nepersonale.

Toate aceste realizări de natură morfologică pot fi reduse la patru realizări reprezentative, și anume:

- realizarea nominală care include, alături de cea realizată printr-un nume, atât pe cea exprimată prin verbe la moduri nepersonale care sunt echivalente ale unor substantive: *Se aude* ***tunând*** *= Se aude* ***tunetul.*** *Carte* ***de colorat*** *= carte de* ***colorare;*** *termină* ***de citit*** *=termină* ***citirea***, cât și pe cea interjecțională care are ca echivalent un substantiv: *Se aude* ***poc!/ țârr!*** *= Se aude* ***pocnetul / soneria*** ;
- realizarea verbală, prin verb-predicat sau prin interjecție predicativă: *El* ***aleargă.*** *Iepurele* ***țusti!***;
- realizarea adjectivală: *copil* ***inteligent / din flori*** și
- realizarea adverbială: *merge* ***oriunde / peste tot***).

2.2.5. În funcție de modul de realizare a relației sintactice dintre funcțiile sintactice, există:

- *funcții sintactice* juxtapuse altor *funcții sintactice*;
- *funcții sintactice* prepoziționale.

Juxtapunerea este dublată sau nu de acord, respectiv de recțiune cazuală. În exemplul *El este o personalitate remarcabilă.*, numele predicativ se juxtapune copulei și realizează acordul în număr și caz cu subiectul propoziției. Atributul *remarcabilă* este juxtapus termenului său regent, cu care se acordă în gen, număr și caz. În exemplele *El cumpără o carte.* și *Le explică studenților.*, complementele direct și indirect sunt juxtapuse predicatului, având formă de acuzativ, respectiv de dativ. În exemplul *Locuiește departe.*, circumstanțialul de loc este juxtapus predicatului și, fiind exprimat printr-un adverb, nu se pune problema acordului sau a recțiunii cazuale.

Funcțiile sintactice prepoziționale se leagă de regent printr-o prepoziție sau printr-o locuțiune prepozițională: *Citesc o carte* ***de gramatică.*** *Se gândește* ***la tine.*** *Se duce* ***la munte.*** *Vine* ***de departe.*** ***În ciuda vremii*** *urâte, au plecat de la cabană.*

2.2.6. După structură şi semnificaţie, *funcţia sintactică* poate fi:

- simplă, exprimată printr-o parte de vorbire simplă sau compusă (inclusiv forme verbale compuse) cu sau fără ajutorul unui instrument gramatical: *degradarea **rapidă**...; o să meditez **îndelung**...; **Inima** îi **va fi spus** că...; se dovedise **mai inteligentă**[1] **decât cealaltă**[2]; ...îmi place **floarea-soarelui*** etc.

- multiplă, exprimată prin două sau mai multe părţi de vorbire, cu sau fără instrumente gramaticale: *E un om **leneş şi mincinos**. Omul acela era **puternic şi carismatic**. Caietele **de română şi de fizică**... I-a salutat **pe copii şi pe părinţi**.*

- dezvoltată neanalizabilă, exprimată prin:

a) locuţiuni: *L-au indispus **aducerile-aminte**. E **în stare** de orice. **N-a ţinut minte** ce l-ai rugat. S-au întâlnit **pe neaşteptate**.*
b) părţi de propoziţie precedate de semiadverbe: ***Tot ea / şi ea / doar ea** te-a deranjat. E **chiar copil**, din moment ce nu înţelege. A mâncat **cam mult**. **Numai azi** poţi depune contestaţie.*
c) construcţii prepoziţionale nedislocabile sintactic: *Doarme **cu faţa la perete**. M-a salutat **cu zâmbetul pe buze**. Plecase **cu lacrimi în ochi**.*
d) construcţii care exprimă un interval nedislocabil: *raportul **dintre teorie şi practică**...; Autobuzul acela circulă **între piaţă şi gară**.; Are audienţe **între nouă şi douăsprezece**.; Alege **între engleză şi franceză**.*
e) construcţie formată dintr-un verb la imperativ precedat de una dintre interjecţiile ***ia*** sau ***hai*** (interjecţia este nedespărţită prin virgulă sau prin semnul exclamării de imperativ): ***Ia vino!**, **Hai du-te** mai repede!*

- dezvoltată analizabilă, exprimată prin diferite construcţii. Dintre acestea, cele verbale se bazează pe unul dintre modurile nepersonale: gerunziu, participiu sau infinitiv, cu determinanţi proprii (orice determinare e posibilă, cu

excepţia celei atributive), inclusiv subiect propriu sau nume predicativ propriu (care nu intră în alcătuirea unui subiect sau nume predicativ multiplu):

a) construcţii gerunziale: ***Fiindu-i sete**, a cerut apă. **Fiind repetent**, părinţii au fost nevoiţi să...*
b) construcţii participiale: ***Odată terminat cursul**, studenţii au părăsit sala. **Ajunsă profesoară**, Maria a fost cea mai fericită...*
c) construcţii infinitivale relative : *N-are **cine îl aştepta deseară la gară**. N-are **unde sta / când veni / cum se întoarce / ce face**...*

Într-un articol intitulat *Propoziţia relativă infinitivală*, Ion Diaconescu prezintă câteva argumente în favoarea considerării construcţiilor relative infinitivale drept propoziţii subordonate subiective sau completive directe. "Segmentele de tipul *n-are ce face, are cine-l îngriji, n-are unde sta* etc., constituite din verbul *a avea*, cu formă afirmativă sau negativă, + un pronume relativ (*cine, ce*) sau un adverb relativ (*unde, când, cum*) + un verb la infinitiv, fără morfemul caracteristic *a*, cunoscute sub denumirea de «construcţii infinitivale relative»" (Diaconescu 1967: 143) au primit, de-a lungul timpului, următoarele trei interpretări, în funcţie de acceptarea / respingerea valorii predicative a infinitivului component:

- sunt propoziţii subordonate (subiectivă sau completivă directă);
- sunt părţi de propoziţie complexe (subiect sau complement direct);
- sunt predicate verbale compuse.

Adaug câteva precizări despre structura acestor construcţii din româna actuală:

- apar după verbele *a avea* sau *a fi* (foarte rar) la moduri personale sau nepersonale, cu formă frecvent negativă, rar afirmativă. Cel mai frecvent mod personal este indicativul, iar nepersonal, gerunziul: *N-are ce mânca / unde locui / când termina...N-aveam cum proceda / cum ajunge la timp. Nu-i cine mă ajuta. Nu-i cine-l pune la punct pe nebunul ăla... Am ce face. Să am ce face şi să nu fac e condamnabil! Ar avea ce face, dacă*

ar fi mai harnic. Va fi avut ce face, dar...Neavând ce face...Înainte de a avea ce spune, gândeşte-te! De avut ce lucra, ai, numai că nu-ţi prea place!

- au componente obligatorii (relativul: pronume, adjectiv sau adverb şi infinitivul) şi facultative (alte părţi de vorbire, cu excepţia oricărui verb la mod personal). În exemplul *N-are cine îl aştepta deseară la gară cu maşina*, componentele obligatorii sunt: *cine, aştepta*, iar componentele facultative sunt: *îl, deseară, la gară, cu maşina.*

- pronumele relative / adjectivele relative apar la diverse cazuri, precedate sau nu de prepoziţii / locuţiuni prepoziţionale (*N-are cine-l ajuta; N-am cui spune; N-am în faţa cui mă aşeza; N-are care-l îngriji, căci toţi sunt ocupaţi; N-ai pe cine vota; N-are ce-i face lui T.B.; N-are la ce se aştepta; N-are ce funcţie ocupa; N-am cu ce toaletă mă îmbrăca; Are despre ce subiect discuta; Are cu câte succese se lăuda*).

- adverbele relative apar cu sau fără prepoziţii (*N-are de unde cumpăra flori la ora asta / de când începe să.../ pe când trece pe la tine / unde sta / când pleca / cum veni / cât mai aştepta*).

- se generalizează omiterea infinitivului (sau a conjunctivului echivalent cu infinitivul) şi a determinanţilor săi, dacă secvenţa anterioară cuprinde verbul respectiv cu sau fără determinanţi. Construcţia păstrează doar relativul, iar infinitivul (sau conjunctivul echivalent) se poate recupera din context: *...dacă nu pleacă fără să-şi dea o adresă, poliţia nu se amestecă,* ***n-are de ce...***(desprecopii.com) (textul complet este: *...dacă nu pleacă fără să-şi dea o adresă, poliţia nu se amestecă,* ***n-are de ce se amesteca / să se amestece.***) - *Unde stai? –* ***N-am unde****. (N-am unde sta.)– Când te duci la cumpărături? –* ***N-am când*** *(n-am când mă duce), sunt foarte ocupat. – Cu ce te vei îmbrăca?*

– ***N-am cu ce*** *(n-am cu ce mă îmbrăca). Cine moare de grija PDSR,* ***n-are decât!*** *(n-are decât muri / să moară)* (kappa.ro); *Dacă cineva vrea să-L cunoască pe Dumnezeu în amănunţime, nu-L poate cunoaşte,* ***n-are cum!*** *(n-are cum a-L cunoaşte / să-L cunoască)*...(biserica.org);

E sigur că secvenţa *N-are încotro* s-a creat prin elidarea unui verb la infinitiv dintr-o astfel de construcţie. În româna actuală însă această secvenţă nu mai apare doar ca răspuns la o întrebare de genul - *Are încotro se îndrepta?* - ***N-are încotro.***, ci apare mai des în alte contexte, cu o semnificaţie total diferită: - *Vine la nuntă? –* ***N-are încotro;*** *- O să te ajute? –****N-are încotro.*** (adică "trebuie, e obligat").

d) <u>construcţii formate din substantive care denumesc unităţi convenţionale de măsură cu determinări numerice</u>: *Temperatura aerului a urcat azi* ***până la 25 de grade C****; Ionescu cântăreşte / are* ***70 de kg.****; Cartea costă* ***20 de lei.*** Aceste construcţii pot fi precedate sau nu de prepoziţii. În ambele situaţii, sunt complemente cantitative. Aceste construcţii nu sunt complemente directe când apar după verbe tranzitive, pentru că, de fapt, tocmai datorită acestor determinanţi, verbele respective au devenit intranzitive. Să comparăm: *Ionescu cântăreşte merele.* cu *Ionescu cântăreşte 70 de kg.* În primul exemplu, verbul e tranzitiv, de aceea complementul direct *merele* admite înlocuirea cu cliticul corespunzător: *Ionescu le cântăreşte.* În al doilea exemplu, verbul a devenit intranzitiv în vecinătatea construcţiei respective şi, de aceea, *70 de kg.* nu admite înlocuirea cu clitic, ci înlocuirea cu un adverb, semn că este un circumstanţial, şi nu un complement direct: **Ionescu le cântăreşte.*, dar: *Ionescu cântăreşte mult / puţin / destul / atât...*

e) <u>apoziţii dezvoltate</u>: *Maria,* ***colega ta de bancă din clasa întâi,...***

f) <u>construcţii care exprimă un interval dislocabil</u>: *Deplasarea* ***din centru până la muzeu****..., Stă la noi* ***de luni până joi****..., De la Craiova până la Bucureşti sunt cam 250 de kilometri. ...spectacolul alunecă* ***de la precar spre dizgraţios.*** (Andrei Pleşu, *Obscenitatea publică*, 135). Admit şi interpretarea lor ca două poziţii sintactice identice, dependente de acelaşi regent şi care pot fi legate prin conjuncţia copulativă *şi*: *Stă la noi de luni* ***şi*** *până joi..., De la Craiova* ***şi*** *până la Bucureşti sunt cam 250 de kilometri.*

g) construcţii formate din substantive care exprimă grade de rudenie şi adjective posesive (construcţii populare): ***Soră-mii / Soru-mii*** *nu i-a venit să creadă...*

h) repetate (prin reluare sau anticipare): *Căci este* ***el tata*** *mai bogat de la o vreme, dar nici chiar aşa să arunce cu banii...*(atelier.liternet.ro). ***Taică-meu*** *era* ***şi el*** *foarte revoltat, nu-şi putea imagina că singurul său fiu ar putea...*(sens.md); ***Îl*** *aştept* ***pe Ion***. ***Pe Ion îl*** *aştept.* ***I****-am scris* ***colegului.*** ***Colegului i****-am scris.*

- incomplete sau exprimate fragmentar. De exemplu, un predicat incomplet este realizat printr-o formă verbală compusă căreia îi lipseşte fie auxiliarul, fie verbul însuşi: *Succesul răsunător de ieri va fi lăsat de-o parte./*[1] *Pur şi simplu* ***ignorat.*** */*[2] (*EZ*, 3204, 22.11.2002); *Acea carte valoroasă* ***a fost*** */*[1] *şi este încă citită de noi toţi.../*[2]

Gramatica tradiţională vorbeşte de părţi de propoziţie incomplete şi în cazul celor exprimate prin verbe copulative urmate de o predicativă, şi nu de un nume predicativ, ca de exemplu, predicatul nominal incomplet: *El* ***va deveni/***[1] *ce-şi doreşte./*[2], dar şi subiect: ***A deveni*** */*[1] *ce vrei /*[2] *e o plăcere./*[1]; nume predicativ: *Nu părea* ***a fi*** */*[1] *ce este în realitate./*[2]; atribut circumstanţial: ***Ajuns*** */*[1] *ce şi-a dorit,/*[2] *e mândru./*[1]; complement direct: *Poate* ***deveni*** */*[1] *ce-şi doreşte./*[2]; complement prepoziţional: *Mă tem* ***de a deveni*** */*[1] *ce vor alţii./*[2]; circumstanţial de timp: ***Înainte de ajunge*** */*[1] *ce e acum,/*[2] *a fost muncitor./*[1]; circumstanţial concesiv: ***Chiar devenind*** */*[1] *ce-a vrut, /*[2] *tot nu e mulţumit./*[1]; circumstanţial condiţional: ***Numai ajungând*** */*[1] *ce şi-a propus,/*[2] *ar fi mulţumit./*[1]

3. *Sintagma*

Termenul *sintagmă*, provenit din cuvântul grec *syntagma* „combinaţie", prin intermediul limbii franceze (< *syntagme*), are diferite semnificaţii în româna actuală. Este mai des folosit la

nivel lexical, unde se identifică, de regulă, cu o colocaţie fixă: locuţiune, cuvânt compus, expresie, maximă, proverb, zicătoare etc. Greşit, se identifică, la acelaşi nivel, cu un cuvânt oarecare sau cu o secvenţă de cuvinte care nu alcătuieşte o combinaţie fixă, ci una ocazională: ***...*** *Cu alte cuvinte, această* ***sintagmă, "de dezvoltare"****, nu este potrivită, pentru că, în conţinut, proiectul de buget nu marchează aceste* lucruri (parlament.ro)*...P.1.6 se completează în final cu următoarea* ***sintagmă*** *"****alte modalităţi de achitare acceptate de Operator****"*.(anrti.md).

Voi folosi termenul *sintagmă* cu sensul definit de Ion Diaconescu (Diaconescu 1995: 94-115). Consider că *sintagma* se caracterizează prin următoarele trăsături:

- este o unitate sintactică superioară funcţiei sintactice şi inferioară propoziţiei;
- este alcătuită din doi termeni cu funcţii sintactice, dintre care unul determinat sau regent, iar celălalt, determinant sau subordonat;
- este o combinaţie liberă bazată pe reguli combinative şi care apare în momentul vorbirii, spre deosebire de sintagma lexicală care există anterior momentului vorbirii;
- cei doi termeni constitutivi ai *sintagmei* sintactice sunt sau nu vecini. În secvenţa *moduri proprii de comportament*, există două sintagme: *moduri proprii* şi *moduri...de comportament*, prima are termenii vecini, cealaltă, nu;
- poziţia determinantului faţă de regent este diferită: fixă, frecvent postpusă: *luna noiembrie, anul trecut, bun de plată, ziarul de azi, carte de colorat*, dar şi antepusă: *fiecare om, niciun om, care om, al câtelea om* şi liberă: *această carte / cartea aceasta, celălat om / omul celălalt, învaţă bine / bine învaţă*;

3.1. Clasificarea sintagmelor se face în funcţie de câteva criterii:

- după vecinătatea termenilor, există: sintagme continue, ai căror termeni sunt vecini (*merge la şcoală, coleg de bancă, prima zi*) şi sintagme discontinue, ai căror termeni nu se află în imediată vecinătate (***a trimis*** *fratelui său* ***o scrisoare****;* ***vine*** *mereu* ***la tine****;* ***aşteaptă*** *de câteva zile* ***răspunsul***);

- în funcție de calitatea predicativă sau nepredicativă a regentului, există: sintagme primare, în care predicatul este regent (*crede totul, vine azi, scrie un articol*) și *sintagme derivate*, al căror determinat este un determinant dintr-o sintagmă anterioară. În textul *citește un roman interesant*, există o sintagmă primară: *citește un roman* și o sintagmă derivată: *un roman interesant*. Această sintagmă derivată are ca regent determinantul *carte* din sintagma anterioară.
- în funcție de existența explicită sau nu a constituenților, există: sintagme explicite (*am venit pe jos, citesc un articol*) și sintagme implicite, existente în special în răspunsurile la întrebări, în stilul direct (- *Cum ai venit? – (Am venit)* ***Pe jos.***; - *Ce citești? – (Citesc)* ***Un articol.***)
- în funcție de statutul morfologic al regentului, există: sintagme nominale (cu regentul exprimat printr-un substantiv sau un substitut), sintagme verbale, sintagme adjectivale, sintagme adverbiale, sintagme interjecționale.

Precizez că cele mai multe dintre exemplele următoare sunt luate din *Obscenitatea publică* de Andrei Pleșu.

3.2. Sintagma verbală are ca centru un verb sau o locuțiune verbală, la moduri personale și nepersonale, iar ca determinant, oricare funcție sintactică, cu excepția celei atributive: *există variante; înainte de a răsări soarele; este student; a fost numit ambasador;(i)-a explicat colegului; așterne-te drumului; ce-o să zică?; vine săptămâna (cealaltă); încurajând impostura; a fost contra minerilor; stai înaintea lui; vine înaintea lui; în locul lui, ar tăcea; lupți contra minciunii; s-a îmbolnăvit din cauza frigului; a procedat conform înțelegerii; a reușit grație efortului; (cartea) este de română; l-a văzut pe Ion; se gândește la vacanță; (poemul) a fost scris de Eminescu; se poartă ca un prost; a plecat la munte; a înghețat de frig; citesc cu plăcere; arătau a pornografie; să mergi (cu discreția) până la duplicitate; este frumoasă; să (mă) declar învins; am mâncat, cumînți, (salam cu soia); din blondă s-a făcut (brunetă); vorbește rudimentar; o cunosc de mică; pot cânta; se cuvine a respecta; am sfârșit prin a*

mă îndoi; se dispensează de a mai comunica; să plătim (un preț) pentru a (ne) asigura (un orizont); să joace (cartea „obiectivității") până a abandona (adevărul); rămâne de văzut; are de terminat (tema); s-a plictisit de învățat; (mentalitățile) se dovedeau de neînlăturat; de citit, am citit; a plecat în pețit; l-am văzut dormind; s-a săturat așteptând; ascultând, vei înțelege; grăbindu-se, s-a împiedicat; învățând, și tot n-a știut; stă acolo; visează noaptea; se poartă omenește; simbolic vorbind; a intrat lipa-lipa/tipa-tipa; (vorbe) spuse pe șleau; (text) plasat acolo; validat...prin (proasta) calitate (a „oponenților"); (crapul) îmbogățit artificial;(malac)...clasat la rubrica (porcine); (tehnocrați) numiți Văcăroiu și Ciorbea; compensat prin isprăvi; incomodat psihic; incomodat de eventualitatea...; invitat la o emisiune; (se vede) reprezentat politic (de nebuloasa Mischie); scutite de accidente; urâțiți de defectul (gândirii); admirați pentru erudiție ș.a.

3.3. Sintagma nominală are ca regent un nume (substantiv sau substitut), iar ca determinant, un atribut: *casa bunicilor; casă de munte; trimiterea (de ajutoare) sinistraților; banca din fața casei; lupta împotriva corupției; succesul grație muncii (depuse); Ion, colegul (meu); fost ministru; voci din public; mesaje de neliniște; om cu frica lui Dumnezeu; slăbiciunea pentru nuanțe; (prin) el însuși; epitetul abuziv; apostol al nuanțelor; o energie (supraomenească) pentru a schița; antologie a lingușelii; unele din casele (de protocol); ambele părți; lucruri de nedigerat; oameni pe măsura opțiunilor; (oratoria)...pe aceea a lui Vanghelie; fraze ca acestea; ceva (gata) spus; decembrie 89; două din ele; alții ca ei; of-ul (tău) intim.*

3.4. Sintagma adjectivală are ca regent un adjectiv sau o locuțiune adjectivală, iar ca determinanți, complemente necircumstanțiale și circumstanțiale: *(personaj) previzibil ca o mătușică; (textele) slobode lexical (sau tematic); acceptabil de la cap la coadă; prezent în cetatea (lui); (rățoi) plini de principii; mândru de a se împreuna; răspunzător de numele (lui); atenți la umorul; simplu*

după vorbă (şi port); mai prost plasat; înclinat prin fire (să gândească macro); vinovaţi de atentat; (soluţii) cât de cât elegante; (nuanţele sunt) bune pentru a scoate (basma curată); (să se simtă) grav contrariate; mereu previzibil; sincronă cu istoria; proaspăt ras; încostumat ca la nuntă; suspect de cripto-comunism; specializate în (toate) domeniile; reveniţi în poiana (lui Iocan); mai binefăcătoare decât Biserica; prost crescut; orbit de sentimentul (propriei competenţe); îndrăgostit nebuneşte; (convingeri) flexibile ca viaţa (oameni) devotaţi cauzei; cât de cât descriptiv; mai influenţi socialmente (decât politicienii); (poliţie) ilegitimă moralmente; (domeniu) mai greu sistematizabil; (sunt), stilistic, ireproşabili; (judecata pură a limbii) de curând înviate ş.a.

3.5. Sintagma adverbială are ca regent un adverb sau o locuţiune adverbială, iar ca determinanţi, complemente şi circumstanţiale: *mai mult ca oricând; (să ţină steagul) mereu sus, (suntem) gata oricând; mult prea devreme; (să se comporte) corect moralmente; (e) insuficient deocamdată (să); (vorbeau) bine româneşte; (a comentat-o) din ce în ce mai agresiv; (mai) aproape de tine; (foarte) departe de centru; (mai) înainte de Crăciun* ş.a.

3.6. Sintagma interjecţională are ca regent o interjecţie sau o locuţiune interjecţională, iar ca determinanţi, subiect, complemente necircumstanţiale, circumstanţiale şi predicativ suplimentar: *telefonul ţârr!; hai cu mine / azi / acolo / după cumpărături; iată agenda; iată(-l) trist* ş.a.

4. *Propoziţia*

Propoziţia este unanim recunoscută ca unitate fundamentală a sintaxei şi este definită în moduri variate, în funcţie de orientarea lingvistică (peste 200 de definiţii).

Cele mai multe dintre definiţiile date de gramatica tradiţională românească sunt de orientare logico-semantică. În acestea se acordă prioritate următoarelor caracteristici:

- *propoziţia* este o unitate sintactică superioară părţii de propoziţie şi inferioară frazei;
- e constituită, de regulă, dintr-o îmbinare de cuvinte;
- prin *propoziţie* se comunică: o judecată, o idee afectivă sau voliţională;
- se identifică prin prezenţa unui singur predicat exprimat sau deductibil.

Mioara Avram consideră *propoziţia* "cea mai mică unitate a sintaxei care poate apărea de sine stătătoare sau, altfel spus, care poate constitui singură o comunicare [...] se caracterizează prin predicaţie..." (Avram 1997: 299).

Potrivit orientării structuraliste, *propoziţia* se caracterizează prin "autonomie fonetică, realizată prin demarcatori prozodici (cele două pauze care delimitează propoziţia şi conturul intonaţional complet) şi autonomie sintactică, manifestată prin faptul că în limitele propoziţiei se satisfac toate valenţele elementelor componente, niciunul dintre constituenţi necontractând relaţii sintactice în afara propoziţiei" (*DSL*, *propoziţie*).

În gramaticile generativ-transformaţionale, *propoziţia* se formează, în structura de adâncime, printr-o "combinare de funcţii, iar în structura de suprafaţă, printr-o combinare de cuvinte" (Diaconescu 1995: 117).

În gramatica românească modernă, Sorin Stati consideră că *enunţul* este o unitate sintactică. Acesta corespunde: propoziţiilor, frazelor şi structurilor nepropoziţionale. În acest fel, *propoziţia* "este un grup de cuvinte organizat în jurul unui predicat (verbal sau nominal)" (Stati 1972: 19). Acelaşi punct de vedere îl găsim la Valeria Guţu Romalo şi la Iorgu Iordan, Vladimir Robu (Guţu 1973: 29-34; Iodan, Robu 1978: 539-541, 558-572)

Accept, în definirea *propoziției,* două puncte de vedere, și anume cel logico-semantic și cel structuralist. *Propoziția* este o unitate sintactică superioară sintagmei și inferioară frazei, caracterizată prin predicație, cu demarcatori fonetici și grafici, cu funcții sintactice datorate organizării propoziționale.

4.1. Clasificarea propozițiilor

4.1.1. În funcție de predicație "actul [...] prin care se conferă unei secvențe de semne putere comunicativă""(Dessaintes, apud Ion Diaconescu 1995: 122), există:
- *propoziții* cu predicație explicită (marcată de un predicat: *Mă revoltă nesimțirea.*) și
- *propoziții* cu predicație implicită, care se realizează în următoarele situații:
  - două propoziții coordonate au același predicat, aceeași organizare și adesea, subiecte diferite. Predicatul apare doar într-una dintre propoziții, fie antecedentă: *Mama a plecat la București,/1 tata, la Cluj./2 ...Înțeleptul învață din pățania altora,/1 nesocotitul nici din a sa./2*, fie succedentă: *Cine /1 ce v-a spus?/2 Nu se știe /1 care /2 unde a plecat./3* În absența unui al doilea subiect, un asemenea tip de enunț este o propoziție: *Prietenii noștri au fost mai întâi la mare și apoi la munte.; Mama va pleca mâine la București și poimâine la Cluj.; „Omul priceput își face iarna car și vara sanie."* (apud Diaconescu 1995: 136)
  - existența unui element de relație care introduce o subordonată al cărei predicat e reconstituibil: ***Deși** operat de hernie de disc,/1 primarul Mediașului nu a rămas în concediu medical.../2* (informatia.ro); *Locurile, /1 **cât de** îndepărtate, /2 tot exercită asupra lui o atracție deosebită./1 Spune-mi/1 **unde** /2 și când pleci./3*
  - în dialog, răspunsurile și întrebările sunt adeseori incomplete. Acestea reprezintă propoziții cu predicație implicită, deoarece predicatul e ușor de reconstituit, fiind același cu al propoziției antecedente. În întrebări sau / și în răspunsuri, poate fi omis doar predicatul sau predicatul împreună cu unul sau mai mulți determinanți ai săi: – *Ce notă ai luat la examen? – Opt. – Numai atât? – Numai; - Vii deseară? – Nu. – De ce? – De-aia.*
  - predicatul este eliptic, dar se poate reconstitui fie contextual, fie situațional: *După muncă, și răsplată! Fapte, nu vorbe! Jos! Drepți! Foc! „Brânză bună în burduf de câine. Vorba multă, sărăcia omului."* (apud Diaconescu 1995: 137)

4.1.2. după "modul de comunicare instituit de locutor" (*DSL, propoziție*) sau "scopul comunicării" (Avram 1997: 305).

În funcție de acest criteriu, autoarele *DSL* recunosc existența următoarelor tipuri de *propoziții*: enunțiative / asertive, interogative, imperative, exclamative. Mioara Avram nu recunoaște decât primele două subtipuri: enunțiative și interogative. Andra Șerbănescu subliniază că "diferențele țin de criteriul de clasificare: clasificarea cu doi termeni (n.n. a Mioarei Avram) acordă statut preferențial componentei semantice, în cadrul raportului formă – conținut, în timp ce clasificarea cu patru termeni (n.n. a autoarelor *DSL*) acordă prioritate mărcilor formale" (Șerbănescu 2002: 12).

Propoziția enunțiativă este un "tip de propoziție prin care se comunică un eveniment din realitate, verificabil prin raportarea la starea de fapt ca *adevărat* sau *fals*, deci care poate primi o valoare de adevăr, sin. *asertiv*; *declarativ.*"(*DSL, enunțiativ*) Autoarele *DSL* opun propoziția enunțiativă propozițiilor interogative și imperative, deoarece ultimele nu pot „lua valoare de adevăr" (*ibidem*).
Nu mai trăiesc nimic cu adevărat...(Cărtărescu, *Orbitor. Corpul*: 9)

Propozițiile enunțiative se subclasifică, în funcție de conținutul modal și de realizarea acestuia prin modul verbal, în:
- enunțiative reale (numite și asertive, expozitive sau narative), care "exprimă o acțiune prezentată ca reală și se construiesc cu modul indicativ" (Avram, 1997: 308)

Dar nu sunt doar înger, / sunt şi un demon îngrozitor şi grotesc, pândind ca o tarantulă păroasă sub diafragmă./ (Cărtărescu, *Orbitor. Corpul*, 12)

Când ies dimineţile */ să-mi iau lapte şi pâine /* ***mă afund până la glezne în praful / în care s-au prefăcut fostele case negustoreşti şi tihnite ale cartierului./*** (Cărtărescu, *Orbitor. Corpul*, 14)

- enunţiative optative, care exprimă dorinţa de a se realiza o acţiune şi se construiesc de obicei cu modul condiţional-optativ: ***M-aş duce/*** *unde zboară atâtea rândunele, / Când viscolul începe, / când vin vremile rele/...*(poezie.org), mai rar cu modul conjunctiv (cu valoare de condiţional), corelat cu un condiţional-optativ: ***Să-l văd venind / aş mai trăi o viaţă.*** (Coşbuc, *Poezii*: 140) ***Să fi fost eu acolo,/ i-aş fi zis vreo câteva!/***

- enunţiative potenţiale, care comunică posibilitatea realizării unei acţiuni sau stări – realizabile în prezent şi în viitor, ireale în trecut – şi se construiesc, de obicei, cu modul condiţional-optativ: ***Dacă ţi-ar fi poruncit,/ ai fi făcut acest lucru./ N-ai fi mers.***) sau cu indicativul imperfect, echivalent al condiţionalului-optativ: ***Dacă ştiam,/răspundeam./***. Într-o propoziţie subordonată, enunţiativă potenţială, poate apărea şi conjunctivul, echivalent al condiţionalului: *Nu ştiu ceva /* ***care să-l binedispună / Să fi mers în vizită, / l-ai fi întâlnit./***

- enunţiative dubitative, care exprimă "incertitudinea în legătură cu cele enunţate" (*DSL*, *dubitativ*). Se construiesc fie cu prezumtivul: ***O fi fost plecat/*** *şi de aceea nu ţi-a răspuns./*, fie cu forme verbale cu sens de prezumtiv, şi anume cu conjunctivul: ***Să fi avut vreo 20 de ani*** */ când s-a întâmplat asta./* sau cu viitorul popular: ***O veni,*** */ dacă spui tu,/ nu ştiu / ce să cred./* ***Aşa s-o scrie,/*** *habar n-am./* ***Aşa o fi.***

- enunţiative imperative, "tip de propoziţie [...], orientată spre interlocutor, exprimând un ordin, un îndemn, o interdicţie" (*DSL*, *imperativ*). Se construiesc, de regulă, cu modul imperativ: ***Spune-mi totul!***, cu conjunctivul prezent cu valoare de imperativ: ***Să-mi spui totul!***. Mai rar, pot apărea şi alte moduri cu valoare de imperativ, cum ar fi indicativul viitor ***Te vei prezenta la examen!,*** indicativul prezent ***Asculţi cu atenţie, /cântăreşti situaţia / şi apoi, iei decizia!/***, infinitivul prezent: ***A se consuma de preferinţă înainte de data expirării!*** sau supinul: ***De reţinut şi această idee!***

Observaţii în legătură cu propoziţia imperativă: apare numai ca principală (regentă: ***Spune-mi*** *ce ţi-a plăcut!*, neregentă: ***Du-te!*** sau coordonată cu una sau mai multe propoziţii imperative ***Citiţi cu atenţie, respectaţi instrucţiunile şi rezolvaţi toate cerinţele!***) spre deosebire de celelalte subtipuri; poate fi asociată cu formule ale adresării (***Ioane, fii mai atent!; Du-te bre de-aici!***).

Propoziţia interogativă "tip de propoziţie orientată spre interlocutor prin care se cer informaţii" (*DSL*, *interogativ*). Potrivit criteriului "după conţinutul exprimat şi după modalitate" (Avram 1997: 308), şi propoziţiile interogative se clasifică în:

- interogative reale, cu ajutorul cărora se formulează o întrebare şi care se construiesc cu modul indicativ: ***Pleci? Ce ai cumpărat?***

- interogative optative, cu ajutorul cărora se formulează o întrebare asupra unei dorinţe. Se construiesc cu modul condiţional-optativ: ***Ai merge la un film? Ai pleca în excursie?***

- interogative potenţiale, care conţin întrebări în legătură cu acţiuni nerealizate, dar posibil de realizat. Se folosesc modurile condiţional-optativ perfect, rar, indicativul imperfect sau conjunctivul, cu valoare de condiţional perfect: ***Ai fi venit cu noi?, Veneai cu noi,*** */ dacă...?*; ***Cine să mă ajute?***

- interogative dubitative, care exprimă o incertitudine sau o îndoială sub forma unei întrebări. Se construiesc cu modurile prezumtiv şi conjunctiv sau cu indicativ viitor, cu valoare de prezumtiv: ***Cine o fi venit?***, ***Ce o fi făcând ?***, ***Să fie acesta răspunsul?***, ***Ce să fie?***, ***Cum s-o traduce?***

Un alt criteriu de clasificare îl constituie apartenenţa interogativelor la stilurile primare ale vorbirii, în funcţie de care există:

- interogative directe, prezente în stilul direct, care se caracterizează prin reproducerea exactă a vorbirii cuiva. Acestea conservă: intonația originară (marcată în scris prin semne de punctuație corespunzătoare diverselor contururi intonaționale), persoanele gramaticale pronominale și verbale din momentul enunțării, informația spațială și temporală (prin părți de vorbire care exprimă spațiul și timpul), elementele de adresare directă și sistemul modal verbal. Aceste propoziții sunt independente sintactic în raport cu cuvintele de declarație (care, uneori, introduc vorbirea directă). *Am întrebat: „**Ce facem acum?**”.*

- interogative indirecte, prezente în stilul indirect, care se caracterizează prin reproducerea imperfectă a comunicării cuiva și prin dependența sintactică față de cuvântul de declarație, a cărui prezență este nonomisibilă. Aceste propoziții nu conservă intonația originară, sistemul gramatical al persoanei pronominale și verbale și elimină formele adresării directe (vocativul, imperativul, interjecțiile apelative). Sunt subordonate necircumstanțiale: subiectivă, predicativă, atributivă, completivă directă, completivă indirectă „generate prin transpunerea propozițiilor interogative directe parțiale din vorbirea directă în vorbirea indirectă” (Diaconescu 1988: 334) *Nu se știe **până când va dura ședința.** Întrebarea este **dacă va accepta propunerea ta.** Chestiunea **dacă va candida** îl privește. El m-a întrebat **de când îl cunosc.** Te miri **de ce nu răspunde.***

În funcție de relația dintre formă și sens, interogativele sunt:

- propriu-zise, deoarece sensului interogativ îi corespunde forma interogativă: *Pleci? Cu cine? De ce nu vii?*
- retorice, în care sensul enunțiativ (și exclamativ, mai ales) beneficiază de o formă improprie, cea interogativă. Sunt propoziții “rostite într-un context adecvat și cu o intonație specifică”, în care “comunicarea se realizează fără să existe o concordanță între informația transmisă și semnificația unităților constitutive ale enunțului” (Guțu Romalo 1985: 404). Au forma unei întrebări (care nu așteaptă răspuns) și sensul unei propoziții exclamative: ***Cine nu știe** că după iarnă vine primăvara? **Cum să nu știi** că ai picat la examen*? În fraza: ***Dar ce folos**,/[1] câtă vreme riscă /[2] să semene cu o vacă lăptoasă, dar nărăvașă /[3] care, la sfârșit, răstoarnă oala cu lapte./[4]* (EZ, 3015, 16.05.2002), prima propoziție este o interogativă retorică, eliptică, parțial analizabilă.

În funcție de partea de propoziție la care se referă întrebarea, există:

- interogative totale când întrebarea “se referă la predicat sau și la predicat și când se poate răspunde cu *da* sau *nu: **Vii mâine?***” (Avram 1997: 306) și
- interogative parțiale “când întrebarea nu se referă la predicat, ci la altă parte de propoziție și când nu se poate răspunde cu *da* sau *nu: Când vii?; Cine vine?*” (*ibidem*)

Clasificarea întrebărilor propusă de Andra Șerbănescu (Șerbănescu 2002: 49-53) are în vedere “aspectele multiple de structură și de funcționare a întrebării” și a fost concepută “cu scopul de a sintetiza și sistematiza diversele propuneri din literatura problemei”. Ne vom referi numai la unele clase și subclase ce rezultă prin “implicarea” “variabilelor interne (interioare sistemului lingvistic - planul enunțului)” (*ibidem*). De exemplu, pe baza aplicării criteriului sintactic al “absenței / prezenței unui cuvânt specializat pentru formularea întrebărilor” s-au identificat două clase de întrebări: “întrebări fără cuvânt

interogativ" şi "întrebări cu cuvânt interogativ". Inventarul cuvintelor interogative stabilit de Andra Şerbănescu (*op.cit,* 174) include: pronumele / adjectivele pronominale interogative: *cine?, ce?, care?, ce fel de?, al câtelea, a câta?, cât/-ă/-i/-e?* şi adverbele interogative: *unde?, încotro?, când?, cum?, cât?*...precedate de prepoziţii sau de locuţiuni prepoziţionale sau ca elemente componente ale unor "îmbinări cvasilocuţionale (*în ce loc?, pentru care motiv?, la ce oră?* etc.)" (*ibidem*).

În *GA* se face precizarea că "atât la interogativele totale, cât şi la cele parţiale" pot apărea "adverbe şi locuţiuni adverbiale interogative: *au, oare, nu cumva, oare nu cumva*" (*GA* 1966, II: 39). Nuanţez această observaţie, în sensul că, în româna actuală, *au* e pe cale de dispariţie, *oare* apare într-adevăr şi într-o interogativă totală şi într-una parţială, iar celelalte apar numai în interogative totale. Propoziţiile: *Oare vine? Nu cumva a minţit? Oare nu cumva ţi-am mai spus asta?* sunt interogative totale, iar *Oare când vine?* este interogativă parţială.

Dacă este interogat centrul verbal (singur sau împreună cu alt segment propoziţional care nu este un cuvânt interogativ), propoziţia este numită "interogativă totală" (*GA* 1966, II: 37; Avram 1997: 306): *Pleacă? Pleacă acum? Pleacă fără Maria? Pleacă la şcoală? El a scris asta?* Aşadar, interogativa totală este o propoziţie interogativă fără cuvânt interogativ. Identificarea acestui subtip de interogativă se poate face, potrivit autorilor Gramaticii Academiei şi Mioarei Avram, şi prin posibilitatea de "a răspunde cu *da* sau *nu*" (Avram 1997: 306; *GA*, II 1966: 37). Posibilităţile de a răspunde la o interogativă totală sunt cu mult mai numeroase, dar numai răspunsul *da / nu* certifică statutul de interogativă totală. De exemplu, la interogativele totale de mai sus, se poate răspunde şi cu: *Nu ştiu. Nu cred. Poate. Nu sunt sigur. Bineînţeles. Evident. Se mai gândeşte. Răspunde mai târziu* etc. sau cu o altă întrebare: *De ce mă întrebi? Tu ce crezi?* etc.

Adaug un criteriu, neaplicat interogativelor de alţi lingvişti, acela al "cuprinderii sau necuprinderii în structuri mai ample şi după tipul de relaţie sintactică în care se angajează" (*DSL,*

propoziţie). Prin aplicarea lui, identific următoarele clase de interogative:

- interogative directe independente: ***Vine?***; ***Cine vine?***
- interogative directe incidente: *Am aflat că pleacă* – ***oare cine mi-a spus asta?*** - *şi că nu se mai întoarce.*
- interogative directe sintactic legate, care pot fi: principale regente: ***Cine ţi-a spus*** *că ai greşit?* ***De unde ai aflat*** *că pleacă?* sau principale coordonate: ***Cine te-a aşteptat şi cu ce aţi venit? Pleacă sau mai stă? Cine ce a spus? Care pe care l-a certat?*** (în ultimele două fraze, prezenţa succesivă a două cuvinte interogative obligă la reconstituirea propoziţiei incomplete: ***Cine a spus şi ce a spus?***; ***Care a certat şi pe care a certat?***
- interogative indirecte sintactic legate, care pot fi: subordonate neregente: *L-a întrebat* ***unde pleacă.***, subordonate coordonate *L-am întrebat* ***unde şi cu cine pleacă.*** sau subordonate regente *L-am întrebat* ***unde pleacă*** *să-şi petreacă vacanţa.*

Observaţie: În unele interogative directe, cuvântul interogativ este doar marcă a interogaţiei. Nu are funcţie sintactică în această propoziţie, ci în subordonata acesteia. În frazele: ***De cine*** *crezi /[1] că se teme?*; ***La cine*** *vrei /[1] să renunţi?/[2]*, pronumele interogative apar în P_1, ca efect al ridicării din P_2 şi au rolul de marcă interogativă, fără să se subordoneze verbelor *crezi* şi *vrei*. Actualizează funcţia de complemente indirecte prepoziţionale în P_2 prin subordonare faţă de verbele *se teme* şi *să renunţi*. În gramatica tradiţională, fenomenul sintactic de dublă apartenenţă a unui constituent la regentă şi la subordonata acesteia poartă numele de *împletire a subordonatei cu regenta*. În *GALR* (vol. al II-lea), acest fenomen numit *imbricare* „constă, prototipic, în suprapunerea parţială a două unităţi sintactice ale frazei aflate în relaţie de dependenţă, prin integrarea unui component sau a unui grup de componente în ambele structuri propoziţionale. Componentul sau grupul de componente, inclus atât în regentă, cât şi în subordonată amalgamează cele două construcţii

sintactice ale căror limite nu pot fi stabilite decât convenţional. (*op.cit.*, 772).

4.1.3. După aspectul predicatului, există:

- propoziţii afirmative / pozitive, în care pot exista diferite grade ale afirmaţiei, de la afirmaţia sigură: ***Învaţă. Da. Va pleca azi.***, la afirmaţia nesigură: ***Va fi trecut pe acolo.*** – *Vine deseară?-* ***Poate.*** *A zis ceva?* ***Parcă.*** O propoziţie în care negaţia precedă altă parte de propoziţie decât predicatul este afirmativă: ***Nu puţine universităţi private şi-au demonstrat valoarea*** */[1]* *şi foarte mulţi absolvenţi ai acestora au avut timp /[2]să arate /[3]că sunt, uneori, chiar mai bine pregătiţi decât cei /[4]care au absolvit la stat./[5]* (*N*, nr.1322, 3 oct. 2001). ***Nu de multe ori şterg ceva din greşeală.*** (digitalworld.ro)
- propoziţii negative, în care este negat predicatul (***Nu învaţă.***) "Dacă în celelalte limbi romanice se respectă, ca şi în latină, regula logică: două negaţii au ca efect o afirmaţie, în limba română, dubla negaţie are o valoare specială, aceea de accentuare a negării: ***Nici nu*** *l-am văzut.* Se vorbeşte chiar de o negaţie multiplă: ***Nu, nimeni nu*** *l-a văzut* ***nicicând*** *beat.* (*DSL, negaţie*). Inventarul de mărci suplimentare ale negaţiei cuprinde: adverbe negative (*nu, deloc, niciodată, nicicând, niciunde, nicicum*), pronume şi adjective negative (*nimeni, nimic, niciunul*), prefixe negative (*ne-*), toate "în distribuţie complementară" cu un predicat negat. (*DSL, negativ*)

4.1.4.În funcţie de apartenenţa / neapartenenţa propoziţiilor la frază, există:

- propoziţii nelegate sintactic, care pot fi principale independente: ***Cursurile încep la întâi octombrie.***, principale incidente: *Nu vom ceda,/[1]* ***a afirmat G.*** */[PPInc]* sau secundare incidente: *Profesorul nostru,* ***cum se ştie,*** *e un om inteligent.*

- propoziţii sintactic legate, care pot fi principale regente: ***Vrea*** */[PP]* *să doarmă./[CD]*, principale incidente regente: *E cel mai bun –* ***zice toată lumea*** */[PPInc.]* *care îl cunoaşte /[AT] – din seria lui.*, subordonate regente: *Vrea/[PP]* ***să ştie*** */[CD]* *când pleci./[CD]*,

subordonate neregente: *Nu înţelege /[PP]* ***ce-i spui./[CD]***, principale coordonate: ***Doarme*** */[PP]* ***şi visează*** */[PP]*, principale incidente coordonate: *Mă duc,/[PP]* ***zise el/[PPInc]*** ***şi zâmbi,/[PPInc]*** *să-ţi aduc cheia./[CS]* , subordonate coordonate: *Visează/[PP]* ***că e la munte*** */[CD]* ***şi că schiază./[CD]***, secundare coordonate ale unei fraze incidente: *Aleargă,/[1]* ***după cum am auzit*** */[CMInc]* ***şi după câte văd,/[CMInc]*** *cu 100 de kilometri pe oră./[1]*

4.1.5.În funcţie de înţeles, există:

- propoziţii principale sau propoziţii cu înţeles de sine stătător. Principalele regente pot fi: suficiente sau insuficiente din punct de vedere semantic să realizeze o comunicare. În exemplul ***A venit la mine*** */[1]* *să-mi ceară un împrumut./[2]*, P_1 este o principală regentă suficientă să realizeze o comunicare; în exemplul ***Fiind*** */[1]* *cum bănuiam/[2]* ***ţi-am cerut ajutorul./[1]***, P_1 este o principală regentă, insuficientă să transmită mesajul.
- propoziţii secundare (realizarea lor depinde de o altă propoziţie, principală sau secundară, cu care se află în aceeaşi frază; această frază este fragmentată grafic adeseori în stilul beletristic şi jurnalistic actual, iar propoziţia secundară pare independentă): ***Omul învaţă tot timpul.***= principală; *E bine* ***ca omul să înveţe mereu.*** = principală+secundară. *Dar, câteodată,/[1]* *când oboseşte,/[2]* *îşi ridică ochii spre cer./[1]* ***Pentru că în oceanul albastru de deasupra noastră este mai bine./[3]***(24-online.ro).

4.1.6. În funcţie de principiul corespondenţei propoziţiei cu o parte de propoziţie funcţională, există:

- propoziţii necircumstanţiale: subiectivă, predicativă, atributivă, completivă directă, completivă secundară, completivă indirectă, completivă prepoziţională, completivă de agent, completivă comparativă, completivă posesivă (rar), completivă predicativă a obiectului, predicativă suplimentară, apozitivă şi
- propoziţii circumstanţiale: de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, condiţională, concesivă, consecutivă, instrumentală,

sociativă, cantitativă, de relație, opozițională, cumulativă, de excepție.

4.1.7. După structura și caracterul analizabil al propoziției, există mai multe subtipuri:

a) propoziții simple: ***Studenții învață. Iarnă!*** și propoziții dezvoltate: ***În sesiune, studenții își pregătesc examenele***;

b) propoziții analizabile: ***A venit iarna***, parțial analizabile: ***Oprirea interzisă.***; ***Trist azi, trist mâine.***; ***Lume elegantă, mâncare bună. Nu le are cu tehnica. Le vede la matematică. Dă-i cu bere, dă-i cu vin!*** și propoziții neanalizabile: ***Nici tu apă, nici tu cafea, nimic.***; ***Ajutor!***; ***Of!***; ***Stop!***

c) propoziții verbale: ***Ninge frumos!*** și propoziții nominale: *...de luni, ne vom întoarce la muncă./¹* ***Aceleași salarii. /² Același frig în apartamente, /² același cost ridicat al vieții./³*** (*EZ*, 3204, 22.11.2002) ***Frig!***; ***Iarnă!***; ***Lume bună!***

d) propoziții monomembre, alcătuite numai dintr-o singură parte de propoziție fundamentală sau principală (cu sau fără determinanți): ***Plouă de câteva zile. Toamnă urâtă! Nu-mi pasă de tine.*** și propoziții bimembre, care au și subiect și predicat. Ambele sunt exprimate: ***A venit trenul.*** sau unul este exprimat și celălalt, subînțeles / inclus: ***Soseşte la nouă. Ai ajuns la timp.***

e) - propoziții complete: ***Azi se duce la bibliotecă.***

- propoziții incomplete / brahilogice.

La rândul lor, cele incomplete / brahilogice sunt de două feluri:

- fragmentare, când reconstituirea părților absente este ușor de făcut cu ajutorul contextului, al situației de comunicare sau al unui tipar de colocație:

- Cine ți-a scris? – ***Maria.;*** *...la București, oamenii și-au manifestat entuziasmul prin adunări ad-hoc./¹* ***În provincie, la fel. /²*** (*EZ*, 3204, 22.11.2002); *Țăranii aceia...a doua zi s-au întors la chinurile lor./¹* ***Orășenii, aşijderea./²*** (*EZ*, 3204, 22.11.2002); *Pentru a l u c r a pământul/¹ trebuie/² să ai /¹* ***și cu ce /³ și cu cine./⁴*** (*N*, 1735, 27.11.2002); *...să se doteze cu avioane invizibile, cu elicoptere teleghidate, cu mitraliere /¹ care*

trag după colț /² – ***ce mai,*** */²întreg arsenalul lui Rambo./¹*(*Rlit*, 19, 2002).

- eliptice, când reconstituirea se poate face, fără ca elementele absente să existe în context: ***Noi, cuvânt cu cuvânt după el.*** (posibile reconstituiri: *noi repetam / scriam / spuneam / învățam...cuvânt cu cuvânt după el*); ***El, pas cu pas în urma ta.; Mama, cu poveștile ei.;*** *Drogurile par a aduce sex, iubire, potență, insule fermecate /¹* ***și asta cu prețul distrugerii celui /²****care le consumă./³*(*N*, 1525, 29.04.2002); ***Curaj,/¹*** *vino-ți în fire!/².*

4.1.8.După corespondența dintre conținut și demarcarea grafico-fonetică, există:

- propoziții grafice, construite pe principiul corespondenței dintre demarcarea grafico-fonetică și conținut: ***Aseară a ajuns mai târziu ca de obicei.***

- propoziții segmentate, obținute prin segmentarea unei propoziții de către demarcatori propoziționali grafico-fonetici: ***Aseară a ajuns. Mai târziu ca de obicei.***

4. *Fraza* reprezintă „cea mai extinsă unitate sintactică, fiind alcătuită din minimum două propoziții și având caracteristica autonomiei sintactice și de comunicare, adică proprietatea de a exista de sine stătător; altfel spus, reprezintă un enunț în structura căruia se cuprind cel puțin două propoziții" (DSL, *frază*).

Definesc o frază prin următoarele trăsături:

- este o unitate sintactică superioară propoziției;
- este formată din cel puțin două propoziții legate sintactic;
- are autonomie sintactică;
- are autonomie de comunicare totală sau dependentă de context;
- poate constitui singură sau împreună cu alte unități (propoziții sau / și

  fraze) un paragraf, un enunț, un text;
- este unitatea sintactică maximală în analiza sintactică;

- organizarea frastică este asemănătoare organizării propoziționale, în sensul existenței aceloraşi funcții şi relații sintactice la ambele niveluri; specificitatea subordonării în frază e dată de prezența pronumelor / adjectivelor / adverbelor relative şi a conjuncțiilor / locuțiunilor conjuncționale subordonatoare.
- este o secvență al cărei prim cuvânt are, de regulă, inițială majusculă şi care apare încadrată de o pereche de semne de punctuație identice sau diferite, dintre care face excepție virgula.

4.1. După structură, există:
- fraze simple, formate din două propoziții, principale: *A **venit aseară/¹ şi pleacă azi. /²*** sau dintr-o principală şi o subordonată: *A **venit /¹ să-mi ceară ajutorul./²***
- fraze complexe, formate din mai mult de două propoziții: ***Ni se pare mult mai important /¹ cine ne reprezintă /² şi cine ne susține,/³ decât ce suntem de fapt,/⁴ ce au de reprezentat cei /⁵ care ne reprezintă./⁶*** (Pleşu, *Obscenitatea publică*: 217)

4.2.După tipul de relații dintre propozițiile componente, există:
- fraze formate prin coordonare: ***Conversația e aproape un viciu, /¹ pasiunea istorisirii are o lungă tradiție./²*** (*ibidem*, 46)
- fraze formate prin subordonare: ***Mă uit /¹ pentru că tocmai m-a sunat un amic /² să-mi spună /³ că ar fi bine /⁴ să mă uit./⁵*** (*ibidem*, 67)
- fraze formate prin subordonare şi coordonare: ***Personajul /¹ care ar trebui /² să fie un intermediar înțelept şi laconic, o prezență discretă, menită /³ să-şi pună în valoare invitații sau tema /⁴ de care se ocupă,/⁵ alege /⁶ să se pună în valoare pe sine /⁷ să domine, pletoric, scena, / să folosească orice prilej pentru a-şi exhiba opiniile proprii, hazul propriu, finețurile sale de băiat deştept (sau de fată deşteaptă)./⁸*** (*ibidem*, 62). În această frază, P_2 se subordonează lui P_1, P_3 lui P_2, P_4 lui P_3, P_5 lui P_4, P_6, P_7 şi P_8 lui P_1, iar P_6, P_7 şi P_8 sunt coordonate.
- fraze incidente, care cuprind o propoziție incidentă şi alta / altele legată(e) sintactic de aceasta. Propoziția incidentă poate fi principală: *„Politica trebuie lăsată pe seama diplomaților şi a militarilor"/¹ – **spunea Goethe, cu o radicalitate /² căreia nu i-a fost întotdeauna credincios./³*** (Pleşu, *Obscenitatea publică*: 100) (P_2 este principală incidentă, iar P_3 este subordonată atributivă față de P_2) sau secundară: *Adaug/¹ – **dacă mai e nevoie /² să vă lămuresc /³ – faptul /¹ că...*** (P_2 este o condițională incidentă, iar P_3 este subordonată completivă indirectă dependentă de P_2).

Fraza care conține o propoziție incidentă nu conține doar propoziții incidente. Unele dintre propozițiile acesteia depind sintactic de o regentă (v. P_3 din textele anterioare) sau sunt coordonate cu o propoziție incidentă (P_3 din fraza: *Vreau/¹ – **dacă mai am timp / ² şi pot /³ – să vă demonstrez /⁴ că...***). Ruptura sintactică are loc întotdeauna la nivelul primei propoziții dintr-o frază independentă sintactic şi care aparține unui plan diferit al comunicării. Fraza care întrerupe continuitatea sintactică a unui mesaj o numim incidentă nu pentru că e formată din propoziții parantetice, ci pentru că începe cu o propoziție realmente nelegată sintactic, ci legată semantic cu propoziția / fraza întreruptă.

4.3.După corespondența dintre conținut şi demarcarea grafico-fonetică, există:

- fraze complete, construite pe principiul corespondenței dintre demarcarea grafico-fonetică şi conținut: *Venise cu întârziere, se aşezase lângă tine şi apoi, deodată, plecase, pentru că nu fusese băgat în seamă şi nu se simțise bine.*

- fraze fragmentate, obținute prin segmentarea unei fraze de către demarcatori propoziționali grafico-fonetici: *Venise cu întârziere, se aşezase lângă tine şi apoi, deodată, plecase. Pentru că nu fusese băgat în seamă şi nu se simțise bine.*

5. *Enunțul* poate fi caracterizat prin următoarele trăsături:

- este unitatea lingvistică (nu gestuală, de mimică etc.) a comunicării, deoarece comunică o informație;
- se realizează prin unități ale sistemului lingvistic, folosite, în general, în combinații diferite sau asemănătoare ca organizare;
- combinațiile sunt: sintagma, propoziția, fraza, iar unitatea limbii prin

care se transmite o informație este partea de propoziție / funcția sintactică;

- e o unitate discursivă prin care se transmit informații într-un anume context de comunicare;
- în funcție de scopul comunicativ, enunțurile sunt: asertive, interogative, imperative și exclamative;
- enunțul asertiv diferă în funcție de implicarea / neimplicarea afectivă a enunțătorului: *Începe spectacolul!* Vs *Spectacolul începe.* și de modalizare / nemodalizare: *Probabil vine diseară.* vs *Vine diseară.*
- enunțul imperativ se caracterizează printr-o semnificație imperativă, prin utilizarea imperativului și a altor moduri cu valoare de imperativ, printr-o intonație imperativă și prin semnul exclamării: *Vino!, Să dispari din fața mea!*
- enunțul exclamativ se caracterizează prin semnificația afectivă exprimată, prin contururi intonaționale tipice, prin mărci specifice: interjecții, elemente exclamative, o topică specifică: *Vai, ce mult te-ai schimbat!; Ce bine mi-e!; Mira-m-aș să vină!; Ce de cărți are!*
- enunțul interogativ se caracterizează prin semnificația interogativă, prin organizare tipică, contur intonațional, semnul întrebării, prin cuvinte interogative, prin posibilitatea transformării în interogație indirectă: *Unde locuiește Mihai?; Mergi cu mine?; Intri sau ieși?; Cineva întreabă unde locuiește Mihai / dacă merge cu el / dacă intră sau iese.*

RELAȚII SINTACTICE

1. Conceptul de *relație* este universal, în sensul că toate elementele constitutive ale unei mulțimi de obiecte se grupează laolaltă, pe baza unor trăsături comune, în sisteme, organisme, mecanisme, ansambluri, clase, grupe, familii etc. și funcționează ca un întreg datorită legăturilor / conexiunilor / raporturilor dintre ele. *Relațiile* reprezintă un factor de coeziune prin care se construiește structura și se asigură funcționarea mulțimii respective. La nivel sintactic, *unitățile* sintactice se organizează și devin funcționale în limbă datorită *relațiilor* existente între ele. Hjelmslev, reprezentant de seamă al uneia dintre variantele structuralismului, concepe limba ca un sistem care funcționează pe baza *relațiilor* dintre unități constante și variabile. Tipologia propusă de acesta include: *dependența unilaterală, interdependența* și *constelația* (sau *relația facultativă*). Unitățile sunt dispuse pe axă sintagmatică și pe axa paradigmatică, pe baza acestor tipuri de *relații*. Alături de alte niveluri ale limbii, care își datorează organizarea specifică *relațiilor* dintre unități, sintaxa acordă un interes major identificării și descrierii *relațiilor* dintre diferitele unități sintactice.

În sintaxa românească tradițională sunt identificate și descrise *coordonarea* și *subordonarea* (în cadrul căreia există și *dubla subordonare*), *relația de apoziționare, interdependența* și *incidența*. În sintaxa modernă, sunt descrise următoarele *relații*: *dependența, interdependența și nondependența* (*coordonarea* și *apoziționarea*). În sintaxa de tip generativ, pe lângă „relațiile de suprafață, manifestate sub forma unor constrângeri gramaticale (de caz, de prepoziție, de topică etc.) impuse de capurile lexicale componenților nominali ai grupurilor", noile teorii de orientare semantică adaugă și „relațiile profunde, de tip semantic, numite, în funcție de autor și școală, fie relații actanțiale, fie relații cazuale, fie relații tematice sau argumentale" (*DSL, relație*).

Ion Diaconescu examinează tipologia relațiilor, de la un singur tip – *dependența* – admis de generativiști, la două – *coordonarea* și *subordonarea* - , cărora lingviștii români le

adaugă: *interdependența / raportul predicativ, relația apozitivă, relația de dublă subordonare, relația de incidență* și *raportul mixt.* (Diaconescu 1995: 253-254).

Preiau, în descrierea relațiilor sintactice, tipologia propusă de Ion Diaconescu în *Sintaxa limbii române*, cap. *Relațiile sintactice*, cu unele nuanțări.

2. *Dependența / subordonarea*

„Tip de relație lingvistică în care unul dintre termeni depinde de apariția sau de forma altui termen. În concepția tradițională, sinonim cu *subordonare*. În concepția modernă formulată de L. Hjelmslev, *dependența* include două tipuri de relații: *interdependențele*, simbolizate ca A↔B, în care dependența se manifestă prin constrângeri bilaterale, și *determinările*, simbolizate ca A←B, în care dependența este unilaterală, manifestându-se prin constrângeri impuse numai de unul dintre termeni" (*DSL*, *dependență*).

Trăsăturile relației de dependență:

- se stabilește între două unități sintactice heterofuncționale, care aparțin nivelului propozițional sau celui frastic;
- termenul regent este neomisibil și domină termenul dependent, care este omisibil. În cazul anumitor verbe, termenul dependent nu poate fi omis: *Se comportă* ***bărbătește.*** *(Cărțile) provin* ***din donația...Cum*** *arată (programul?)* ș.a. Cei doi termeni se mai numesc determinat și determinant / subordonat.
- prezența și / sau forma termenului dependent sunt condiționate „de prezența termenului determinat" (Diaconescu 1995: 256). Verbul, adjectivul și adverbul regent impun subordonatului nominal o anumită formă cazuală: ***le-a*** *e x p l i c a t* ***-o;*** *unități c o r e s p u n z ă t o a r e* ***unui sistem;*** *investițiile în IT vor scădea c o n f o r m* ***previziunilor.*** Substantivul regent îi impune adjectivului dependent acordul în gen, număr și caz: *o m* ***inteligent***, numelui dependent o anumită formă cazuală: *c a s ă* ***de vacanță;*** *c a s a* ***bunicilor / lor,*** infinitivului dependent, prepoziția *de: p l ă c e r e a* ***de a citi.***

- există situații în care un regent are doi sau mai mulți determinanți: *A c e s t n o u* ***roman*** *a l l u i C ă r t ă r e s c u...* ***A mâncat*** *f r i p t u r ă, s a l a t ă și p r ă j i t u r ă.*, dar și când un termen dependent are doi sau mai mulți termeni regenți: ***Astăzi*** *a f o s t frig, a b ă t u t vântul și a p l o u a t. A c e r u t și a p r i m i t* ***o adeverință.***
- este o relație pe baza căreia se construiește un enunț, fundamentală pentru organizarea comunicării;
- prin subordonare apar toate funcțiile sintactice, cu excepția predicatului;
- generează secvențe propoziționale sau / și frastice, sub forma grupurilor verbale și / sau nominale la nivelul propoziției și sub forma unei propoziții dependente de alta, la nivel frastic;
- dependența este transferabilă de la nivel sintagmatic la nivel frastic, în sensul că, prin expansiune / dezvoltare, termenul determinant devine o subordonată, și invers, prin contragere, o propoziție subordonată devine un determinant: *Omul h a r n i c trăiește bine< Omul c a r e e h a r n i c trăiește bine. Î n c i u d a p l o i i, se plimbă < C h i a r d a c ă p l o u ă, se plimbă.* sau *D i n c a u z ă c ă a f o s t n e a t e n t, s-a împiedicat < D i n c a u z a n e a t e n ț i e i, s-a împiedicat.* Dezvoltarea subiectului în subordonată subiectivă și a numelui predicativ în subordonată predicativă constituie „un argument suplimentar pentru susținerea dependenței celor două poziții sintactice față de centrul verbal al propoziției." (*DSL*, *corespondență*);
- la nivel frastic, *dependența* se poate transforma în coordonare (de tip copulativ / adversativ / conclusiv, realizată atât prin joncțiune, cât și prin juxtapunere): A. *Pentru că a intrat pe contrasens și a lovit frontal o mașină, a ucis trei persoane = A intrat pe contrasens, a lovit frontal o mașină și a ucis trei persoane* sau *A intrat pe contrasens. A lovit frontal o mașină. A ucis trei persoane*; B. *Deși a greșit, nu s-a scuzat = A greșit și / însă nu s-a scuzat* sau *A greșit. Nu s-a scuzat*; C. *Prietenul meu, care este foarte ghinionist, a ratat concursul = Prietenul meu este foarte ghinionist și /, deci a ratat concursul* sau *Prietenul*

meu este foarte ghinionist. A ratat concursul; D. *Dacă nu vine, plec = Nu vine şi / , deci plec.* sau *Nu vine. În acest caz, plec*; E. *Vine să-ţi ceară o carte = Vine şi-ţi cere o carte.* sau *Vine. Îţi cere o carte.*; F. *A muncit atât de mult, încât a obosit = A muncit atât de mult şi / , deci a obosit*; G. *În loc să înveţe, doarme = Doarme, (şi)nu învaţă*; H. *Pe lângă că fumează, mai şi bea = Fumează şi (, pe lângă asta, mai şi) bea*; I. *Îl văd că vine = El vine şi eu îl văd.*

Subordonarea realizată între propoziţii se diferenţiază de subordonarea la nivel sintagmatic, deoarece dependenţa sintagmatică nu acceptă transformarea în coordonare *N-are locuinţă = *N-are şi locuinţă / *N-are. Locuinţă.; Cartea elevului < *cartea şi elevul.*

- La nivel sintagmatic, cu excepţia verbului / interjecţiei cu funcţie de predicat, oricare termen, regent sau determinant, acceptă dezvoltarea (fără ca subordonata rezultată să fie întotdeauna echivalenta funcţiei sintactice a termenului dezvoltat): *omul harnic (poate câştiga mult)= care e om harnic / omul care este harnic; merge la piaţă = merge unde este piaţa; acţionează corect = acţionează cum este corect...; le este interzisă staţionarea... = le este interzis să staţioneze...*
- prin fenomenul numit „scindare", predicatul unei propoziţii pare a accepta dezvoltarea. De fapt, acest predicat apare într-o subordonată relativă tematizată, topicalizată sau nu, dintr-o frază tip: *Rezultatele contează. = Ceea ce contează sunt rezultatele. / Contează ceea ce rezultă.; A spus o prostie. = Ceea ce a spus e o prostie. /O prostie e ceea ce a spus.; Apreciez demnitatea lui. = Ceea ce apreciez la el e demnitatea./ Demnitatea e ceea ce apreciez la el.*

2.1. Din punctul de vedere al realizării acestei relaţii, există:

- *dependenţe obligatorii*, în care determinantul nu poate fi anulat. În structurile de bază, acestea sunt relaţiile dintre diverşi determinanţi obligatorii şi regentul lor, de pildă între subiect şi predicat, între numele predicativ şi verbul copulativ (indiferent de modul la care se află), între anumite complemente neanulabile:

complemente directe (*El trimite un mail <*El trimite. Ea cumpără o carte <*Ea cumpără.*), complemente indirecte (*I-a oferit flori Mariei <*A oferit flori. Îi dă mâncare copilului <*Dă mâncare.*), complemente prepoziţionale (*A apelat la tine <*A apelat. Se referă la acest subiect <*Se referă.*), circumstanţiale (*Se comportă / se poartă civilizat <* Se comportă / Se poartă. Icoana datează din secolul trecut. <*Icoana datează. Cursul a durat două ore. <*Cursul a durat.*) În structurile derivate, sunt relaţiile dintre anumite părţi de propoziţie (neanulabile) şi verb, pe baza cărora este posibilă existenţa următoarelor complemente: opoziţional (*În loc de apă, i-au adus suc. <*În loc de apă, i-au adus.*), de excepţie (*În afară de tine, nu s-a mai prezentat nimeni. <*În afară de tine, nu s-a mai prezentat.*), cumulativ (*În afară de tine, a mai venit şi Ion. <*În afară de tine, a mai venit.*), comparativ (*Ion este mai inteligent decât Mihai. <*Ion este decât Mihai.*), sociativ (*Lucrările sunt verificate de profesor cu asistentul său <*Lucrările sunt verificate cu asistentul său.*). De asemenea, relaţia dintre complementul predicativ al obiectului / predicativul suplimentar şi verb, în prezenţa anumitor părţi de propoziţie (*El se numeşte Popescu Ion <*El se numeşte.; L-au desemnat câştigător <*L-au desemnat.; Ion o consideră inteligentă. <*Ion o consideră*).

- *dependenţe facultative*, în care determinantul poate fi anulat. Sunt relaţiile dintre diverşi determinanţi facultativi şi termenii lor regenţi, cum ar fi cea dintre atribute şi regenţii acestora: *Citeşte un roman interesant. < Citeşte un roman.; Au început să cadă frunzele copacilor. < Au început să cadă frunzele.*, dintre circumstanţiale şi regenţii lor: *A spart un geam din neatenţie. < A spart un geam.; S-a odihnit o oră şi... < S-a odihnit şi...* etc.

În funcţie de direcţia sau sensul determinării, există următoarele tipuri de *dependenţă*:

- *dependenţă unilaterală*: termenul dependent se subordonează unui singur regent şi este omisibil. Cei doi termeni au funcţii sintactice la nivel propoziţional sau / şi la nivel frastic: *Merge* ***la şcoală*** *< Merge.; Premierea concurenţilor n-a avut loc* ***ieri*** */*

când fusese planificată. *< Premierea n-a avut loc.;* ***A luat zece / deoarece a răspuns corect./*** *< A luat zece.*

- *interdependența / dependența bilaterală* sau *relația dintre subiect și predicat* se realizează între regentul-predicat și subordonatul-subiect, prin constrângeri din ambele sensuri: subiectul îi impune predicatului verbal acordul în persoană și număr, iar predicatul îi impune subiectului cu realizare nominală cazul nominativ. Niciunul dintre termeni nu este omisibil. Omisiunea unui subiect exprimat nu înseamnă comutarea lui cu zero, ci conduce la propoziții cu subiect inclus sau subînțeles. Nici omisiunea predicatului nu înseamnă posibilitatea comutării acestuia cu zero, ci realizarea unor propoziții în care reconstituirea predicatului se poate face exact sau aproximativ. (v. *infra,* Predicatul).

- *dependența* de o sintagmă, nu doar de un regent sau *dependența colaterală / complexă / mediată*, adică relația dintre trei termeni, A, B, C. În structuri ternare obținute prin reorganizare sintactică, termenul C se realizează numai în prezența termenilor A și B: *În loc de apă*^{C} *bea*^{A} *vin*^{B} *< *În loc de apă bea.* sau *<* * *În loc de apă vin; O*^{B} *văd*^{A} *supărată*^{C} *< *O supărată* sau *< * Văd supărată.* Același termen C este substituibil cu zero: *În loc de apă*^{C} *bea*^{A} *vin*^{B} *< Bea*^{A} *vin*^{B}*. O*^{B} *văd*^{A} *supărată*^{C} *< O*^{B} *văd*^{A}*.* Termenul C este dependent de sintagma *AB,* adică dependent simultan de A și de B: de A, strict sintactic, iar de B , și semantic, datorită compatibilității semantice cu acesta. Termenul C poate fi predicativ suplimentar, complement posesiv, complement opozițional, cumulativ, de excepție, comparativ și sociativ: *Îl*^{B} *consider*^{A} ***inteligent.***^{C} ***Și***^{C} *– a consacrat*^{A} *viața*^{B} *studiului.* ***În loc de unt***^{C} *a pus*^{A} *margarină*^{B}*.* ***În afară de apă***^{C}*, a cumpărat*^{A} *și bere*^{B}*.* ***În afară de luni***^{C}*, n-a mai lipsit*^{A} *altădată*^{B}*. Ion*^{B} *e mai inteligent*^{A} ***decât Radu***^{C}***.*** *Calculele au fost făcute*^{A} *de director*^{B} ***împreună cu subalternii***^{C} *săi.* În structurile de bază, termenul C are aceeași funcție sintactică ca B: *Nu a pus margarină*^{B}*,* ***ci unt***^{C}***.*** *A cumpărat* ***apă***^{C} *și bere.*^{B} *N-a lipsit altădată*^{B}*,* ***doar luni***^{C}*, Ion*^{B} ***și Radu***^{C} *sunt inteligenți. Directorul*^{B} ***împreună cu subalternii***^{C} *au făcut*

calculele. sau altă funcție: *Eu consider că el*^{B} *este* ***inteligent*** ^{C}. Complementul secundar nu poate apărea decât în structuri ternare, alături de un regent verbal și de un complementul direct personal: *M-a învățat / învățându-mă* ***lucruri*** *importante...* În absența complementului direct, complementul secundar îi ia locul (putând, în această situație, să fie substituit sau dublat cu clitic pronominal, întocmai ca un complement direct): *A învățat* ***lucruri*** *importante (le-a învățat / lucrurile importante le-a învățat).* Complementul posesiv apare, de asemenea, în structuri ternare, alături de un verb și un nominal „obiect posedat": ***Ți****-am admirat zâmbetul.* Și atributul circumstanțial se realizează în structuri ternare: ***Bolnavă****, femeia l-a rugat s-o ajute.*

- *dubla dependență* este o variantă a *dependenței.* Numele predicativ este dependent față de un verb copulativ (prezența lui lângă un verb copulativ este absolut necesară) și față de un nume cu funcția de subiect (*Maria este* ***profesoară / bogată***), iar complementul predicativ al obiectului este dependent de un verb „atributiv, noncopulativ" (*GALR,* II: 290) și de un complement direct, rar indirect: *L-au botezat* ***Iustin****. Îi spun* ***Maria****.* În exemplul *Maria a devenit profesoară / bogată,* numele predicativ este nonomisibil și se acordă în gen, număr și caz cu subiectul. Există *dublă dependență* a numelui predicativ realizat prin nume în nominativ sau prin adjectiv. Când are altă realizare, numele predicativ este *dependent unilateral obligatoriu* față de verbul copulativ: *Cadoul este pentru Ion. Discuția a fost asupra acestei probleme. E bine că...Datoria noastră este de a munci* etc.

2.2. Mijloacele de realizare a relației de dependență / subordonare

La nivel propozițional, acestea sunt:

- acordul sau repetarea anumitor informații gramaticale de la regent la subordonat, ca de exemplu, genul, numărul și cazul în sintagmele nominale cu regent substantival și determinant adjectival: *un anumit server*, numărul și persoana subiectului pronominal se repetă la verbul-predicat *tu înveți* etc.
- recțiunea, adică restricția cazuală și / sau selecția unei anumite prepoziții / locuțiuni prepoziționale impuse termenului

subordonat de către regent, de exemplu acuzativul neprepoziţional impus obiectului direct nonpersoană: *A terminat articolul.*, dativul impus obiectului indirect: *Le explică studenţilor.*, diferite prepoziţii / locuţiuni prepoziţionale impuse adjuncţilor prepoziţionali: *Denumirea instituţiei rezultă din certificat. Furnizează informaţii în schimbul sprijinului acordat*...Cazul este impus termenului dependent de regentul verbal, adjectival sau adverbial: *Ascult muzică. Le explic studenţilor...; Hrana e necesară organismului.; va nominaliza succesorul asemenea unui monarh*...(www.flux.md).

- elementele de relaţie (prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale) care stabilesc dependenţa unui subordonat faţă de regentul său impun ele însele restricţii de caz numelui pe care îl precedă: *descinderea la Primăria Capitalei; în ciuda efortului, se simte bine; vânzările cresc datorită publicităţii* ş.a.m.d.

- topica liberă sau fixă stabileşte uneori rolurile sintactice: *Medicul consultă un om bolnav.* vs *Un om bolnav consultă medicul.; Trebuiau adresate întrebările.* vs *Întrebările trebuiau adresate.; E greu de delimitat acea unitate.* vs *Acea unitate e greu de delimitat.*

La nivel frastic, mijloacele prin care se realizează dependenţa sunt:

- recţiunea impusă de un termen din propoziţia regentă pronumelor / adjectivelor relative (sau nehotărâte compuse cu *ori-* care funcţionează ca relative): *Ajut pe (ori)cine acceptă. Convenţia se aplică oricărui cetăţean are reşedinţa...Se disociază de oricare (persoană) a colaborat cu Securitatea.*

- joncţiunea prin conjuncţii, locuţiuni conjuncţionale subordonatoare, pronume şi adjective relative sau nehotărâte compuse cu *ori-*, adverbe relative şi nehotărâte compuse cu *ori-*: *Vrea să plece. Nu poate pleca pentru că n-are timp. (Ori)cine vrea reuşeşte. Rămâne să vedem pe care (actor) îl va distribui. Mergem (ori)unde e nevoie de noi.*

- topica, în absenţa altor mijloace de exprimare a dependenţei (dar împreună cu un tip de intonaţie), poate stabili rolurile de propoziţie regentă şi de subordonată sau nu. Topica fixă

caracterizează câteva tipuri de fraze: *S-a supărat. N-a mai venit. = Pentru că s-a supărat, n-a mai venit. = S-a supărat şi n-a mai venit..; A alunecat pe gheaţă. Şi-a rupt piciorul. = Deoarece a alunecat pe gheaţă, şi-a rupt piciorul. = A alunecat pe gheaţă şi şi-a rupt piciorul.; Mănâncă, nu mănâncă, se îngraşă. = Dacă mănâncă / chiar dacă nu mănâncă, (tot) se îngraşă.; Munceşti, câştigi./ Munceşti şi câştigi. = Dacă munceşti, câştigi.; Plăteşti, rămân, nu, plec. = Dacă plăteşti, rămân, dacă nu plăteşti, plec.*

3. *Nondependenţa* sau *adordonarea* sunt termeni echivalenţi ai *relaţiei facultative / constelaţiei* din teoria lui Hjelmslev. „Este tipul de relaţie sintactică în care **oricare dintre termeni poate fi substituit cu zero**. Înglobează relaţia de *coordonare*, pe cea *de echivalenţă* sau *apozitivă*, precum şi relaţia care se stabileşte între cei doi termeni ai construcţiilor sintactice cu dublare, deci între complement şi forma pronominală atonă, «acoperind» situaţii total diferite ca semantică, dar cu aceeaşi trăsătură formală a naturii lor facultative" (subl.ns.) (*DSL, nondependenţă*).

În privinţa afirmaţiei că această relaţie se caracterizează prin faptul că „oricare dintre termeni poate fi substituit cu zero" (această caracterizare apare la Guţu 1973: 41), cred că trebuie făcute următoarele observaţii:

- termenii coordonaţi provin din două sau mai multe propoziţii identice, principale sau secundare, prin depredicativizarea uneia sau a mai multora: *A cumpărat o carte. A cumpărat o agendă < A cumpărat o carte şi o agendă.; Nu ştiu dacă mama a plecat la Bucureşti. Nu ştiu dacă tata a plecat la Bucureşti < Nu ştiu dacă mama sau tata a plecat la Bucureşti.; E inteligent. E leneş < E inteligent, dar leneş.*

- termenii apoziţionaţi provin din propoziţii diferite, prin depredicativizarea aceleia / uneia cu predicatul exprimat prin verbul copulativ *a fi* şi prin amalgamări diferite ale termenilor rămaşi : *Maria este fiica cea mică a soţilor Popescu. Maria a obţinut medalia de aur. < Maria, fiica cea mică a soţilor Popescu, a obţinut...; Maria este fiica cea mică a soţilor*

Popescu. Ea este premianta clasei. < Maria, fiica cea mică a soților Popescu, este premianta clasei. sau *Maria, premianta clasei, este fiica cea mică a soților Popescu.* sau *Premianta clasei, Maria, este fiica soților Popescu.*

- prin substituția cu zero a unui termen aflat în relație de *nondependență* cu altul / alții, comunicarea devine incompletă prin referire la realitate, însă poate rămâne corectă din punct de vedere gramatical: *Au pus farfuriile, paharele și tacâmurile pe masă < Au pus farfuriile și tacâmurile pe masă.* sau *< Au pus paharele și tacâmurile pe masă.* La fel stau lucrurile și în cazul apoziționării termenilor: *A.P., poetul, poate fi admirat, nu însă A.P., omul < Poetul poate fi admirat, nu însă omul.*

- prin aceeași substituție cu zero a unui termen coordonat cu altul, comunicarea devine incorectă atât din punct de vedere semantic, cât și gramatical: *Maria și Elena au plecat împreună < * Maria au plecat împreună* sau *< *Elena au plecat împreună.* Chiar prin modificarea impusă de noul subiect asupra predicatului, comunicarea rămâne incorectă din punct de vedere semantic: **Maria a plecat împreună.* La fel, prin substituția cu zero a apoziției, comunicarea devine incorectă: *Adrian Păunescu, poetul, poate fi admirat, nu însă Adrian Păunescu, omul < * Adrian Păunescu poate fi admirat, nu însă Adrian Păunescu.*

- termenul substituibil cu zero poate fi cliticul pronominal – dublură a unui complement, doar în anumite situații (în antepunere, din ce în ce mai frecvent): *Credincioșii îi serbează azi pe sfinții Constantin și Elena < Credincioșii serbează azi pe Constantin și Elena; Îi dă lui Ion caietul < Dă lui Ion caietul.* La fel, numele cu funcția de complement: - *Îl cunoaște pe vecinul tău? – Da, îl cunoaște. – I-ai răspuns Mariei? – Da, i-am răspuns.* Când numele cu funcție de complement direct sau indirect precedă verbul, substituția cliticului cu zero e imposibilă: *Pe director l-am salutat < * Pe director am salutat; Mariei i-am răspuns < *Mariei am răspuns*, în schimb, cea a numelui-complement este posibilă: *L-am salutat; I-am răspuns.*

3.1. Potrivit autoarelor *DSL*, *coordonarea* este „o relație între unități sintactice cu același statut (între propoziții principale, între propoziții secundare dependente de același element sau între părți de propoziție de același fel); rar poate apărea raportul de coordonare și între propoziții subordonate ce aparțin unor tipuri de subordonate distincte (*Vine cum vrea și când poate*)" (*DSL, coordonare*). În *Enciclopedia limbii române*, coordonarea este extinsă și la fraze.

În cele mai multe gramatici, sunt identificate următoarele tipuri de *coordonare*:
-copulativă
-adversativă
-disjunctivă
-conclusivă.
Mioara Avram adaugă *coordonarea* alternativă, alții, *coordonarea* cauzală sau explicativă, opozitivă (în construcții de tipul *Nu x, ci y*).

3.1.1. *Coordonarea copulativă* există între două sau mai multe unități sintactice homofuncționale și între unități heterofuncționale.
***Susurul** apei **și ciripitul** păsărilor accentuează liniștea locului.*(subiect multiplu);
*E **frumoasă și inteligentă**.*(nume predicativ multiplu);
*Învață **oricând și de la oricine.***(circumstanțial de timp și complement prepozițional);
*Vino **oricând și cu oricine**!* (circumstanțial de timp și circumstanțial sociativ);
***De rușine și pentru a scăpa** necertat, n-a mai venit.* (circumstanțial de cauză și circumstanțial de scop);
*...Moldova nu poate fi cucerită **oricând și oricum**...*(unibuc.ro) (circumstanțial de timp și circumstanțial de mod);
*...ești conectat la informații de ultimă oră și poți comunica **oriunde, oricând și cu oricine** de pe întreaga planetă*...(atelier.internet.ro) (circumstanțiale : de loc și de timp, complement prepozițional);

Stau la geam */PP* ***şi privesc*** */PP* *cum ninge.*/CD(două propoziţii principale);
Îi place */PP* ***să studieze*** */SB* ***şi să călătorească.***/SB(două subordonate homofuncţionale);
Citeşte */PP* ***ce îi place*** */CD* ***şi oricând are timp liber.***/CT(două subordonate heterofuncţionale);
Mi-a spus */PP* ***că are treabă în oraş.*** */CD* ***Apoi, s-a răzgândit*** */PP* ***şi a rămas cu mine.*** */PP*(două fraze).

Mijloace de realizare a coordonării copulative:

- juxtapunerea frecventă a primelor unităţi sintactice combinată cu joncţiunea prin ***şi*** a ultimelor două unităţi : *A cumpărat* ***mere, pere şi portocale; Vine*** */PP* ***stă câteva ceasuri*** */PP* ***şi pleacă.***/PP Mai rar, primele două dintre mai multe unităţi coordonate copulativ apar legate prin conjuncţie, iar ultimele, juxtapuse: *A cumpărat* ***mere şi pere, portocale,*** *apoi...* sau legate două câte două: *A cumpărat* ***mere şi pere, struguri şi portocale.***
- joncţiunea cu ajutorul conjuncţiilor şi locuţiunilor conjuncţionale coordonatoare copulative: ***şi; nici; nici..., nici...; şi nici; atât..., cât şi; nu numai (doar)..., ci şi / dar şi / cât şi; deopotrivă (de)...şi (de)*** *(funcţionalismul poate fi considerat* ***deopotrivă*** *o morală* ***şi*** *o doctrină; acest text de succes, gustat* ***deopotrivă de*** *tineri* ***şi de*** *copii)*; ***nu numai că..., ci şi / dar şi; şi cu; precum şi; ca şi; împreună cu*** (provenită din locuţiune prepoziţională); ***cu*** (conjuncţie copulativă provenită din prepoziţie); ***plus*** (în limbaj matematic); ***necum; dar(ă)mite; unde...şi unde...; ce...şi ce...; cine...şi ce...; cum...şi cum / ce...*** (provenite din adverbe) în registrul popular. Adaug, pentru valoarea alternativă a coordonării adverbele repetate: ***ba..., ba; când..., când; unde..., când; acum..., acum; aci..., aci; acuş..., când; mai..., mai; pe de o parte..., pe de alta / pe de altă parte***.

Amintesc că *valoarea alternativă* este încadrată diferit de gramaticile româneşti. De exemplu, *Gramatica Academiei* o încadrează la coordonarea disjunctivă, Mioara Avram, Vladimir Robu şi Iorgu Iordan o tratează separat, ca pe un tip distinct de

coordonare. Accept punctul de vedere al lui Vasile Şerban (Şerban 1970: 218) şi al lui Ion Diaconescu, care încadrează această valoare la coordonarea copulativă, deoarece "analizând conţinutul raportului stabilit între unităţile sintactice de acest fel, se constată nu o excludere (ca în cazul coordonării disjunctive), ci o acceptare a tuturor unităţilor coordonate, însă nu în acelaşi timp, ci în mod alternativ." (Diaconescu 1995: 376): *Pomii se înclină* ***când într-o parte, când într-alta.***

E ***inteligent şi puternic.***
N-a venit ***ieri, nici azi / nici ieri, nici azi / ieri, şi nici azi.***
Atât decanul, cât şi rectorul *l-au felicitat.*
Au primit ***nu numai (doar) felicitări, ci şi un premiu*** *substanţial.*
Vrea ***nu doar promisiuni, ci şi (dar şi) fapte.***
Urmăreşte ***nu atât poveşti, cât situaţii.***
Nu numai că minte, dar şi bea.
Profesorii şi cu studenţii *l-au ascultat cu atenţie.*
Nepoţii împreună cu bunicul *se bucurau la fiecare sărbătoare.*
Îi salutase ***pe profesori, precum şi pe studenţi.***
Mama cu sora *mea plecaseră mai devreme.*
Doi plus doi *fac patru.*
Unde dai şi unde crapă!
Ce spun eu şi ce-nţelegi tu!
Cine era şi ce-a ajuns!
Cum era şi cum e acum / şi ce-a ajuns!
Nu cred ***c-a venit vreodată, necum / dar(ă)mite să-l ajute!***
...nu mi s-a cerut niciodată vreo declaraţie, ***necum*** *asemenea bazaconie prin care...*(proz.com)
Pomii se-nclinau ***când într-o parte, când într-alta.***
Ba râde, ba plânge.
Pe de o parte mă bucur, pe de alta mă întristez.

Adaug conjuncţia coordonatoare ***respectiv*** (v. Căpăţînă 2004: 27-35), al cărei comportament conjuncţional e motivat de substituţia cu *şi* în context afirmativ, cu *nici* în context negativ şi de reversibilitatea termenilor coordonaţi, cu excepţia acelora care

exprimă o succesiune logică: *Durata de acordare a dreptului de superficie va fi de 10 ani (pentru garaje),* ***respectiv*** *de 3 ani (pentru chioşcuri), cu posibilitatea de prelungire.*(primsv.astral.ro) *Adresa expeditorului unui mesaj şi datele de trimitere,* ***respectiv*** *de primire a acestuia...* (racai.ro); *Pentru acest an, sunt prevăzute lucrări de regularizare a râului Bega în zonele Leucuşeşti - Balinţ,* ***respectiv*** *Făget - Răchita.*(agenda.ro); *Înscrierea* ***respectiv*** *testarea se fac în ordinea numerelor.*(goethe.de) Iată transformările primului dintre aceste texte: *Durata de acordare a dreptului de superficie va fi de 10 ani (pentru garaje)* ***şi*** *de 3 ani (pentru chioşcuri)...* sau *Durata de acordare a dreptului de superficie nu va fi de 10 ani (pentru garaje),* ***nici*** *de 3 ani (pentru chioşcuri).*

Aspecte semantice ale coordonării copulative.

În propoziţie, cele mai întâlnite valori semantice ale coordonării copulative sunt:

- asocierea: ***Tata şi mama*** *au plecat*;
- enumerarea: *Centrele universitare* ***Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara şi Craiova*** *...*;
- cumulul: *Cifra de afaceri totală provine* ***atât din activitatea*** *principală,* ***cât şi din activităţile*** *secundare ale întreprinderilor...* (insse.ro);
- alternanţa : *Mergea* ***acum repede, acum încet***.

În frază, sensurile coordonării se referă la:

- simultaneitatea acţiunilor : ***Tata citeşte un roman /[1] şi mama se uită la televizor./[2]***
- succesiunea temporală a acţiunilor: ***S-a sculat,/[1] s-a spălat,/[2] s-a îmbrăcat /[3]...***
- contrastul situaţiilor comunicate: ***Ea lucrează /[1] şi el leneveşte./[2] Ce spun eu /[1] şi ce-nţelegi tu!/[2]***
- relaţia logică dintre cauză şi efectul acesteia: ***A învăţat mult /[1] şi a reuşit la examen./[2]***
- cumulul de acţiuni: ***Nu numai că bea, /[1] dar şi minte./[2]***
- alternanţa situaţiilor: ***Pe de o parte, morfologia serveşte sintaxa,/[1] pe de altă parte, morfologia se serveşte de sintaxă./[2]***

- asocierea unor circumstanţe diferite: ***Pentru că îi place singurătatea /[1] şi ca să-şi termine cartea,/[2]*** *a plecat la munte./[3]*

Sensul fundamental al coordonării copulative este exprimarea legăturii dintre acţiuni, situaţii. Această legătură se poate baza pe relaţii diferite: temporale, cauzale, consecutive etc. Foarte frecventă în registrul colocvial, coordonarea copulativă a propoziţiilor devine subordonare în exprimarea îngrijită. De pildă, simultaneitatea unor acţiuni poate fi exprimată fie prin intermediul coordonării copulative: *Eu studiez şi tu lucrezi în grădină.*, fie prin subordonare: *Eu studiez, în timp ce (când)tu lucrezi în grădină.* Şi succesiunea temporală, la fel: *Mă scol, mă spăl şi mă îmbrac.* sau *După ce mă scol şi mă spăl, mă îmbrac.* Contrastul dintre acţiuni, situaţii se poate exprima prin propoziţii coordonate copulativ: *Ea lucrează şi el leneveşte.*, dar şi prin subordonare opoziţională: *În vreme ce ea lucrează, el leneveşte.* Relaţia dintre cauză şi efect poate fi exprimată şi prin coordonare copulativă: *S-a supărat şi a plecat.*, dar şi prin subordonare: *Fiindcă s-a supărat, a plecat.* Cumulul poate fi exprimat prin coordonare copulativă: *Pierde vremea şi minte.* sau prin subordonare cumulativă: *Pe lângă că pierde vremea, mai şi minte.* Relaţia condiţionării unei acţiuni de alta, la fel: *Va munci şi va câştiga.* vs *Dacă va munci, va câştiga.* Relaţia consecutivă dintre două acţiuni: *A muncit atât de mult şi a obosit.* vs *A muncit atât de mult, încât a obosit.* Relaţia modală: *A învăţat aşa şi procedează aşa.* vs *Cum a învăţat, aşa procedează.* Relaţia instrumentală: *Are la îndemână un pix şi scrie cu el.* vs *Scrie cu ce are la îndemână.* Relaţia sociativă: *Se duce la petrecere şi Maria îl însoţeşte.* vs *Se duce împreună cu Maria la petrecere.* Relaţia de excepţie: *Mănâncă orice şi, totuşi, nu mănâncă musaca.* vs *Mănâncă orice, cu excepţia musacalei.*

În privinţa topicii, unităţile sintactice coordonate sunt reversibile: ***Atât decanul, cât şi rectorul*** *l-au felicitat* = ***Atât rectorul, cât şi decanul*** *l-au felicitat.*, dar şi ireversibile, dacă acestea exprimă succesiunea logică în timp a unor acţiuni: **s-a spălat, s-a îmbrăcat şi apoi s-a sculat.* sau raportul logic dintre

cauză şi efect: **A reuşit la examen şi a învăţat mult. *Testarea* ***respectiv*** *înscrierea se fac în ordinea numerelor.*

Dubla valoare a conjuncţiei ***iar***

Într-o frază ca: *Mama a plecat la Bucureşti,* ***iar*** *tata, la Cluj.*, cele două propoziţii principale sunt coordonate. Posibilitatea înlocuirii conjuncţiei ***iar*** cu ***şi*** ne determină să optăm pentru valoarea de conjuncţie coordonatoare copulativă a lui ***iar***. Exprimarea unor contraste: *mama – tata, Bucureşti – Cluj* se face cu ajutorul acestei conjuncţii slab adversative.

3.1.2. *Coordonarea adversativă* „se stabileşte între două unităţi monoplane, opuse prin denotaţia lor semantică : *Lăcusta puţin trăieşte, dar pagubă mare face.*" (Diaconescu 1995: 309) Unităţile sintactice coordonate adversativ pot fi :

a) părţi de propoziţie:
- homofuncţionale : ***Nu de plăcere, ci de nevoie*** *a venit la tine.*
- heterofuncţionale : *Venim* ***la tine, însă săptămâna*** *viitoare.*

b) părţi de propoziţie şi propoziţii:
- homofuncţionale : *N-ai răspuns* ***tu,/ ci cine se pregătise./***
- heterofuncţionale: *A venit* ***nu pentru a-ţi înapoia*** *banii,/* ***ci pentru că mai are nevoie de alţii./***

c) propoziţii principale şi propoziţii secundare homofuncţionale: ***Ţi-a scris,/ dar nu i-ai răspuns./*** *Nu vrea /* ***să plece,/ ci să rămână./***

d) propoziţii secundare heterofuncţionale : *Vrea /* ***să vină, / dar numai dacă-l inviţi./***

În funcţie de semantică, există mai multe reprezentări ale opoziţiei:
- între aşteptările vorbitorului şi realitate: *S-a prezentat la concurs, dar n-a reuşit.*
- o negare puternică a primului termen, o corectare a acestuia fie printr-un antonim, fie printr-un termen oarecum opus: *Nu ni s-a dat, ci ni s-a luat. Moldova nu susţine, ci blochează aderarea. Nu citesc, ci ascult. E nu doar priceput, ci viclean. Nu mă preocupă arbitrajul, ci doar evoluţia noastră.*

- un contrast oarecare: *X a fost revocat din funcţie, iar Y a fost numit în funcţie. Ei sunt 8, iar noi suntem 6 miliarde. Mamele muncesc în străinătate, iar acasă, copiii le duc dorul.*

Poziţiile sintactice coordonate adversativ după modelul *nu X, ci Y* au apărut prin reorganizarea sintactică a textului. De pildă, un enunţ cu două propoziţii cu predicat identic, coordonate adversativ, păstrează, prin depredicativizarea unei propoziţii, relaţia adversativă: ***Nu de plăcere a venit la tine, ci de nevoie*** *a venit.* < ***Nu de plăcere, ci de nevoie*** *a venit la tine.* ***Nu vrea pomană. Vrea un loc de muncă.*** < ***Nu*** *vrea* ***pomană, ci un loc de muncă.***

Din punctul de vedere al conţinutului, *coordonarea adversativă* are două valori :
- inclusivă, când cei doi termeni participă deopotrivă la acţiune sau întregesc o însuşire : *Lansarea de carte a fost modestă, dar călduroasă = Lansarea de carte a fost modestă şi a fost călduroasă.* şi
- exclusivă sau negativă, când cei doi termeni se exclud unul pe altul : *Nu aprindeţi lumânarea* ***cu chibritul, ci cu bricheta...*** (acvaria.com)= *Aprindeţi lumânarea cu bricheta. Nu aprindeţi cu chibritul;* ***Nu de plăcere*** *a venit,* ***ci de nevoie*** *= Nu a venit de plăcere. A venit de nevoie.*

Din acelaşi punct de vedere, opoziţia realizată prin *coordonarea adversativă* are o anumită gradualitate :
- gradul forte se realizează prin conjuncţia ***ci*** : *Nu aşteaptă* ***laude, ci o recunoaştere*** *a valorii sale.*
- gradul mediu, prin : ***dar, însă, or, doar că, numai că, numai să, numai cât, când colo, atât că : E inteligent,/ dar / însă / doar că / numai că / atât că nu munceşte./ Mă aşteptam*** */ să plece,/* ***când colo el a mai rămas câteva ore./ Criticase totul,/ or nu era cazul./***
- gradul slab, prin ***iar, şi***: ***El se distra,/ iar ea trebăluia./ Ar vrea*** */ să plece /* ***şi nu poate./***

Mijloacele de realizare a coordonării adversative sunt :

- juxtapunerea celor două unități sintactice, prima pozitivă, a doua negativă: *Preferă* ***muntele, nu marea***. și
- joncțiunea cu ajutorul conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale menționate mai sus.

Topica unităților coordonate adversativ este, în general, fixă. Nu orice schimbare a locului celor două unități legate determină și alte modificări. De exemplu, *Preferă* ***muntele, nu marea.*** = *Preferă* ***n u marea, c i muntele.*** vs *E* ***inteligent, dar leneș.*** = *E* ***leneș, dar inteligent.*** *Casa e* ***mică, dar cochetă.*** = *Casa e* ***cochetă, dar mică. Nu e soare,/ dar e bine./*** = ***E bine,/ dar nu e soare./*** Ion Diaconescu atrage atenția asupra faptului că, prin inversiunea topică, „ adevărata denotație se menține numai în transformarea printr-o subordonată concesivă : *Nu e soare, dar e bine = Deși nu e soare, e bine.*" (*ibidem,* p.317) Precizez că în cazurile de „contrazicere a așteptărilor" (cum este caracterizată coordonarea adversativă realizată prin *dar* sau *însă*, de către autorii *ELR* și ai *GALR*), prima dintre unitățile sintactice coordonate adversativ este echivalenta unei concesive: *Portretul românului: sărac,* ***dar*** *fericit* (www.wall-street.ro) = *Portretul românului: deși e sărac, e fericit. Producția va crește,* ***dar*** *și prețurile vor fi mai mari. = Deși producția va crește, prețurile vor fi mai mari. Avea toți banii,* ***însă*** *n-a cumpărat casa = Deși avea toți banii, n-a cumpărat casa. Se pregătise,* ***dar*** *n-a luat examenul = Cu toate că se pregătise, n-a luat examenul.*

3.1.3. *Coordonarea disjunctivă* se stabilește între două sau mai multe unități sintactice aparținătoare ale aceluiași microsistem lexico-gramatical și aflate în situația de a fi selectată doar una, de a se exclude una sau alta : *Vine* ***marți sau miercuri.*** Cei doi termeni sunt opozabili în general (*E* ***bună sau rea*** *?*) sau într-o selecție oarecare (*Pleacă la* ***Iași sau*** *la* ***Craiova*** *?*), spre deosebire de termenii coordonați adversativ, care sunt prezentați în opoziție. De exemplu, perechea de adjective antonime *scump* ≠ *ieftin* se leagă adversativ în construcția *nu ieftin, ci scump* și se leagă disjunctiv în *ieftin sau* (*ori*) *scump*. O pereche de adjective

neantonime ca *ieftin, vechi* poate apărea în coordonare adversativă la gradul mediu al opoziției, nu la cel puternic: *Aceste apartamente sunt ieftine, dar vechi.; *Nu sunt ieftine, ci vechi. ; *Nu sunt vechi, ci ieftine.*, dar nu poate apărea în coordonare disjunctivă : **Sunt ieftine sau vechi?*

Când opoziția e marcată cu ajutorul unor prepoziții antonime (chiar și circumstanțial antonime), una e folosită fără nume : *Cu sau fără zahăr,? Cu zahăr sau fără?; Pe sau sub pat?, Pe pat sau sub?; Pe sau lângă televizor?; Dinspre sau înspre gară veneai?*

Al doilea termen poate fi exprimat prin adverbul negativ *nu*, în special când unitățile coordonate sunt propoziții: *Vii sau nu? Defragmentarea e necesară sau nu?E corect sau nu? Cofeina afectează sau nu fertilitatea?* și rar când sunt poziții sintactice coordonate: *...redistribuiți cópii, modificate sau nu, gratuit sau contra unei sume pentru costurile...*(www.gnu.org)

Termeni perfect echivalenți semantic, care aparțin unor stiluri diferite pot apărea în disjuncție, cu precizări asupra registrului stilistic căruia îi aparține unul dintre aceștia : ***"Ocluzia inversă sau*** *popular spus* ***"mușcătura inversă"*** *este o dizarmonie complexă care...*(www.parinti.com) sau în coordonare copulativă: ***"Ocluzia inversă și "mușcătura inversă"*** *sunt două expresii care denumesc un exces de creștere a mandibulei...*(*ibidem*).

Semnalez utilizarea unei formule de titlu, în limbaj publicistic, prin care se stabilește o falsă disjuncție, mai degrabă o relație apozitivă (posibil de marcat prin apozemul *altfel spus*) între termeni. Cei doi termeni „disjuncți" sunt echivalenți semantic și aparțin sau nu unor stiluri diferite: *...Dosarul care minte...* ***sau*** *cine permite distrugerea peșterii "Emil Racoviță".* ... (ppnatura.org); *Tărăboi de la o nimica toată* ***sau*** *Rezonanța unei întruniri religioase.*(soroca.iatp.md); *Comunicarea non-profit* ***sau*** *puterea celor fără de putere.* (ethos.ro); ... *Ifigenia* ***sau*** *jertfa mântuitoare la Mircea Eliade.*(romfest.org)

Unitățile sintactice coordonate disjunctiv pot fi:

a) părți de propoziție homofuncționale : *Vor veni **trei sau patru**. **Scumpă sau ieftină,** trebuie s-o cumpăr. Vine **mâine ori poimâine**.*

b) părți de propoziție și propoziții homofuncționale : *Vii **cu noi / sau cu cine vrei tu./** ; Răspunde **el / sau cine e gata./***

c) propoziții principale sau propoziții secundare homofuncționale : ***Vii / sau pleci ?/** ; Nu știu / **dacă rămâne / sau pleacă./** ; Și o să vezi /**că ori amenda va fi cea minimă,/ ori că polițistul va fi de acord** / să nu încheie nici un proces verbal de contravenție.../*(anchete.ro).

Mijloacele de realizare a coordonării disjunctive sunt:

- juxtapunerea: ***Bună, rea,** o iau. **De-o fi una, / de-o fi alta,** / ce e scris și pentru noi...* și
- joncțiunea cu conjuncțiile ***sau, ori,*** cu perechile conjuncționale ***fie...,fie... ; sau...,sau... ; ori...,ori...*** : ***Sau te duci cu el,/ sau rămâi cu mine./ ...ori c-a fi trăind calul, / ori că n-a fi trăind,/** aceasta mă privește pe mine./ **Fie că vrei,/ fie că nu,/** tot aia-i./*

Acordul subiectului format din termeni coordonați disjunctiv cu predicatul. Când unul dintre termeni se exclude, acordul se face, de regulă, cu termenul cel mai apropiat : *Maria sau **eu voi răspunde?; ... Este interzisă transmiterea,** stocarea **sau** publicarea unor informații ilegale...*(onweb.ro). Când cei doi termeni sunt acceptați, acordul se face la plural (***Fată sau băiat** sunt buni amândoi.; **... Pictorul sau sculptorul sunt** totuna pentru Ministerul Culturii...*(adevarulonline.ro); ***Dreptatea, minciuna sau adevărul vor câștiga?***

3.1.4 *Coordonarea conclusivă* „exprimă o acțiune prezentată drept concluzie a termenului coordonat, totdeauna anterior" (Avram 1997: 415). Potrivit lui Ion Diaconescu, „raportul de coordonare conclusivă reunește unități monoplane, dintre care una reprezintă concluzia celeilalte sau a celorlalte; ocupă

totdeauna ultima poziție în serie coordonativă: *Gândesc, **deci exist**"* (Diaconescu 1995: 325).

Cu valoare explicativă, coordonarea conclusivă leagă :

- părți de propoziție homofuncționale: *E exigent, deci intolerabil. Ajunge peste o oră, deci la miezul nopții. Cele două probe scrise și susținerea lucrării, deci licența, trebuie susținute...*
- părți de propoziție și propoziții homofuncționale: *Îi place libertatea, deci să gândească singur.*
- părți de propoziție și propoziții heterofuncționale: *E punctual, deci nu va întârzia.*
- propoziții principale: *Profesorul a intrat de cinci minute, deci a început cursul., ... Trăim în era informației, deci este absolut necesar să obținem informațiile de care avem nevoie rapid și eficient și să le putem integra rapid pentru a...*(microsoft.com)
- subordonate homofuncționale: *Îmi place să-mi țin promisiunea, deci să te ajut. Vine când e cazul, deci când ți-a promis; ...au fost depășite chiar și așteptările mele cele mai optimiste,/PP deși nu e o carte pentru marele public /CV și deci nu-mi poate aduce o avere./CV* (Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, 34)

Cu valoare consecutivă, coordonarea conclusivă leagă, în special, propoziții principale: *A greșit mult, deci o să ia o notă mică. Vorbește prea mult, deci o să facă gafe.* sau subordonate homofuncționale: *Și-a dat seama că a greșit, deci că va pierde examenul. Știe că te-a supărat, deci că n-o să-l ierți.*

Mioara Avram notează că „propozițiile coordonate conclusive se apropie ca înțeles de subordonatele consecutive și de regentele subordonatelor cauzale" (Avram 1997: 415). Domnia Sa consideră că unele conclusive, construite cu *de aceea* pot fi confundate cu regentele cauzalelor: *E prost, de aceea nu înțelege nimic.*

Mijloacele de realizare a coordonării conclusive:

- joncțiunea cu ajutorul conjuncțiilor specifice: *deci, așadar, vasăzică* și al locuțiunilor conjuncționale specifice: *prin urmare,*

în concluzie, în consecință, drept urmare, drept care, ca urmare, ca atare, va să zică / vasăzică / care va să zică / carevasăzică şi nespecifice: *de aceea*. Precizez: aceste elemente se află „la limita dintre conjuncții şi adverbe" (*ibidem*) şi unele dintre ele pot fi precedate de *şi*: *O să întârzii, şi deci nu mă aşteptați; Prin micşorarea presiunii aerului în partea inferioară a maşinilor...se obține o "aspirare" a maşinii în jos* ***şi deci*** *o mai mare aderență la pistă.* ... *Presupunând că mişcarea vehiculului urmărit este cunoscută* ***şi deci*** *poziția sa în fiecare moment este precizată, se cere să se determine comanda care* ... (rosa.ro); *Or aceste fapte au dus la o combinație mai rar întâlnită,* ***şi aşadar*** *la formarea unui om mai neobişnuit*...(stetoscop.ro).

- juxtapunerea e frecventă „în stilul ştiințific, unde demonstrațiile, raționamentele conduc în mod necesar la o concluzie...*Fierul e un metal, metalele sunt bune conducătoare de electricitate,* ***fierul este bun conducător de electricitate***" (Diaconescu 1995: 327). Şi în vorbirea directă, în special când conclusiva conține un imperativ sau conjunctiv / indicativ cu valoare imperativă, relația se realizează prin juxtapunere: *A intrat, luați loc!, Profesorul explică ceva, tăceți! Nu înțelegi, cere explicații! Te întreabă ceva, răspunzi!*

Raportul de coordonare conclusivă poate fi transformat fie într-un raport cauzal: *A încetat ploaia, deci putem pleca = Pentru că a încetat ploaia, putem pleca.; E un individ dubios, deci îl evităm = Pentru că e un individ dubios, îl evităm.*, fie condițional: *Nu înțelegi, ceri explicații! = Dacă nu înțelegi, ceri explicații!; Ai muncit toată luna, deci ți se cuvine salariul întreg!= Dacă ai muncit toată luna, ți se cuvine salariul întreg.*, fie apozitiv: *E infatuat, deci neagreat de nimeni. = E infatuat, adică neagreat de nimeni.; Soseşte peste o oră, deci la cinci. = Soseşte peste o oră, adică la cinci.*

Mioara Avram ne atenționează asupra unei tendințe generalizate de a folosi greşit, la începutul unei comunicări,

elemente conclusive, în special *deci*: „ - *Ce ne puteți declara? – Deci am de spus următoarele...* " (Avram 1997: 415)

4. *Relația de supraordonare*

„În unele terminologii (I. Diaconescu 1995), tipul de relație care se stabileşte între un element neintegrat structural, introdus parantetic, şi restul enunțului, primul aparținând planului modal, al comentariului despre comunicare, iar al doilea, planului comunicării înseşi. În terminologia curentă, corespunde tipului de aşezare sintactică pe care îl are cuvântul sau grupul incident. Se opune subordonării şi adordonării (ultima grupează coordonarea şi apoziționarea), adică se opune relațiilor structurale stabilite între termeni cuprinşi în ierarhiile sintactice. Elementul sau grupul *supraordonat*, aşezat într-o poziție de *supraordonare*, se poate introduce în partea inițială, medială sau finală a enunțului (ex.: ***Fireşte,*** *nu mai era tânăr; Există,* ***de pildă****, multe feluri de a înțelege acest termen; Situația este falimentară,* ***ne-a comunicat bătrânul***)" (*DSL, supraordonare*)

4.1. Trăsăturile relației de supraordonare. Preiau descrierea acestor trăsături, prezentată de Ion Diaconescu şi adaug unele observații (Diaconescu 1995 : 380-382). În *relația de supraordonare* :

- sunt angrenate două unități: dictum sau comunicarea propriu-zisă şi modus sau comunicarea despre comunicare, adică planul interpretativ. Textul *Aceasta este, din fericire, realitatea.* are două planuri: dictum = *aceasta este realitatea* şi modus = *din fericire;*

- sintactic, cele două planuri sunt „relativ autonome". Autonomia e relativă, din cauză că cele două unități pot fi legate sintactic : *Aceasta este realitatea care ne fericeşte / la care ne aşteptam*....Totuşi, autonomia există, câtă vreme modus poate fi omis, fără ca mesajul din dictum să aibă de suferit: *Aceasta este realitatea.*

- semantic, unitatea supraordonată, modus, e dependentă de dictum, în sensul că nu se poate realiza în absența acesteia : **din fericire.*
- secvența din dictum aflată în relație cu modus poate fi: parte de propoziție : *A dat un răspuns, evident* ***bun***, sintagmă: ***Prin acest procedeu****, e clar, a obținut...*, propoziție : ***Vine azi,*** *zise Ileana.* sau frază : ***Du-te și cumpără pâine****, îi zise mama.*
- aparțin lui modus: substantive în vocativ : *O lăcomie crâncenă, nebună. Adună,* ***omule****, adună, Căznește, fură, surpă și omoară*...(cuvinte.org), locuțiuni interjecționale: ***Ce dracu / ce naiba*** *mai vrei?*, adverbe și locuțiuni adverbiale: ***Din păcate / din nefericire / din fericire / poate / bineînțeles*** *n-a venit*, interjecții apelative: ***Mă / bă / bre,*** *ce mai faci?*, grupuri de cuvinte : *Minciuna are,* ***după spusele multora / după părerea tuturor,*** *picioare scurte*, propoziții principale: *Vine –* ***am auzit noi*** *– împreună cu șeful*, propoziții secundare: *Vine –* ***după cum am auzit / din câte știu/ dacă am înțeles bine / cum se aude*** *– împreună cu șeful.*, fraze: *Am început anul pe scenă și nu mă deranjează să fiu tot anul așa,* ***după cum se spune că e tradiția.***(www.adevarulonline.ro)

4.2. Mijloacele de exprimare a relației de supraordonare
- „inserțiunea incidentă, adică introducerea în planul comunicării a unui segment simplu sau complex, fără nicio legătură gramaticală cu antecedentul sau cu succedentul, singura legătură fiind cea semantică" (Diaconescu 1995: 387).

Locul inserțiunii poate fi inițial : ***Poate*** *vine.*, medial : *El vine,* ***poate,*** *deseară.* sau final : *Vine deseară,* ***poate.***

Inserțiunea se realizează în scris prin: virgulă, linie de pauză, paranteze, iar, în vorbire, prin pauză și intonație.

4.3. Funcțiile unităților supraordonate:
- funcția referențială a comunicării propriu-zise este marcată prin inserția așa-ziselor cuvinte de declarație sau cuvinte și construcții incidente: *a zice, a spune, a întreba, a declara, a afirma..., vorba ceea, vorba lui, după opinia / vorbele / spusele lui...*

- funcția de modalizare este marcată prin intermediul modalizatorilor de certitudine: *sigur, evident, cert, clar, bineînțeles, fără îndoială...*, de posibilitate: *poate, tot ce se poate, posibil, probabil...*, de necesitate: *musai, cu necesitate, în mod necesar / inerent...*, de apreciere: *din fericire / nefericire / păcate*, de explicare, specificare: *de pildă / exemplu, bunăoară, de regulă...*

În *GALR*, circumstanțialul de modalitate este un tip al circumstanțialului de mod, a cărui clasă de substituție cuprinde modalizatorii, adică unitățile sintactice supraordonate. Rodica Zafiu precizează că "reunirea lor (n.n. a modalizatorilor) în aceeași clasă cu circumstanțialele de mod este întrucâtva abuzivă" (*op.cit.*, vol. al II-lea : 496). Domnia Sa completează inventarul unităților supraordonate cu colocații specifice actelor de vorbire, care "exprimă diferite caracteristici ale actelor de vorbire realizate de enunț - gradul de sinceritate, de asumare, exactitatea formulării, conformitatea sau compararea cu anumite surse - , sau indică operații de reformulare [...], de exemplificare [...] etc" (*idem*, 499).

5. *Relația de echivalență* sau de *apoziționare* « este raportul care se stabilește între două unități coreferențiale » (Diaconescu 1995 : 328), cu termeni anulabili pe rând sau repoziționați: *Maria, sora ta cea mică, e premiantă. < Maria e premiantă. < Sora ta cea mică e premiantă. < Sora ta cea mică, Maria, e premiantă.; Îl așteaptă pe director. < Îl așteaptă. < Așteaptă pe director.; Le explică studenților un concept. < Le explică un concept. < Explică studenților un concept. <Studenților le explică un concept.; Vine el tata. <Vine tata. < Vine el. < Tata vine și el.*

5.1. Trăsăturile relației de echivalență

- relația de *echivalență* include *apoziționarea* și *dublarea* anumitor funcții sintactice.
- relația de *echivalență* există între doi sau mai mulți termeni cu același referent sau coreferențiali și care au aceeași funcție

sintactică în raport cu alt termen. În exemplul *Pe el nu-l cunoaşte.*, termenii *pe el* şi *–l* au acelaşi referent, aceeaşi funcţie sintactică de complement direct şi acelaşi regent: *cunoaşte*. Susţin că *–l* este obiectul direct, având în vedere posibilitatea acestuia de a exista singur, fără dublură, în enunţ, iar *pe el* este dublura anticipată a acestuia, fiind imposibilă apariţia lui fără adevăratul obiect direct: *Nu-l cunoaşte. Nu-l cunoaşte pe el. *Pe el cunoaşte. *Cunoaşte pe el.* Când însă complementul direct este exprimat prin substantiv: *Îl cunosc pe Ion. / Pe Ion îl cunosc.*, caracterul referenţial al acestuia, şi nu incapacitatea existenţei nedublate, a condus la interpretarea substantivului drept obiect direct. Exprimarea pleonastică a obiectului direct şi a celui indirect, prin substantiv şi pronume anaforic, tinde, în româna actuală să se limiteze la situaţia antepunerii substantivului faţă de verb, întărind astfel poziţia de obiect direct sau indirect a substantivului: *Pe Ion îl cunosc. Pe colegul tău îl cunosc.* vs *Cunosc pe Ion. Cunosc pe colegul tău. Lui Ion îi scrie. Colegului meu îi scriu.* vs *Scriu lui Ion. Scriu colegului tău.* De altfel, antepunerea celor două poziţii sintactice nu constituie regula, ci excepţia, care funcţionează în câteva situaţii. Prin urmare, e posibil ca în scurt timp, una dintre regulile de topică a celor două funcţii sintactice să indice caracterul facultativ al reluării prin clitice pronominale.

În alt exemplu, *Maria, fiica soţilor Popescu şi sora lui Ion Popescu, a fost aleasă...*, termenii *Maria, fiica* şi *sora* sunt coreferenţiali, îndeplinesc, pe rând şi nu împreună, funcţia de subiect a predicatului *a fost aleasă*, deci nu formează un subiect multiplu (în enunţul *Maria, fiica soţilor Popescu şi sora lui Ion Popescu au fost alese ...*, aceeaşi termeni realizează funcţia de subiect multiplu). Cei trei termeni sunt echivalenţi din punctul de vedere al relaţiei cu regentul, dar, spre deosebire de termenii coordonaţi, distincţi ca referent, cei apoziţionaţi sunt coreferenţiali în contextul respectiv (*Maria, fiica* şi *sora* se referă la una şi aceeaşi persoană).

5.1.1. *Apoziţionarea* este o relaţie semantico-sintactică între doi termeni coreferenţiali la nivelul discursului: baza apozitivă şi apoziţia. Relaţia semantică este de coreferenţialitate discursivă, pentru că *apoziţia* împrumută referinţa de la bază, în discurs. Când cei doi termeni sunt sinonimi, *apoziţia* e precedată obligatoriu de un apozem: *semnificaţia,* ***adică / şi anume / sau*** *sensul*, iar când cei doi termeni devin sinonimi doar în context, prezenţa apozemului e facultativă: *Ion, (adică) soţul tău.* Baza, respectiv apoziţia se subordonează aceluiaşi regent, sunt succesivi, dar izolaţi fonetic şi grafic. Baza apozitivă şi apoziţia sunt termeni nesubordonaţi unul celuilalt şi necoordonaţi unul cu altul. Cei doi termeni *apoziţionaţi* pot fi cuvinte sau secvenţe de cuvinte (de la sintagme până la fraze) şi pot fi egali sau inegali din acest punct de vedere: ***minciuna****, adică* ***înşelătoria****;* ***minciuna sfruntată****, adică* ***falsul grosolan****; Libertatea pe care binevoieşte s-o acorde nu este necesitatea înţeleasă, ci posibilitatea de a* ***minţi, adică de a-ţi expune public imaginea dorită.*** ***...***(agenda.liternet.ro). Ei sunt simetrici, pentru că ocupă, rând pe rând, acelaşi loc faţă de un alt termen, subordonându-i-se acestuia în acelaşi fel.

Caracteristicile apoziţiei sunt următoarele:

- *apoziţia* este o multiplicare / reluare / echivalare a unui termen, cu funcţii pragmatice distincte: de clarificare, de individualizare, de generalizare, de dezambiguizare, de corectare, de schimbare a perspectivei asupra bazei, de caracterizare.
- *apoziţia* se diferenţiază de atributul « categorial », deoarece nu constituie un determinant obligatoriu, cum este acest atribut, şi nu are rolul de a include o anumită specie sau un anumit individ într-un gen / clasă sau de a eticheta / a boteza un anumit obiect cu un nume propriu care poate fi al inventatorului, dar şi creat (*bursă Ron Brown ; uzinele Nissan; televizor Panasonic*).
- atributul categorial este exprimat doar prin nume propriu sau, mai rar, echivalent al acestuia (*strada Ştefan cel Mare / bulevardul 1848 / ora douăzeci şi unu*) şi « baza » acestuia

este întotdeauna un substantiv comun, frecvent articulat cu articol hotărât şi nedeterminat (există şi atribute categoriale cu bază nearticulată : *telefon Nokia* ; cu bază articulată nehotărât : *o bursă Soros* ; cu bază determinată : *bursă de studii Soros*). În schimb, *apoziţia* şi baza ei apozitivă au realizări morfosintactice foarte variate, de cele mai multe ori inegale sub aspectul lungimii reprezentării lor (*Talentul, darul divin cu care a fost înzestrat... ; Să minţi, să înşeli, adică să trădezi încrederea celor din jur...*).

- *apoziţia* e întotdeauna o construcţie izolată fonetic şi grafic, spre deosebire de atributul categorial, care nu apare niciodată izolat.
- *apoziţia* şi atributul categorial au topică fixă: se află întotdeauna după bază; dacă inversarea locurilor dintre bază şi *apoziţie* determină inversarea rolurilor, baza devine *apoziţie* şi invers : *Maria, sora mea / Sora mea, Maria.* Inversarea locurilor atributului categorial cu al bazei sale conduce fie la enunţuri imposibile * *Ştefan cel Mare strada*, fie la schimbarea statutului de atribut cu cel de apoziţie : *Scrisul Românesc, editura...*
- prin *apoziţionare* se realizează o exprimare suplimentară şi diferită a unei funcţii sintactice, repetarea unei funcţii sintactice printr-unul sau mai mulţi termeni coreferenţiali cu termenul / termenii funcţional(i). Baza apozitivă poate fi un cuvânt sau un grup de cuvinte (sintagmă, propoziţie, frază sau o secvenţă mixtă), la fel şi *apoziţia.* Referentul *apoziţiei* este echivalent, doar la nivelul contextului, cu referentul bazei apozitive, pe care îl repetă cu diferite intenţii ale comunicării: explicarea, precizarea, caracterizarea suplimentară, în feluri diferite, dar şi corectarea sau reformularea acestuia : *Tatăl lui este* ***patron, adică are o mică firmă***...(unibuc.ro); *Fie o aceeaşi masă de gaz supusă la două transformări infinitezimale, una* ***izotermă,adică la temperatură constantă*** *(simbolul d) şi una adiabatică*...(unibuc.ro); *majoritatea beneficiază de aceste* ***cadouri oferite de Ministerul Sănătăţii, adică reţete compensate***...(actualmedia.ro); *Preţul*

materialelor prime (film, chimicale, curent, apă etc.) se ridică la ***circa 10 EURO pe metru pătrat de film, adică circa 3,3 EURO pe metru liniar în***...(1024studio.ro); *S-a ales în sfârşit* ***simfonia a IX-a a lui Beethoven, adică Oda Bucuriei,*** *deoarece*...(provincia.ro); *Ea a fost aşezată cu* ***nouă luni înainte de naşterea cu trup a Domnului, adică la 25 martie***...(greek-catholic.ro); *dar cine face voia luiDumnezeu,* ***rămîne în veac, adică va trăi vecinic***...(adevarul.org); ***Bun. Adică nu-i bun*** *deloc*...(timbru.com); *umblam încolo şi-ncoace* ***fluierând, adică nu fluierând, ci spunând*** *fiecăruia ce are de făcut.*(habarnam.uv.ro) ***...*** *[..] îţi mulţumesc pentru că mi-ai* ***împlinit o dorinţă şi anume aceea că de mult timp îmi doream să schimb muzica de la o telecomandă...***(controlpc.ro);

- *apoziţia* nominală repetă forma cazuală a bazei nominale sau este în nominativ (gramatica tradiţională numeşte aceste două ipostaze: „apoziţie acordată" şi „apoziţie neacordată"): *Surorii tale, Mariei, i s-a făcut rău / Surorii tale, Maria, i s-a făcut rău.*
- *apoziţia* verbală repetă forma modală a bazei verbale: *punând ţevile în suveică, au început* ***a ţese, adică a trece*** *bătătura printre urzeală cu ajutorul tălpigilor, al scripţilor şi al ţelor.* sau nu o repetă: ***A nu paria*** *niciodată pe banii altora,* ***adică să nu ceri împrumut*** *...*;
- *apoziţia* adjectivală repetă forma de gen, număr şi caz a bazei adjectivale: *...voiam să spun doar că sunt* ***necurat, adică murdar,*** *pe picioare*...(agonia.net) sau nu, când e locuţiune adjectivală: *E un om* ***harnic şi corect, adică de treabă.***
- *apoziţia* adverbială repetă informaţia semantică a bazei adverbiale: *aşa cum vorbesc* ***acum, adică devreme***...(cdep.ro) sau nu, atunci când o corectează: ***Oriunde, adică nu chiar în tot locul,*** *vei găsi lucruri interesante.*
- există cazuri în care *apoziţia* dublează o bază diferită morfologic sau un grup de cuvinte: *Este posibil şi ca,* ***la vremea când îl surprind documentele, adică târziu*** *în sec*...(ubbcluj.ro); *Când* ***aşezaţi un disc cu o singură faţă cu***

eticheta în jos (adică incorect) *şi apăsaţi* ...(www.toshiba-experience.ro);

5.1.2. *Dublarea* unor funcţii sintactice include: *repetiţia* şi *corelaţia* unor funcţii sintactice.

5.1.2.1. *Repetiţia* este „figură sintactică (de construcţie) care constă în reluarea de două sau de mai multe ori a aceluiaşi sunet, radical, cuvânt ori grup de cuvinte: *Mircea însuşi mână-n luptă vijelia-ngrozitoare, / Care* ***vine, vine, vine****, calcă totul în picioare* (Eminescu)" (*DSL, repetiţie*). *Repetiţia fonetică* (include *aliteraţia* şi *rima*) *şi repetiţia lexicală* (reluarea aceluiaşi cuvânt, de regulă) sunt procedee stilistice prin care se intensifică o anume semnificaţie. *Repetiţia lexico-gramaticală* constă în alăturarea a două forme ale aceluiaşi cuvânt într-o colocaţie: *în vecii vecilor; la urma urmelor; la urma urmei; zi de zi; ceas de ceas; braţ la braţ; singur, singurel; minunea minunilor; zâna zânelor*...sau alăturarea unor cuvinte cu acelaşi radical: *om de omenie; a visat un vis*...

Repetiţia gramaticală presupune dubla exprimare a unei funcţii sintactice într-o singură propoziţie: *...unde sunt colegii dumneavoastră,*[1] ***care*** *aşteaptă* ***şi dânşii*** [2] *să vină la* ...(www.cdep.ro); ***Îl*** *aştepţi* ***pe Ion.***; ***Îi*** *scrii* ***lui Ion.*** Referindu-se la *repetiţia* subiectului, Iorgu Iordan o consideră „o caracteristică a limbii vorbite (mai ales a celei populare)." (Iordan 1956: 543-546). Domnia Sa va adăuga, mai târziu, exemple care nu sunt numai din registrul popular: *„definitive nu sunt* ***ele*** *nici* ***rezultatele*** *ştiinţelor matematice; de bun, este* ***el*** *bun* ***şi uleiul*** *de soia, dar este prea gras."*(Iordan, Robu 1978: 582-583). Subiectul, complementul direct şi cel indirect apar exprimate pleonastic prin cuvinte cu referent identic. *Repetiţia* acestor funcţii sintactice se realizează prin reluare sau prin anticipare. În cazul subiectului, *repetiţia* apare în registru colocvial: *Vine* ***el tata. Tata şi el*** *zicea că*...sau beletristic, în special în poezie, din necesităţi de versificaţie: ***Virtutea****, pentru dânşii,* ***ea*** *nu există*..., cu aceeaşi valoare de intensificare pe care o are *repetiţia*

stilistică. Repetiţia complementelor direct şi indirect este total gramaticalizată, în sensul că există reguli ale repetării prin clitice personale a acestor funcţii sintactice exprimate prin substantive (cu privire la repetarea cliticului-obiect direct sau indirect prin forme pronominale accentuate, v. *supra* 5.1). Se manifestă tendinţa de renunţare la *repetarea* acestor complemente postverbale: *(Îl) văd pe profesor. (Îi) sărbătorim azi pe prietenii noştri. (Îl) aşteptăm pe Radu să vină. (Îi) scriu fratelui meu.* Când complementele precedă regentul verbal, *repetiţia* lor este obligatorie: *Pe profesor îl văd. Pe prietenii noştri îi sărbătorim. Pe Radu îl aşteptăm să vină. Fratelui meu îi scriu.* Un tip special de *repetiţie* îl constituie reluarea aceluiaşi cuvânt, nu numai pentru reliefare, ci şi cu scopul realizării coeziunii textuale. În textul *Îşi aminteşte şi acum de i d e e a* ***care i-a venit în urmă cu cincizeci de ani****, i d e e* ***care a adus faimă satului prea puţin cunoscut până atunci*** *chiar şi*...(evenimentul.ro), termenul regent *idee* precedă fiecare subordonată atributivă. În acelaşi text, cele două atributive cu regent identic puteau fi legate prin conjuncţia coordonatoare *şi*: *ideea care i-a venit în urmă cu cinzeci de ani şi care a adus*... La fel, şi în cazul unui atribut şi al unei atributive cu regent comun: *G â n d u l* ***de a deveni*** *persoană consacrată, g â n d* ***care l-a preocupat dintotdeauna****, renăştea acum ca o necesitate imperioasă*...(2.cnet.ro) sau ... *Iubirea este un s e n t i m e n t* ***de nedefinit*** *în cuvinte, un s e n t i m e n t* ***care ne face mai buni, mai înţelegători***...(referat.ro).

5.1.2.2. *Corelaţia* presupune reluarea printr-un element anaforic a unui cuvânt sau grup de cuvinte (sintagmă, propoziţie, frază sau un segment mixt), în scopul întăririi coeziunii textuale şi a sublinierii ideii: ***Cine*** *învaţă din greşelile altora,* ***acela*** *e înţelept.*

Doi termeni, unul: pronume demonstrativ / nehotărât sau un adverb / o locuţiune adverbială în regentă, iar celălalt: pronume relativ, adverb relativ, conjuncţie / locuţiune conjuncţională în subordonată formează o pereche de elemente corelative, numite *corelative anaforice*: *cine...acela, aşa...cum, acolo...unde, atunci...când* etc. Ele sunt specializate gramatical

pentru un anume tip de subordonată. De pildă, *corelațiile*: *așa (...)cum, atunci (...) când, acolo (...) unde* nu apar decât în relația dintre o apozitivă și baza ei: ***Cum** îți vei așterne,/^{APOZ} **așa** vei dormi./^{PP}*, nu și în relația dintre o completivă directă sau prepozițională și regentă: **Nu știu așa cum să fac.*Se gândește așa cum să procedeze.*

Se vorbește despre rolul *corelativ* pe care îl are un termen din regentă care are aceeași funcție ca subordonata. Pronumele demonstrative funcționează ca elemente *corelative* ale unor subordonate precum: subiectiva (*Cine minte pe alții, /^{SB} **acela** se minte de fapt pe sine însuși./^{PP}*), completiva directă (*Ce semeni/^{CD}, **aia** culegi./^{PP}*), completiva indirectă (*Cui i-ai dat,/^{CI} **aceluia** să nu-i mai dai./^{PP}*), completiva prepozițională (*La cine să apelezi,/^{CPREP} **la acela** să te gândești./^{PP}*), predicativa (*Ce ești,/^{PR} **aia** rămâi toată viața./^{PP}*). Unele adverbe și locuțiuni adverbiale au rol *corelativ* al unor subordonate circumstanțiale, precum concesiva: *Deși plouă, **totuși / tot / cu toate acestea** mă plimb.*, cauzala: ***De aceea** a lipsit, fiindcă nu s-a simțit bine.*, finala ***De-aia** a venit, ca să-ți mulțumească.* , dar și al apozitivelor cu sens modal: *A procedat **așa** cum l-au învățat.*, cu sens temporal: *Vine **atunci** când vrei.* și spațial: *Te vei duce **acolo** unde am stabilit.*

Pronumele demonstrative și nehotărâte sunt *corelative* ale unor funcții sintactice. Lipsite de referință proprie, aceste pronume își procură semnificația de la elemente cu referință – antecedente sau, rar, succedente - și le dublează, fără să intre în alcătuirea unei poziții sintactice multiple:

-(subiect) *Premii, faimă, bani, **toate astea** sunt probleme cu care te vei lupta mai târziu*...(netsf.org);

- (complement direct) *Imaginația, sufletul, **toate astea** le au atât bărbații, cât și femeile*...(artsex.ro); *Ce legi au apărut, timpul probabil, taxe vamale, facilități fiscale, **orice** dorim în doar câteva clipe*...(netbiz.ro);

- (complement prepozițional) ***...**la examene, la note, la vacanță, **la toate astea** te-ai gândit, ...*(fanclub.ro).

Consider că unele elemente de relație folosite numai împreună cu un adverb sau o locuțiune adverbială formează *corelații conjuncționale*: *atât...cât și, nu numai...ci și, nu numai că...dar și, așa...cum, pe cât... pe atât, așa(de), atât (de)...încât, în afară de / că...mai(...) și, pe lângă ce / că... încă (...) mai, aici...aici, ba...ba, cum...cum, de ce...de ce* etc. Unele marchează coordonarea copulativă (*atât...cât și; nu numai...ci și*), altele, coordonarea copulativă alternativă (*ba...ba; acum...acum*), altele, un singur tip de subordonare (temporală: *cum...cum;* consecutivă: *atât...încât*; comparativă: *pe cât...pe atât*).

Alături de aceste elemente cu rol *corelativ*, substantivele abstracte *fapt, lucru, semn, dovadă, idee* ș.a. funcționează ca anaforice, adică își procură semnificația de la diverse elemente ale textului. Forma fixă de singular nearticulat a acestor substantive, prezența nonomisibilă a unui element de relație - conjuncția *că* sau pronumele *care* (cu sau fără prepoziții) după acestea - sunt semne ale lexicalizării / gramaticalizării grupului, deci ale unei posibile transformări în locuțiuni: *O altă caracteristică esențială o constituie poziționarea joasă a laringelui, **fapt care** sporește varietatea sunetelor pe care omul le poate produce*...(inoan-press.com); *Se poartă altfel cu mine, **semn că** și-a schimbat părerea...În ultimii ani, s-a constatat o tendință de concentrare a companiilor prezente pe piață, **dovadă că** 80% din piață este deținută de șapte companii.*.(cablu.org); *Chiar și noile sisteme de operare de la Microsoft mai au probleme în funcționare, **lucru de care** a profitat compania Symantec.*(www.chip.ro); *... încă de prin anii 80 când companiile de telefoane din SUA s-au gândit să ofere servicii video la cerere prin liniile telefonice clasice, **idee care** s-a dovedit*...(go.ro).

Pronumele și adjectivele pronominale relative, dar și adverbele relative preiau referința de la un antecedent și pot asigura astfel legătura între propoziții. Fraza *Vecinii mei au **o fată, care** este foarte inteligentă* este rezultatul legării a două propoziții: *Vecinii mei au o fată.* și *Fata vecinilor mei este foarte inteligentă.*, cu ajutorul pronumelui relativ, care are același referent cu substantivul *fata*. La fel stau lucrurile și în exemplele:

Acasă e ***locul unde*** *te simți împlinit...*(cafeneaua.com); *...a declarat că nu se simte vinovat pentru* ***felul cum*** *a decurs ancheta în cazul de la Mihăileşti...*(columna.3x.ro); *...aşteptăm* ***ziua când*** *poate printr-o ofertă generoasă, vom putea vizita Grecia...*(referat.ro). De cele mai multe ori, adverbele relative îşi procură referința deictic, anaforic sau cataforic, de la adverbe: *A plecat acolo* ***unde*** *l-ai trimis. Vine* ***când*** *ți-a promis: mâine.*

Relativul compus *ceea ce* are o situație specială, în sensul că nu preia referința de la un nume antecedent, aşa cum e normal în cazul celorlalte pronume relative, ci de la un nume inexistent în text, dar pe care îl putem reconstitui, sau de la o secvență antecedentă: un grup de cuvinte, o propoziție, o frază. De exemplu, în *Microcodul exprimă* ***ceea ce*** *face un microprocesor atunci când execută anumite instrucțiuni.*(law-counsel.com), *ceea ce* înlocuieşte un substantiv absent din text, dar posibil de reconstituit, ca: *lucru, operațiune, execuție* ş.a. În schimb, *ceea ce* stabileşte corelația cu P_2, în textul *S-a plâns /[1] că-l trădează,/[2]* ***ceea ce*** *nu e adevărat./*[3], şi cu fraza formată din patru propoziții (P_1 , P_2 , P_3 şi P_4) în textul *Nu învață,/[1] lipseşte mereu de la cursuri,/[2] bea /[3]şi fumează/[4], ceea ce deranjează pe toată lumea./*[5]

FUNCȚII SINTACTICE

Predicatul

1.Conceptul de predicat

Gabriela Pană Dindelegan demonstrează că predicatul este un concept comun logicii, sintaxei şi pragmaticii.

În funcție de cele două etape ale logicii, clasică şi formală, predicatul reprezintă "ce se spune despre subiect" sau "denumeşte componentul propoziției care asociază unui individ o *proprietate* sau care îl pune într-o *relație* determinată cu alt sau alți indivizi". (*DSL, predicat*)

Predicatul pragmatic este "componentul care aduce informația *nouă*, adică adaugă ceea ce este nou la ceea ce este deja

cunoscut", aşadar este *rema* sau *comentariul* la *temă* ,"care, în multe limbi cu structura subiect – verb – obiect, reprezintă grupul subiectului" (*ibidem*).

Predicatul sintactic e definit, mai întâi, ca "poziție sintactică (sau, altfel spus, parte de propoziție) reprezentând nucleul / pivotul propoziției", apoi, cu ajutorul următoarelor caracteristici:
- este element absolut indispensabil funcționării unei propoziții, de aceea "suprimarea lui, exceptând cazurile de elipsă, duce la dezorganizarea propoziției";
- realizează o relație specială cu subiectul propoziției prin fenomenul sintactic de *acord*, iar relația cu toate celelalte poziții sintactice, în afara atributului, se realizează printr-un alt fenomen sintactic, numit *recțiune*;
- "determină, în anumite limite, organizarea categorială a propoziției [...] prin relațiile şi restricțiile de formă sau de topică pe care le impune componentelor";
- nu acceptă multiplicarea în cadrul unei propoziții, altfel spus, nu există predicat multiplu (spre deosebire de toate celelalte părți de propoziție);
- grupul predicatului are "autonomie de comunicare", "prin relația de predicativitate"(*ibidem*);
- are o clasă de substituție restrânsă comparativ cu cea a altor părți de propoziție al cărei termen caracteristic e verbul la mod personal.

Mai trebuie adăugat că predicatul este în "incidență zero", adică "apare numai în poziție de determinat" (deosebindu-se astfel de oricare altă parte de propoziție); prin el se actualizează funcția predicativă, deoarece predicatul "conferă putere comunicativă unei secvențe de semne" (Diaconescu 1995: 107).

În *GALR*, se face distincția între *predicatul semantic, predicatul sintactic* şi *predicatul enunțării* (precizându-se că doar ultimul este cel decris în gramatica tradițională).

2.***Predicatul semantic*** „reprezintă componentul propoziției care asociază unei entități *o proprietate* sau care stabileşte *o relație determinată* între două entități." (*op.cit.*, 238).

Predicatele care exprimă proprietăți au un singur argument. Acesta reprezintă „variabila independentă a funcției predicative sau, altfel spus, indică obiectele și indivizii de care depind proprietățile și relațiile, adică predicatele [...] argumentul corespunde actanților din teoria lui L. Tesnière, cu deosebirea că Tesnière insistă asupra naturii sintactice, considerându-le nominalele cerute din necesități sintactice și cărora li se impun restricții sintactice, în timp ce teoria argumentelor insistă asupra relației semantice dintre predicat și nominale (*DSL, argument*).

Aceste predicate atribuie următoarele proprietăți argumentului-nominal:

a) îi adeveresc existența: *E primăvară. Există semne de întrebare.*

b) îl identifică: *Ea este Maria.*

c) îl califică: *Este frumoasă.*

d) îl clasifică: *Ea este profesoară.*

e) îl desemnează ca autor al acțiunii verbale: *Ea mătură.*

f) îl desemnează ca pacient: *„Copilul cade./se împiedică.; El se îmbogățește.*

Fântânile seacă."(*GALR,* II: 238)

Predicatele semantice cu două sau trei argumente stabilesc următoarele *relații*:

a) *relații de stare* „identitate, asemănare, conformitate, rudenie, posesie / apartenență, relație interumană, relație spațială sau temporală: *Ion este* ***vecin / asemănător / frate*** *cu Gheorghe.; Termenele sunt* ***conforme*** *graficului.; Ion este* ***supărat / invidios*** *pe Gheorghe.; Ion rămâne* ***dușman / credincios*** *lui Gheorghe.; Momentul X este* ***anterior / urmează*** *momentului y.; Ion este* ***asemenea*** *lui Gheorghe.; Ion* ***se înrudește / se aseamănă*** *cu Gheorghe.; Ion* ***are*** *o carte.; Cartea* ***aparține*** *lui Ion.; Cartea* ***este*** *a lui Ion.*

b) *relație dinamică, procesuală: Ion (îl)* ***laudă*** */ (îl)* ***ajută*** *pe Gheorghe., Ion (îi)* ***vorbește*** *lui Gheorghe., Ion îl* ***învață*** *pe Gheorghe carte., Ion îl* ***numește*** *pe Gheorghe director., Ion* ***dă / atribuie / conferă / trimite*** *premianților diplome.*" (*ibidem,* 238-239)

Câteodată unul dintre cele două sau trei argumente poate avea realizare propozițională: *„Îmi ajunge* ***salariul.*** *Îmi ajunge* ***să / că primesc un salariu decent."*** (p.239).

Următoarele părți de vorbire pot funcționa ca *predicate semantice:*

a. verbul: *El* ***învață.***

b. adjectivul cu funcția de nume predicativ: *Ea este* ***inteligentă / frumoasă / serioasă / capabilă*** *de orice.* Când adjectivul determină un substantiv cu funcția de nume predicativ formează *predicatul semantic* împreună cu acesta: *Ion este* ***un om inteligent.*** *Herta este* ***o echipă imprevizibilă.***

c. substantivul cu funcția de nume predicativ, predicativ suplimentar sau apoziție izolată: *Wikipedia este* ***o enciclopedie.*** *B. este* ***văr*** *cu handbalista. Prima ediție a târgului o consideram* ***o reușită.*** *„Răzvan și Vidra",* ***cea mai importantă operă a lui B.P.Hasdeu,*** *a fost scrisă în 1867.*

d. adverbele de tip relațional legate obligatoriu de un argument-nominal (*asemenea, aidoma, aproape, departe, alături* etc.), adverbele modale / cantitative care exprimă „proprietăți ale proprietăților", adică însușiri ale verbelor / adverbelor care, la rândul lor exprimă proprietăți (*corect, greșit, bine, agale, alene, repede* etc., *mult, puțin, atât, destul* etc.) și adverbele modalizatoare cu argument propozițional (*firește, negreșit, desigur, de bună seamă, fără doar și poate că...*): *Oamenii acționează* ***asemenea*** *unor oglinzi...; El citește* ***repede / mult.****; E* ***corect*** *formulat.;* ***Desigur*** *că-l interesează.*

e. prepoziția, datorită naturii sale relaționale și semanticii sale prin care atribuie ea însăși roluri: temporale, spațiale, asociere, comparație ș.a.: *îl așteaptă* ***de*** *ieri.; merge* ***pe*** *poteci mai puțin umblate; se plimbă* ***cu*** *prietena; e inteligent* ***ca*** *tine.*

3. ***Predicatul sintactic*** „constituie centrul / guvernorul unui grup sintactic așezat într-o poziție semantic predicativă (centrul unui G(rup) V(erbal), dar și centrul unui grup aflat într-o poziție de N(ume) P(redicativ), P(redicativ) S(uplimentar), apoziție izolată)."(*ibidem,* 240). Predicatul semantic este și ***sintactic,***

datorită rolului de organizator sintactic al grupului verbal, rol care se manifestă atât prin asocierea cu actanți / argumente și complemente „cărora le impune restricții de rol tematic și restricții de formă (de caz și de prepoziție)." (*ibidem*). Tot predicate ***sintactice*** sunt și adjectivele, substantivele sau adverbele care, în calitatea de centru al unui grup cu doi actanți, guvernează scheme semantice și sintactice: *X e* ***dator*** *lui Y cu 100 de lei., X e* ***văr*** *cu Y., Balș e* ***aproape*** *de Craiova.*

4. ***Predicatul enunțării*** atribuie calitatea de *enunț* unei secvențe lingvistice, pentru că, prin morfemenle predicativității (de mod, timp, persoană, număr), secvența respectivă este inclusă temporal, situațional și modal în realitate. *Predicativitatea* înseamnă, așadar, atașarea MP (morfemelor predicativității) la un predicat semantico-sintactic de tip verbal. Există două moduri de atașare a MP:

- flexionar, adică direct la radicalul verbal: *lucrez, am lucrat, voi lucra*;
- direct unui component exterior verbului principal, numit *operator verbal* cu valoare aspectuală, modală,

5. Iorgu Iordan și Vladimir Robu semnalează existența unor divergențe în problema definirii predicatului: predicativitatea / nepredicativitatea infinitivului și a gerunziului, existența / nonexistența unui predicat verbal compus, a unui predicat adverbial, respectiv interjecțional, admiterea / neadmiterea predicatului nominal (Iordan, Robu 1978: 588-601). Adăugăm acestor probleme și pe aceea a predicativității / nepredicativității supinului, a substantivelor "predicative", a predicatului "intonațional", cu alte cuvinte a existenței / inexistenței unei propoziții fără predicat.

Admitem opinia lui Ion Diaconescu în legătură cu "predicația", care "nu este un raport, întrucât nu implică prezența unui determinat față de care să fie actualizată funcția predicativă; predicatul este o unitate sintactică în incidență zero, de aceea nu este, în sens obișnuit o funcție, așa cum sunt subiectul, atributul,

complementul. Prin urmare, când se spune "funcție predicativă" sau "funcție de predicat", termenul "funcție" cumulează o altă semnificație, distinctă de cea a funcției definite prin dependență. Fiind în incidență zero, predicația nu este o relație gramaticală, de aceea unitatea predicativă totdeauna apare numai în poziție de determinat, de centru al sintagmelor primare, iar relația cu determinantul (subiect, complement) o regizează nu calitatea predicativă, ci termenul care servește ca bază predicativă (verbul), prin trăsăturile sale semantice și gramaticale. Această situație este validată de faptul că determinantul cu funcție de subiect sau de complement poate să apară și pe lângă unități cărora le lipsește calitatea predicativă, cum ar fi, de pildă, infinitivul și gerunziul în poziție dependentă: *El a plecat înainte de a răsări* ***soarele****; Expirându-i* ***abonamentul*** *și-a cumpărat altul*" (Diaconescu 1995: 107).

Însușindu-mi acest punct de vedere, voi încerca, în cele ce urmează, să răspund la întrebările formulate mai sus.

5.1. Prima dintre întrebări privește predicativitatea / nepredicativitatea modurilor nepersonale. Verbele la infinitiv, gerunziu, supin și participiu sunt nepredicative când se află în poziție dependentă: *Pentru* ***a reuși*** *în viață, e nevoie de multă perseverență; Îl văd* ***venind*** *cam supărat; Termină* ***de citit*** *romanul; Îl știu* ***plecat*** *în excursie.* În poziție nondependentă, adică în incidență zero, când "conferă" unei secvențe de termeni organizați în jurul lor "putere comunicativă", determinând "procesul de raportare a comunicării la o realitate" (Diaconescu 1995: 122), verbele la infinitiv, supin, participiu devin predicative: ***A se agita*** *bine înainte de folosire!; Nu are cine îl* ***aștepta*** *deseară la gară;* ***De reținut*** *de către cititor ideea!;* ***De verificat*** *de către contabilitate dacă...*În propoziții ca: ***Plecat*** *în oraș.(Mă întorc devreme).* ***Închis*** *pentru renovare!;* ***De subliniat*** *ideea aceasta!*, lipsește verbul copulativ / auxiliar: ***Sunt / Am plecat*** *în oraș;* ***E închis*** *pentru renovare!* ***E de subliniat*** *această idee!*

Prezența complementului de agent într-un enunț ca ***De verificat*** *de către contabilitate dacă...*(= ***Să se verifice*** *de către contabilitate dacă...*sau *Contabilitatea* ***să verifice*** *dacă...*) atrage după sine interpretarea predicativă a supinului, echivalent cu un imperativ / conjunctiv cu valoare imperativă. Absența complementului de agent în: ***De subliniat*** *ideea aceasta!* conduce la interpretarea supinului drept nume predicativ al unui verb copulativ neexprimat: ***(E) de subliniat*** *ideea aceasta!*.

Extinderea utilizării supinului și a participiului în stilul administrativ și publicistic (chiar și în alte stiluri) ca moduri predicative în incidență zero e evidentă. Considerarea enunțurilor respective ca propoziții principale independente: ***De revăzut*** *introducerea!*, ***Pierdut*** *carte de identitate.* sau principale regente: ***De adăugat*** *în adeverință că e salariatul nostru de la data de...;* ***Interzis*** *în incinta mănăstirii să poarte îmbrăcăminte indecentă!* se bazează pe predicație, indiferent cum se realizează aceasta, pe organizarea de tip propozițional a celorlalți termeni, posibilă prin disponibilitățile combinatorii verbale a celor două moduri. Cred că prin evidențierea statutului de verb în incidență zero sau, invers, în poziție dependentă, se poate rezolva problema predicativității / nepredicativității modurilor nepersonale.

5.2. În privința predicatului adverbial sau, altfel spus, a predicatului verbal exprimat prin adverbe și locuțiuni adverbiale predicative, mă situez de partea acelora care nu-l admit.

Gabriela Pană Dindelegan admite că „funcția predicativă a acestor adverbe și construcții adverbiale rămâne, în plan sintactic, un fapt de decizie...", deoarece „nu se poate ignora faptul că unele adverbe din această serie admit copula, altele n-o admit sau faptul că prezența conjuncției este facultativă, adverbul parantetic apărând în variație liberă cu gruparea adverb + conjuncție" (Dindelegan 1985 b: 240). Gramatical, adverbului și locuțiunii adverbiale le lipsesc disponibilitățile combinatorii, cele care fac posibilă, în cazul unui verb, chiar aflat la un mod nepersonal, după cum am demonstrat mai sus, crearea unei propoziții. Singurul indice „predicaiv" este capacitatea de a domina o

propoziție subordonată, subiectivă prin convenție. Conjuncțiile subordonatoare care stabilesc legătura între propoziția formată dintr-un adverb / locuțiune adverbială și subiectivă sunt suprimabile: ***Desigur că*** *vine* = ***Desigur,*** *vine.* ***De bună seamă că*** *va veni* = ***De bună seamă,*** *va veni.* Și în privința calității de subordonată subiectivă există un neajuns. Teoretic și practic, o subiectivă se poate contrage într-un subiect. Ion Diaconescu constată că „unele funcțiuni sintactice se realizează numai la un singur nivel" (Diaconescu 1982 b). Se referă la subiectiva cu regent adverbial care nu are un subiect corespondent și la predicat, care nu are o subordonată corespondentă. Asocierea celor două necorespondențe e forțată, din moment ce se știe și se admite că singura funcție sintactică ce se realizează doar la nivel propozițional și nu frastic e aceea de predicat. Ar rămâne așadar o excepție de la regula corespondenței: subiectiva cu regent adverbial. Convenția stabilită în privința calității de subiectivă a subordonatei cu regent adverbial se bazează pe un argument slab: predicativitatea adverbului respectiv. Am demonstrat mai sus că aceste adverbe nu sunt predicative. Câtă vreme o propoziție poate funcționa și în absența unui predicat (vezi propozițiile de tip nominal: *Primăvară!, Ger!, Liniște peste tot! Gura! Foc! Mașina!, Atenție! Oprirea interzisă! Staționarea interzisă! Trecerea oprită! Rușine!...*, de tip adverbial: *Nemaipomenit!, Extraordinar!, Sus! Gata! La dreapta!...*, de tip interjecțional: *Vai!, Of!, Aoleu! Bravo! Halal!*), fără ca centrul lor – numele, adverbul sau interjecția – să fie considerat întotdeauna predicat, e limpede că soluția "predicat adverbial" e nejustificată. E preferabil să interpretăm adverbele și locuțiunile adverbiale de tipul celor considerate "predicative" ca alcătuind propoziții neanalizabile.

5.3. În privința interjecțiilor predicative, trebuie avute în vedere următoarele aspecte: incidența zero și disponibilitățile combinatorii de tip verbal: ***Hai*** *cu mine la teatru deseară pentru a vedea spectacolul!, De frică, iepurele* ***țuști!*** *în pădure.*, ***Iată*** *ce*

se spune despre tine!. Aşadar, aceste argumente susţin ideea că interjecţiile predicative au capacitate predicativă.

5.4. Pare dificilă luarea unei decizii în cazul unor substantive care alcătuiesc propoziţii şi asta, deoarece acestea au disponibilităţi combinatorii de tip verbal uneori. De pildă: ***Gura,*** *că te spun alor tăi!* ***Atenţie,*** *să nu te loveşti!* ***Ruşine*** *să minţi!* ***Slavă*** *lui Dumnezeu!* În toate aceste cazuri, e vorba de propoziţii eliptice, obţinute prin păstrarea substantivului dintr-o combinaţie iniţială cu un verb, combinaţie locuţională sau nelocuţională: ***Taci din gură*** *că...,* ***Îţi atrag atenţia*** *să...,* ***Să-ţi fie ruşine*** *să...,* ***Înălţăm slavă*** *lui Dumnezeu!* Prin urmare, enunţurile formate cu astfel de substantive sunt propoziţii neanalizabile.

5.5. Prin predicat verbal compus se înţelege "grup neanalizabil la nivel sintactic, alcătuit dintr-un (semi)auxiliar de aspect, de mod sau cauzativ şi un verb principal, prezentând semnele pierderii autonomiei sintactice a primului verb şi semne de fuziune şi de amalgamare a grupului" (*DSL, predicat verbal compus*). Semne clare "de fuziune şi de amalgamare" prezintă construcţia formată din *a putea* + infinitiv, deoarece complementele infinitivului, respectiv pronumele reflexive ale acestuia sau semiadverbul *mai* precedă pe *a putea*: *îl pot vedea, îi pot explica, se poate gândi, îmi pot imagina, nu mai pot munci* şi nu **pot îl vedea, *pot îi explica, *poate se gândi, *pot îmi imagina, *nu pot mai munci.* O asemenea amalgamare se produce însă şi în alte situaţii: *îl are de terminat, le are de scris, îl termină de redactat, îl cere de băut, îl găseşte de criticat, îl crede de neiertat, îl ştie începe, îl dorim terminat, l-a făcut cunoscut, se cere lămurit, o consideră de reluat, îi consider transferaţi, îi vreau depuşi...*, fără ca acest lucru să determine, cel puţin în unele cazuri, analizarea în bloc a celor două verbe.

Existenţa unui predicat verbal compus se bazează pe argumente "de ordin semantic", pe "ideea că cele două verbe (n.n. alcătuitoare ale predicatului verbal compus) reprezintă o unitate din punctul de vedere al conţinutului" (Guţu 1973: 131).

Strict gramatical, nu se poate face "distincţie între verbele predicative şi verbele (semi)auxiliare de mod şi de aspect", dar, continuă Iorgu Iordan şi Vladimir Robu, aceste construcţii "nu sunt formate din două unităţi sintactice în raport de subordonare [...] ci sintagme predicative care se prezintă ca o singură unitate atât din punct de vedere funcţional, cât şi lexical" (Iordan, Robu 1978: 592-593).

Incidenţa zero a primului verb dintr-o astfel de construcţie, păstrarea intactă a disponibilităţilor sale combinatorii şi a autonomiei sale semantice a impus interpretarea predicativă a acestuia. Pe de altă parte, identitatea semantică şi morfologică a celui de-al doilea verb al grupului obligă la recunoaşterea statutului său sintactic propriu.

5.6. "Predicatul alcătuit dintr-un verb copulativ şi o vecinătate de tip nominal sau adjectival, numită nume predicativ" formează, în gramatica tradiţională, predicatul nominal. (*DSL, predicat nominal*) Prin "verbe copulative" se înţeleg "verbele care participă la o relaţie ternară, cerând obligatoriu atât prezenţa nominalului subiect, cât şi a unuia dintre contextele adjectiv (acordat cu subiectul) sau Nominal în nominativ (necoordonat cu subiectul)" şi care mai prezintă următoarele următoarele trăsături sintactice: "sunt verbe intranzitive, nu participă ele însele la opoziţiile de diateză, ci preiau caracteristicile de diateză ale adjectivului sau ale numelui cu care se combină (ca în: *îşi este lui însuşi cel mai mare duşman, îşi sunt unul altuia duşmani*)" (*DSL, verb copulativ*) (subl. ns.). În *Enciclopedia limbii române*, Andra Şerbănescu atrage atenţia asupra "asimilării expresiilor verbale impersonale (*E bine, e greu* – formate din verbul *a fi* impersonal şi un nume predicativ adverb) şi a adverbelor predicative rezultate în urma elipsei verbului copulativ (*Sigur că vin., Probabil că vin.*)" în grupul predicatelor nominale. (*ELR, predicat*).

Din punct de vedere semantic, se face afirmaţia că "numele predicativ este purtător de informaţie semantică" (*ELR, predicat*), iar rolul verbului copulativ este acela "de a stabili fie o relaţie de

echivalență între subiect și cel de-al doilea nominal (ex. *Munca înseamnă satisfacție*), fie o relație de calificare sau de identificare a subiectului prin intermediul adjectivului sau al nominalului nume predicativ (*El este inteligent; El este directorul*)" (*DSL, verb copulativ*)

Gramatical, "verbul copulativ reprezintă partea mai importantă ...prin care se constituie o comunicare cu mărci temporale și modale, în timp ce numele predicativ reprezintă partea mai importantă din punct de vedere lexical" (Avram 1997: 332). Problemele dificile, cum ar fi stabilirea inventarului verbelor copulative sau cea legată de apartenența "obligatorie" a numelui predicativ la predicatul nominal, impun o altă rezolvare. Mioara Avram restrânge inventarul verbelor copulative la *a fi, a deveni* și *a însemna* ("a semnifica"), "în condițiile admiterii" elementului predicativ suplimentar (*ibidem*). În gramatica tradițională, conceptul de nume predicativ e insuficient definit. Dacă acceptăm că e parte componentă a predicatului nominal, înseamnă să nu-i recunoaștem funcția în vecinătatea formelor nepersonale ale verbelor copulative.

E limpede că insuficiența semantică a verbelor copulative determină apariția sa: *Bărbatul acela este bolnav; Fiind bolnav, bărbatul acela a chemat salvarea; Tu ai devenit mai înțelegătoare; Gestul său înseamnă mult curaj; El pare vesel; Când a văzut accidentul, băiatul a rămas șocat* ...Tot insuficiența semantică a altor verbe impune prezența altor funcții sintactice decât aceea de nume predicativ, în: *Intervenția lui denotă...; Pe zi ce trece se comportă...; Aceste vestigii datează.../ aparțin...; În vitrină a văzut.../ a admirat...; De ziua mea, mi-a dat...*?

Credem că indiferent de semantică, oricare verb dobândește putere predicativă prin faptul că e purtător de indici de predicație sau că reprezintă o "formă verbală personală" care "nu poate satisface nicio altă poziție sintactică" (Guțu1973: 124). Prezintă multe avantaje considerarea numelui predicativ "ca poziție sintactică de tipul complementelor", deci neinclus într-un predicat nominal. Cele mai importante sunt cele care privesc dependența

numelui predicativ de un verb copulativ, indiferent că acesta e la un mod personal sau nepersonal (*El e bolnav; Fiind bolnav*), dezvoltarea sa într-o subordonată (dacă ar face parte dintr-un predicat, nu s-ar putea dezvolta, căci se știe că predicatul nu cunoaște dezvoltarea într-o propoziție corespondentă; în toate gramaticile se afirmă că subordonata predicativă este echivalenta numelui predicativ și nu a predicatului) și, mai ales, "rezolvă contradicția dintre definiția predicatului...care se face prin raportare la subiect și la propoziție"(Guțu 1973: 135). Rămâne însă nerezolvată problema inventarului verbelor copulative. Consider că verbul care exprimă echivalarea prezentă sau în curs de realizare a subiectului cu numele predicativ este copulativ (*El este profesor; Munca lui înseamnă tenacitate; Ea va deveni profesoară; Ea se va face profesoară; El rămâne repetent*), calificarea subiectului de către numele predicativ (*El este inteligent*). Același verb *a se face*, cu sensul "a se preface" va fi regent pentru predicativul suplimentar și pentru predicativa suplimentară: *Se face bolnav* sau *Se face că e bolnav.* "Particularitățile sintactice ale construcției cu element predicativ suplimentar în raport cu numele predicativ" sunt clar precizate de Gabriela Pană Dindelegan (Dindelegan 1994: 139-144). Așadar, în stabilirea inventarului de verbe copulative, trebuie să se țină seama de "natura de bază (primară)" a construcției ("*el este elev, el devine profesor, el iese profesor* "), care "nu se poate construi altfel decât cu nume predicativ" și de natura "bipropozițională" a construcției cu predicativ suplimentar (*El pare vesel* derivă dintr-o "amalgamare sintactică a două propoziții: *Mi se pare* $/^{PP}$ *că este vesel.*$/^{PS}$ sau *El îmi pare* $/^{PP}$ *că este vesel.*$/^{PS}$)

6. În noua gramatică academică apare distincția *predicat simplu* vs *predicat complex. Predicatul complex* e alcătuit din cel puțin *un operator de predicativitate* (maximum trei operatori, ca în exemplul *Datoriile trebuie*$_1$ *să înceapă*$_2$ *să fie*$_3$ *plătite.*) și *un suport semantic.* Funcționează ca *operatori de predicativitate* verbele modale (*a putea, a trebui* ș.a.), aspectuale (*a începe, a termina* ș.a.), copulative (*a fi, a însemna, a deveni* ș.a.) și

auxiliarul *a fi* al diatezei pasive. *Suportul semantic* poate fi verbal: *poate **veni / să vină**; are **de scris;** este **plecat**; este **de colorat**; este **de a citi**; este **chemat***, adjectival, nominal, adverbial sau locuțional: *este **capabil / în stare**; este **profesor / de partea legii / de mătase / o aducere-aminte**; este **bine / cât pe ce.***

Predicatul complex acceptă interpretări diferite. În enunțare, doar operatorul predicativ modal, aspectual și copulativ funcționează ca predicat, deoarece atașează morfemele de predicativitate: *el **poate / termină** să citească; **este** bine.* Semantic, rolul principal îi revine componentului final, care e purtător de predicație semantică și atribuie ipostaze semantice restului componentelor propoziționale: *Poate **să-i ofere** oricui ajutorul. Trebuie **să te învețe** limba română. Se apucă **de povestit** întâmplarea celor de față.* Sintactic, fiecare operator domină componentul următor prin anumite restricții formale și asigură structura sintactică a enunțului.

7. În acordarea statutului propozițional unei secvențe de cuvinte / unui cuvânt, rolul primordial îi revine predicatului, exprimat sau neexprimat. Mă voi referi, în cele ce urmează, la posibilitățile de identificare a unui predicat neexprimat.

7.1. Un tip de predicat <u>neexprimat</u> este cel <u>subînțeles</u>. Acesta poate să fie <u>subînțeles</u> dintr-o propoziție anterioară sau posterioară cu subiect exprimat. Repetarea aceluiași predicat în propoziții coordonate care au fie același subiect, fie subiecte diferite e redundantă: *Vara copiii merg la mare, iar iarna, la munte., Maria a plecat la București și Ioana, la Cluj., Sora ta are douăzeci de ani și nu treizeci., A plecat sau nu?* Subînțelegerea predicatului e determinată de existența unui element de relație (inexplicabil ca relator la nivel intrapropozițional) și a unor părți de propoziție care nu aparțin, în mod evident, doar unei propoziții. Tot subînțeles dintr-o propoziție anterioară (dar nu coordonată sau regentă pentru propoziția cu predicat subînțeles, și nici aflată neapărat într-o imediată vecinătate) este și predicatul unor replici dintr-un dialog: - *Câți au venit la spectacol? – Nu*

știu /^{PP} câți. /^{CD}; - La ce oră pleci? – La șase √. – De ce √ așa devreme? Este redundantă și nefirească exprimarea aceluiași predicat în propoziții subordonate aceluiași regent: *Nu știu /^{PP} când a venit/^{CD} și de ce a venit./^{CD} Înțelege perfect /^{PP} de ce lucrezi /^{CD} și cum lucrezi./^{CD} Merg /^{PP} unde vreau,/^{CL} când vreau /^{CT} și cu cine vreau./^{SOC}*

Prin eliminarea predicatului primei / primelor propoziții subordonate, enunțul rămâne clar, iar statutul propozițional al acestora e indiscutabil: *Nu știu /^{1} când /^{2} și de ce a venit./^{3} Înțelege perfect /^{1} de ce /^{2} și cum lucrezi./^{3} Merg /^{1} unde, /^{2} când /^{3} și cu cine vreau./^{4}* Uneori, predicatul unei propoziții subordonate care este regentă pentru o altă propoziție are predicat subînțeles din subordonata sa: *...este o iluzie, la fel ca și oscilațiile sale legate de trupele din Irak, /^{1} care /^{2} când trebuie retrase, /^{3} când nu./^{4}* (*EvZ,* 22.08.2005) Propoziția P_2 are predicatul subînțeles din P_3 : *trebuie* (*retrase*), la fel și P_4. Cred că, în acest mod, s-au obținut pronumele compuse nehotărâte: *A venit **nu știu cine** (a venit). A spus **nu știu ce** (a spus)* (Căpățînă 2000, 35-36).

7.2. Un alt tip de predicat neexprimat este <u>predicatul eliptic</u>, a cărui reconstituire este aproximativă. Uneori, el e deductibil din situația în care are loc comunicarea: *Foc!* (pe front, în fața inamicului: *Trageți / Ochiți / Împușcați,* la vederea unui incendiu: *A luat foc! / Casa...e în foc!* , iar într-un binecunoscut joc de copii: *Ești aproape de obiectul ascuns!*), *Jos!* (poate fi invitația pe care o adresează, de pildă, un profesor, elevilor de *a lua loc în bănci*, poate fi ordinul adresat de un comandant soldaților săi *de a lăsa arma jos, lângă picior*, poate fi indicația cuiva de a *privi în jos, de a se îndrepta în jos, de a căuta ceva pe jos* etc.), *Hoții!* (poate fi atenționarea făcută cuiva care e atacat de hoți sau îndemnul adresat cuiva de a prinde hoțul), *La loc!* (posibile refaceri ale unor propoziții în diferite situații de comunicare: *Du-te la locul tău!, Du obiectul de unde l-ai luat! Vino înapoi!*) Sunt tot mai frecvente, mai cu seamă pentru a transmite indicații, atenționări, interdicții, urări, felicitări,

propozițiile convenționale cu predicat eliptic (a cărui reconstituire e aproximativă): *Accesul cu animale în magazin strict interzis!, Staționarea interzisă între 9 și 17!, Parcarea interzisă!, Pericol de înec!, Stop!, Multă sănătate!, Noroc!, Baftă!, La mulți ani!, Casă de piatră!, Crăciun fericit!* etc. Uneori, e omis verbul de declarație: *O întrebă: - Mergi? Ea, cu drag: - Sigur!*. Propozițiile cu predicat eliptic sunt analizabile (*Staționarea interzisă!*), parțial analizabile (nu putem identifica funcția sintactică a substantivului, în schimb, determinantul său este atribut: *Multă sănătate!*) și neanalizabile (când reconstituirea predicatului e aproximativă, deci funcția sintactică a substantivului existent e neclară: *Rușine! Foc!*).

Există verbe și locuțiuni verbale incomplet exprimate, în sensul că formelor verbale compuse le lipsește un element alcătuitor: fie auxiliarul, fie verbul respectiv, iar locuțiunilor, un formant: *A citit și √ **răscitit** declarația., Vor fi chemate și √ **audiate** ambele părți., – Te-ai mai gândit? – **M-am** √., O revoluție e întotdeauna începută de naivi,/PP √ **continuată** de intriganți /PP și √ **exploatată** de cei fără scrupule./PP* (*N*, 1673, 26.09.2002); *- Ai băgat de seamă ce a întinerit?- **Am băgat** √, cum să nu?!*

8. Din dorința unei mai bune sistematizări a elementelor de descriere a predicatului, am ales simplificarea analizei prin eliminarea criteriilor semantice și păstrarea celor strict gramaticale. În acest fel, din punct de vedere paradigmatic, predicatul reprezintă o clasă de substituție care are ca termen reprezentativ verbul la mod personal sau verbul cu morfeme de predicativitate, iar, din punct de vedere sintagmatic, o poziție sintactică aflată în incidență zero, elementul principal al organizării propoziționale prin distribuirea de funcții.

8.1. Clasa de substituție a predicatului cuprinde următoarele părți de vorbire:
- verbe și locuțiuni verbale la moduri personale: ***Scriu** un articol., **Nu poate / să țină minte** toți acești termeni./*

- verbe și locuțiuni verbale la infinitiv (cu valoare de imperativ): ***A se păstra** la loc uscat! **A se ține seama** de instrucțiuni!*
*În istorie există două feluri de răzvrătiri: ale exploatașilor și ale paraziților./1 **A nu fi confundate!**/2* (Cioran, III, p.16)
- verbe și locuțiuni verbale în așa numitele construcții infinitivale relative (în care infinitivul este echivalentul conjunctivului): *Nu are cine îl **aștepta** deseară la gară., N-are cum **ține cont** de orice amănunt.*
- verbe și locuțiuni verbale tranzitive la supin, cu complement de agent exprimat sau subînțeles (supinul echivalent al imperativului sau al conjunctivului cu valoare imperativă): ***De verificat** de către contabilitate dacă...(= contabilitatea să verifice dacă...), **De stabilit** de către Catedra de limba română programa de admitere...(= Catedra de limba română să stabilească programa de admitere...), **De luat în calcul** și comportamentul adjectival al verbului (= să se ia în calcul...)*
- interjecții predicative: *Telefonul **țârr!** deodată., **Iată** ce trebuie să faceți!, **Hai** cu mine după cumpărături!*
*Bananele verzi...încălzite la o anume temperatură încep /1să se îngălbenească./2 Din acel moment, **adio!**/3 Procesul de coacere nu mai poate fi oprit./4* (*EvZ.*, 2939, 15.02.2002)
***Uite** ce zice! **Poftim** cartea!* (*uite* și *poftim* provin din verbe, de aceea e posibilă apariția unor forme verbale nepotrivite în contextul în care aceste interjecții erau cerute: *Uitați ce frumoasă e catedrala! Poftiți la tablă!*)

Numele predicativ

1. Poziție sintactică cerută de un verb copulativ la mod personal sau nepersonal, cu realizare adjectivală sau nominală, dependentă de subiect, în cazul existenței acestuia. În privința verbelor copulative, gramatica românească n-a ajuns la o convenție asupra conceptului de *verb copulativ*, în consecință, nici la un inventar al acestora unanim acceptat.

Conceptul de *verb copulativ* apare definit în *Gramatica Academiei* ca „verb care nu poate forma predicatul unei propoziții decât cu ajutorul unui nume predicativ, având doar funcțiune de verb copulativ între subiect şi numele predicativ", fiind „nepredicativ" (*GA*, 1966, vol. I: 206)

Mioara Avram clasifică verbele „după conținutul lor lexical şi, totodată, după capacitatea de a îndeplini o funcție sintactică specifică" în „verbe p r e d i c a t i v e...şi verbe n e-p r e d i c a t i v e. Verbele nepredicative, la rândul lor, sunt de două feluri: a u x i l i a r e, ...şi c o p u l a t i v e, când intră în alcătuirea predicatului nominal."(Avram 1997: 194-195) Referindu-se la predicatul nominal, notează: „Verbele copulative au în primul rând rolul unor instrumente gramaticale de legătură între numele predicativ şi subiect, ele fiind cele care exprimă persoana, numărul, timpul şi modul predicatului nominal; sensul lor lexical este, în general, slab. Un inventar al verbelor copulative este greu de stabilit din mai multe motive, dintre care cel mai important este legat de recunoaşterea părții de propoziție numite element predicativ suplimentar; în condițiile admiterii acestei părți de propoziție inventarul verbelor copulative se reduce simțitor, eliminându-se verbe cu sens lexical autonom ca *a se arăta, a se chema, a ieşi, a se naşte, a se numi, a părea, a rămâne* şi altele asemănătoare, considerate copulative – în anumite construcții – de cei care rezolvă astfel nerecunoaşterea elementului predicativ suplimentar [....] În afară de *a fi* sunt indiscutabil copulative verbele *a deveni (El devine palid)* şi *a însemna* cu sensul „a semnifica, a echivala cu" (*Învățătura înseamnă muncă*)" (*ibidem*: 332)

El este ***bolnav****. Fiind* ***bolnav****, n-a venit la şcoală.*

Andra Şerbănescu începe definirea verbelor copulative cu două observații. Prima se referă la faptul că un verb copulativ „intră în structura predicatului nominal alături de numele predicativ", iar a doua priveşte „inventarul controversat de verbe copulative" (cu trei, zece sau treizeci şi trei de astfel de verbe). Continuă cu trăsăturile gramaticale comune cu ale tuturor verbelor , „purtătoare de informație gramaticală: mod, timp,

persoană, număr". Se referă şi la „informația semantică" parțială pe care o aduc aceste verbe copulative, prin comparație cu „sensul lexical independent" al aceloraşi verbe, în ipostaza lor predicativă („cu excepția lui *a deveni*"). Ca „elemente" de relație, aceste verbe, numite şi „verbe de relație" stabilesc, în opinia Andrei Şerbănescu, trei tipuri de relații între subiect şi numele predicativ: „de echivalență (*Asta înseamnă neatenție*), calificare (*Ion este neatent*), identificare (*Acesta este vinovatul*)" (*DSL, copulative* (*de relație*), *verbe~*).

Gabriela Pană Dindelegan caracterizează *verbele copulative* din două puncte de vedere. Sintactic, ele formează „o clasă" care apare „în configurația sintactică [$\text{Nominal}_{\text{Nom}}$ - {Adj_{Nom} /$\text{Nominal}_{\text{Nom}}$}], deci verbe care participă, în cadrul structurilor de bază, la o relație ternară, cerând obligatoriu atât prezența nominalului subiect, cât şi a unuia dintre contextele Adjectiv (acordat cu subiectul) sau Nominal în nominativ (necoordonat cu subiectul)" şi „sunt verbe intranzitive". Semantic, „rolul lor este de a stabili fie o relație de echivalență între subiect şi cel de-al doilea nominal (ex. *Munca înseamnă satisfacție*), fie o relație de calificare sau de identificare a subiectului prin intermediul adjectivului sau al nominalului nume predicativ (*El este inteligent; El este directorul*)" (*DSL, copulativ*).

2. În **clasa de substituție** a numelui predicativ intră:

- adjective şi locuțiuni adjectivale

El e ***inteligent****. Omul acela e* ***într-o ureche****.*

Nu contează /că eşti cu toate ***la zi****...(N,* 1452, 15.02.2002)

O fi Băsescu ***mai într-o ureche şi gură mare****, dar...*(Nistorescu, *EZ*, 2967, 2002) (locuțiunea *într-o ureche* apare la comparativ de superioritate; consider îmbinarea *gură mare* expresie, din cauza sintaxei interne normale şi a expresivității evidente).

Cei mai mulți cititori sunt deja ***la curent*** *cu acest caz ...(EZ,* 3147, 2002)

Liberal *nu este cel care se opune realității intolerabile a opresiuni, ci acela care reacționează cu toată forța sa împotriva chiar și a celui mai mic semn de îngrădire a libertății.* (Patapievici, *Omul recent*: 10);
Importantă *în artă e necesitatea.* (Cioran, I: 213);
Fantastic *în povestea aceasta e s t e faptul că...*;
Moartea este cu adevărat ***imorală****. Iar sinuciderea e* ***și mai și****.*(Cioran, *Caiete* II: 341);
Devin tot ***mai puțin capabil*** *să suport lungimile în muzică...*(Cioran, III: 5);
O femeie bună este ***la fel*** *ca o comoară. Cine o găsește nu trebuie să se laude.*(La Rochefoucauld, ***N***, 1484, 2002) (numele predicativ este *la fel de bună (ca);* auxiliarul comparativului de egalitate, singur sau împreună cu complementul comparativ, pare a fi nume predicativ. Într-o astfel de situație, când numele predicativ se poate recupera, e preferabilă interpretarea secvenței *la fel de bună (ca)* cu această funcție.

- adjective provenite din alte părți de vorbire:
E ***prea copil.***; *E* ***pripită*** *decizia lui.*;
...pentru mine, nimeni n-a fost ***mai poet*** *decât el.* (Cioran, III: 66)

- substantive și substitute în nominativ
Cunoașterea e ***cheia*** *puterii.* (Confucius, *N*, 1538, 2002); *Vrea să ajungă* ***vedetă.***; *Indiferența -* √ ***idealul*** *pătimașului.* (ibidem, p.104).; *Dar,/*[1] √ ***lucru*** *important,/*[2] *că e sincer și chiar mișcat /*[1] *când evocăm prieteni comuni.../*[3](Cioran, *Caiete* II: 346); *Nu devii* ***tu*** *însuți decât respingând influențele...*(*ibidem*, III: 8); *Cum e posibil, când ai sentimentul că nu ești* ***nimic****, să te încăpățânezi să fii* ***ceva****.* (*ibidem*, 90); *Singura utilitate a înmormântărilor e* ***aceea*** *de a ne permite să ne împăcăm cu dușmanii noștri.* (*ibidem*: 111); *Orice nu este mai întâi* ***un nu*** *al sângelui.* (*ibidem*, 74); *Nu sunt ele* (*convertirile*-n.n.) ***datul*** *celui excesiv de sensibil...*(*ibidem*, 84); *Stilul vorbit e* ***singurul*** *suportabil.* (*ibidem*, p.132);
Acestea rămăseseră ***două*** *dintre puținele domenii...*

Acestea rămăseseră ***câteva*** *dintre puținele domenii...*
Acesta rămăsese ***unul*** *dintre puținele domenii în care mai izbuteam să facem performanță.*

- substantive provenite din alte părți de vorbire:
Marii cititori sunt ***niște voluptuoși, niște leneși, niște abulici****...*(*ibidem*,137);

- substantive și substitute în genitiv prepozițional sau neprepozițional:
Demonstranții erau ***împotriva războiului****. Agitația era* ***din cauza întârzierii****.*
Iată unde ajungi când îți faci un ideal din contrariul ***a ceea ce*** *ești.* (*ibidem*, 73);

- substantiv în dativ, precedat de prepoziția provenită din adverb *asemenea/ asemeni:*
Eram ***asemeni unui polițist*** *care întocmește un proces-verbal.* (G.Liiceanu, *Ușa interzisă*: 8)

- substantiv și substitute în acuzativ cu prepoziție:
Puloverul lui e ***de lână.***; *Sunt* ***ca un mâncău*** *care , tot meditând la inaniție, și-ar pierde pofta de mâncare.* (Cioran, I: 141); *Lovitura e* ***pentru noi*** *toți.*

- adverbe și locuțiuni adverbiale, adverbe relative :
Ca să fii scriitor, nu e ***de ajuns*** *să ai talent* ...(ibidem, p.180); *Suntem învățați / să fim /* ***cum*** *nu suntem /...*(*N*, 26.04.2004);

Gabriela Pană Dindelegan formulează o „regulă generală" de nume predicativ exprimat adverbial „ori de câte ori în poziția subiectului apare o formă verbală nepersonală (un infinitiv sau un supin) sau o propoziție subiectivă" (*Adverbul cu funcție de nume predicativ*, LLR, nr.4, 1983). Cred că fac excepție de la această regulă subiectivele pronominale: *E* ***folositoare*** */*[PP] *oricare informație o deții./*[SB] *Cele ce urmează/*[SB] *sunt* ***adevărate****./*[PP] *Ce*

*spui tu /^{SB}e **important.**/^{PP}*, al căror termen regent e un nume predicativ cu realizare adjectivală.

- verb la supin (în primul exemplu, verbul copulativ e neexprimat; în cel de-al doilea, supinul – nume predicativ are determinant propriu):
*Creatori străluciți...scriu azi cu „î”./^{1}...Alții...trec la „â”./^{2}...**De înțeles** și unii și ceilalți./^{3}*(Tudoran, *Kakistocrația*, 109); *Unele dintre ele sunt greu **de negat**...*(*N*, 1427, 21.01.2002);

- verbe la infinitiv prezent (precedat sau nu de prepoziție)
*Nenorocirea scriitorului (și a oricărui om prins într-o operă)e **de a nu ști** să se oprească la timp.*; *Căci a crede cu adevărat înseamnă **a iubi**...*

Complementul predicativ al obiectului

1. Din clasa *elementului predicativ suplimentar* s-au diferențiat, în noua *Gramatică Academică*: **complementul predicativ al obiectului** și **predicativul suplimentar.**

1.1. Ambele poziții apar în structuri ternare în care există un verb-centru și un complement al acestuia (subiect, obiect direct, obiect indirect etc.). Structurile ternare în care apare **complementul predicativ al obiectului** sunt de bază, primare, matriciale, cele ale **predicativului suplimentar** sunt derivate din structuri de bază prin anumite transformări sintactice.

Și **numele predicativ** apare într-o structură ternară de bază. Este o poziție sintactică nonomisibilă ca și **complementul predicativ al obiectului**, dar se referă la subiect, în vreme ce **complementul predicativ al obiectului** se referă fie la obiectul direct, fie la obiectul indirect. Să se compare, în acest sens: *Ea este Maria.* cu *O cheamă Maria., I se spune Maria.* În primul exemplu, **numele predicativ** *Maria* se referă la subiect, în următoarele două exemple, **complementul predicativ al**

obiectului *Maria* se referă la obiectul direct, respectiv la obiectul indirect.

1.2.Verbele regente ale **complementului predicativ al obiectului** sunt matricial trivalente:

a) verbe denominative: *a-l boteza / a-l chema / a-l numi / a-l porecli / a-l intitula / a-l denumi / a-i spune / a-i zice cumva*;

b) verbe categorizante: *a-l alege / a-l angaja / a-l desemna / a-l unge ceva*;

c) verb contrafactiv și prepozițional: *a-l lua drept cineva.*

Verbele regente ale **predicativului suplimentar** sunt, în general, tranzitive din clasele semantice ale „percepției (*a auzi, a simți, a vedea*), cele care desemnează procese cognitive (*a-și aminti, a cunoaște, a recunoaște, a ști*), volitionale (*a dori, a prefera, a vrea*), dubitative (*a bănui, a presupune, a suspecta*), verbele de direcționare (*a expedia, a trimite*), de prezentare (*a arăta, a expune, a prezenta*), de observare (*a observa, a remarca*), de apreciere (*a analiza, a aprecia, a caracteriza, a cataloga, a considera, a estima, a interpreta*), de acceptare (*a accepta, a admite, a primi*), verbele cauzative (*a face, a lăsa*), verbul *a avea* etc." (*GALR*, II: 297)

Adaug verbele de mișcare care pot fi regente ale **predicativului suplimentar**: *a intra, a ieși, a merge, a se duce, a se plimba, a veni, a ajunge, a pleca, a sosi* etc. și de stare: *a se așeza, a sta, a se odihni* etc.

1.3. **Complementul predicativ al obiectului** este un predicat semantic, deoarece denumește sau caracterizează obiectul direct sau indirect: *Au botezat-o **Maria**., Au angajat-o **consilieră.***

1.4. **Clasa de substituție a complementului predicativ al obiectului** cuprinde:

- substantive proprii sau contextual proprii, după verbul *a porecli, a-i se zice, a-i se spune*: *Îl cheamă **Ion.** I se zice / i se spune / l-au poreclit **Ceapă.***

- substantiv comun nearticulat care desemnează o funcție, un rang, o ocupație, un alt nume, fără sau cu determinat: *L-au ales **șef** (de catedră)*; *A angajat-o **secretară***; *L-au desemnat **lider.** ...în timpul acesta, semenii simpli, care i-au proclamat **vedete**, se zbat într-o viață de mizerie...(N*, 1242, 2001); *Medicii n u m e s c această s t a r e **depresie.*** (Liiceanu, *Ușa interzisă*: 10);
- substantiv comun articulat hotărât și determinat: *E ceea ce domnul G.A. numește **colaborarea** mea cu Securitatea.* (Pleșu, *Obscenitatea publică*, 31);
- grup prepozițional format dintr-un substantiv precedat de una dintre prepozițiile *ca, drept, de*: *Analiștii numesc asta **drept** cea mai amplă **reformă**...*(www.bbc.co.uk.); *L-a luat **de asociat** pe X.Bernard Shaw și l-a luat **ca model** pe Ibsen.* (ro.wikipedia.org); *L-au ales **ca reprezentant** al societății civile. L-a luat **drept hoț / bătrân.** L-a luat **de bărbat.***
- adverbele și locuțiunile adverbiale (substitute ale substantivelor proprii sau devenite proprii în context): *cum, cumva, nicicum, așa, astfel, altfel, în acest fel, în acest mod* etc.: *L-au poreclit **cumva / așa / astfel / în acest mod. Cum** l-au poreclit? Nu l-au poreclit **nicicum. Cum** o cheamă?*
- pronume ca substitute ale substantivelor comune: *ce, ceva, nimic, altceva, orice*: *L-au ales **ceva / altceva / orice** (numai ce trebuia, nu). Nu l-au ales **nimic. Ce** l-au ales?*
- verb la gerunziu precedat de una dintre prepozițiile *ca, drept*: *O aleg **ca fiind** cea mai bună.* (www.agonia.ro); *Standardul ISO 8402 definește calitatea **ca reprezentând** rezultatul unor activități...*(cnc.ise.ro).
- propoziții relative introduse fie prin adverbe relative, fie prin pronume relative / nehotărâte compuse cu *ori-*: *L-au botezat **cum hotărâseră.** L-au ales **ce-și dorise.** L-a luat **drept cine nu era.***

Predicativul suplimentar

1. În gramatica românească tradițională, (elementul) **predicativ suplimentar** e definit formal ca "parte secundară de propoziție cu

dublă subordonare" și semantic ca "exprimând o caracteristică sau o acțiune" a unui nume, simultane cu acțiunea principală (Avram 1997: 346).

"În gramatica românească este considerată **e.p.s.** partea de propoziție secundară dublu subordonată, unui verb / interjecție predicativă și unui nume (*Fata a venit tristă / plângând*). Sinonime: predicativ suplimentar, nume predicativ circumstanțial, atributiv transformat, nume predicativ secundar, complementul calității, circumstanțial al stării. Unii autori contestă **e.p.s.** ca poziție / funcție sintactică distinctă și îl asimilează atributului (atribut predicativ)" (*ELR, element predicativ suplimentar*)

Pentru Gabriela Pană Dindelegan, **predicativul suplimentar** este "o poziție sintactică purtătoare, în limitele unei propoziții, a unei predicații logice" (adică o proprietate obiectelor / indivizilor) "alta decât predicația sintactică" (*DSL, predicativ*). Predicativul suplimentar este "o structură derivată", deoarece derivă / provine din "construcții de bază" (Dindelegan 1994: 139). De exemplu, *Ea s-a întors **obosită** < Ea s-a întors și era obosită; El îmi pare **vesel** < Îmi pare că el este vesel; El mă consideră **inteligent** < El consideră că eu sunt inteligent; Îl văd **venind** < Eu văd că el vine.* (*ibidem*) Verbele copulative nu se pot construi decât cu nume predicative. Numele predicative sunt nonomisibile sau, în cazul dezvoltării lor, au ca echivalente numai subordonate predicative: *El este **profesor** / *El este. / El este **ce și-a dorit.*** Aceste construcții sunt deci "de bază" sau "primare". **E.p.s.** este fie omisibil: *El s-a întors **vesel.** / El s-a întors.*, fie devine, prin dezvoltare, o subordonată neechivalentă, subiectivă: *El îmi pare **vesel** / *El îmi pare. / Îmi pare **că el e vesel.***, completivă directă: *El mă consideră **inteligent.** / *El mă consideră. / *El consideră. / El consideră **că eu sunt inteligent.***, temporală: *Îl văd **traversând.** / Îl văd. / Îl văd **când traversează*** sau ***când traversez.***, cauzală: *Ea a murit **răpusă** de boală. / Ea a murit. / Ea a murit **deoarece a fost răpusă de boală.*** (Menționez că aceste exemple cu predicativ suplimentar au fost luate din Dindelegan 1994: 139-140 și din *ELR, element predicativ suplimentar*). Dindelegan insistă asupra

producerii "construcțiilor cu **e.p.s.**" prin depredicativizarea uneia dintre cele două propoziții "din structura de bază" și, în mod special, prin"amalgamarea" elementelor rămase după suprimarea predicatului și / sau a altor componente (*El se întoarce și este vesel< El se întoarce **vesel**; Merită să fie văzute filmele acestea < Filmele merită **văzute**; El consideră că eu sunt inteligent < El mă consideră **inteligent***). Sunt de acord cu concluzia autoarei că "noua modalitate de tratare a **e.p.s.** și a **predicativei suplimentare** ca rezultat al amalgamării sintacticea două propoziții (aflate în raport de coordonare sau de subordonare) are o mai mare putere descriptivă decât teoriile anterioare" (Dindelegan 1994: 143)

Singurul care nu recunoaște existența elementului predicativ suplimentar și a atributului circumstanțial este Ion Coteanu. În *Gramatica de bază a limbii române*, acesta acordă importanță acordului gramatical pe care-l realizează adjectivul (*Copiii se jucau voioși. Speriate de bubuituri, păsările au zburat*) și de aceea consideră că, în ambele poziții, trebuie considerat atribut, și nu element predicativ suplimentar sau atribut circumstanțial. Și alte elemente predicative suplimentare evidente sunt interpretate ca diverse complemente

2. **Termeni regenți**

Dubla subordonare înseamnă regenți diferiți: unul de natură verbală și altul de natură nominală.

Regenții verbali pot fi:

- verbe și locuțiuni verbale la moduri personale și nepersonale: *O **văd** venind; **Văzând**-o venind ...; Mi-o **aduc aminte** preocupată de tine; Pentru **a** mi-o **aduce aminte** tânără, iau albumul. Am scris gâtuit, respirând greu, în interstițiile lăsate **libere** de felurite urgențe*...(Pleșu, *Despre îngeri*: 9); *...incidentele sângeroase având u –i **eroi** pe purtătorii de uniforme sau pe aleșii nației sunt tratate cu toată discreția.*(*Rlit*, 18, 2002)

- interjecții cu regim tranzitiv: ***Uite**-o venind! **Iată**-l șef!, Iată – mă deodată **aruncat, cufundat** în societate.*(Cioran, III: 28)

Regenții nominali (exprimați prin substantive sau substitute) pot îndeplini următoarele funcții sintactice:

- subiect: ***Ion / El / Primul** intră supărat.*
- complement direct: *Am considerat-**o** inteligentă **pe colega** ta / **pe aceea / pe prima**.*
- complement indirect: ***Elevilor / Acelora / Primilor** declarați respinși li se vor înapoia dosarele...*
- complement de agent: *Casa va fi proiectată **de arhitectul / de acela** considerat cel mai bun*
- atribut: *El privește de sus capacitatea **celorlalți** de a lua sin guri decizii(N*, 1525, 2002).

3. **Clasa de substituție a predicativului suplimentar** cuprinde:

- substantive comune sau proprii, fără sau cu prepoziții (în nominativ când sunt neprecedate de prepoziții și în acuzativ, genitiv, dativ, precedate de prepoziții):

*Îl știam **consilier juridic.*** (www.vlg.sisnet.ro); *Ne considerăm **parteneri...***(www.kappa.ro); *L-au bănuit **drept / ca autor** al crimei. Îl consideră **drept fără greșeală.** Îl socotiseră **printre primele trei locuri.*** (gds.ong.ro); *Îl știe **ca pe** cel mai competent **om**...*(www.bru.ro); *Scriitorul indiferent la toate, nepăsător și secătuit sfârșește **ca gramatician**.* (*ibidem*: 116); *Eu o înțeleg **ca dezagregare** a sistemului de iluzii*...(Liiceanu, *Ușa interzisă*: 10); *Un istoric observă pe drept că primilor creștini le convenea să fie luați **drept evrei**, pentru că religia ebraică era acceptată de legile Imperiului Roman.* (Cioran III: 10); *Îl vede **printre cei mai buni antrenori...***(www.romaniansoccer.ro)(în ultimele două texte, predicativul suplimentar este omis, locul lui fiind luat de determinat); *...îl consideră **conform cu statutul.***(www.resitaonline.ro); *Nu prea te văd **avocat*** (Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*: 20); *A venit **în calitate de inspector**.*;

...îi spun că-mi este absolut imposibil să mi-l imaginez ***ca pe o persoană****...(ibidem,* III: 27), *Se creează,* ***pe post de produse*** *de marketing, atât obiecte neînsufleţite..., cât şi persoane...(N,* 1540, 2002); *...le dă mâna să tărăgăneze reforma, să facă* ***pe social-democraţii*** *în vile şi maşini luxoase...(RL,* 3431, 2001); *Îl crezusem* ***împotriva*** *acestei* ***teorii.***; *...îl crede* ***în afara*** *oricărui* ***pericol*** *de a cădea în păcat.*; *O considerasem* ***asemenea mamei*** *ei.*

- adjective şi locuţiuni adjectivale fără sau cu o prepoziţie caracteristică funcţiei: *Plecase* ***supărată.*** *Îl ştiam* ***în stare*** *de orice. Trec* ***drept inteligent*** *şi ştiu că...*(www.inorog.seanet.ro); *Acest lucru e considerat* ***ca necesar.*** (www.targoviste.ro); *O credeam* ***inteligentă / destupată la minte / plecată*** *de acasă. Intră* ***surâzândă.*** *Îl socotisem* ***mai copil*** *decât era.*; *...istoria ne-a oferit prilejul de a intra într-o nouă realitate, pe care avem dreptul să o privim* ***ca pozitivă...*** *(N,* 1733, 2002);

- verbe la modurile gerunziu, supin, infinitiv, participiu (gerunziul şi participiul pot apărea şi precedate de una dintre prepoziţiile caracterizante ale funcţiei): *nu reuşesc să obţină repetarea scrutinului, pe care îl consideră* ***falsificat...***(www.europalibera.org); *...lucrul pe care îl credeau* ***a fi*** *sursa problemei...*(bloc.hotnews.ro); *îl socotesc* ***ca fiind*** *părintele poporului.* (dvartora.jewish.ro); *cuvântul pe care unii îl consideră* ***provenind*** *din slavonescul...*(www.didactic.ro); *Intră* ***povestind / aducându-şi aminte...;*** *Îl considerasem* ***de nerealizat / de neconceput.***; *O ştiam* ***a fi*** *de partea mea.; Cărţile trebuiau* ***citite*** *până la examen.*; *Se dovedesc* ***a fi rămas*** *aceiaşi comunişti degeneraţi prin şovinism.(RL,* 3431, 2001); *...a fost dăruit cu un coeficient de inteligenţă...şi cu o limpezime a minţii care-l fac* ***de neînlocuit.***; *Uşa cea mai bine închisă e cea pe care o putem lăsa* ***deschisă.*** (proverb chinez, *N,* 1565,2002); *E posibil ca...iniţiativele României să fie percepute* ***ca fiind*** *mai coerente...(EZ,* 3001, 2002);

- adverbe şi locuţiuni adverbiale: ***La fel*** *îl consideră şi ăla pe Wagner.* (www.fanclub.ro); *timpul sfânt,* ***cum*** *îl socotesc ei acum.* (www.ellenwhite.org); *un moment regretabil pe care acesta îl consideră* ***ca atare.*** (www3.ziare.ro); *Curtea îl consideră* ***altfel.***(www.cartea.info); *Îl credeam* ***acolo / departe / peste tot.***; *I-am văzut* ***braţ la braţ / mână-n mână.*** *M-aş bucura mult ca de anul nou să vă ştiu pe toţi* ***împreună.*** (Cioran, *Scrisori către cei de-*acasă: 29).

- pronume şi numerale în aceleaşi cazuri ca substantivul: *L-am crezut* ***altul / primul.*** *A intrat* ***primul.;*** *Îl dorea numai* ***al lui / al amândurora;*** *Îl ştia* ***împotriva alor tăi / celor doi.;*** *O socoteam* ***asemenea ţie / asemenea ambilor.*** *Se aşază* ***tustrei*** *în veranda unde locuia sannyasinul.*(Cioran III: 18); *Îl consideră* ***unul*** *dintre favoriţi.* (www.tvr.ro); *Îl cred* ***de-al lor.*** (www.romaniaculturala.ro); *Răzvan Lucescu îl consideră* ***al doisprezecelea*** *din echipă.* (www.totalsport.ro);

- construcţii prepoziţionale: *Intrase* ***cu zâmbetul pe buze / cu lacrimi în ochi.*** *Dormea* ***cu faţa în sus.*** *Cei mai în vârstă îşi amintesc de rugăciunea rostită* ***cu ochii în sus.***

- interjecţii: *A lăsat-o* ***paf!*** *L-a făcut* ***paf!***

- propoziţii conjuncţionale: *Îl consideră* ***că îi reprezintă cel mai bine.*** (www.cmc.ro); *L-ai făcut* ***să plângă.***; *Uite-o* ***că soseşte!***; *Te ştiam* ***că obişnuieşti*** *să întârzii.*; *Îl fac* ***să povestească.***; *Îl socoteam* ***cum că are mai multă minte decât tine.***; *Nu-l văzuse* ***dacă plecase.***; *Am văzut-o* ***cum că ezită.***

- propoziţii relative: *Te ştiu* ***cine eşti /al cui eşti / cu cine te întâlneşti / împotriva cui lupţi / ce hram porţi.***; *Te crezi* ***orice vrei / orice persoană vrei.***; *Îl ştiu* ***unde e / până când stă / cum se poartă /ce mult ţine la voi***;
Te crezi ***oricum vrei.***

4. **Identificarea elementului predicativ suplimentar** poate fi făcută prin:

- transformarea lui într-o propoziție principală cu predicat nominal (*A intrat **trist** = A intrat și **era trist***) sau verbal (*A intrat **râzând** = A intrat și **râdea***);

- transformarea lui într-o subordonată: directă (*Îl văd **venind** = Eu văd **că vine***), subiectivă (*Proiectul mi se pare **de nerealizat** = Mi se pare **că proiectul e de nerealizat***);

- posibilitatea introducerii prepoziției *drept / ca* sau a locuțiunii prepoziționale *în calitate de* înaintea părții de vorbire cu această funcție: *O considerase **aparținând** epocii trecute = O considerase **ca aparținând**...; Venise **director** la școala noastră = Venise **ca / în calitate de director**... Și-l dorise **soț** pe bărbatul acela. = Și-l dorise **ca soț**...*

- realizarea "acordată" în gen și număr cu regentul nominal a predicativului suplimentar realizat printr-un adjectiv, substantiv, pronume, numeral: *El intră **vesel** / Ea intră **veselă** / Ei intră **veseli** / Ele intră **vesele.** Îl crezusem **primul** / O crezusem **prima**...*

- realizarea nearticulată a substantivului si a adjectivului antepus substantivului determinat: *Îl știam **consilier.*** vs *Știam consilierul.*; *A venit **director la școala noastră*** vs *A venit directorul ...*; *De la gârlă-n pâlcuri dese / **Zgomotoși** copiii vin* vs *De la gârlă-n pâlcuri dese / Zgomotoșii copii vin.*

- observarea semanticii nemodale a gerunziului care determină verbe de mișcare (gerunziul nu exprimă felul mișcării): *Vine **mâncând / vorbind / râzând**...*vs *Vine alergând / sărind / țopăind / împiedicându-se...*

- observarea structurii: verb tranzitiv (cele mai frecvente sunt: *a considera, a socoti, a crede, a declara, a lăsa, a face, a transfera, a repartiza, a instala, a confirma, a aprecia, a vedea, a auzi, a ști, a promova, a propune, a delega, a trece, a asculta...*) + complement direct + predicativ suplimentar: *L-au văzut **admis.** L-a lăsat **plângând.** L-au propus **șef.** Îl știam **intransigent.** Cineva considera statul ...**ca un aparat**...(RL*, 3685, 2002).

acordul în persoană și număr și stă în nominativ prin restricția cazuală impusă de verbul-predicat.

schema sintactică: verb + subiect cunoaște variații datorate trăsăturilor verbale. De pildă, capacitatea de pasivizare a anumitor verbe e responsabilă de existența a două construcții sintactice, tranzitivă: subiect + verb + obiect direct *Ion vede un film.* și intranzitivă: subiect + operator pasiv + verb + complement de agent: *Filmul este văzut de Ion.* Alte verbe bivalente acceptă, în registre diferite, o schemă cu subiect: *„Mă doare gâtul. Mă apasă inima. Mă mănâncă spatele."* (*GALR*, II: 314) și alta fără subiect. *„Mă doare în gât. Mă apasă la inimă. Mă mănâncă pe spate."* (*ibidem*) sau *Îmi place Maria / Îmi place de Maria.* Concluzia, susținută statistic, este că sunt frecvente „construcțiile în care poziția subiectului este neacoperită" (Irina Nicula, Cristinel Sava, Mariana Gherghina, Anca Motoroiu, Monica Dumitrache 2005: 164).

Subiectul este un concept comun gramaticii, logicii și pragmaticii. Semnificațiile acestuia diferă nu numai de la un domeniu la altul, ci chiar în cadrul aceluiași domeniu. Partea comună a diverselor semnificații date acestui concept o reprezintă faptul că subiectul este termenul despre care se comunică ceva și care este component al unor unități superioare lui (numite: propoziție în gramatică, judecată în logică, enunț în pragmatică).

În logică, subiectul este "termen al judecății, reprezentând obiectul gândirii, cel de la care pleacă gândirea și despre care se afirmă sau se neagă o proprietate cu ajutorul predicatului logic" (*DSL* 1997: *subiect*).

În logica formală, subiectul "reprezintă unul dintre argumente", adică "variabila independentă a funcției predicative" (*ibidem*). În funcție de tipul de predicat, subiectul este când singurul argument (al predicatului monadic), când primul argument dintre două sau trei argumente (în cazul predicatului diadic sau triadic).

O semnificație asemănătoare a subiectului o întâlnim în teoria lui Tesnière. Astfel, subiectul este un actant al unui verb

(monovalent, bivalent, trivalent), care "desemnează persoanele sau lucrurile care participă la proces, determinanții ceruți de verb și dependenți, prin restricții de formă, față de acesta" (*ibidem*), restricțiile principale fiind realizarea nominală și cazul nominativ impus de predicat.

Și în gramatica generativă, subiectul este un argument cerut de grupul predicatului (predicat+complement) care îi impune o funcție semantică.

Din cele prezentate se desprinde ideea de interferență între logică și gramatică în privința unor semnificații ale conceptului de subiect.

În gramatica românească de tip tradițional, subiectul apare definit ca una dintre cele două părți principale de propoziție despre care predicatul comunică ceva. Gheorghe Constantinescu-Dobridor, de pildă, definește subiectul ca "parte principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului" (*DTL*, 1998, *subiect*).

Eterogenitatea semantică a subiectului n-a putut fi cuprinsă în niciuna dintre definițiile de acest fel. Cea mai cuprinzătoare dintre acestea aparține Mioarei Avram, care notează că subiectul "arată cine săvârșește acțiunea exprimată de un predicat verbal activ [...], cine suferă acțiunea exprimată de un predicat verbal pasiv [...] sau cui i se atribuie o însușire ori o caracteristică exprimată de un predicat nominal [...]; în propozițiile monomembre nominale existențiale subiectul exprimă pur și simplu obiectul a cărui existență se afirmă [...] (Avram 1997: 326-327) (subl.ns.). Se deduce că subiectul are aceleași semnificații și în raport cu formele verbale nepredicative. Referindu-se la existența subiectelor „unor părți secundare de propoziție", Mioara Avram analizează două situații: de coincidență a subiectului unei forme verbale nepersonale cu subiectul propoziției "exemple: *Venind acasă, mama s-a culcat; Venind mama acasă, s-a culcat; Venind acasă, s-a culcat*" sau de necoincidență "*Venind mama, el a plecat*" (*ibidem*, p.327)(subl.ns.).

5. Nuanțe și confuzii

Frecvent, predicativul suplimentar se confundă cu circumstanțialul de mod. În special, după verbe de mișcare și mai ales, când este exprimat prin gerunziu. Dacă gerunziul nu exprimă felul acțiunii verbului regent, ci o altă acțiune concomitentă cu cea denumită de regent, este predicativ suplimentar: *Vine **râzând / plângând / povestind / mâncând...***vs *Vine alergând / țopăind / împiedicându-se...*

Același gerunziu cu funcție de predicativ suplimentar, după un verb tranzitiv cu complement direct exprimat, poate primi și altă interpretare datorită dezvoltării acestuia în subordonate diferite: *Îl văd **trecând** strada. < Îl văd **că trece strada.*** și *Îl văd **când trece strada.***; *Mi-l amintescpe I.C. **strigând**: „Opriți focul!"*(ro.altermedia.info) < *Mi-l amintesc pe I.C. **când striga / cum striga / că striga**...*

În cazul unui subiect neexprimat, predicativul suplimentar exprimat prin substitute ale substantivului e confundat cu subiectul: *Au / am / ați plecat **toți / amândoi / câte doi /primii.*** Exprimarea subiectului în aceste situații elimină această confuzie.

O altă confuzie are loc între predicativul suplimentar și circumstanțialul de mod, în enunțuri ca: *Îl știam **altfel / cu nasul pe sus / mai rațional /ateu*** vs *Îl știam vag / bine / suficient...*

Și în următoarele enunțuri, construcțiile prepoziționale cu funcția de predicativ suplimentar se confundă cu circumstanțialul de mod: *Intră **cu zâmbetul pe buze / cu lacrimi în ochi / cu mâna-n buzunar / cu pălăria pe cap*** ...vs *A intrat cu forța în casa lui X / cu succes pe orbita lunară / cu viteză în curbă / cu dreptul în Uniunea Europeană / în mare grabă...*

Subiectul

1. „*Subiectul*, funcție depinzând de capacitatea sintactică a verbului de a accepta această poziție, se definește în raport cu verbul-centru, indiferent de apariția acestuia la un mod personal sau la o formă verbală nepersonală." (*GALR*, II: 313).

Precizări:

- clasa de substituție a subiectului e reductibilă la un substantiv în nominativ: ***Ion** / el / primul învață., A citi / **cititul** e o plăcere., Nu-mi mai rămâne decât de corectat / **corectatul**., Se aude tunând / **tunetul**.*

- este o funcție inerentă verbului, indiferent de modul personal sau nepersonal al acestuia: *Ion pleacă / a plecat; plecând Ion / înainte de a pleca Ion, mama i-a spus*...pentru că „verbul poartă matricial, ca particularitate virtuală de dicționar, schema sintactică pe care acesta o poate actualiza, inclusiv capacitatea de combinare cu nominalul-subiect." (*ibidem*, p. 313-314).

- există și verbe inapte sintactic de a avea subiect:

a) *tună, bubuie* „tună", *plouă, fulgeră, burnițează, se întunecă / se înserează devreme, se înnoptează, se luminează de ziuă* (unele dintre acestea pot apărea rar cu un subiect „intern" sau, când au sens figurat, cu subiect: *a plouat o ploaie măruntă, ca de toamnă*...www.oastea domnului.ro; *ploaia-l plouă, de mi-l scaldă, neaua-l ninge, nu-l atinge*...www.weblog.ro; *tunetul bubuie*...www.biblioteca.euroweb.ro; *Toți tună și fulgeră împotriva ta.* sau cu complement prepozițional „intern": *a plouat cu grindină / cu 134 de litri pe metru pătrat.* www.gandul.info; *a plouat cu picături mari / cu stropi mari / cu gheață*);

b) *îi pasă de tine, îi pare bine / rău de asta, i s-a căşunat pe tine, nu-i arde de glumă, i s-a urât cu asta, mi s-a acrit de atâta condus.*

- subiectul nominal se află în relație de interdependență cu verbul-predicat. Acest tip de subiect impune verbului-predicat

f) *mă avantajează ceva / că.../ să..., mă miră ceva / că..., mă interesează ceva / să..., mă doare ceva / că.../ să...*

g) *nu contează ceva / că..., urmează ceva / să..., s-a întâmplat ceva / să...*

h) *mi-e foame / sete / frig / lene / somn / greață / dor...*

i) *este ușor / greu / important / util / recomandabil...să.../ de făcut ceva/a (se) face ceva*)

și "verbele și construcțiile impersonale [...] obținute contextual de la verbe personale" (în primul tip include pe cele derivate din verbe intranzitive, cum sunt: *se călătorește / se merge / se doarme / se insistă...*, în cel de-al doilea, pe cele derivate din verbe tranzitive: *se știe ceva / că..., se dorește ceva / să...*) (*ibidem*: 66-72).

Din subclasele verbelor și construcțiilor verbale intrinsec impersonale, cele din seriile a) și b) nu pot domina nici un fel de subiect, cele din seria d) domină o subiectivă conjuncțională *Se cade să plecăm.*, un subiect nonpersoanal *Asta se cade, asta nu se cade. Se cade a-i împlini voia.*, dar și un subiect personal, deplasat din subordonată *Ei trebuiau să plece.* iar cele din seriile c) și h) nu pot domina o subiectivă. Impersonalele derivate din intranzitive sunt inapte de a avea un subiect sau o subiectivă, în timp ce impersonalele derivate din tranzitive admit un subiect nonpersonal sau o subiectivă.

Se desprinde clar ideea că prin "impersonal" trebuie să înțelegem un verb sau o construcție verbală care nu admite în poziția de subiect o persoană, în schimb se poate combina sau nu cu un subiect nonpersonal și/sau cu o subiectivă. De aceea, observația Gabrielei Pană Dindelegan că "natura impersonală a centrului nu atrage automat, așa cum se obișnuiește greșit în practica școlară, calificarea subordonatei ca subiectivă" (*ibidem*, 68) ni se pare importantă.

În privința capacității unei interjecții de a domina un subiect, subliniez că nu orice interjecție predicativă are subiect. Predicativitatea unei interjecții se datorează capacității acesteia de a avea aceleași compliniri ca verbul: complement necircumstanțial și circumstanțial, predicativ suplimentar, subiect

Prima definiție a subiectului care înlocuiește caracteristicile semantice cu cele formale aparține Valeriei Guțu Romalo. În *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, Domnia Sa definește "poziția sintactică de subiect [...] prin realizarea nume în nominativ impunând acordul verbului cu care intră în relație de interdependență" (Guțu 1973: 109). Așadar, paradigmatic, subiectul reprezintă o clasă de substituție care are ca termen specific numele în nominativ. Sintagmatic, subiectul se caracterizează prin relația de interdependență cu predicatul, interdependență concretizată prin acordul în persoană și număr pe care subiectul îl impune predicatului și prin ocurența nominativului, impus de către predicat subiectului cu realizare nominală. Valeria Guțu Romalo prezintă și situațiile care ies de sub incidența definiției propuse. E vorba atât despre clasa de substituție a subiectului, în care intră nu numai substantivul și pronumele, ci și alte părți de vorbire (cum ar fi formele verbale nepersonale de gerunziu, infinitiv, supin), cât și despre subiectul unei forme verbale nepersonale și al unei interjecții. Pentru aceste situații nu se mai poate pune problema relației de interdependență dintre subiect și predicat, ci a unei relații de dependență a subiectului față de predicat.

Subliniind preponderența și importanța elementelor formale din această definiție, Gabriela Pană Dindelegan consideră că acestea sunt "singurele în măsură să circumscrie neechivoc situațiile de subiect din limba română" (Dindelegan 1994: 113). Domnia Sa demonstrează eterogenitatea semantică a subiectului și ajunge la concluzia că diferitele sensuri ale acestuia sunt imposibil de unificat într-o definiție "***Elevul*** *citește* (agentul), *Se știe* ***făptașul*** (pacientul), *Mă doare* ***capul*** (locativul), ***Microfonul*** *amplifică sunetul* (instrumentul), ***Nedreptatea*** *l-a deprimat* (cauza), ***El*** *primește o scrisoare* (țința, punctul de ajungere), ***El*** *se întristează* [...] experimentator" (*ibidem*). Gabriela Pană Dindelegan exemplifică eterogenitatea sintactică a subiectului cu "topica antepusă (***Copilul*** *citește*) și postpusă (*Se citește* ***cartea***), cu regent personal (***El*** *aleargă*) și impersonal – intrinsec impersonal (*S-a întâmplat* ***o nenorocire***) sau impersonal pasiv (*S-*

și subordonatele corespunzătoare acestora. Să notăm că au subiect / subiectivă numai interjecțiile onomatopee predicative: *Iepurele / Cine fusese speriat țuști! în pădure.; Telefonul țârr! o dată.; Piatra bâldâbâc! în apă.* și interjecțiile-hibrid *hai, uite, poftim,* al căror subiect este frecvent postpus interjecției și e precedat de semiadverbul *și*: *Haideți și voi acum!; Cine poate hai!; Uite și tu cum stă treaba!; Uitați și voi cum vorbește! Poftim / Pofteşte și tu înăuntru!; Poftiți și voi în clasă!.* În registrul colocvial, interjecția *vai* și locuțiunea interjecțională *vai și-amar* (ca nume predicative ale verbului copulativ *a fi,* exprimat sau frecvent neexprimat) pot domina un subiect, cu condiția ca acesta să fie reluat de un pronume personal precedat de prepoziția *de*, cu funcția de complement prepozițional: *Gardul / Hoțul era vai / vai și-amar de el!.*

Absența acordului în situațiile comentate mai sus, capacitatea unor interjecții de a se combina cu un subiect, legătura cazuală a subiectului cu verbul, dirijată de principiul solidarității funcție-caz guvernate de verb, principiu valabil pentru toți determinanții verbali, dezvoltarea subiectului într-o subordonată și nu într-o principală sunt câteva dintre argumentele subordonării subiectului față de verb (teză susținută de Sorin Stati și Gabriela Pană Dindelegan).

Bazată pe caracteristicile relaționale ale funcției, definiția subiectului elaborată de Gabriela Pană Dindelegan preia elementele de bază ale acestui concept de la Valeria Guțu Romalo. Astfel, pe plan paradigmatic, subiectul reprezintă o clasă de substituție, dintre ai cărei termeni, numele în nominativ este caracteristic acestei funcții. Pe plan sintagmatic, subiectul se află în relație de interdependență cu verbul, care se manifestă prin acordul pe care subiectul îl impune predicatului. Deși menține din teoria Valeriei Guțu Romalo teza relației de interdependență dintre subiect și verb, Gabriela Pană Dindelegan plasează pe primul plan faptul că "funcția de subiect" este "atribuită de centrul verbal" (*ibidem*, 113).

Funcția de subiect este reprezentată de un nume (substantiv, pronume), ca termen caracteristic al unei clase de substituție

a auzit ***un neadevăr***) - realizat prin nominal (*Vine* ***toamna***), dar şi prin forme verbale nepersonale (*Se aude* ***tunând****, E greu* ***de făcut****, E greu* ***a face****, Trebuie* ***făcut*** *ceva*)" (*ibidem*, 113-114). Devine limpede că toate aceste elemente semantice şi sintactice eterogene sunt ireductibile la "ipostazele" subiectului de autor, de pacient sau de cel căruia "i se atribuie o însuşire ori o caracteristică" prin predicatul nominal, ipostaze considerate specifice într-o definiţie de tip tradiţional (Avram 1997: 326-327). La fel de limpede e faptul că numele în nominativ este termenul reprezentativ al clasei de substituţie a subiectului, deoarece realizarea subiectului prin ale părţi de vorbire e mai puţin frecventă, iar aceste părţi de vorbire pot fi înlocuite cu nume în nominativ: *E greu* ***a realiza / de realizat*** *= E grea* ***realizarea***; *Se aude* ***tunând****= Se aude* ***tunetul***; *Se aude* ***ţârr****! = Se aude* ***soneria / ţârâitul***.

Absenţa acordului în cazul subiectului unei forme verbale nepersonale sau al unei interjecţii predicative poate fi considerată un argument al capacităţii de dominare a subiectului de către verb, indiferent de ipostaza personală / nepersonală a acestuia, sau de către unele interjecţii predicative.

În legătură cu această capacitate, Gabriela Pană Dindelegan identifică unele "clase de verbe şi de construcţii impersonale" a căror "notă comună" o reprezintă "o restricţie combinatorie: imposibilitatea referirii la persoană prin subiect, indiferent că această poziţie există sau nu există." (Dindelegan, 1994: 73). În această clasă, Domnia Sa include "verbele şi expresiile intrinsec impersonale" repartizate în următoarele tipuri:

a) *ninge, plouă, tună, viscoleşte, geruieşte, fulgeră...se înnoptează, se înserează, se întunecă...*

b) *a-i păsa de ceva / de cineva, a i se urî de ceva / de cineva, a-i părea bine / rău de ceva / de cineva, a-i arde de ceva*

c) *e noapte / dimineaţă / întuneric / soare / frig / nor / arşiţă / secetă / vară / iarnă / nevoie să.../ vorba să.../ cazul să...*

d) *se cade să.../ era să.../ se părea că.../ trebuie să...*

e) *mi se cuvine ceva / să..., nu-mi strică ceva / să..., îmi place ceva / să.../ că...*

dominate de verb / interjecţie predicativă. Dacă subiectul este un nume, iar predicatul este un verb, informaţia de persoană şi număr se repetă la cele două poziţii sintactice.

Atribuirea poziţiei de subiect o pot face verbele la moduri personale (***Răsare*** *soarele.*) şi nepersonale (infinitivul: *Înainte de* ***a răsări*** *soarele, m-am trezit.*; gerunziul: ***Venind*** *trenul, a uitat să...*; participiul: *Odată* ***terminat*** *cursul, am plecat.*; rar, supinul în registrul colocvial: ***De venit*** *cineva, trebuie să vină.*).

2. **Caracteristicile subiectului** sunt:

- este o funcţie sintactică obligatorie (cu excepţiile menţionate) sau este principalul actant verbal, de aceea nu admite substituţia cu zero;
- când nu este exprimat printr-un cuvânt aparte, subiectul se recuperează din informaţia dată de desinenţa / auxiliarul verbului-predicat sau prin subînţelegere;
- e dependent de verb, prin capacitatea verbală de a se construi cu subiect;
- intră în relaţie de interdependenţă cu un verb la mod personal, dacă are realizare nominală;
- informaţia gramaticală de persoană şi număr, conţinută de forma verbală predicativă este coreferenţială cu cea a numelui-subiect;
- uneori, subiectul este rezultatul unor transformări sintactice, cum sunt: „ridicarea" unui complement direct în poziţia de subiect: *Trebuia citită* ***cartea*** *<* ***Cartea*** *trebuia citită.* şi schimbarea de roluri sintactice prin pasivizare: ***Eminescu*** *a scris* ***Luceafărul*** *în anul...<* ***Luceafărul*** *a fost scris* ***de către Eminescu*** *în anul...*
- se aseamănă cu complementele (în special, cu cel direct) prin exprimarea frecventă prin nume (şi rară, prin forme verbale nepersonale) şi prin realizările propoziţionale legate prin conectori comuni: ***Omul*** *acela mi-e cunoscut. Cunosc (pe)* ***omul*** *acela. Spune* ***omului*** *aceluia ceva.; Nu se ştie* ***ce face / cine este / dacă vine / unde stă...****Nu ştiu* ***ce face / cine este / dacă vine / unde stă...***

- se aseamănă cu complementul direct şi indirect prin posibilitatea dublării cu pronume (în antepunere sau în postpunere) şi prin juxtapunerea faţă de verb;
- se aseamănă cu complementul direct prin posibilitatea exprimării printr-o construcţie infinitivală relativă;
- se deosebeşte de complemente (chiar şi de cel direct exprimat cu *pe* şi de cel prepoziţional) prin faptul că nu apare niciodată legat prepoziţional şi, mai ales prin aceea că impune verbului-predicat acordul în persoană şi număr;
- poziţia frecventă este cea anterioară verbului-predicat / interjecţiei predicative (prin care se deosebeşte de complementele direct, indirect, prepoziţional) şi posterioară formelor verbale nepersonale (prin care se aseamănă cu aceste complemente);
- se aseamănă cu unele circumstanţiale obligatorii (*se comportă prosteşte; datează din antichitate; durează o oră* ş.a.), de care se deosebeşte prin faptul că nu acceptă substituţia cu un adverb.

3. **Clasa de substituţie a subiectului** include:

- substantivul şi substitutele lui (pronume, numeral cu valoare substantivală, substantiv provenit dintr-o altă parte de vorbire / parte de vorbire substantivizată) în cazul nominativ:
***Lucrul** cel mai stupid, cel mai puţin "filozofic" din toate e să invidiezi pe cineva.* (Cioran, *Caiete II*: 40); ***Fericirea şi nefericirea** f i i n d un rău aproape la fel de mare, singurul **mod** de a le evita este să fii detaşat de toate.*(*ibidem*: 274); ***Urâtul** se anunţă aproape totdeauna prin pofta de a fredona refrene de demult.* (*ibidem*: 5); ***Totul** se învârte în jurul ei.* (*ibidem*: 12); ***Toţi** ştiu să mintă, dar să dezmintă ştiu doar **politicienii**.*(Georges Wollinski, *N*, 1534, 2002); ***Obsedaţii** ar trebui să se ferească să devină fecunzi...*(Cioran, *Caiete II*: 28); ***Cititul** e altceva decât lectura unui roman.*
*Doar **vanitoşii** sunt amari.* (ibidem, p.30); *Orice **prost** dacă nu-l ţii sub papuc, ţi se urcă în spate.*(Georges Wollinski, *N*, 1534, 2002); ***Lacebun-ul** e bun **şi el** la ceva.* (Cioran, *Caiete II*: 43); ***Smintitul** se aprinde, **înţeleptul** se detaşează.* (*ibidem*: 216); *Trei*

***sferturi** din viaţa mea îmi scapă cu desăvârşire...*(*ibidem*: 260); *Orice **nu** este mai întâi un nu al sângelui.*(*ibidem*: 74); ***Oful** lui era că nu-l înţelegi.; **Învaţă** este verb la indicativ prezent... ..."**aproapele** ne este cel mai departe"...*(Liiceanu, *Uşa interzisă*: 70);
***Binele** nu trebuie uitat.; Din text lipsesc "**pe**", "**că**" şi "**nişte**".; **El / acela / cineva / al tău / dumnealui** va veni.; **Cine** va veni?; Nu ştiu **cine** va veni.; Ne cântărim bine faptele, şi constatăm că nu e **niciuna**, **care** sub un aspect sau altul să nu fie condamnabilă şi chiar nocivă. ; Nu-mi place **celălalt**.; **Cel** de acolo îmi pare cunoscut.; **Ai** Mariei erau mai buni.; **Doi / cel de-al doilea / amândoi** pleacă.*

- anumite substantive, subiecte "convenţionale" ale verbului *a fi*:
*Era **nevoie** de o revoluţie...; Nu e **voie** să fumezi.; E **cazul** /[1] să te hotărăşti./*[2]
*E **vorba** să vină azi.; ...ca să scapi de otrava gloriei e **nevoie** de o adevărată mutaţie, de un miracol, nici mai mult, nici mai puţin.* (Cioran, I: 184);

*E **dimineaţă / marţi / primăvară / ora zece** /...*
*E **cald / frig.;***

*Mi-e **teamă/ milă / sete / foame / dor / cald / frig / bine / rău**...*
*...mi-a fost întotdeauna **groază** de orice răspundere, de orice obligaţie...*(*ibidem*, 186); *Când mă gândesc la pasiunile, la ardoarea tinereţii mele, mi-e **necaz** că am ajuns la acreala asta searbădă, la acest neant penibil.* (*ibidem*, 202).

Construcţiile ternare de tipul „*mi-e* + subiect" au, în poziţia subiectului, un substantiv sau un adverb. Analizând aceste construcţii, Gabriela Pană Dindelegan constată că:
- au aceleaşi elemente constitutive ca şi cele de tipul: *îmi place cartea, îmi trebuie o carte, îmi convine situaţia, îmi lipseşte o carte*, „cu singura deosebire că nominalul postverbal este

nearticulat în construcția cu *a fi* și articulat în celelalte" (Dindelegan 1987:5);

- substantivul constitutiv este nearticulat, postpus verbului și are trăsătura non-personal, aspecte care „facilitează confundarea subiectului cu un complement direct sau includerea [...] în structura unei locuțiuni verbale impersonale" (*ibidem*);

- „substantivul respectiv are „autonomie sintactică", deci nu e locuțional;

- adverbele *bine, cald, rău* sunt considerate „adverbe substantivizate" pentru „o interpretare consecventă" (*ibidem*)

Adaug următoarele **observații**:

- cel de-al treilea element al construcției e, în majoritatea exemplelor, un substantiv: *dor, teamă, frică, groază, milă, silă, frig, somn, lene, lehamite, rușine, necaz, ciudă, greață, poftă* etc., rar, un adverb propriu-zis: *bine.*

- topica substantivului / adverbului constitutiv e frecvent postpusă, ca și în celelalte construcții ternare, rar, antepusă: *îmi e lene / lene îmi e, îmi e sete / sete îmi e, îmi e dor / dor îmi e* etc. cf. *îmi place cartea / cartea îmi place, îmi trebuie o carte / o carte îmi trebuie, îmi convine situația / situația îmi convine*;

- substantivele au comportament adverbial, în sensul că au diverse grade de comparație, cel mai frecvent – superlativul absolut: *Mi-e tare dor / frică / sete / lene* etc., dar și comparativul: *Mi-e mai dor de tine decât de ai mei; Mi-e mai frică de examenul acesta decât de celălalt; Mi-e mai puțin frig acum; Mi-e la fel de rușine de mama ca ție*;

- aceste substantive au determinări tipic adverbiale: *mi-e atât de sete!; cât de sete mi-a fost!; mi-e așa de lene!; mi-e puțin frig; mi-e destul de frică de; oricât de lene îmi e, tot...; cât de teamă îți e de...?; Mi-e cam somn.; Mi-e mult mai teamă de X, decât de...; Mi-e teribil de dor de...*(cf. *aleargă atât de repede; cât de repede aleargă!; așa de repede aleargă!; Citește puțin mai clar!; Citește destul de clar; oricât de bine înțelege, tot...; cât de bine înțelege?; Vine cam târziu.; Vorbește teribil de repede.*);

- aceste substantive au și determinări substantivale: *mi-e o sete groaznică, mi-e o greață nemaipomenită, mi-e dor cumplit de tine, mi-e o milă teribilă de...*; aceste determinări au, frecvent, sens superlativ și nu apar decât după substantivul articulat nehotărât sau nearticulat.

Observațiile mele conduc la concluzia că oricare interpretare a statutului morfosintactic al celui de-al treilea element al acestor construcții e doar parțial justificată. Cred că numărul mare al substantivelor din acest tip de construcții pledează pentru soluția: substantiv, iar comportamentul acestor substantive pledează pentru soluția: adverb. De altfel, substituția ultimului termen al construcției discutate cu un pronume, respectiv cu un adverb probează această ambiguitate: - ***Ce*** *ți-e?- Mi-e sete / foame / somn...*- ***Cum*** *îți e? – Mi-e groază / somn / lehamite...*

- verbe la moduri nepersonale (echivalente ale unor substantive):
  - infinitiv

A înțelege *înseamnă a vedea cu ajutorul imaginației...*
A-ți cunoaște *prostia e cea mai bună parte a cunoașterii.* (Bernard Ducourand, *N*, 1565, 10.06.2002)
Se poate ***întâmpla*** *să nu vin.*

  - supin:

E greu ***de imaginat*** *un ins "mai sentimental", la modul prostesc, decât mine.* (Cioran, *Caiete* II: 118)
Rămâne ***de văzut*** */PP dacă are dreptate./CD*

Gabriela Pană Dindelegan (1998 b) pune problema "ambiguității supinului sub aspectul diatezei în condițiile în care supinul apare într-un context impersonal: verb impersonal și predicat nominal impersonal" și consideră că supinele "pot fi interpretate atât pasiv, cât și activ". Cum precizează Domnia Sa, "consecințele acestei ambiguități, care privește valoarea dublă de diateză, se repercutează asupra interpretării sintactice a determinanților supinului, care, potrivit interpretării pasive, ocupă poziția de subiect, iar, ca urmare a interpretării active, pe aceea de complement direct". Optez, în analiza subordonatei din fraza *Rămâne de văzut dacă are dreptate*, pentru completivă directă,

deoarece supinul *de văzut* al unui verb tranzitiv cere o asemenea complinire. Există însă şi varianta subordonatei subiective, în cazul în care dezvoltăm supinul într-un impersonal: *Rămâne să se vadă...*

- gerunziu:
Se aude ***cântând / tunând / ţipând / urlând...***

- subiective conjuncţionale: *Trebuie* ***să reziste.*** *Se spune* ***că iarna va fi blândă.*** *E bine* ***dacă vine cu tine.***

- subiective relative: *Nu se ştie* ***cine va reuşi / cu cine se va întâlni / ce va face / ce mâncare va comanda / câţi vor vota / unde îşi va petrece vacanţa / până când va rămâne / cum va proceda.***

2. În cele ce urmează, argumentez **neincluderea în clasa de substituţie a subiectului a unor părţi de vorbire / construcţii.**

În gramaticile româneşti se admite că subiectul poate fi exprimat şi prin construcţii infinitivale relative: *N-are* ***cine mă ajuta.*** *Nu-i* ***cine mă ajuta.*** (*ELR, subiect*; *DSL, infinitival,-ă*; *GA* 1966, II: 95; Guţu 1973: 115; Dobridor 1998: 118; Irimia 1997: 389; Avram 1997: 329 etc.)

În legătură cu aceste construcţii infinitivale relative, am preluat interpretarea lor ca subordonate (subiective, în exemplele de mai sus), făcută de Ion Diaconescu (Diaconescu 1995: 80). Reiau unele dintre argumentele Domniei Sale: "valoarea predicativă" a infinitivului datorită incidenţei zero, relatorul pronominal care marchează "dependenţa" subiectivei de regentă, echivalenţa infinitivului cu conjunctivul (*ibidem*, 80-81) şi organizarea de tip propoziţional în jurul verbului la infinitiv. (v. *supra* 2.2.6.)

Dumitru Irimia include în clasa de substituţie a subiectului "adverbele *altfel, altminteri* şi *aşa* când se constituie în substitute

de propoziţii-subiect: *Curta crezu că turismul are să depăşească sanatoriul, era chiar curios dacă are să se întâmple* ***aşa****, dar maşina opri la poartă...Noroc că amintirile, ca şi visele, n-au durată reală,* ***altfel*** *ar însemna că tac de cel puţin o oră."* (Irimia 1997: 389).

Se pune următoarea întrebare: admitem că prin elidarea unui component al propoziţiei, alt component ar putea să-i ia locul şi funcţia? Dacă răspunsul e afirmativ, interpretarea lui Dumitru Irimia e valabilă, deoarece textul complet ar fi: *Curta crezu că turismul are să depăşească sanatoriul, era chiar curios dacă are să se întâmple* ***lucrul*** *acesta* ***aşa****... Noroc că amintirile, ca şi visele, n-au durată,* ***altfel,*** *acest* ***lucru*** *ar însemna că...*

Un răspuns afirmativ la întrebarea de mai sus a fost dat de Iorgu Iodan şi Vladimir Robu (Iordan, Robu; 1978: 579-580). Cei doi lingvişti cred că funcţia subiectului elidat e preluată de determinanţii săi prepoziţionali: "*Lipsesc* ***din*** *(****dintre****)* ***invitaţi;*** *au mai venit* ***din elevii absenţi;*** ***de aceştia*** *sunt mulţi;* ***de-alde ăia*** *nu inspiră nicio încredere; lipseşte* ***din zahăr*** *şi* ***din făină****..."(ibidem)* Subiectele reconstituite ar putea fi: (*Lipsesc*) ***unii / doi / câţiva / puţini / mulţi****...(dintre invitaţi);* (*au mai venit*) ***câţiva / doi / puţini****...(din elevii absenţi)...* E ambiguă însă interpretarea dată substitutului din enunţurile: *intrară* ***cu toatele*** *în casă; ...ne culcarăm* ***cu toţii****; v-aţi îndeplinit* ***cu toţii*** *sarcinile; ... s-au întors* ***cu toţii****,* "în care substitutul *cu toţii* (*toatele*) pare a fi subiect (subl.ns.) sau, mai bine zis, substitut al unui subiect subînţeles sau inclus" (*ibidem*). Merită comentată afirmaţia că *toţi* poate fi "substitut al unui subiect subînţeles sau inclus". Toate propoziţiile acestea au subiecte, incluse în formele verbale sau subînţelese, de aceea nu se poate admite ideea că acelaşi predicat are două subiecte, dintre care al doilea e "substitutul" primului. Nici cu afirmaţia că "aceste formaţii [...] realizează evident o relaţie de dependenţă unilaterală faţă de verb" (*ibidem*) nu pot fi de acord. E cât se poate de clar că formaţiile respective realizează o dublă dependenţă, atât faţă de verb, cât şi faţă de numele elidat (subiect): ***Ei*** *intrară* ***cu toţii.*** ***Ele*** *intrară* ***cu toatele*** (şi nu *Ele intrară cu toţii*).

În exemplele:
a) *Trebuie* ***citită*** *cartea.*
b) *Cartea trebuie* ***citită****.*
c) *Trebuia* ***citită*** *cartea.*
Trebuiau ***citite*** *cărțile.*
Va trebui ***citită*** *cartea.*
Vor trebui ***citite*** *cărțile.*
d) *Cartea trebuia* ***citită****.*
Cărțile trebuiau ***citite****.*
Cartea va trebui ***citită****.*
Cărțile vor trebui ***citite****.*
e) *"Și trebuiesc* ***luptate*** *războaiele aprinse"* (M.Eminescu)
se analizează *citită / citite* din a), b), c) , frecvent, ca infinitiv prezent, diateza pasivă cu funcția de subiect al verbului *a trebui,* dar și ca participiu cu funcția de predicativ suplimentar, în d). Participiul *luptate* din exemplul e) este analizat de Dumitru Irimia ca "subiect (în interiorul unui predicat dezvoltat)" (Irimia 1997: 389). Sunt pentru soluția propusă de Gabriela Pană Dindelegan: "subiect + predicat + element predicativ suplimentar. Participiul [...] are [...] toate caracteristicile poziției sintactice de element predicativ suplimentar: dublă dependență (față de verb și de nominalul subiect), realizarea acordului în relația cu subiectul, natura „derivată" și eliptică a construcției (proveniența ei dintr-o structură, la origine, bipropozițională, elipsa auxiliarului pasiv)" (Dindelegan 1994: 54).

Exclud interjecția din rândul părților de vorbire prin care se exprimă subiectul. Exemplul lui Gh. Constantinescu-Dobridor *Din când în când se aude* ***buf!*** e singular, deoarece singurul predicat verbal care are subiectul exprimat printr-o interjecție onomatopee este *se aude.*

Și gerunziul cu funcția de subiect apare rar, însă predicatele verbale care admit un astfel de subiect sunt mai multe. Această situație devine posibilă datorită inversiunii și

amalgamării elementelor unui text: *Se vede un om* ***venind*** *> Se vede* ***venind*** *un om; Se zărește o casă* ***arzând*** *> Se zărește* ***arzând*** *o casă; Se observă un om* ***sărind*** *> Se observă* ***sărind*** *un om...*

4. Cazul subiectului

Numele cu funcția de subiect stă, de regulă, în cazul nominativ. Gramaticile grupează excepțiile de la această regulă în două serii: excepții aparente și excepții reale. Frecvent, substantivele precedate de false prepoziții / locuțiuni prepoziționale, cât și pronumele semiindependente *al, a, ai, ale,* urmate de un nume în genitiv sunt încadrate în seria excepțiilor aparente. Întotdeauna, pronumele relative și nehotărâte în genitiv, dativ sau acuzativ, cu rol conectiv, apar în cealaltă serie, a excepțiilor reale ("cazuri aberante de subiect", cum le numește Valeria Guțu Romalo în *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, 122)

4.1. Excepții aparente

a) *Au venit* ***la oameni!****, A pătruns* ***la apă*** *prin acoperiș!, Au căzut* ***la mere!****,* ***Ce de oameni*** *au venit!, S-a strâns* ***la lume!****, Au fost* ***la oameni!****, Au fost* ***peste/ sub / în jur de o mie!****,* ***El și cu mine*** *n-am știut.,* ***Mama cu / împreună cu tata*** *plecaseră.*

În toate aceste exemple, există false prepoziții / locuțiuni prepoziționale care precedă subiecte. *La* și *ce* (*de*) funcționează nu prepozițional, ci ca morfeme cantitative, "echivalente semantic ale adjectivului *mult*" (Guțu 1973: 119). Construcția *ce de* este echivalenta construcției adverbiale *cât de* care precedă un adjectiv (sau adverb): *cât de multe!* (*cât de bine!*): *Ce de multe fete au venit!,* iar, prin omisiunea lui *multe,* enunțul a devenit: *Ce de fete au venit! Peste, sub* și *în jur de* nu sunt prepoziții, respectiv locuțiune prepozițională, ci adverbe de aproximare. *Cu, și cu* și *împreună cu* nu sunt prepoziție, respectiv locuțiuni prepoziționale, ci conjuncție și locuțiuni conjuncționale coordonatoare copulative, echivalente cu *și.* De aceea, toate

subiectele din exemplele a) sunt exprimate prin substantive în nominativ.

b) *Mai sunt* ***de (din) aceştia****. Se aude* ***ca un cântec****. Au venit* ***din(tre) participanţi****. Lipsesc* ***din(tre) invitaţi****. Aici se găsesc* ***de toate****; Am venit* ***cu toţii.***

Gramaticile (*GA* 1966, II: 90; Avram 1997: 329; Iordan, Robu 1978: 579-580; Guţu 1973: 121; Dobridor 1998: 119; Dimitriu 2002: 1265 etc.) şi *Enciclopedia limbii române* (*ELR*, *subiect*) explică încadrarea construcţiilor prepoziţionale din exemplele anterioare în seria excepţiilor aparente cam în acelaşi fel: prin "elipsa adevăratului subiect" sau prin "omiterea pronumelor personale" (în exemplul *cu toţii*). Această încadrare se bazează, după opinia mea, pe acceptarea implicită, nu explicită a preluării funcţiei sintactice de subiect [neexprimat, dar existent, de tipul subiectului inclus: *Am venit / aţi venit cu toţii* şi subînţeles sau omis: *Se aude* (*ceva*) *ca un cântec; Au venit* (*unii / câţiva*) *dintre participanţi*] de către determinantul său. În exemplul *Aici se găsesc* ***de toate***, adevăratul subiect e eliptic, iar poziţia acestuia este preluată de o secvenţă determinativă din enunţul complet: *Aici se găsesc obiecte / lucruri / mărfuri ...de toate felurile*).

c) ***Al*** *colegului s-a pierdut.,* ***Ai*** *noştri lipsesc.,* ***Ai*** *lui îl aşteptau.,* ***Ai*** *casei au plecat.,* ***Al*** *lui Ion aleargă mai repede.*

Numit "substitut" (Iordan, Robu 1978: 579), "articol posesiv" (Avram 1997: 329; Dimitriu 2002: 1262), "articol în nominativ" (*GA* 1966, II: 90), "pronume genitival-posesiv" (Brâncuş, Saramandu: 87-89), ***al*** (***a, ai, ale***) trebuie considerat "pronume semiindependent [...] determinat printr-un genitiv sau posesiv" (Guţu 1973: 122). În exemplele date, *al, ai* substituie substantive (precum *caietul, părinţii, fraţii, proprietarii, calul*), cărora le preiau funcţia de subiect, deci sunt pronume; sunt semiindependente, deoarece nu pot apărea neînsoţite de un genitiv sau de un posesiv.

În concluzie, în exemplele a) şi c) subiectele reale sunt exprimate prin substantive, respectiv pronume semiindependente în cazul nominativ, aparent însă în acuzativ prepoziţional şi genitiv. În exemplele b), aparent, rolul subiectelor eliptice este luat de determinanţii prepoziţionali - nume în acuzativ, precedate de prepoziţiile *din, dintre, cu*.

4.2. **Excepţii reale**

Toate lucrările de specialitate includ în această serie pronumele relative şi nehotărâte (compuse cu *–ori*) în genitiv, dativ şi acuzativ cu funcţie de subiect în subordonata pe care o introduc. "Explicaţia o constituie dubla dependenţă a relativului" (Guţu 1978: 122), faţă de un termen al regentei şi faţă de alt termen al subordonatei. În enunţul *Hai fiecare pe la casa /*^{PP} ***cui*** *ne are./*^{AT}, pronumele relativ *cui* este în genitiv datorită termenului său regent *casa*, dar, în subordonata pe care o introduce, este subiectul predicatului *are*. Într-un enunţ similar, *Hai fiecare pe la casa celui /*^{PP} ***care*** *ne are./*^{AT}, cele două funcţii sintactice, atribut genitival şi subiect, sunt exprimate separat, prin *celui* şi prin *care*. La fel stau lucrurile şi în exemplele *Dau /*^{PP} ***cui*** *cere./*^{CI} (*cui*, pronume relativ în dativ, este, în acelaşi timp, complementul indirect al lui *dau* şi subiectul lui *cere*) sau în *Trimit /*^{PP} ***pe cine*** *vrea /*^{CD} *să meargă./*^{CD} (*pe cine*, pronume relativ în acuzativ, este, în acelaşi timp, complementul direct al lui *trimit* şi subiectul lui *vrea*, respectiv al lui *să meargă*). Alte exemple de propoziţii cu subiecte exprimate prin pronume relative şi nehotărâte în acuzativ / genitiv : *...gata /*^{1}*să sfâşie fără milă /*^{2}***pe oricine*** *le stătea în cale.../*^{3}(*R.Lit.*, 7 / 2002); *O sectă evreiască /*^{1}*ce a cucerit un imperiu, cel mai mare /*^{2} ***din câte*** *au fost/*^{3} *i-a moştenit calităţile .../*^{1} (Cioran, *Caiete* II, 122); *Românul a devenit insensibil /*^{1} ***la ceea ce*** *nu-l priveşte direct şi personal./*^{2}; *Sunteţi una dintre întreprinderile /*^{1} ***a ceea ce*** *s-ar numi "visul" românesc./*^{2}

Prin transformarea pronumelor relative / nehotărâte cu *ori-* din exemplele anterioare în adjective determinante ale unor

substantive, aceste substantive în genitiv, dativ sau acuzativ sunt subiecte: *Hai fiecare pe la casa /PP cărui **om** ne are./AT Dau cartea /PP oricărui **om** o cere./CI Trimit /PP **pe** oricare **om** vrea /CD să meargă. /CD ...gata /PP să sfâşie fără milă /CI **pe** oricare **om** le stătea în cale./CD ...un imperiu /I **din** câte **imperii** au fost...Sunteţi una dintre întreprinderile /PP **a** oricărei **imaginaţii** s-ar putea numi...* Numai într-o asemenea situaţie, un substantiv în genitiv, dativ sau acuzativ, precedat de elemente relaţionale: adjective pronominale relative şi nehotărâte compuse cu *–ori*, este subiect. Putem admite că excepţia de la regula nominativului e, şi în acest caz, <u>reală</u>.

5. Clasificarea subiectului

A. Din punctul de vedere al existenţei sale, subiectul poate fi: <u>exprimat</u> sau <u>"neexprimat printr-un cuvânt aparte"</u> (Avram1997: 327).

A.1. <u>Subiectul exprimat</u> poate fi:

- <u>simplu</u>: ***Inul / Floarea-soarelui** e o plantă.*
- <u>multiplu</u>: ***Legi** deasupra politicienilor, iar nu la degetul lor mic, **drumuri**, **telecomunicaţii**, **bani** cheltuiţi corect, **instituţii** viabile şi simple, **spirit** civic..., **grijă** pentru pământul /PP pe care călătorim prin vremuri./AT Cam a s t e a ne trebuie./PP* (*EZ*, 22.11.2002) (E preferabilă soluţia unui subiect multiplu în prima propoziţie al cărei predicat e recuperabil. Acest subiect multiplu e reluat prin anaforicul *astea* în ultima propoziţie a textului.)

***Nu numai filozoful, ci şi poetul / Atât filozoful, cât şi poetul** ajung la universalitate.; ...**senzaţiile sau emoţiile** sunt greu transmisibile.* (Liiceanu, *Uşa interzisă*: 70).

- <u>dezvoltat neanalizabil</u>, exprimat prin locuţiuni substantivale sau precedat de unul sau mai multe semiadverbe, de negaţie, de pronume cu valoare neutră, care afectează semantic enunţul: ***Aducerile aminte** nu-i dau pace....**numai eu** ştiam miza enormă...(ibidem,* 86); ***Nici chiar tu** nu te înţelegi pe tine. **Nu tu***

relatări** de la faţa locului, **nu tu imagini** în direct, combinate cu reluări ale momentelor semnificative, **nu tu ştiri** de ultimă oră /I care să-ţi curgă pe ecran semnalându-ţi /2 ce se petrece şi în alte părţi ale lumii./3* (*N*, 1330, 11. 10.2001) *O oră de română şi de gramatică în care parcă uşa clasei nu exista... nu existau elevi, nu exista profesor, **nu tu bănci, nu tu catedră, nu tu manual. ...(wordpress.com)(În ultimele două exemple există subiecte multiple ai căror termeni reprezintă, fiecare, câte un subiect dezvoltat neanalizabil, în care trebuie inclus şi pronumele personal în nominativ, cu aşa-zisă „valoare neutră", fără funcţie sintactică). *GALR* consideră că subiectul precedat de semiadverbe este *simplu*, deoarece „nu modifică organizarea propoziţiei" (*op.cit.*, vol II, 332).

- <u>dezvoltat analizabil</u>: *Dacă **fie-mea** te va găsi, capul ţi se va tăia şi se va pune în parul* ...(italiano.agonia.net); *S-a deşteptat **mă-ta...***(cartea.info).

- <u>dublat</u> prin reluare sau anticipare:

***Fiinţa** /I care te-a făcut fericit /2 – tot **ea** îţi va aduce nefericirea./I* (Cioran, II: 180); ***Bucuria** anunţului a fost trăită **şi ea**. (EZ*, 22.11.2002);

*La nici două săptămâni...**parlamentarii** ne-au arătat **şi ei** /I ce pot./2* (*R.Lit.*, 6/2002) *...îmi vine în minte acum Bacovia, /I **care şi dumnealui** le pricepea pe toate astea.../2*(*D*, 466, 15-21.02.2002); *Vine **el tata**! Vine **el timpul** să dea socoteală!*

În privinţa acestui tip de subiect, fac câteva precizări. Aria de răspândire a subiectului dublat prin anticipare nu se restrânge doar la exprimarea populară şi familiară, cu caracter afectiv. Dublarea subiectului prin reluare poate apărea şi în exprimarea literară, mai ales când o intercalare de mai mulţi termeni între subiectul şi predicatul unei propoziţii poate face neclar mesajul. Într-o astfel de situaţie, reluarea subiectului în vecinătatea predicatului său este binevenită. Reluările la mai mică distanţă au rol emfatic.

Şi propoziţia subiectivă antepusă este reluată: *Că minte, /SB **asta** mă deranjează cel mai mult./PP Că l-aţi acuzat degeaba, /SB **lucrul** ăsta e impardonabil./PP*

– corelat cu un anaforic:

Intimitatea *cu cartea,* ***apropierea*** *profesionistă de text, de bibliotecă,* ***lucrul*** *cu literatura în mediu instituționalizat, toate* ***astea*** *îți dau o flexibilitate, o finețe pe care alții...nu o au. Ce-i* ***aia un weblog sau webjurnal****?*(timbru.com)

- suspendat, în construcții anacolutice: *...dar* ***eu****, când mă gândesc la locul nașterii mele..., parcă-mi saltă și acum inima de bucurie!* ***Profesorul*** *vostru, nu cred că-l cunosc!*

- coreferențial cu subiectul unui verb modal sau aspectual: *Ion poate √ începe √ să răspundă.*, uneori, cu complementul indirect al unor verbe și locuțiuni verbale impersonale: *Lui Ion nu-i vine (Ion) să creadă / Lui Ion nu-i trece prin minte (Ion) să vă invite.* vs *Lui Ion îi place (voi) să dansați. Lui Ion nu-i trece prin minte că-l (voi) mințiți.* sau cu complementul direct din construcții fixe al unor verbe folosite impersonal: *Mă pasionează (eu) să știu cât mai bine. Mă sperie (eu) să încerc.* vs *Mă interesează (voi) să înțelegeți asta. Mă sperie (voi) să nu faceți vreo gafă.*

A.2.Subiectul neexprimat poate fi:

- inclus, adică neexprimat printr-un cuvânt, dar conținut în forma verbului – predicat: fie în desinența, fie în auxiliarul de persoanele I și a II-a sg. și pl. (de exemplu, ***Aș*** *merge. Mergi.* ***Vom*** *merge. Mergeți.*, sunt propoziții cu subiect inclus). Este identificabil exclusiv ca pronume personal. Dezambiguizarea, în cazul unor forme omonime, prezente la diverse tipuri flexionare, cum ar fi cele de persoana I și a II-a , indicativ și conjunctiv prezent [*eu (să) întârzii, tu (să) întârzii, eu(să) substitui, tu (să) substitui* etc.], sau a celor de persoana I singular și I plural la indicativ imperfect, perfect compus sau mai mult ca perfect [*eu / noi cântam / am cântat / cântase(ră)m*] revine fie contextului lingvistic, fie celui situațional. În exemple ca *Ajungând acasă, ne-am așezat cu toții la masă.* (cine *ajungând*? *Eu, tu, el*...) sau

ca *Merg pe stradă. Am mers acolo. Mergeam pe stradă. Apropii capul. (eu / ei; eu / noi; eu / tu)*, recuperarea este sau parțială, sau, datorită contextului, totală.

- subînțeles, adică exprimat într-o altă propoziție, fie antecedentă, fie succedentă propoziției respective printr-un cuvânt cu aceeași funcție sintactică, rar cu alte funcții sintactice, prin urmare absent, dar recuperabil. În fraza: ***Copiii*** *terminaseră de învățat /1 și plecaseră la joacă./2* , P_2 are subiectul subînțeles din P_1, *copiii*. În fraza: *Venise /1 și stătuse doar două zile cu noi* ***prietena*** *ta./2*, P_1 are subiect subînțeles din P_2.

Este corectă observația Rodicăi Zafiu (*ELR, inclus, subiect* ~) că formele verbale "de persoanele 1 și 2 au întotdeauna subiecte cu funcție deictică" (subl.n.), deci decodarea lor nu are nevoie decât de contextul de comunicare, iar cele de persoana a 3-a au subiect subînțeles și "anaforic", pentru că se decodează prin referire la un alt cuvânt prezent în contextul lingvistic.

- inexistent / zero / vid, în cazul propozițiilor cu predicatul exprimat prin așa-zisele verbe "meteo" (*plouă, tună, fulgeră, se înnoptează, se luminează de ziuă, burnițează* etc.) sau printr-o categorie de verbe și locuțiuni verbale inapte sintactic de a avea subiect (*a-i păsa de ceva, a-i părea bine / rău de ceva, a i se urî cu / de ceva, a i se acri de ceva, a-i arde de ceva, a-i trece de ceva, a i se face de ceva* etc.).

- eliptic, în cazul propozițiilor pentru care reconstituirea subiectului e dificilă și aproximativă. De exemplu, în propoziții ca: *Jos!, Drepți!, Gata?*, identificarea subiectelor se bazează pe contextul extralingvistic al comunicării și pe o reconstituire a textului: *Să stați (voi) jos / drepți! Sunteți gata?*. În alte exemple ca: *Au mai plecat dintre voi.* sau *De astea nu se mai găsesc.*, prezența pronumelor prepoziționale atestă elidarea determinatului cu rol de subiect, a cărui reconstituire e, de asemenea, aproximativă: *Au mai plecat* ***doi / câțiva / unii*** *...dintre voi.* ***Haine / rochii / mere / obiecte****...de astea nu se mai găsesc.*

B. Din punctul de vedere al identificării referentului, subiectul poate fi: determinat și nedeterminat. Este determinat când

referentul e reprezentat clar, exact de un obiect (obiect, în sens gramatical): ***Ploaia** s-a oprit.*

Un tip special de subiect, al cărui referent - "oricine", "oricare persoană", "toată lumea" - diferă de cel indicat de numele cu funcția de subiect sau conținut de desinența / auxiliarul verbului – predicat, se numește subiect nedeterminat sau „subiect general" (Dindelegan 2003: 218). Din punct de vedere strict gramatical, când acest subiect este neexprimat (fiind, de regulă, inclus în desinență sau în auxiliar), desemnează persoanele a II-a sg. și pl., I pl., a III-a sg. / pl. și a III-a sg. a unui verb reflexiv. În exemplul *Defectul filozofilor în general este /[1]că sunt prea previzibili./[2]Dar cel puțin știi /[3]la ce să te aștepți de la ei./[4]* [P_3 și P_4 au subiect inclus nedeterminat, cu verbele predicative la persoana a II-a singular]. În exemplul *Ce e rău /[1] și ce e bine /[2] **Tu** te-ntreabă /[3]și socoate./[4]* (M.Eminescu, *Glossă*), P_3 are subiect nedeterminat lexicalizat - *tu*, iar P_4 are subiect nedeterminat neexprimat, subînțeles din P_3 (am folosit "subînțeles" cu sens propriu, și nu strict gramatical). În exemplul *De-ar ști **omul** /[1] ce-ar păți,/[2] Dinainte s-ar păzi./[3]* , P_1 are subiectul *omul*, deci exprimat, dar nedeterminat datorită conținutului său, iar P_3 are subiect nedeterminat și neexprimat, subînțeles din P_1. În cele două propoziții din fraza *Să stăm /[1] și să judecăm!/[2]*, subiectele sunt nedeterminate și neexprimate (incluse în desinența verbală de persoana I pl.) Anunțurile de tipul: *Introduceți cartela cu partea..., Așteptați până când apare tonul., Formați numărul de telefon..., Nu scoateți cartela...* conțin propoziții cu subiecte nedeterminate și neexprimate (incluse în desinența de persoana a II-a pl.). Decodarea acestora este situațională, luându-se în calcul eventualitatea că oricare persoană aflată într-o asemenea situație urmează să procedeze întocmai cum este avertizată. În exemple ca: *Ce scrie în ziarul de ieri?, (Nu auzi că) sună la ușă?, Au scumpit gazele!*, sunt identificate subiectele gramaticale: *el/ea; ei/ele,* care însă sunt nereferențiale, nedeterminate.

În exemplele *Încă învăț cu plăcere și-mi place să dăruiesc. **E satisfacția mea.*** și *Nu poți schimba trecutul. **E** / ca și cum ai*

minți. subiectele din propozițiile scrise cu bold sunt nedeterminate și nerecuperabile, deși forma *e* oferă informația referitoare la persoana și numărul verbului: a III-a singular. În exemplul *Ți-a răspuns /[1] că au scaune ca acelea./[2]*, în propoziția a doua, subiectul este nedeterminat, diferit prin număr de subiectul subînțeles anterior.

Consider că pronumele reflexiv *se* al verbelor reflexive intranzitive, substitut al unui nume sau al unei sintagme nominale, e un subiect nedeterminat exprimat: *În Universitate **se** intră prin strada Al.I.Cuza., **Se** călătorește incomod cu microbuzul. Din examen, **se** iese numai cu acordul profesorului.* (= *În Universitate oricine / toată lumea intră...Oricare dintre noi călătorește...*) Nu aceeași interpretare o dau reflexivului *se* care însoțește verbe tranzitive, deoarece "admite coocurența unor substantive sau pronume" cu funcția de subiect: "***Se** cunoaște **rezultatul**. **Se** cunosc **rezultatele**.*" (Guțu 1973: 118)

C. Distincția subiect gramatical – subiect logic se bazează pe existența unor propoziții cu alt autor al acțiunii decât cel exprimat prin subiectul gramatical (***Paulo Coelho** a fost tradus în română **de Pavel Cuilă***) sau a unor propoziții cu subiect nonpersoană și cu un determinant (persoană) obligatoriu în dativ / acuzativ (***Îmi** trebuie **cartea**. **Te** doare **capul**. Nu-**mi** ajunge **timpul**.*) E clar că un subiect logic funcționează în aceeași propoziție cu cel gramatical (v. exemplele anterioare) sau într-o frază în care subiectul gramatical este o subiectivă (*Mă interesează /[PP] ce-mi spui./[SB]*).

Exemplele următoare sunt construcții sintactice cu verbe impersonale care au subiecte gramaticale, exprimate prin substantive inanimate și subiecte logice (nume în dativ / complement indirect): *Nu-**mi** ajung **banii**., **Îți** convine **soluția**., **Mariei** i-a plăcut **filmul**., **I**-a priit **șederea** la țară., Nu-**i** revine nicio **obligație**., Nu-**mi** tihnește **masa**., **Îmi** trebuie **un bilet**., **Îi** surâde **ideea**.*

Exemplific şi construcţiile sintactice în care verbul impersonal are un subiect gramatical (substantiv nonpersoană) şi un subiect logic (nume în acuzativ / complement direct): *Nu **mă** avantajează **soluţia**., **Pe bunica o** doare **capul**., **Mă** pasionează / interesează **muzica**., **Mă** miră /surprinde **poziţia** ta., **Mă** indispune această **veste.***

6. **Subordonata subiectivă**

este realizarea propoziţională a funcţiei de subiect. Aceasta a fost definită ca "tip de propoziţie subordonată necircumstanţială apărând în poziţia sintactică a subiectului, deci constituind unul dintre termenii posibili ai clasei de substituţie a subiectului; *Ion / Cine caută / găseşte de lucru. Îmi place cartea / să citesc.*" (*DSL, subiectivă*)

Dumitru Bejan defineşte subiectiva ca "propoziţie subordonată care îndeplineşte rolul de subiect pe lângă verbe (predicate verbale şi nominale) fără subiect din propoziţia regentă [...] orice predicat verbal sau nominal fără subiect dintr-o propoziţie a unei fraze trebuie să aibă ca subordonată o propoziţie subiectivă (subl. ns.): *A spus / că nu se ştie / unde pleacă.* Excepţie [...] verbele impersonale cu referire la fenomenele din natură: *fulgeră, plouă, se înserează*...sau verbe de altă natură: *În sală nu se fumează...*" (Bejan 1992: 9).

O problemă a descrierii subiectivei este aceea a definirii în raport cu termenul regent. Pentru autorii *GA* (ediţia a II-a), „subiectiva îndeplineşte funcţiunea de subiect al propoziţiei regente" (*GA* 1966, II: 266). Dacă am admite că e aşa, atunci am considera că oricare subiectivă din textele: *V e n i n d / **cine era aşteptat** / au început discuţiile.; Înainte de a p l e c a / **cine fusese invitat** / noi i-am mulţumit.; Odată p l e c a t / **cine fusese invitat** / mama s-a şi apucat de curăţenie.* ar fi dependentă de întreaga propoziţie regentă, şi nu doar de verbul la mod nepersonal, aşa cum e în realitate. Prin urmare, subiectiva îndeplineşte funcţia de subiect al oricărui verb (la mod personal sau nepersonal) sau echivalent al acestuia din regentă.

Subiectiva poate fi definită ca realizarea propoziţională a funcţiei de subiect.

6.1.**Termeni regenţi**

Subiectivele îndeplinesc funcţia de subiect al:
- unei propoziţii: *Ce ţi-e scris, /^{SB}**în frunte ţi-e pus./**^{PP}*
- predicatului regentei (inclusiv cel complex cu diverşi operatori): ***Va reuşi** /^{PP}cine s-a pregătit./^{SB} **E plăcut** /^{PP}să citeşti./^{SB} **Hai** /^{PP}cine vrea!/^{SB}*
- unui verb / unei locuţiuni verbale care nu e predicat: ***Urmând** /^{PP} cine era pe listă,/^{SB} am fost nevoit/^{PP} să...**Neavând rost** /^{PP}să mai rămânem,/^{SB}am plecat./^{PP}*

O problemă este aceea a persoanei şi a numărului verbului-predicat regent. Ce fel de subordonate există în frazele următoare: *Care am putut am venit./ Am venit care am putut.; Care aţi putut aţi venit. / Aţi venit care aţi putut.; Care au putut au venit. /Au venit care au putut.; Care ai putut ai venit. / Ai venit care ai putut.*? Mioara Avram stabileşte că sunt atributive, cu ajutorul a două argumente: au „antecedent neexprimat" care „este subiectul inclus al regentei" şi „verbul regent al unei subiective" nu poate „sta la altă persoană decât a 3-a...", (Avram 1986: 340).

Pe baza observaţiei făcute de Mioara Avram în legătură cu „impresia greşită că verbul regent al unei subiective poate sta şi la altă persoană decât a 3-a, precum şi la modul imperativ" (Avram 1997:424), se poate stabili o regulă: verbul-predicat regent al unei subordonate subiective se află la persoana a III-a singular.

Predicatul regentei (sau verbul regent al) unei subiective poate fi:
- verb impersonal la diateza activă: *trebuie să..., urmează / contează să /ce (ceea ce)...*

***Contează** /^{PP} să ai mereu ceva de sperat./^{SB} **Trebuind** /^{PP}să plece,/^{SB}a mulţumit gazdelor.../^{PP}*

- locuţiune verbală sau cvasilocuţiune verbală impersonală la diateza activă:

N-are rost */PP să ştii /SB cât e ceasul./CD* ***N-are sens*** */PP să discutăm. /SB* ***N-are importanţă*** */PP ai cui erau suporterii măcelăriţi pe stradă./SB*

- verb impersonal la diateza reflexivă: *se întâmplă / se cuvine / se cade / se impune să / ce (ceea ce)...*

Se** prea **poate**, apoi,/PP să existe texte de Eminescu neidentificate./SB (R.Lit., 7 / 2002)* ***Întâmplându-se */PP ce nu speram vreodată, /SB mi-am zis /PP că...*

- verb personal la diateza pasivă impersonală: *este ştiut / cunoscut / admis / afirmat că...*

Este ştiut */PP că multe dintre datele experienţei noastre anterioare se diminuează.../SB*(e-referat.ro);

- verb personal folosit impersonal în construcţii ternare (cu nume în dativ şi subiectivă / subiect) la diateza activă: *a-i rămâne / ajunge / conveni / veni...să...; a-i plăcea să / ce (ceea ce)...*

Şi, de cele mai multe ori, lingvistului ***nu-i rămâne*** */PP decât să constate traiectoria unui fenomen al limbii./SB* (Tudoran, *Kakistocraţia*: 109)

Visăm la o uitare desăvârşită, /PP dar, /PP dacă aceasta s-ar petrece într-adevăr /COND ***ne-ar veni*** *tare greu /PP să ne-mpăcăm cu ea./SB* (Cioran, *Caiete* I: 185)

- verb personal folosit impersonal în construcţii ternare (cu nume în dativ şi subiectivă / subiect), la diateza pasivă: *i-a fost dat / menit / sortit / destinat / hărăzit să...*

Mi-a fost dat */PP să văd ceva greu de imaginat la intrarea unor stadioane precum „Dinamo", „Steaua" ori „Giuleşti"/PP(R.Lit.,* 7 / 2002);

- verb personal folosit impersonal, la diateza activă: *Cine şi-a pierdut onoarea /SB* ***nu*** *mai* ***are*** *mare lucru de pierdut./PP* (Publius Syrus, *N*, 27.04.2004)

Merită */PP să încercăm./SB ;* ***Nu strică*** */PP să încerce /SB;* ***Începe*** */PP să se lumineze de ziuă./SB*

- verb personal folosit impersonal în construcţii ternare (cu nume în acuzativ şi subiectivă / subiect): *a-l pasiona / interesa / mira / uimi / surprinde / avantaja / obseda / sperie / dezgustă să / ce (ceea ce)...; a-l durea că.../ ce (ceea ce)...*

Ne-a costat */PP şi să le demolăm, /SB şi să le reparăm./SB Numai* ***interesându-l*** */PP ceea ce face, /SB va fi pe deplin mulţumit./PP*

- locuţiune verbală impersonală în construcţie ternară (cu pronume în dativ şi subiectivă / subiect): *a-i da mâna / a-i trece prin cap / gând / minte / a-i face plăcere / a-i veni rândul să...*

Nimănui nu ***i-a trecut prin cap*** */PP să conteste rezultatele./SB* (domino.kappa.ro); *Nu-**mi dă mâna** /PP să plătesc două chirii./SB*

- verb copulativ impersonal, în construcţie cu nume predicativ / predicativă: *este bine / rău / sigur/ de mirare / de admirat / de invidiat / de remarcat...să / că / dacă / cum (de) / ce:*

Ce nu-mi place /SB ***este*** *neinteresant./PP Dacă tace/SB* ***înseamnă*** */PP că e de acord cu tine./PR Să faci /SB* ***e greu*** *,/PP să distrugi/SB* ***e uşor.***/PP(Cioran, III: 66); ***Este de remarcat*** */PP că volumele sunt mici./SB**E de mirare** /PP cum de s-au unit./SB*

În legătură cu numele predicativ exprimat prin adverb / adjectiv din construcţiile nominale impersonale, fac următoarele precizări: acesta este adverb / locuţiune adverbială, dacă subiectiva e conjuncţională sau adverbială, şi este adjectiv, dacă subiectiva este pronominală: *E* ***bine să***...vs *E* ***bine ce*** ...Câteodată, verbul copulativ e absent, situaţie în care noua gramatică academică admite existenţa *predicatului adverbial* (*GALR* II: 251): *Sigur că..., probabil că..., posibil să...La ce √* ***bun*** */PP să te umfli în pene /SB când eşti la cheremul câtorva grade de Umiditate sau Uscăciune?/3* (Cioran, I: 94); *√* ***Cu neputinţă***/PP *să nu le purtăm pică celor/SB care ne scriu scrisori răscolitoare.* (Cioran, II: 289)

Există şi nume predicative exprimate prin substantive ca: *noroc, lucru, minune, necaz, ghinion, păcat, filozofie, brânză, scofală, nenorocire, chestie, tragedie, vrăjeală, treabă, greşeală* ş.a., care apar:

- nearticulate, singure sau determinate de adjectivul pronominal interogativ-exclamatic *ce*: *(Ce)* ***Noroc*** */PP că şi-a amintit /SB*; *(Ce)* ***Păcat*** */PP că n-a înţeles./SB* ***Noroc*** */PP că bunica Elemosina intră tocmai atunci în cameră /SB şi.../* (Petru Cimpoeşu, *Simion liftnicul*: 112)

- nearticulate, determinate de adjectivul *mare* (suplimentar, de adverbul interogativ-exclamativ *ce*) şi precedate sau nu de verbul copulativ: (*E*) ***mare noroc*** /PP *că şi-a amintit.*/SB ***Mare lucru***/PP *să vină.*/SB (*Ce*) ***Mare minune*** /PP *că a scăpat!*/SB ***Mare necaz***/PP *să piardă toţi banii.*/SB ***Nu e mare filozofie*** /PP *să afli rezultatul.*/SB (*Ce*) ***mare scofală*** /PP *că a plecat!*/SB

- articulate nehotărât, determinate sau nu de adjectivul *mare* / *adevărat* şi precedate sau nu de verbul copulativ: ***E un necaz / e un mare necaz*** *să nu reuşească.* ***E o minune /(e) mare minune / e un miracol*** *că a scăpat cu viaţă! Ar fi* ***o mare greşeală / o adevărată prostie*** *să nu le acordăm atenţie!*

Şi alte substantive pot fi nume predicative ale unor construcţii nominale regente ale unor subiective, dar acestea apar obligatoriu însoţite de verbul copulativ: *Ceea ce s-a spus e* ***o minciună / o aberaţie*** sau *E* ***o minciună / un neadevăr*** *ceea ce s-a spus.*

Aceleaşi substantive cu formă articulată şi antepuse verbului copulativ devin subiecte în regenta unei predicative: ***Norocul*** *e* /PP *că şi-a amintit.*/PR; ***Adevărul*** *e* /PP *că n-a învăţat.*/PR ***Minunea*** *e* /PP *că încă funcţionează.*/PR

- adverbe şi locuţiuni adverbiale predicative (aşa sunt numite şi în *GALR*, II: 252): *desigur, firește, negreşit, bineînţeles că /să...fără îndoială / cu siguranţă / fără doar şi poate / de bună seamă / cu certitudine că...*

Sinonimia şi, în consecinţă, posibilitatea înlocuirii predicatului „adverbial" cu unul „nominal" (*Bineînţeles că vine = E sigur că vine*), dar şi prezenţa unei conjuncţii subordonatoare au condus la interpretarea subordonatei respective ca subiectivă. Pe de altă parte, absenţa evidentă a indicilor de predicaţie ai adverbului „regent" i-a determinat pe unii lingvişti (Ecaterina Teodorescu, G.G.Neamţu etc.) să nege calitatea predicativă a adverbelor de acest tip şi, în consecinţă, calitatea de subiectivă a subordonatei conjuncţionale.

În cazul acestor adverbe / locuţiuni adverbiale, există următoarele interpretări:

- adverbul / locuţiunea adverbială este predicativ/ă, iar subordonata este subiectivă;
- adverbul / locuţiunea adverbială formează o propoziţie neanalizabilă, iar subordonata respectivă este subiectivă;
- adverbul / locuţiunea adverbială şi secvenţa conjuncţională fac parte dintr-o singură propoziţie.

E clar că adverbul / locuţiunea adverbială nu este predicativ(ă), deoarece nu are indici de predicaţie şi nu are capacitate de dominare asupra niciunui fel de determinant verbal. Subordonata respectivă nu este echivalenta unui subiect, dar nici a altui determinant verbal. Conjuncţia subordonatoare este suprimabilă. În consecinţă, ar fi trebuit adoptată ultima soluţie.

Autoarele *GALR* consideră însă că aceste adverbe „au funcţie de predicat atunci când sunt urmate de o conjuncţie de subordonare (*Sigur că, Fireşte că, Poate că, Aproape că începe să plângă, Zău că*), fiind predicate construite cu o subordonată subiectivă, dar nu sunt predicate în condiţiile ataşării lor prin juxtapunere la o propoziţie / frază (*Sigur începe să plângă., Zău începe să plângă., Poate te răzgândeşti.*). Distincţia «admit copula» (*Sigur că, Probabil că*) vs «nu admit copula» (*De bună seamă că, Poate că*) îşi pierde din relevanţă în momentul în care se admite o clasă de ***predicate adverbiale***" (*GALR*, II: 251-252).

- verbele *a avea* şi *a fi* folosite impersonal cu construcţii relative infinitivale (v. *supra* 2.2.6.):

Nu-i ***ce zice / cine-l înţelege / cui te spovedi / când te pregăti...***
N-are ***ce se întâmpla / ce se petrece / ce se defecta ...***
N-are ***cine mă îngriji / cine-mi spune o vorbă bună / cine le lua apărarea.***

6.2. **Elementele de relaţie ale subordonatei subiective** sunt:

- pronumele şi adjectivele relative / nehotărâte cu sau fără prepoziţii / locuţiuni prepoziţionale: *care, cine, ce, ceea ce, al câtelea, cât..., oricine, oricare, orice, oricâţi...*şi, în stilul colocvial, locuţiunea adjectivală relativă *ce de* „câtă". Subiectivele introduse prin acestea se numesc relative:

*... **ce-mi spun ei** /nu mă interesează.*; *Nu se ştie **al câtelea va fi pe listă**.*
***Cine are bani, /dar n-are copii** / nu e bogat./ **Cine are copii,/ dar n-are bani/** nu e sărac./*(proverb chinez, *N*, 17.04.2002);
*Este "civilizat"/ **oricine ajunge** / să-şi disimuleze toanele şi mai ales tristeţile./* (Cioran, II: 187);
*Este de necrezut **în ce măsură m-am îndepărtat de Rilke**.* (*ibidem*, 135);
*Între timp, s-a descoperit **şi cui aparţin unele dintre ele**.* (*Rlit.*, 7 / 2002)
*M-a mirat **ce de bani se investesc în acest joc!*** (www.compuetrgames.ro)

- conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale: *că, să, dacă / de, ca...să, cum că, precum că, cum de* şi *că să*, în vorbirea directă legată. Subiectivele introduse prin aceste elemente se numesc conjuncţionale:
*Se zicea odinioară **cum că românul este poet.***; *I s-a adus la cunoştinţă **precum că are acest drept.***; *Nu-i în puterea mea **să-mi salvez spiritul.*** (Cioran, *Caiete I*: 109); *E interesant **cum de-a fost posibil aşa ceva.*** (www.ziaruldebacau.ro); *Mi s-a spus **că să merg cu ei acolo**.*

- adverbele relative cu sau fără prepoziţii / locuţiuni prepoziţionale: *unde, când, cum, cât, încotro*...şi locuţiunea adverbială relativă *cât de*, echivalenta morfemelor adverbiale cu ajutorul cărora se construiesc gradele de comparaţie
*Se ştie **când va pleca.***; *...a scrie însemna a mă exprima. Îmi era indiferent **cum.*** (Liiceanu, *Uşa interzisă*: 25); *Mă miră **cât de inconsecvent este antevorbitorul meu***... (www.cdep.ro).

Subiectivele introduse prin pronume, adjective sau adverbe relative / nehotărâte compuse cu *„ori-"* se numesc subiective **relative,** iar cel introduse prin conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale, subiective **conjuncţionale.**

Subiectivele **relative** se subclasifică în **relative interogative** (*Nu se ştie **cine / ce / când / de ce a greşit.***) şi **relative propriu-zise / neinterogative** (***Oricine munceşte** reuşeşte. **Ceea ce ni se întâmplă** ni se datorează în mare parte.*). O subspecie o constituie **relativa infinitivală** (v. *supra* 2.2.6.) (*N-are **cine rămâne acasă**. Nu-i **cine-l îngriji.***).

Există şi subiective **conjuncţionale interogative,** marcate de conjuncţia *dacă*: *Nu se ştie **dacă vine.***

6.3. **Corelativele subiectivelor**

Ion Diaconescu defineşte corelaţia sintactică „procedeu de construcţie sintactică atât în cadrul raporturilor de coordonare, cât şi în al celor de subordonare, între părţi de propoziţie şi între propoziţii de acelaşi fel sau diferite" (Diaconescu, 1985a). Există, după cum precizează Domnia Sa, două situaţii în care pot să apară elementele corelative sau corelatorii: când mijloacele de exprimare a unei anumite funcţii sintactice sunt insuficiente sau echivoce şi când, deşi acestea sunt eficiente, se simte nevoia accentuării acelei funcţii sintactice. Funcţionează ca elemente corelative pronumele demonstrative (*acela..., acesta..., ăla..., ăsta...*), adverbele şi locuţiunile adverbiale (*acolo, atunci, aşa, totuşi, cu toate acestea, de aceea...*), pronumele nehotărâte (*atât...*), pronumele personale (*el...*), adjectivele substantivizate (*tot...*), adjectivele (*destul..., suficient...*), elementele adverbiale componente ale superlativului absolut (*atât de, aşa de, prea, foarte, destul de suficient de...*).

Prezentăm, în continuare, corelaţia dintre un element de relaţie şi un corelativ, specifică subiectivelor:
a) *c i n e / c a r e / c e / c e e a c e...**acela / aceea /ăla /aia /el / ea / ei / ele**:*
*C e e a c e era acel om,/^{SB} **asta** mă interesa./^{PP}*
*Nu c e e a c e crezi/^{SB} sau gândeşti,/^{SB} ci c e e a c e eşti,/^{SB} **asta** contează./^{PP}*(Cioran, III:14)
*C a r e e gata, /^{SB}**acela** poate preda lucrarea./^{PP}*
*C â ţ i s-au prezentat, /^{SB}**atâţia** (**toţi**) au fost admişi./^{PP}*

*C â t e mi-ai zis, /SB **toate** s-au adeverit./PP*
*C e s-a întâmplat, /SB **aia** contează./PP*
*O r i c a r e (o r i c i n e) câştigă, /SB **acela** va fi un om fericit./PP*

b) *c ă, s ă, c a...s ă, d a c ă (d e), c â n d, u n d e, c u m...**asta** / **aceasta**:*
*C ă nu mai candidează, /SB **asta** se ştie./PP*
*C â n d se întoarce, /SB **asta** nu mă mai interesează./PP*
*C u m a reuşit,/SB **asta** e de mirare./PP*

6.4. **Subiectiva în construcţii fixe**

a) SB /sb.+ PP + PR /n.p.(construcţie fixă):
Ceea ce mă condamnă pe veci /SB e /PP că mi-am irosit în lume partea cea mai bună a spiritului./PR (Cioran, I: 101);
...ce ştiu /SB e /PP că acea ruptură s-a petrecut destul de devreme, la sfârşitul adolescenţei./PR (ibidem: 106);
[*Ceea ce ştim noi /CD ştie toată lumea./PP Dar /PP oricât ai şti,/CV*] *dacă nu foloseşti/SB este /PP ca şi cum n-ai şti./PR* (groups.yahoo.com);
Să stai la discuţie cu tentaţia /SB î n s e a m n ă /PP că eşti pe punctul de a ceda./PR (Miguel de Unamuno, *N*, 23.04.2002);
Dacă ştii /SB î n s e a m n ă /PP că ai memorie,/PR nu că ştii /PR să gândeşti./CD (Jean-Claude Clari, *N*, 1573, 18.06.2002);

Ultimele două subiective pot fi reluate printr-un corelativ tipic în regentă: *Să stai la discuţie cu tentaţia / **asta** înseamnă...Dacă ştii / **asta** înseamnă...*

Subordonata ocupantă a primului loc în acest tip de frază este subiectivă şi, în cele mai multe cazuri, poate fi inversată cu predicativa: *Ceea ce îmi place /SB e /PP că nu fumează./PR Că nu fumează /SB e /PP ceea ce îmi place./PR*

b) SB + PP + CZ / CS(construcţie fixă):
Dacă m-am ocupat atâta de stil /SB e /PP pentru c-am văzut în ele o provocare aruncată neantului/CZ... (Cioran, II: 78)

Dacă mai zăbovesc pe pământ /SB e /PP pentru că sila mea faţă de această lume nu e deplină şi nici de tot sinceră./CZ (*ibidem*, 90);
Dacă simţim umilinţa şi ruşinea/SB e/ PP pentru că suntem ambiţioşi./CZ (Cioran, III: 9);
Dacă ne mulţumim cu acest termen,/SB este /PP pentru că nu ştim /CZ cu ce l-am putea înlocui,/CD căci limba uzuală nu ne oferă alt .../CZ(unibuc.ro);
Dacă îl felicită / SB este /PP ca să-l încurajeze./CS
Dacă îl descriu aici,/SB este /PP ca să nu îl uităm.../CS (revistanorii.com).

În acest tip de frază, subiectiva ocupă primul loc şi nu poate fi inversată nici cu cauzala, nici cu finala: **Pentru c-am văzut în ele o provocare aruncată neantului /e / dacă m-am ocupat atâta de stil./* sau **Ca să-l încurajeze / este / dacă-l felicită./*

Theodor Hristea analizează structura sintactică a poeziei eminesciene *Şi dacă*. Pentru a o explica, îi atribuie poetului intenţia de a exprima, cu ajutorul cunoscutelor versuri *Şi dacă ramuri bat în geam...*, ideea următoare: „Faptul că ramurile bat în geam şi că se cutremur plopii se întâmplă, pentru ca eu să te am în minte şi încet să te apropii" (Hristea 1975: 477). „Susţinând interpretarea de mai sus, admitem implicit că verbul *a fi* are valoare predicativă, iar ultimele două propoziţii (din primul catren) sunt circumstanţiale de scop." (*ibidem*)

Subliniez că:
- tiparele sintactice a) şi b) apar mai frecvent în exprimarea cultă şi au valoare stilistică de subliniere, de intensificare a ideii;
- subordonata subiectivă e introdusă fie prin conjuncţia *dacă* (*de*) sau *când* (provenită din adverb relativ), fie prin pronumele relativ *ce* sau *ceea ce*. Cealaltă subordonată - predicativă, cauzală sau finală - e introdusă fie prin conjuncţiile subordonatoare *că, să, ca...să*, fie prin locuţiuni şi cvasilocuţiuni conjuncţionale specifice cauzalei *pentru că, din pricină că, din cauză că*;
- tiparul a), în care subiectiva este introdusă prin relativul compus *ceea ce* a fost numit „construcţie relativă spartă...deoarece o

singură construcție se scindează în două componente, separate prin introducerea unui copulativ și a unui pronume relativ." (Dindelegan 1985: 239) și „construcție scindată" (Șerbănescu 1986: 3);

- prin omisiunea verbului *a fi,* subiectiva devine principală, iar predicativa, subordonata ei: *Ceea ce mă condamnă pe veci /SB e /PP că mi-am irosit în lume partea cea mai bună a spiritului./PR = Mă condamnă pe veci că mi-am irosit partea cea mai bună a spiritului. = Că mi-am irosit partea cea mai bună a spiritului, asta mă condamnă pe veci.; ...ce știu /SB e /PP că acea ruptură s-a petrecut..../PR = Știu că acea ruptură s-a petrecut...= Că acea ruptură s-a petrecut, (o) știu.; Dacă ne mulțumim cu acest termen,/SB este /PP pentru că nu știm /CZ... = Ne mulțumim cu acest termen, pentru că nu știm...= Pentru că nu știm, ne mulțumim cu acest termen...*

- transformarea construcției ternare într-una binară facilitează identificarea statutului predicativ sau copulativ al verbului *a fi.* Dacă acesta e predicativ, subordonata cauzală sau finală se păstrează și în fraza binară: *...dacă T. greșește /SB este /PP pentru că e și el om./CZ* (www.bbc.co.uk) = *T. greșește /PP pentru că e și el om./CZ* Dacă *a fi* e copulativ, subordonata predicativă din fraza ternară se transformă în alt tip de subordonată (v. transformările de mai sus) *Ceea ce e grav /SB este /PP că a fost pus în libertate./PR = E grav /PP că a fost pus în liberate./SB*;

- în construcțiile a), verbul *a fi* este copulativ. În articolul *Utilizări sintactice ale verbului „a fi"*, Gabriela Pană Dindelegan face distincția între utilizarea predicativă (verificabilă prin sensurile „a avea loc", „a se întâmpla", „a se petrece") și copulativă a verbului *a fi* din aceste construcții ternare. (Dindelegan 1987:6)

- verbul *a fi* predicativ din construcțiile ternare b) preia atât unele caracteristici gramaticale (mod, timp), cât și sensul verbului din subordonata subiectivă și astfel se evită repetiția: *...și dacă mai întârzia să fugă* ***era*** *tocmai din pricină că chibzuia...= ...și dacă mai întârzia să fugă,* ***întârzia*** *tocmai din pricină că...; Și dacă ramuri bat în geam / și se cutremur plopii /* ***e*** *ca în minte să te am / și-ncet să te apropii /= Și dacă ramuri bat în geam și se cutremur plopii,* ***bat și se cutremură*** *ca în minte să te am...*

- „scindarea, ca procedeu de emfază, se caracterizează prin introducerea în enunț a două elemente asemantice, verbul copulativ *a fi* și un relativ din seria *cel ce, cea care, ceea ce* etc., care reorganizează relațiile dintre constituenții structurii de bază [...] contextele analizate caracterizându-se prin ocurența unei mărci formale ale emfazei: *ceea ce...este.*" (Șerbănescu 1986: 7)

- aria transformării emfatice se poate extinde asupra frazelor cu alte mărci formale ale emfazei, și anume: *dacă...e, dacă ...înseamnă, când...înseamnă* în structura: SB + PP + CZ / CS. Și în cazul acestor fraze ternare se poate vorbi de emfază, în comparație cu echivalentele lor binare lipsite de emfază (*Dacă vine e (pentru) că are nevoie de tine = Vine (pentru) că are nevoie de tine; Dacă nu dau numele celor morți e ca să nu creeze panică = Nu dau numele celor morți ca să nu creeze panică*). Putem considera că aceste fraze ternare și echivalentele lor binare sunt parțial sinonime din punct de vedere semantic, dar diferite ca marcare / nemarcare emfatică.

- unele propoziții (în care există subiect, nume predicativ, complement direct, complement indirect, circumstanțial de cauză sau circumstanțial de scop) și fraze (cu subiectivă, completivă directă, completivă indirectă, circumstanțială de cauză sau circumstanțială de scop) admit transformarea în construcții emfatice. Din punct de vedere sintactic, se observă că această transformare nu este o dezvoltare a unei anumite părți de propoziție în subordonata corespondentă, ci marcarea emfatică a predicatului (cu sau fără determinanți) prin marcatorii *ceea ce...e, cel ce...e, cea care ...e, cel care...e, cel căruia...e, cea căreia...e, dacă...e*:

- subiectul: *Îmi place muzica = Ceea ce îmi place e muzica; Ion a luat cuvântul = Cel ce a luat cuvântul e Ion.*

- nume predicativ: *E evident faptul că...= Ceea ce e evident e faptul că...*

- complement direct: *Am cumpărat o carte =Ceea ce am cumpărat a fost o carte.*

- complement indirect: *I-am scris Mariei = Cea căreia i-am scris e Maria.*
- circumstanțial de cauză: *N-a venit la școală din cauza părinților = Dacă n-a venit la școală e din cauza părinților.*
- circumstanțial de scop: *S-a dus la târg pentru a-și vinde cartofii. = Dacă s-a dus la târg e pentru a-și vinde cartofii.*
- subiectivă: *Mă mir că n-a venit = Ceea ce mă miră e că n-a venit.*
- completivă directă: *Știu că vii = Ceea ce știu e că vii*
- completivă indirectă: *Mă tem că pleci = De (ceea) ce mă tem e că pleci.*
- circumstanțială de cauză: *N-a reușit pentru că n-a învățat = Dacă n-a reușit e pentru că n-a învățat*
- circumstanțiala de scop: *A venit ca să-ți ceară bani = Dacă a venit a fost ca să-ți ceară bani*

6.5. **Topica și punctuația subiectivei**

- Nicio subiectivă nu are topică fixă. Totuși, subiectivele conjuncționale și cele introduse prin adverbe relative stau, de cele mai multe ori, după regentă: *Trebuie **să înveți.** Nu se știe **unde pleacă**.* Acestea o pot preceda în situația când regenta este coordonată adversativ cu regenta altei subordonate, subiective sau nu: ***Să înveți** trebuie, dar e cazul să nu exagerezi!, **Unde pleacă** nu se știe, dar știm că se va întoarce repede.*
- Subiectivele pronominale precedă, de regulă, regenta: ***Cine aleargă după doi iepuri** nu prinde niciunul*, dar pot apărea și după regentă: *Va reuși **cine s-a pregătit.*** Dacă termenul regent e un verb impersonal, o construcție nominală impersonală, subiectiva pronominală stă, frecvent, după regentă: *Ne interesează **ce a făcut.** Nu e bine **ce face.***, dar și înaintea acesteia: ***Ce face** ne interesează mai mult decât...**Ce a spus** e un lucru interesant, dar...*
- Dacă în regentă există un corelativ, subiectiva este antepusă regentei și se desparte prin virgulă: ***Cine aleargă după doi iepuri,***

***acela** nu prinde niciunul. **Ce-a zis și cum a reacționat, astea** ne interesează.*

7. Subiectul este o funcție sintactică distinctă prin forma reprezentativă de nume în nominativ într-o relație specială cu un verb. Substantivul în nominativ reprezintă singura substituție comună tuturor părților de vorbire prin care poate fi exprimat subiectul. Transferul categoriilor de persoană și număr de la subiectul nominal la predicatul verbal particularizează relația dintre cele două funcții sintactice. Statutul subiectului este acela de *„un complement special, un complement «privilegiat»* al verbului, fiind singurul complement legat de verb prin restricții bilaterale. Subiectul este inductor el însuși de restricții formal-sintactice [...] și de restricții sintactico-selecționale (restricțiile impuse numelui predicativ [...]" (*GALR*, II:316)

Acordul dintre subiect și predicat

1. Acordul este definit ca „manifestarea relației sintactice dintre două cuvinte, constând în repetarea informației gramaticale de la un cuvânt la celălalt" (*GALR*, II: 352), „în grupul predicatului, se repetă, cu direcția subiect → predicat, informația de persoană și număr (ex. ***el citește**)" (*DSL, acord*). Subiectul nominal impune genul numelui predicativ adjectival (uneori și substantival) și participiului diatezei pasive: *El este inteligent / profesor / este admirat...Ea este inteligentă / profesoară / este admirată...*

Din această definire, s-ar putea deduce următoarele:

- relația dintre subiect și predicat este un subtip al relației de dependență;
- subiectul îi impune predicatului acordul în persoană și număr;
- numele cu funcția de subiect are categoriile gramaticale de persoană și de număr.

Precizez că:

- acordul este unul dintre mijloacele de asigurare a coerenței gramaticale și semantice a unui discurs;
- acordul dintre subiect și predicat asigură coerența enunțului, pentru că aria sa de manifestare se poate extinde de la grupul subiect – predicat dintr-o propoziție la frază și chiar la text: *Copilul se întoarce acasă devreme. Se spală și se așază la masă. Cere mâncare...*
- în relația cu subiectul, verbul-predicat este termenul regent, deoarece selectează, datorită valențelor sale intrinseci, nume cu funcția sintactică de subiect, întocmai cum selectează și nume cu funcții de complement direct sau indirect;
- categoria gramaticală a *persoanei* „aparține deixis-ului" (*DSL, persoană*). Se diferențiază de alte categorii gramaticale care au exprimări specifice. Numele dobândesc exprimare gramaticală cu ajutorul acestei categorii, numai prin raportare la persoana care vorbește, într-o situație de comunicare, mai exact acestor nume li se stabilesc rolurile de *locutor, interlocutor, nonlocutor* (prezent sau absent). Împreună cu *numărul,* categoria *persoanei* are „rolul de a asigura coeziunea grupului Subiect + Predicat" (*ibidem*).
- și subiectul unei forme verbale nepersonale cu formant reflexiv, impune reflexivului acordul în persoană și număr: *ducându-**vă** chiar **voi** acolo...*

În româna literară actuală, acordul dintre predicat și subiect se realizează:

- *gramatical / formal* prin anumite forme ale verbului-predicat (și ale pronumelui reflexiv al verbelor) restricționate de un subiect realizat nominal: ***Eu studiez. Studentul este prezent / Studenții sunt prezenți***; ***Tu te bazezi*** *pe*...și de un subiect recuperabil: *Ieși.*[1] *Ieșim.* [2] *S-a ridicat,* [3] *și-a strâns lucrurile* [3] *și, după o clipă, omul a ieșit.*[4] *Omul a ieșit,*[5] *după ce s-a ridicat* [6] *și și-a strâns lucrurile.*[7] (P_1 și P_2 au subiecte identificabile în situația de comunicare, deci recuperabile deictic; P_3 și P_4 au subiect recuperabil cataforic din P_4: *omul*; P_6 și P_7 au subiect recuperabil anaforic din P_5: *omul*)

- *semantic / după înțeles* prin forme ale verbului-predicat (și ale formantului reflexiv al unor verbe) restricționate fie de un determinant neexprimat, dar presupus al subiectului: ***Majoritatea sunt inteligenți.*** (**Majoritatea e inteligentă.*); ***Majoritatea și-au dat seama*** *că...*(**Majoritatea și-a dat seama că...*), fie de antecedentul exprimat al subiectului: ***Eu care am învățat / m-am temut,*** *ar fi trebui să știu.*, fie de subiectul real neexprimat, aparent înlocuit: *(Noi)* ***toți știm / ne uităm*** *la....*
- *prin atracție* a formei verbului-predicat (și a formei pronumelui reflexiv) cu un termen învecinat sau nu, care poate fi: component al subiectului multiplu, nume predicativ, determinant al subiectului, apoziție sau chiar o parte de propoziție dintr-o altă propoziție: ***A fost*** *odată* ***un moș*** *și o babă., Cinci milioane de lei* ***este o pierdere*** *însemnată., Niciunii* ***dintre noi nu știm / ne dăm seama*** *încă despre ce e vorba., Restul* ***teritoriilor erau administrate*** *de toate cantoanele..., Țăranul român, acest* ***"Moromete"*** *și acest* ***"Ion"*** *îmbătrâniți,* ***albesc*** *atunci* [PP] *când* ***își văd*** *pământurile nelucrate.*[CT] (*N,* 1735, 27.11.2002)(acordul prin atracție al verbului-predicat cu apoziția formată din termeni coordonați copulativ, și nu cu subiectul *țăranul*); ***Nu se știu*** *care sunt* ***prejudiciile...***
- *semantic* și *prin atracție* cu alți termeni decât subiectul gramatical: *Tu ești un om / care ai învățat; Un număr mare de greșeli de acest fel provin din cunoașterea insuficientă a sensului unor cuvinte.*

2. În privința **acordului predicatului cu un subiect simplu**, există următoarele cazuri:

- Dacă subiectul simplu este exprimat prin substantiv, substitut sau pronume de persoana a III-a , verbul predicat (și formantul său reflexiv) are (au) formă de persoana a III-a și se acordă în număr cu substantivul-subiect: *studentul / el / acela citește / se gândește; studenții / ei / unii citesc / se gândesc.* Participiul, formant al diatezei pasive, și numele predicativ cu realizare adjectivală se acordă în gen, număr și caz cu substantivul-subiect: ***articolul*** *este* ***semnat*** *de.../* ***articolele*** *acestea sunt* ***bune.***

- Dacă subiectul simplu este exprimat printr-un pronume personal, verbul (predicativ, copulativ, auxiliar) la mod personal se acordă cu acesta în persoană şi număr: ***tu** înveți, **tu eşti** bun, **tu ai** învățat, **tu eşti** ascultat de profesor.* Participiul, formant al diatezei pasive, se acordă în gen, număr şi caz cu acest subiect: ***Tu eşti ascultat / ascultată** de*...Numele predicativ exprimat prin adjectiv sau participiu se acordă în gen, număr şi caz cu acest subiect: ***tu** eşti **bun / bună / plecat / plecată**...*

- Dacă subiectul este pronumele de politețe *dumneavoastră*, verbul-predicat (şi formantul reflexiv) este la persoana a II-a plural: ***dumneavoastră învățați / veți învăța / vă bazați** pe...* Participiul verbului la diateza pasivă şi numele predicativ cu realizare adjectivală / nominală vor avea genul corespunzător sexului interlocutorului şi numărul singular sau plural, după cum *dumneavoastră* reprezintă persoana a II-a singular sau plural: *Dumneavoastră sunteți invitat / invitată / inteligent / inteligentă / profesor / profesoară* sau *Dumneavoastră sunteți invitați / invitate / inteligenți / inteligente / profesori / profesoare.*

- Când subiectul este pronumele de politețe *dumneata,* verbul-predicat (şi formantul său reflexiv) are formă de persoana a II-a singular, iar participiul component al diatezei pasive sau numele predicativ adjectival sunt la singular şi au genul corespondent sexului persoanei interlocutorului: *dumneata înveți / te duci la.../ eşti invitat (ă) / eşti bun(ă).*

- Dacă pronumele de politețe-subiect este un compus (v. Cecilia Căpățînă 2000: 35-36) din seria: *Măria Ta / Voastră, Domnia Ta / Voastră*, verbul predicat poate apărea, într-o adresare protocolară, la persoana a III-a singular: *Domnia Ta / Voastră / Măria Ta / Voastră a făcut această observație / este echidistantă*...Când verbul-predicat este folosit la persoana a II-a, numărul singular sau plural este impus de adjectivul-component, dar şi de relația locutorului cu acest interlocutor (când adjectivul posesiv este la singular): *Domnia Ta ştii / ştiți / Domnia Voastră ştiți; Măria Ta ştii / ştiți / Măria Voastră ştiți...*

- Când acest subiect este un pronume nehotărât sau negativ fără determinanți atributivi, verbul-predicat are formă de persoana a

III-a singular (dacă pronumele nu diferențiază numărul) sau singular / plural (în funcție de numărul pronumelui-subiect). Genul participiului diatezei pasive sau al adjectivului / substantivului cu funcția de nume predicativ se stabileşte în raport cu genul pronumelui (***Alta** era **invitată / înaltă / profesoară.***). Dacă pronumele nu diferențiază genul, acesta va fi stabilit fie anaforic (***Fetele** plecaseră. **Fiecare fusese invitată / elegantă.***), fie deictic, prin raportare la genul personal (***Fiecare** e **certat / certată / e bun / bună.***). Când pronumele nehotărâte sau negative sunt determinate de un pronume personal sau de politețe la plural, acordul corect se realizează cu pronumele-subiect: ***Unul dintre voi a plecat. / Unii dintre voi au plecat.*** (nu: *ați plecat*); ***Niciunul dintre voi n-a ştiut. / Niciunii dintre voi nu ştiu.*** (nu: *nu ştiți*).

- Dacă subiectul este exprimat printr-un pronume interogativ, verbul-predicat are formă de persoana a III-a singular: ***Cine a venit? Care a plecat?*** sau plural (când pronumele diferențiază numărul): ***Câți / câte au venit?*** Semnalez utilizarea frecventă a verbului-predicat la plural, în special la pesoana a III-a, a II-a, chiar şi I, când subiectul este pronumele interogativ *care*: ***Care au venit / ați venit? Care plecăm?*** Genul participiului diatezei pasive şi al adjectivului (pronumelui semiindependent) -nume predicativ se stabileşte în raport cu genul pronumelui-subiect (***Câți au fost premiați?, Câte au fost premiate?***). Dacă pronumele-subiect nu diferențiază genul, acesta va fi stabilit fie anaforic (*Au venit numai fete. **Care** este **frumoasă? Cine** este **cea** din dreapta?*), fie deictic (- ***Care** eşti **aşezat** acolo? **Cine** e **cel** de lângă tine?*).

- Dacă subiectul este un pronume relativ fără antecedent, verbul-predicat are formă de persoana a III-a singular în cazul pronumelor *cine, ce, ceea ce*: *Trebuie să aflăm **cine a venit / ce se găseşte** acolo. Ne îngrijorează **ceea ce se întâmplă** cu tine.* În cazul pronumelor *câți, câte*, persoana verbului se selectează deictic*: Ştim **câți / câte putem / puteți / pot** reuşi.* sau anaforic: *S-au prezentat multe concurente. Nu ştim **câte vor reuşi.;** Sunteți pregătiți? **Câți puteți** reuşi?; Noi suntem bine pregătiți şi, cu*

toate astea, nu ştim ***câţi vom reuşi.*** Numele predicativ şi participiul pasiv selectează deictic genul în cazul subiectului *cine*: *Nu ştiu* ***cine*** *e* ***câştigătoare/ câştigător / desemnată*** *câştigătoare /* ***desemnat*** *câştigător.* Este masculin în cazul subiectului *ce, ceea ce*: *Ştiu* ***ce*** *e* ***mai important*** *în viaţă., Am aflat* ***ceea ce*** *este* ***necesar*** *pentru realizarea proiectului.* sau este conform genului pronumelui în cazul subiectului *câţi, câte*: *Am aflat* ***câţi / câte*** *sunt* ***înscrişi / înscrise.*** Când pronumele este *care*, verbul-predicat, respectiv numele predicativ şi participiul pasiv selectează deictic numărul: *Am aflat* ***care a plecat / care au plecat.***, respectiv genul: *Am aflat* ***care*** *e* ***bun/ bună /admis / admisă*** şi *Am aflat* ***care sunt buni/ bune /admişi / admise.***

- Dacă pronumele–subiect *care* are antecedent-subiect, de regulă, acest antecedent transferă informaţiile de persoană, număr, respectiv gen asupra verbului-predicat, respectiv asupra numelui predicativ / participiului pasiv: *E u* ***care am venit...*** *E u* ***care sunt amabil(ă)...*** *T u* ***care ai venit...*** *V o i* ***care aţi venit / care sunteţi criticaţi...*** *S t u d e n t a* ***care a intrat e inteligentă / e considerată*** *inteligentă. S t u d e n t e l e* ***care au intrat sunt inteligente / sunt considerate*** *inteligente.* Dacă în regenta atributivei introduse prin *care*, subiectul este un pronume personal, iar numele predicativ este un substantiv, relativul ar trebui să preia informaţia de la numele predicativ. Dacă această regulă ar exista, n-ar mai fi permise variaţiile de acord ale predicatului, când cu numele predicativ, când cu subiectul regentei: ***Eu*** *sunt* ***unul care nu suportă / nu suport*** *minciuna. Eu sunt un om* ***care am învăţat*** (corect: ***care a învăţat***) *ABC-ul televiziunii de la un profesionist...*(tvr.ro); *Eu am fost singurul* ***care am sperat*** (corect: ***a sperat***)...(weblog.ro); *N-am fost singurul* ***care am fost minţit*** (corect: ***a fost minţit***) (petitiononline.com). „Antecedentul poate fi un substantiv aflat într-o construcţie partitivă şi propagă, prin intermediul relativului, informaţia de număr: ***Unul dintre romanele care au făcut epocă*** *a fost Adela.* Greşeli pot apărea din cauza ideii de singularitate pe care *unul* o exprimă atât de pregnant **Am vizitat unul dintre muzeele care cuprinde colecţii impresionante.* Predicatul trebuie

să stea la plural, fiind un plural impus de logica enunţului şi a realităţii cuprinse în mesaj."(*GALR*, II, 361). Sunt întru totul de acord că, în astfel de cazuri, logica şi realitatea la care face referire enunţul impun acordul, cu obiecţia că logica e mai degrabă a enunţătorului decât a situaţiei. Iată un exemplu în care logica şi realitatea pe care o reflectă enunţul impun singularul: *Nu de aceeaşi părere este* ***unul dintre colegii*** *lui* ***care spune*** *că motivul adevărat pentru care românii n-au de ce recurge la un asemenea aranjament este* ***...***(www.nunti.ro). Acelaşi lucru, şi când regenta atributivei introduse prin *care* conţine două sau trei nume. În următoarele trei enunţuri, *care* îşi procură informaţiile gramaticale de la numele predicativ, de la atributul prepoziţional şi de la subiectul regentei: ***Eu sunt unul dintre*** *puţinii* ***membri*** *ai familiei* ***care nu e deranjat*** *când mătuşa ne anunţă că vine în vizită...*(hairylemur.wordpress.com). ***Eu sunt unul dintre*** *acei* ***oameni care se întorc*** *în fiece zi, cu drag, acasă...*(formula-as.ro); ***Eu sunt unul dintre actorii care nu am pus*** *niciodată condiţii.*(cronicaromana.ro). Genul participiului diatezei pasive şi al numelui predicativ cu realizare adjectivală se stabileşte anaforic (***Studentele, care fuseseră anunţate*** *că...*) sau deictic (***Fiecare dintre voi care sunteţi prezente...***). Când acelaşi subiect are un determinant prepoziţional exprimat prin pronume personal, verbul predicat trebuie să aibă formă de persoana a III-a singular, dar, uneori, realizează un acord semantic şi prin atracţie cu atributul pronominal: *Nu ştie* ***care dintre noi a venit*** */ am venit...Nu ştie* ***care dintre voi a terminat*** */ aţi terminat...*

Antecedenţii pronominali cu decodare deictică sau anaforică transferă gramatical doar numărul şi genul, iar persoana, fie deictic: *A c e ş t i a / A c e i a / C e i / U n i i / N i c i u n i i* ***care am venit / aţi venit / au venit*** */* (*nu*) ***suntem / sunteţi / sunt punctuali.*** *M u l ţ i / T o ţ i / P u ţ i n i* ***care ne aflăm / vă aflaţi / se află*** *în sală* ***suntem / sunteţi / sunt invitaţi*** *să...,* fie anaforic: *S t u d e n ţ i i au intrat. A c e i a* ***care s-au aşezat*** *în spate* ***au fost rugaţi*** *să...*; *Şi v o i aţi intrat. A c e i a* ***care v-aţi aşezat*** *în spate* ***aţi fost rugaţi*** *să...*

- În absența unor reguli, când pronumele relativ *care* are antecedent-nesubiect, se realizează un transfer de informații de persoană, gen și număr asupra verbului predicat, respectiv asupra numelui predicativ / participiului pasiv fie de la antecedentul-nesubiect: *Tu ești c e a* ***care decide / a rămas surprinsă*** *când...*, fie, mai frecvent, de la subiectul regentei: *T u ești cea* ***care decizi/ ai rămas surprinsă*** *când...*Tot din cauza absenței regulilor, în câteva situații, acordul se realizează în funcție de identificarea antecedentului lui *care*: *E u nu sunt o m u l* ***care minte / să mint.*** *T u ești c e l* ***care critică / critici*** *orice. T u*$_1$ *ești u n a*$_2$ *dintre p e r s o a n e l e*$_3$ ***care pot*$_3$ */ poate*$_2$ */ poți*$_1$** *replica.* Semnalez că, frecvent, se transferă asupra verbului-predicat informațiile gramaticale de la cel mai apropiat antecedent al lui *care*, și nu de la subiect (v. ultimul exemplu *Tu ești una dintre persoanele care...*).

- Dacă subiectul este un pronume semiindependent determinat (de un adjectiv posesiv sau de un genitiv), verbul predicat preia numărul acestuia: ***Al** meu / vecinului **a venit.***; ***Ai** mei /vecinului **au plecat.*** Genul și numărul participiului component al diatezei pasive și al adjectivului / substantivului cu funcția de nume predicativ sunt dictate de genul și numărul pronumelui semiindependent: ***Ai** mei / vecinului **au fost premiați / inteligenți/ elevi**...*, ***Ale** mele / vecinului **au fost premiate**...*

- Dacă subiectul este un pronume de cuantificare nedefinit *toți, toate, puțini, puține, mulți, multe, fiecare, unul, altul, oricare,* acordul corect este cel formal: ***Toți / Toate / Mulți / Multe / Puțini / Puține au venit / sunt așteptați (așteptate)**. **Fiecare / Unul /Altul / Oricare știe** că...* Totuși, frecvent se realizează acordul cu antecedentul - pronume personal sau de politețe și, deictic, cu persoanele implicate în comunicare: ***Noi am ajuns și toți / unii dorim să...***(în loc de acordul formal: *toți doresc să...*);
- Vreți să plecați?

- Da, ***toți / câțiva vrem*** *asta.* (în loc de: *toți / câțiva vor...*). În construcțiile partitive care au ca regent un astfel de pronume, iar ca determinant, un pronume personal (*mulți dintre noi; puțini dintre voi; unii dintre noi; fiecare dintre voi* ș.a.), acordul este

formal sau prin atracție: *Mulți dintre noi știu / știm asta. Puțini dintre voi au înțeles / ați înțeles. Unii dintre noi vor pleca / vom pleca.*

- Dacă subiectul este un pronume demonstrativ, verbul-predicat are formă de persoana a III-a și se acordă în număr cu acest pronume: ***Aceasta / acela / același / celălalt plecase., Aceștia / aceia...plecaseră.*** Genul și numărul participiului diatezei pasive și al numelui predicativ adjectival sunt dictate de genul și numărul acestor pronume-subiect: ***Acela fusese notat / Aceea fusese notată / Aceia fuseseră notați / Acelea fuseseră notate...***

- Dacă subiectul este exprimat printr-un nume propriu cu formă de plural (titlul unei lucrări, denumirea unei societăți, firme etc.), este preferabil acordul semantic: *„Epigonii" a apărut în 1870; „Epigonii" a fost scrisă în... „Călușarii" e o formație de dansuri. „Ramuri" e o revistă.../ apare rar...*Prin acest acord se produce și dezambiguizarea: *„Epigonii" a apărut în 1870* vs *Epigonii au apărut... „Călușarii" s-a remarcat prin originalitatea dansurilor* vs *Călușarii s-au remarcat...*

- Dacă subiectul este exprimat printr-un numeral cardinal, verbul predicat are formă de persoana a III-a și se acordă în număr cu numeralul-subiect: ***Unul a intrat, doi au ieșit.*** Câteodată, verbul-predicat are formă de persoana I sau a II-a plural, acordat astfel cu un subiect inclus, regent al numeralului cardinal: (***Noi / Voi***) ***Doi am plecat / ați plecat.*** În cazul construcțiilor partitive cu numeralul cardinal – centru și cu pronumele *noi, voi, dvs., Domniile Voastre* ș.a. ca determinanți prepoziționali, acordul predicatului este formal sau prin atracție: ***Doi dintre noi plecaseră / plecaserăm., Trei dintre Domniile Voastre au acceptat / ați acceptat*** *să...* Acordul în gen al participiului diatezei pasive sau al adjectivului cu funcția de nume predicativ se stabilește fie după forma numeralelor care diferențiază genul (***Doi au fost certați / Două au fost certate...***), fie anaforic (*În sală erau câteva studente.* ***Trei erau așezate*** *în față.*), fie deictic (*Le-am zis: -* ***Trei*** *dintre voi sunt* ***notate*** *cu zece!*).

2.1. În privința acordului predicatului cu subiectul multiplu sau format din termeni coordonați, prezint doar cazurile mai frecvente şi pe cele speciale:

2.1.1. Verbul-predicat (predicativ, copulativ, auxiliar) se acordă cu subiectul-multiplu ai cărui termeni sunt coordonați copulativ, după cum urmează:

- dacă în grupul subiectului nu există un pronume de persoana I sau a II-a, verbul predicat este la persoana a III-a plural: *Maria şi Ion / Maria şi cei doi / Maria şi acela...au plecat / sunt sănătoşi / sunt chemați de...*Genul numelui predicativ (realizat substantival sau adjectival) şi al participiului component al diatezei pasive este acelaşi cu al subiectului multiplu care denumeşte ființe de acelaşi gen: masculin sau feminin. Are prioritate masculinul, când cel puțin unul dintre termenii (nume de ființe) subiectului multiplu este de genul masculin.
- dacă în grupul subiectului există un pronume de persoana I, verbul va fi la persoana I plural: *Eu, Maria şi Ileana venim / suntem ocupate / suntem invitate de...; Eu şi el venim / suntem ocupați / suntem invitați...; Eu şi cu tine / tu şi cu mine/ eu şi tu venim...; Eu şi cei doi / al doilea venim...; Eu şi acela / oricare venim...*
- dacă în grupul subiectului există un pronume de persoana a II-a, verbul va fi la persoana a II-a (cu excepția combinației dintre persoanele I şi a II-a) plural: *Tu şi el / ei / acela / aceia / oricare / cei doi / al doilea / Maria...veniți / sunteți obosiți / sunteți invitați...*:
- dacă grupul subiectului este format din verbe la infinitiv / supin care au echivalente substantivale, acordul se face la plural: *A învăța şi a te odihni sunt lucruri normale...*

2.1.2. Acelaşi verb-predicat se acordă prin atracție, în cazul subiectului format din termeni coordonați adversativ cu pronume personale, în structura: *nu X, ci Y*: *Nu Ion, ci eu vin., Nu Ion, ci tu o să vii., Nu Ion, ci noi venim..., Nu Ion, ci al doilea / acela / cineva ...va veni.* Dacă structura coordonării adversative este *Y, nu X*, verbul-predicat se acordă cu primul termen: *De bolnavi răspund eu, nu tu...*(aspirinaonline.ro); *...asta voi hotărî eu, nu el.* (wordpress.com); *Eu vin, nu Ion. Tu vii, nu Ion. Noi venim, nu Ion. Al doilea / acela / cineva vine, nu tu.*

2.1.3. Acelaşi verb-predicat se acordă cu termenul învecinat al unui subiect multiplu creat prin coordonare disjunctivă exclusivă: *Maria sau eu voi veni?, Maria sau tu vei veni?, Tu sau Maria va veni?, Maria sau cei doi sunt câştigători?* În cazul coordonării disjunctive neexclusive sau alternative a termenilor, se aplică aceleaşi reguli ca la coordonarea copulativă: *Maria sau Ion pot face lucrul ăsta., Maria sau eu vom veni?*

Observație

Cred că nu există decât subiect multiplu cu termenii coordonați copulativ. Coordonarea adversativă în tiparul sintactic *nu X, ci Y* leagă, aparent, două părți de propoziție de acelaşi fel. În realitate, sunt legate două propoziții care au acelaşi predicat şi aceeaşi structură, în consecință, primul predicat poate fi omis. Fraza: *Nu eu am venit, ci tu ai venit.* devine propoziția *Nu eu, ci tu ai venit.* Şi pentru alte părți de propoziție „multiple" coordonate adversativ se întâmplă acelaşi lucru. O frază ca *Nu am cumpărat cărți, ci am cumpărat caiete.* devine *Nu cărți, ci caiete am cumpărat* sau *Am cumpărat caiete, nu cărți.* Aceeaşi situație, numai că este omis al doilea predicat: ***Este simultaneitate,*** *şi nu adăugare...*(etopia.ro); *Un partid aflat la putere,* ***şi nu unul*** *în opoziție* ***a cerut*** *acest lucru...*(gov.ro)

La fel explic şi „subiectul multiplu cu termenii coordonați disjunctiv". O frază cu propoziții cu acelaşi predicat şi care sunt coordonate disjunctiv devine, prin omiterea primului predicat, o propoziție cu „o parte de propoziție cu termenii coordonați disjunctiv": *Maria va veni sau tu vei veni? < Maria sau tu vei veni?; Mă duc la teatru sau mă duc la film. < Mă duc la teatru sau la film.*

Substantivele sau substitutele acestora legate prin locuțiuni conjuncționale de comparație de alte nume: *ca şi, precum şi, la fel / tot aşa / tot atât ca (şi)* alcătuiesc un fals subiect multiplu,

rezultat prin gruparea laolaltă a subiectului cu un circumstanțial de mod comparativ. Rar, acordul predicatului se va face, în mod greșit, la plural: ***Ioana ca și Maria au venit*** *devreme.* ***Viața*** *acestuia* ***ca și a*** *celorlalți* ***sunt*** *pline de evenimente...* ***Relația*** *de prietenie* ***ca și colaborarea*** *noastră* ***au cunoscut*** *momente de vârf.* În cele mai multe cazuri, predicatul se acordă corect doar cu subiectul:...*tu, la fel* ***ca și*** *alții,* ***ești*** *mult mai înțelept după terminarea testului...*(pcconcrete.ro); *Viața copilului,* ***ca și*** *viața oricărei alte persoane, este sacră...*(catholica.ro*); Poetul* ***ca și*** *soldatul nu are viață personală...*(agonia.ro).

Subiectul multiplu înseamnă termeni coordonați copulativ care denumesc obiecte distincte. Când termenii coordonați prin *și*– ambii la singular - sunt un substantiv (rar, substitut) și un pronume semiindependent cu același referent ca substantivul, acordul predicatului se va face la plural, dacă termenii denumesc obiecte distincte: ***Apartamentul*** *vecinului din dreapta* ***și al*** *vecinului din stânga* ***au fost inundate***...vs ***Apartamentul meu și al*** *surorii mele* ***e mai vechi.; Casa*** *mea* ***și a*** *ta* ***au*** *același gen de gard.;* ***Banca*** *din dreapta* ***și cea*** *din stânga* ***sunt*** *libere.* Acordul se face la singular, dacă termenii subiectului denumesc aceeași persoană / obiect, ca în exemplele: ***Mama*** *Ilenei* ***și a*** *Mariei* ***se numește*** *Livia Popescu.,* ***Camera*** *mea* ***și a*** *Mariei e luminoasă.* sau la plural, dacă denumesc persoane / obiecte diferite: ***Mama*** *Ilenei* ***și a*** *Mariei* ***se numesc*** *Livia Popescu și Ana Ionescu.* (dacă cele două persoane diferite poartă același nume, acordul se realizează la plural: ***Mama*** *Ilenei* ***și a*** *Mariei* ***se numesc*** *la fel, Livia Popescu.*) și ***Camera*** *mea* ***și a*** *Mariei sunt cele mai luminoase.*

2.1.4. Subiect exprimat prin substantive colective, cu sens colectiv sau care exprimă cantitatea. Se poate spune că forma verbului-predicat, în cazul existenței unor astfel de subiecte, e impusă, de cele mai multe ori, în virtutea principiului semantic, nu de subiectul gramatical, ci de cel logic, care are funcție atributivă: *...majoritatea* ***românilor trec*** *strada pe roșu.* (Petru Cimpoeșu, *Simion liftnicul*, p.91). Totuși, sunt și cazuri când se respectă

regula acordului gramatical: ***Un grup de preoți*** *americani* ***cere*** *ca celibatul să fie opțional...*(catolica.ro). Valeria Guțu Romalo crede că „prezența variației libere, a coexistenței unor posibilități paralele, în același punct al sistemului, corespunde instabilității, anunțând, virtual, schimbarea" (Valeria Guțu Romalo, *Despre acord: reguli și abateri*, p.19). Adaug la aceste observații faptul că există variante din cauza inexistenței regulilor, permisivității acestora, necunoașterii lor sau pierderii încrederii vorbitorilor în autorități.

Un substantiv colectiv denumește „un ansamblu compus din părți distincte (decompozabile până la indivizi), constituite anterior, omogene între ele, dar autonome și eterogene față de întreg." (*GALR* I: 109).

În poziția de subiect apar substantive comune colective sau cu sens colectiv, nedeterminate sau determinate: *adunătură, album, alianță, ansamblu, argintărie, armată, artilerie, asociație, bandă, barou, batalion, bănet, boierime, brădet, brigadă, buchet, buget, burghezie, cavalerie, călugărime, cânepiște, cârd, cireadă, ciurdă, clan, clasă, cler, club, colectiv, colectivitate, colecție, comisie, comunitate, comuniune, confederație, congres, consiliu, corală, cvartet, delegație, dinastie, divizie, droaie, duet, duzină, echipaj, echipă, electorat, escadrilă, familie, fanfară, federație, flotă, for, formație, forum, fundație, frunziș, funcționărime, galerie, gardă, gloată, grămadă, grup, grupare, grupă, guvern, haită, harem, hoardă, holdă, infanterie, infinitate, instrumentar, intelectualitate, inventar, juriu, kilogram, ligă, listă, livadă, lume, majoritate, maldăr, masă, mass-media, mărăciniș, mărunțiș, media* (=*mass-media*), *minoritate, morman, moșierime, multitudine, mulțime, muncitorime, mușuroi, neam, număr, oaste, oștire, palmares, parte, parteneriat, partid, patronat, pădure, pâlc, pereche, personal* („totalitatea persoanelor care lucrează într-o instituție, întreprindere etc.), *pietriș, plebe, pluton, populație, porumbiște, preoțime, proletariat, prostime, public, puiet, puzderie, recif, regat, regiment, rest, roi, secuime, senat, serie, sindicat, sistem, smoc, societate, stivă, stol, studențime,*

suită, sumedenie, şir, rând, roi, tineret, târg, trib, trupă, tufiş, turmă, ţărănime, ţânţărime, uniune, vraf, zmeuriş etc.

Unele dintre acestea colochează cu anumiţi determinanţi în îmbinări cvasilocuţionale, dar şi în îmbinări libere: *o haită de câini / lupi* vs *haită de slugi / oameni, cireadă de vite* vs *cireadă de membri / inamici, herghelie de cai* vs *herghelie de cai putere, roi de albine / ţânţari, recif de corali, stol de cocori / ciori / vrăbii / păsări, cartuş de ţigări, ciurdă de bivoli, bandă de hoţi / tâlhari, cârd de raţe / gâşte, turmă de oi, livadă de pomi / meri..., buchet de flori / trandafiri..., clasă de elevi, muşuroi de furnici...*

Pot apărea cu sens colectiv, în anumite contexte, şi substantive ca *avalanşa* (*de cereri*), *cercul* (*de intelectuali / intelectualilor*), *grosul* (*votanţilor*), *păienjenişul* (*sistemelor / operaţiunilor*) ş.a.

Unele dintre aceste substantive-subiect, chiar şi în prezenţa unui determinant la plural care desemnează membrii „grupului", impun predicatului acordul formal, gramatical. Exemplele următoare, din româna actuală, sunt puse la dispoziţie de motorul de căutare Google. Atrag atenţia asupra păstrării semnificaţiei de către substantivul-subiect şi asupra formei sale articulate, mai ales cu articol hotărât: *alianţa (celor două partide) s-a realizat; ansamblul (de dansatori) a urcat pe scenă; asociaţia (de locatari) are dreptul; un buchet (de trandafiri) a costat; cârdul (de păsări) trecea; clasa (elevilor) este...; colectivul (de părinţi) a decis; colectivitatea (de saşi) e formată; o comunitate (de evrei) trăieşte; comuniunea (de idei, de gânduri) e specifică; o confederaţie (de femei) s-a aliat; consiliul (de profesori) a discutat; corala (preoţilor) a interpretat; un duet (de piane) va acompania; o duzină (de chibrituri) cuprinde; electoratul (celor 40 de sate) a fost prezent; familia (de procesoare) s-a îmbogăţit; federaţia (comunităţilor evreieşti) susţine că; gruparea (oamenilor) e importantă; grupa (preşcolarilor) cuprinde; guvernul (de tehnocraţi) a acţionat; kilogramul (de mere) va costa; liga (studenţilor) are un lider; masa (de demonstranţi) se întoarce; mărăcinişul (partidelor) face posibil; neamul (tracilor) e vechi; păienjenişul (potecilor) e ştiut doar de...; puietul (de*

scrumbii) are nevoie; sindicatul (transportatorilor) hotărăşte; o societate (de avocaţi) a înfiinţat; o suită (de reportaje) apare; un şir (de localităţi, de zale) este afectat; o trupă (de actori) dă spectacole; un tufiş (de mărăcini) creşte; uniunea (forţelor de dreapta) a creat...

Alte substantive care denumesc colectivităţi de persoane / obiecte ca: *armată, boierime, buget, burghezie, călugărime, funcţionărime, intelectualitate, mărunţiş, moşierime, muncitorime, patronat, personal, pietriş, plebe, populaţie, preoţime, proletariat, prostime, public, secuime, senat, studenţime, tineret, ţărănime* nu acceptă un astfel de determinant care să indice componenţa grupului respectiv (* *armata soldaţilor, *călugărimea călugărilor, *bugetul banilor / sumelor, * patronatul patronilor / conducătorilor...*), prin urmare, impun acordul formal. Pot însă accepta un altfel de determinant la plural, cum ar fi în exemplele: *boierimea satelor, mărunţişul problemelor, patronatul societăţilor de construcţii, personalul celor două instituţii, populaţia din două localităţi...*, care însă nu afectează acordul formal.

Când substantivul-subiect îşi pierde sau e pe cale să-şi piardă semnificaţia proprie şi capătă semnificaţia unui cuantificator, iar determinantul are semnificaţie de subiect, acordul verbului-predicat se realizează după înţeles şi, câteodată, şi prin atracţie. De regulă, acest substantiv-subiect are articol nehotărât: *O mulţime de oameni veniseră...; un grup de parlamentari susţin că...*

Substantive ca: *pereche, duzină* indică multiplii unui întreg, iar *sfert, jumătate*, numărul părţilor luate dintr-un întreg. Primele apar cu determinanţi substantivali la plural: *o pereche de pantofi / de tineri; o duzină de chibrituri*, iar celelalte pot avea determinanţi substantivali şi la singular: *un sfert din birou / clădire; o jumătate din teren / de pahar* şi la plural: *un sfert din bani / copii; o jumătate dintre locuitori.* În prezenţa determinantului la plural, se înregistrează oscilaţii ale acordului: *O pereche de pantofi zăcea / zăceau sub pat. O duzină de chibrituri fusese folosită / fuseseră folosite la...Un sfert din bani*

fusese cheltuit / fuseseră cheltuiți. O jumătate din locuitori se ocupa / se ocupau cu agricultura. Frecvent, acordul este determinat semantic și subiectiv, după cum vorbitorul alege subiectul, fie pe cel real, fie pe determinantul său atributiv.

Substantivul neologic *mass-media / media* seamănă, din punct de vedere formal, cu un substantiv compus feminin singular, asemănare care explică folosirea lui cu un verb-predicat la singular: *mass-media a prezentat*...și cu un adjectiv feminin, singular: *mass-media românească.* Etimologic, aparține categoriei de substantive „pluralia tantum", ca atare, conform intervenției normative a lingviștilor, impune pluralul atât formei verbale predicative (*mass-media au prezentat...; mass-media sunt diversificate*...), cât și adjectivului determinant (*mass-media / media românești și străine / locale / municipale*...). În foarte puține dintre cele 244.000 de apariții ale acestuia datorate motorului de căutare Google, este respectată norma sintactică, de folosire a pluralului la predicat și la determinanții adjectivali, ceea ce ne determină să prevedem că se va impune acordul la singular. În schimb, se folosește, tot mai frecvent, ca invariabil în raport cu cazul și cu numărul, de aceea e posibilă această utilizare. Adaug variantele de scriere ale acestui substantiv: *mass-media, mass media, massmedia, Mass-Media, Mass Media, Mass-media*, dovadă că, în ciuda intervenției repetate a unor lingviști, în privința acestui substantiv, nu se respectă nicio normă. Personal, cred că scrierea sudată, *massmedia*, cu inițială mică în interiorul enunțului, proprie unui substantiv comun compus este cea mai potrivită. O altă observație privește folosirea formei *media* în locul lui *mass-media*, formă obținută prin afereza elementului *mass* și care prezintă avantajul scurtimii și dezavantajul omonimiei cu forma articulată hotărât a substantivului *medie.*

Noul *DOOM* indică scrierea cu cratimă și statutul de substantiv singular, variabil în raport cu cazul: *mass-media, mass-mediei,* în ciuda semnalelor evidente de folosire invariabilă a acestuia.

În propozițiile în care apar celelalte substantive colective și cu sens colectiv sau cele provenite din numerale (*sfert, jumătate, sută, mie, milion, doime, treime* etc.), actualizate ca subiecte, au loc, frecvent, încălcări ale acordului gramatical. Acordul, în acest caz, depinde de prioritatea acordată de vorbitor fie subiectului gramatical, fie atributului care exprimă elementele din care este alcătuită colectivitatea respectivă: ***Majoritatea europenilor vor*** *o Constituție comună...*(informatia.ro); *În anul 1990, din cele 15 exemplare mai* ***rămăseseră*** *doar* ***o pereche de zimbri...*** (evenimentulzilei.ro); *...****se găsesc un număr de*** *1.500* ***volume****, majoritatea în limba engleză...* (ulsib.ro); ***O parte din referatele*** *din această pagină* ***sunt elaborate*** *de echipa noastră, iar* ***o parte sunt primite*** *de la diverși colaboratori.*(e-scoala.ro); ; ***Restul teritoriilor*** *(Baliaggi Ultramontani, EnnetbergischeVogteien)* ***erau administrate*** *de toate cantoanele* ...(ro.wikipedia.org); *Numai* ***un sfert din*** *tinerii* ***bărbați*** *chestionați* ***împărtășesc*** *aceeași părere*...(desprecopii.com); *...aproximativ* ***o jumătate din articole sunt refuzate****, principalele motive constituindu-le...* (bmj.ro); ***... O mie de copii își vor sărbători*** *ziua la Roman...*(catholica.ro); *În SUA* ***trăiesc*** *peste* ***un milion de români***...(roportal.ro); ***O treime din fondurile*** *SAPARD* ***sunt pierdute...***(revistapresei.ro); *Nu sunt eu foarte deștept. Doar că* ***majoritatea sunt proști***...(eeblog.ro)

Spre a susține ideea că verbul-predicat are formă restricționată semantic, să comparăm propoziția: *O parte din referate cuprinde informații / e alcătuită*...cu *O parte dintre referate cuprind .../ sunt alcătuite*

Mă voi referi, în cele ce urmează, atât la ipostazele morfosintactice în care substantivele *mulțime, grup, majoritate, parte, serie, rest, doime* realizează funcția de subiect, cât și la tipul de acord al predicatului cu astfel de subiecte:

a) cu articol nehotărât și fără atribut, impun predicatului acordul gramatical: ***O mulțime este*** *o colecție de elemente diferite, de același tip* .....bigfoot.cs.utt.ro; *Pentru bannerele de dimensiune 468 x 60 pixeli* ***există un grup*** *auxiliar...*(bx.clickmedia.ro).

b) cu articol nehotărât şi cu atribut substantival prepoziţional la plural nu impun, de regulă, predicatului acordul. Predicatul realizează un acord semantic cu atributul: ... *ultimele sondaje arată un procent destul de scăzut de opinii favorabile preşedintelui, în timp ce* ***o majoritate de subiecţi cred*** *că...*tryrom.com; ***O mulţime de valori*** *spirituale* ***zac*** *prăfuite în memoria universală a pământului doar pentru că* ***nu*** *mai* ***sunt*** *la modă....*artadeatrai.ro; ***O parte dintre pastile au*** *ca efect secundar starea de depresie şi, implicit, scăderea dorinţei sexuale. ...* cosmopolitan.ro; ***Un grup de experţi*** *în securitatea IT* ***au propus*** *o serie de recomandări...*computerworld.ro*; În anul 1990, din cele 15 exemplare mai* ***rămăseseră*** *doar* ***o pereche de zimbri***...EZ.ro; *pentru finisarea podelei* ***s-au folosit o serie*** *de materiale diferite...*eva.ro; *După cum probabil ştii, în momentul când vizitezi o pagină web* ***sunt colectate o sumedenie de informaţii*** *despre tine...*mishu.ro.

c) nearticulat sau articulat hotărât şi cu doi determinanţi: unul - un adjectiv pronominal (frecvent, demonstrativ sau nehotărât, dar şi negativ, posesiv, de întărire, relativ-interogativ), iar celălalt - un substantiv la plural impun predicatului acordul gramatical: ***Care majoritate de subiecţi crede*** *că...?;* ***Altă mulţime de valori*** *spirituale* ***zace*** *...;* ***Fiecare parte dintre pastile are*** *ca efect...;* ***Grupul său de experţi a propus...;*** *...****nu rămăsese nicio pereche de zimbri****...; nu ştiu* ***care serie de materiale s-a folosit...*** Motivaţia acestui acord e simplă: prezenţa determinantului adjectival la singular accentuează numărul substantivului determinat.

Cele mai multe atribute ale substantivelor *parte, rest, sfert, jumătate, doime, treime*, precedate de prepoziţia *de,* sunt la singular: *o parte de ulei / moştenire..., un rest / o jumătate / un sfert / o treime/ de pâine* şi precedate de prepoziţia *dintre* sunt numai la plural: *o parte / un sfert dintre soluţii / ţări(le)....* Când aceste atribute sunt precedate de *din*, pot fi atât la singular, cât şi la plural: *o parte / o jumătate din averea / moştenirea...soluţiile / răspunsurile...un rest / un sfert din avere / bunuri...*Forma

acestor atribute poate influenţa acordul predicatului, în sensul că acesta se realizează gramatical, când atributul este la singular, şi semantic, când atributul este la plural.

Acordul predicatului verbal cu un astfel de subiect se realizează:

- formal: *Savanţii consideră că* ***o parte din apele*** *menajere, acumulate în procesul de activitate a întreprinderilor,* ***ar putea fi utilizată****...*salvaeco.org (am subliniat şi infinitivul prezent, diateza pasivă *fi utilizată,* deoarece acesta are rolul dezambiguizator în ce priveşte numărul singular al verbului predicat *ar putea*); *În funcţie de amploarea ameninţării,* ***o parte din forţele*** *principale* ***poate*** *fi chemată să sprijine acţiunile Forţei de Reacţie Rapidă...*mapn.ro; ***O parte a intelectualilor*** *români din Ungaria* ***a considerat*** *că această sumă de 20 de milioane nu va fi suficientă pentru construcţia imensă şi că...*jgytf.u-szeged.hu; *Duminică, 6 iunie,* ***o parte dintre ei ne va cere*** *votul...*(alegeri.tion.ro)

- semantic (cu determinantul subiectului): *...poate* ***o parte din noi o s-o ducem*** *şi mai bine...*masini.ro; *Doar* ***un sfert din români ştiu*** *să utilizeze computerul...*stiri.acasa.ro; *Mai puţin de* ***o jumătate din romii*** *intervievaţi* ***au declarat*** *afilierea lor etnică pe parcursul ultimului recensământ naţional...*undp.md.

Cred că, în contextul *un* + substantiv + *de*, unele dintre aceste substantive au devenit elemente locuţionale cu sensul de „mulţi / multe", mai cu seamă cele a căror autonomie lexico-gramaticală s-a pierdut sau e pe cale să se piardă. De exemplu, *o seamă de, o sumedenie de, o puzderie de, o droaie de, un vraf de* etc, nu pot fi reluate printr-un element anaforic, aşa cum este normal în cazul unui substantiv cu autonomie lexico-gramaticală. Să comparăm enunţurile: *Pe birou este* ***o sumă de bani****.* ***Aceasta*** *provine din vânzarea unui apartament /* ***Aceştia*** *provin...*cu *Pe prospect erau menţionate* ***o mulţime / o puzderie / o sumedenie ...de contraindicaţii.*** ******Aceasta*** *se referă la.../* ***Acestea*** *se referă la incompatibilitatea...* De aceea predicatul se acordă gramatical

cu adevăratul subiect care este la plural şi are aparenţa unui atribut substantival prepoziţional: *În acesta **apar o mulţime de fişiere** de folosinţă proprie, inclusiv proiectul*...cadreport.ro; ***... O mulţime de oameni au fost daţi în judecată***...cimec.ro; *Din păcate mai **sunt o multitudine de microorganisme** care pot să vă afecteze negativ*...eva.ro; *...pe prospect **erau menţionate o puzderie de** efecte secundare*...weight.addr.com;*...când vizitezi o pagină web **sunt colectate o sumedenie de informaţii** despre tine*..mishu.ro; ***... Un morman de dosare** privind concesiunea sau închirierea unor terenuri **aşteaptă**, se pare, de multă vreme **să fie aprobate** de Consiliul Local Galaţi*...sisnet.ro.

Adaug exemple în care locuţiunile *o seamă / groază / sumedenie / droaie / un vraf* ş.a., frecvente în registrul oral al limbii, cu semnificaţia „mulţi, multe" se poziţionează invers în raport cu substantivul determinat: *E mică...da' le ştie, ne-a dat dovezi **o droaie***...(coolgirl.ro); *Avem atacanţi **o puzderie***...(onlinesport.ro). *Au timp **o grămadă** să se afişeze*...(forum.scriprorium.ro), fapt care probează caracterul lor locuţional.

Semnalez şi utilizarea independentă a unora dintre acestea, posibilă prin omiterea adevăratului subiect, care însă e viu în minte şi impune pluralul verbului-predicat: *Mai **sunt o sumedenie,** cum îţi spuneam îţi fac o listă.* (vizualart.ro); *de fapt, **nu sunt o droaie,** sunt 7*...(linkmania.ro); *... sigur nu se poate, pentru că **sunt o mulţime**, mai adaugă ceva pe lângă Camelia* (culinar.ro)

d) cu articol hotărât, urmate de un atribut genitival sau prepoziţional. În această ipostază a subiectului, am constatat că există variante de acord, cel mai adesea realizându-se cel semantic: ***Multitudinea** de reacţii în cadrul fotosintezei **poate** fi divizată în două categorii:*...biochim.ournet.md; ***Majoritatea** portughezilor **cred** in victoria finala.*stiri.rol.ro; ***Numărul clienţilor** sistemului bancar **a depăşit** populaţia ţării..* comunic.ro; ***...seria dezvăluirilor a continuat** cu*...EZ.ro; *...majoritatea românilor **trec** strada pe roşu.* (Petru Cimpoeşu,

Simion liftnicul, p.91); *Era evident că **restul de bani sunt** la G*...bumerang.ro*; Dacă nu vor fi eliberate de armata ugandeza, **restul fetelor** răpite în urma unui raid al rebelilor la o şcoală secundară **vor împărtăşi** cumplita soarta a celor...* (mentor21.ngo.ro).

e) În cazul în care predicatul precedă acest grup al subiectului, se realizează ambele tipuri de acord:

- acordul gramatical, în special când substantivul-subiect e articulat hotărât: *Orientării înspre trecut - caracteristică definitorie a tradiţiei, i **se opune multitudinea de posibilităţi** de schimbare caracteristică orientării*...areopagus.ro; *Realităţile crunte în care **se zbate majoritatea salariaţilor** români ne îndrituiesc să concluzionăm că şi într-un caz şi în celălalt am greşit*...myjob.ro;
- ambele tipuri de acord: *Când **se înlocuieşte o pereche de încălţări?***...lumeapiticilor.ro; *dacă se doreşte instalarea reţelei **se va alege seria de pachete** n (network) care conţine*...arny.ro; *Nu se poate ca anumite lucrări pe care **s-au dat o mulţime de bani** publici să fie de proastă calitate**...***portal.vipnet.ro; ***se găsesc un număr de** 1.500 **volume**, majoritatea în limba engleză, aranjate în sistemul accesului liber la raft*...ulbsibiu.ro; *În anul 1990, din cele 15 exemplare mai **rămăseseră** doar **o pereche de zimbri**...EZ.*ro; *... pentru finisarea podelei **s-au folosit o serie de materiale** diferite*...(eva.ro).

f) dacă substantivul-subiect este anafora unui plural, acordul verbului-predicat se va face la plural (deşi substantivul este la singular):

*Italiana este o limbă romanică vorbită de aproape 62 milioane de o a m e n i , din care **majoritatea locuiesc** în Italia**....***ro.wikipedia.org;

*...dintre c o l e g i i mei de şcoală **majoritatea vor să rămână** prin diverse ţări mai mult sau mai puţin calde*...cafeneaua.com;

*...ancorele montate nu îndeplinesc nicio normă de securitate - **o parte au fost montate** prost **...*** cag.alpinet.org;

aplicații (soft) utile în desfășurarea orelor de fizică, ***o parte sunt oferite*** *pentru download direct* ...www.fizica.ambra.ro/fizicanet;
...vedetele noastre fac tot posibilul să fie și în acest an cât mai aproape de Marea Neagră și de viața mondenă, ce în fiecare an se mută pe Litoral. ***Majoritatea vin*** *în interes de serviciu, altele doar pentru*...revistavip.net;

g) numele predicativ (ca de altfel și participiul component al diatezei pasive) se acordă în gen și număr, mai des, cu atributul acestui substantiv-subiect, nu cu subiectul:
Pentru ca multitudinea de ***funcții*** *să poată deveni* ***accesibile,*** *dezvoltatorii lucrează foarte mult la interfață cu utilizatorul*...chip.ro;
În general majoritatea ***întrebărilor*** *sunt* ***practice,*** *dar există și unele în care se cer sfaturi*...pchardware.ro;
O mulțime de ***teorii*** *legate de posibilitatea unor construcții folosind rigla și compasul* ***au fost încheiate*** *de teoria Galois...* ro.wikipedia.org;
... Savanții consideră că o parte din ***apele*** *menajere, acumulate în procesul de activitate a întreprinderilor, ar putea* ***fi utilizate...***salvaeco.ro;
O parte din ***referatele*** *din aceasta pagină* ***sunt elaborate*** *de echipa noastră, iar o parte* ***sunt primite*** *de la diverși colaborator*...e-scoala.ro.

- mai rar, în situațiile de mai sus, funcționează numai acordul gramatical:
...În funcție de amploarea amenințării, ***o parte*** *din forțele principale poate* ***fi chemată*** *să sprijine acțiunile Forței de Reacție Rapidă...*mapn.ro

h) În privința subiectului exprimat prin substantivul *număr* constatăm, în primul rând, existența pleonasmului datorat asocierii acestui substantiv cu un numeral cardinal (acest numeral determină un substantiv, adevăratul subiect al propoziției). În opinia mea prin această construcție se produce un pleonasm

intolerabil, destul de frecvent, chiar în limba literară și, surprinzător, destul de puțin combătut. Așadar, trebuie interzise exprimări de tipul *un număr de 2 / 200/ o mie / două milioane,* renunțând la *un număr.* Din cele 11.700 de exemple care conțin subiectul exprimat prin acest fel de construcție, unul singur impune singularul verbului-predicat (paradoxal, în același text în care celălalt subiect exprimat prin aceeași construcție cere pluralul: ***... Un număr de*** *2 fete (1,80%)* ***nu au răspuns.*** *6.3.6. Situație comparativă.* ***Un număr de*** *peste 3 partenere sexuale* ***este*** *pe primul loc, în zonele:* www.ispt.ro/adolescenti/cap63.

2.1.5. Când termenii subiectului multiplu sunt coordonați prin *nici...nici...*, GA recomandă acordul la singular: *„Nici mama, nici sora mea* ***n-a venit"*** (GA II, 1966: 107). Gruiță sesizează că „se impune tot mai mult în româna actuală" (Gruiță 1981: 94), acordul predicatului la plural: *Nu se* ***vor putea*** *vedea* ***nici*** *puternice* ***aerisiri, nici elici, nici scări*** ...(zundelsite.org).

2.1.6. Când după conjuncția *și,* care leagă termenii unui subiect multiplu, apar apozeme ca: *„mai ales, în special, mai cu seamă, mai întâi, în primul rând, îndeosebi* etc." (Gruiță 1981: 95), la care adăugăm pe *respectiv, mai exact, mai precis, în speță,* acordul se face doar cu primul termen: *Însă în spatele oazei* ***se ascunde*** *multă* ***muncă și mai ales bani*** *grei*...(ziaruldemures.ro); ***Cuprinderea*** *acestei proclamațiuni* ***și mai cu seamă accentul*** *dramatic și gesturile ritoricești cu care o pronunțase Păturică* ***făcu*** *o mare întipărire*...(scriptorium.ro); ***Încărcarea și respectiv golirea*** *tubului* ***se face*** *prin orificiile specifice situate la părțile laterale*...(mec.utt.ro);
- tendința pozitivă din punctul de vedere al normelor acordului gramatical, în româna actuală, este de realizare a acordului la plural în cazurile de mai sus: *Oaspeți* ***au fost doamna*** *D. M.* ***și respectiv domnul*** *I.I.*...(agenda.ro); ***O*** *asemenea* ***fertilizare și mai exact modul*** *în care spermatozoidul îi fecundase...* ***depășeau*** *cu mult capacitatea ei de înțelegere*...(poezie.ro).

2.1.7. Când termenii subiectului multiplu sunt verbe la infinitiv coordonate copulativ, verbul-predicat este când la singular: ***A face şi a primi un mesaj poate*** *înseamna* ...(wordtheque.com), când la plural, mai ales în cazul predicatului complex cu operatorul *a fi*: ***A citi şi a scrie sunt*** *activităţi intelectuale*...(profamilia.ro); ***a privi şi a mînca sînt*** *operaţiuni diferite*...(algoritma.ro); ***A iubi şi a urî se presupun*** *câteodată*...(agonia.ro);

2.1.8. Când subiectul multiplu este format din pronume personale de diferite persoane, predicatul verbal va fi la plural, iar în privinţa persoanei verbale, pentru grupurile cu *eu*, prioritară este persoana I, iar pentru grupurile cu *tu* (fără ca în grup să existe *eu / noi*), prioritară este persoana a II-a: ***Eu şi tu / eu şi el / eu şi ea / eu şi voi / eu şi ei / eu şi ele ştim*** *că...*, ***Tu şi el / tu şi ea / tu şi ei / tu şi ele ştiţi*** *că...*

2.1.8.1. Când subiectul multiplu este format din pronume personale sau de politeţe de persoane diferite, predicatul verbal este la plural, iar persoana a II-a are prioritate asupra persoanei a III-a: ***Dumneata şi dumnealui aţi hotărât*** *să...*, ***Domnia Ta şi Domnia Sa aţi hotărât*** *să...*

- când subiectul multiplu conţine un pronume personal / de politeţe şi substantive, se aplică regula priorităţii pronominale descrise mai sus: ***Domnia Ta şi ministrul aţi decis*** *să...*

2.1.8.2. Când subiectul este un pronume relativ sau nehotărât compus cu *ori*, verbul-predicat se acordă cu antecedentul acestora: ***Noi, care suntem*** *aici, am auzit că...*, ***Voi, care sunteţi...***, ***Tu, care eşti...***, ***Voi, oricare veniţi***, *anunţaţi-mă!*, ***Noi, oricare devenim*** *şefi, ne schimbăm.* Când acelaşi pronume se decodează printr-un termen succedent, predicatul se va acorda cu acest termen sau cu pronumele - atribut: ***Care dintre noi venim*** *primii, vom afla...*, ***Care dintre noi vine*** *primul, va afla...*, ***Oricare dintre voi veţi învăţa*** *că...*, ***Oricare dintre voi va învăţa*** *că...*

2.1.8.3.Când subiectul este un pronume cu valoare neutră, participiul verbului la diateza pasivă şi numele predicativ (exprimat prin pronume, adjectiv) are formă de masculin=neutru singular, şi nu de feminin (cum are acest pronume): *Ceea ce este definit clar se reţine cu uşurinţă; Ceea ce e interesant e că...; Asta-i tot ce contează; Asta-i rău /ciudat / îngrozitor / simplu / dificil / drept / necinstit / clar...că / dacă / să...*

2.1.8.4.Acordul predicatului verbal sau al numelui predicativ exprimat prin nume / adjectiv cu un subiect – pronume relativ se face, de fapt, cu antecedentul subiectului pronominal: *Fata* ***care a venit...***, *Fetele* ***care au venit...***, *Studenţii* ***care sunt inteligenţi...***, *Studentul* ***care este inteligent...***

2.1.9. Când subiectul este un numeral cardinal, cu excepţia lui *un(u), o (una),* verbul-predicat este la numărul plural: *Doi au venit. Douăzeci şi doi au venit. O sută au avut bilete de tren;*

2.1.9.1. Când subiectul este un substantiv determinat de un numeral cardinal (legat sau nu prin prepoziţia *de*), verbul-predicat se acordă cu acest subiect: *Doi elevi au venit., Douăzeci şi doi de elevi au venit., Un milion de turişti au vizitat...*(nu: *un milion de turişti a vizitat...*); *Un miliard de lei s-au repartizat...*; *Se prevăd un miliard de utilizatori de PC-uri până în 2010* ...(agora.ro); *...pentru a decripta nişte date bine criptate, nu sunt de ajuns un miliard de calculatoare.* (algoritmi.pardel.net); *... Peste un milion dintre români îşi fac case.* (ziare.ro); *Au fost un milion de bilete cu ...*

2.1.9.2. Secvenţele *mai mult de un(ul) / o (una)* şi *mai puţin de doi / două* nu schimbă acordul verbului-predicat de la singular la plural, respectiv de la plural la singular: *Mai mult de un exemplar te va costa mult.*; *Mai puţin de două nu pot apărea.*; *Mai mult de un rând a fost tradus.*; *Mai puţin de doi ani sunt necesari...Mai puţin de două nu pot concura...*

2.1.9.3. Când secvențele de tipul *un / o* + substantiv care denumește o unitate de măsură + *și* + substantiv din aceeași serie semantică (cu sau fără determinare numerică) formează un subiect multiplu, verbul-predicat este la singular : *O oră și un sfert trece repede., De-abia a trecut o oră și jumătate* ...(sfaturiortodoxe.ro); *Un kilometru și jumătate a fost asfaltat...; Un metru și jumătate din mătasea aceea a costat un milion de lei.; Un an și jumătate s-a dus, mai rămâne o jumătate.; A trecut o zi și jumătate. Îi va trebui o lună și jumătate ca să se ocupe de...; Deși a trecut mai bine de o lună și jumătate și actualul legislativ a adoptat mai multe acte*...(ifes.md); *S-a dus o săptămână și ceva din vacanță...; Pentru asta se dă un an și ceva de închisoare.*

2.1.9.4. Subiectul este un numeral ordinal propriu-zis, verbul-predicat este la singular, cu excepția situației în care numeralul este unul din seria *primii, primele, cei / cele dintâi, întâii* sau *întâiele*: *Al zece milioanelea este bolnav de..., A o sută cinzecea admisă este colega mea de bancă., Primii s-au comportat ciudat.*

2.1.9.4. Prin extensie de la formula adunării: *unu și cu / plus unu fac patru,* verbul predicat este la plural și în celelalte operațiuni aritmetice: *patru minus / fără doi fac doi; patru împărțit la doi fac doi; doi înmulțit cu / ori doi fac patru.* În schimb, într-o propoziție interogativă directă sau indirectă de tipul *Cât face doi ori doi; Cât face doi + doi?* sau ... *spuneți-mi cât face 200 împărțit la 25 și înmulțit cu 12*...(sbc-resurse.go.ro), verbul-predicat este la singular.

Complementul direct

1. Funcție sintactică impusă de un verb tranzitiv, realizată printr-o clasă de substituție al cărei termen reprezentativ este numele în acuzativ care exprimă Pacientul: *El vede **un spectacol.** El **te** vede. El **îl** vede **pe Ionescu.***

În privința specificității sintactico-semantice a **complementului direct**, aceasta e dată, pe de o parte, de tranzitivitatea obligatorie a verbului, iar pe de altă parte, de reprezentarea prin nume în acuzativ neprepozițional sau marcat cu *pe,* substituibil cu forma neaccentuată a pronumelui personal în acuzativ (clitic pronominal): *Citesc o carte. **O** citesc. Examinează pe bolnavi. **Îi** examinează.* Dubla exprimare printr-un nume și printr-un clitic, cu aceleași informații de persoană, gen, număr și caz ca numele, reprezintă, de asemenea, o caracteristică a complementului direct: *Pe mine mă așteaptă. Pe el / pe profesor / pe Ion îl cunoaște.* Rolul tematic caracteristic este acela al Pacientului: *Îl laudă. Ară pământul. Vede un film.* Alte roluri tematice (beneficiar, experimentator, locativ etc.) nu sunt specifice complementului direct, ci altor actanți.

Verbele tranzitive bivalente, cu subiect și complement direct, sunt cele mai frecvent folosite: *El mă așteaptă. Excursioniștii admiră priveliștea.* Urmează verbele tranzitive trivalente, cu subiect, complement direct și complement indirect: *Profesorul le explică lecția elevilor., Gazda ți-a oferit prăjituri.* Mai rar, verbul tranzitiv bivalent are și un circumstanțial echivalent al subiectului: *Te doare **în gât** = Te doare **gâtul.** Mă ustură / arde **în gât.** = Mă ustură / arde **gâtul.*** Uneori, și verbele zerovalente apar cu complement direct: *Am un acoperiș deasupra capului, nu dorm pe bănci prin parc, nu **mă** plouă, nu **mă ninge***...(www.redesteptarea.ro).

2. **Termeni regenți**:

- verbe și locuțiuni verbale tranzitive la moduri personale și nepersonale:

Şi-a c u m p ă r a t ***o carte.****, R e p e t â n d* ***greşeala,*** *nu vei mai fi scuzat., Nu (poate) ţ i n e m i n t e* ***nimic.,*** *S-a apucat d e s c r i s* ***un articol.***

Verbele şi locuţiunile verbale tranzitive funcţionează diferit: unele impun exprimarea complementului direct, altele, nu. Din prima categorie fac parte: *a da, a oferi, a trimite, a pune, a aşeza, a face, a spune, a zice, a afirma, a achita, a putea, a începe, a termina, a pune la îndoială, a da în vileag, a da la iveală* ş.a., iar din cealaltă categorie, pentru care exprimarea complementului direct este facultativă: *a învăţa, a studia, a lucra, a citi, a-şi aduce aminte, a ţine minte* ş.a.

Exemple cu verbe care impun exprimarea complementului direct:

Fidelitatea p r e s u p u n e ***o memorie*** *bună.*(Cioran, *Caiete* III: 6); *Ea r e p r e z i n t ă* ***o constantă*** *a spiritului uman...(ibidem,* 29); *Îi detest pe înăcriţi, dar le d a t o r e z* ***mult.*** *(ibidem,* 29); *...am izbutit să î m b l â n z e s c pe ici pe acolo* ***ideile*** *amare.../²(ibidem,* 29)

Exemple cu verbe tranzitive care nu impun exprimarea complementului direct:

Îi place să înveţe √/ să studieze √/ să lucreze √/ să citească√...

Noua gramatică academică clasifică aceste verbe şi după trăsăturile semantice ale numelui cu funcţia de complement direct cu care intră în combinaţie. De pildă, unele verbe se combină numai cu substantive ce denumesc inanimate: *deschide uşa*; altele, cu substantive animate ± uman: *mângâie copilul / pisica*; altele, cu substantive din ambele categorii semantice: *admiră privelişte a / te admiră.* (*GALR* II: 374).

Unele dintre verbele tranzitive pierd tranzitivitatea în anumite construcţii sintactice. De pildă, în unele locuţiuni verbale, anumite verbe tranzitive devin intranzitive: *dă din gură, îşi dă seama de, are nevoie de, are voie, pune pariu / rămăşag, ţine cont de, ţine partea, luă seama la, face cu ochiul, face plinul* ş.a.

Alte verbe şi locuţiuni tranzitive au variante intranzitive: *îşi aminteşte excursia / de excursie; îşi aduce aminte excursia / de excursie; trece podul / pe pod; ştie regulamentul / de regulament; te place / îi place de tine; urcă dealul / pe deal; coboară valea / la vale; colindă magazinele / prin magazine; (profesorul) solicită asistentul / asistentului* ş.a.

- interjecţii cu regim tranzitiv:

I a t ă – l!, P o f t i m ***cartea!,*** *I a t ă /*^{PP} ***unde duce o fidelitate absurdă!/***^{CD} (Cioran, *Scrisori către cei de-acasă,* p.30)

- adjectivul *dator*:

Îmi e d a t o r ***o explicaţie / recunoştinţă / un milion***

3. **Clasa de substituţie** include:

- substantive şi substitute în acuzativ cu sau fără prepoziţia *pe:*

La început iubim ***femeia****, mai târziu iubim* ***iubirea.*** (Nietzsche, *N,* 1536, 12.05.2002);

...decât să accepte ***răul*** *ca atare...;Îi prefer* ***pe înţelepţi şi sceptici****...;*

Nu, nu mi-am iubit ***aproapele*** *în sensul fizic al cuvântului...*(Cioran, Caiete II);

Pe cei */¹ care spun numai adevărul /² nu-****i*** *crede nimeni.* (*N,* 1531, 7.05.2002);

Numai cine ***se*** *stăpâneşte* ***pe sine*** */*^{SB} ***îi*** *poate stăpâni* ***pe alţii./***^{PP} (Francis Bacon, *N,* 1721, 13.11.2002).

Am citit doar ***două.*** ***Le****-am citit* ***pe primele / amândouă.****;*

Îl aştept ***pe el / pe acela / pe unul / pe al tău . Pe cine*** *ai văzut?*

Nu ştiu ***pe cine*** *am văzut. N-am văzut* ***pe nimeni.***

Utilizaţi ***„pe", şi", „vai", „este"*** *în enunţ.*

- verbe la infinitiv, supin, gerunziu:

Puteau ***termina*** *la timp. Începuse* ***a vorbi*** *despre tine.*

Terminase ***de citit.*** *Am* ***de scris*** *articolul.*

Am auzit ***tunând.*** *Am simţit* ***cutremurându-se*** *podeaua.*

- adverbe derivate în *–eşte* care denumesc limbi: *Învaţă / ştie* ***româneşte / englezeşte / franţuzeşte...***

- propoziţie conjuncţională, introdusă prin conjuncţiile subordonatoare: *că, să, ca...să, dacă (de)* şi locuţiunile conjuncţionale: *cum că, precum că, cum de*: *Ştiu* ***că vine.,*** *Poate* ***să creadă orice.,*** *Vrea* ***ca mâine să te prezinţi la serviciu.,*** *Întreabă* ***dacă venim.,*** *Nu înţelege* ***cum de n-ai reuşit.,*** *Îmi zice* ***cum că are o bănuială.,*** *Un om inteligent poate spune multe prostii, dar un prost nu poate* ***să spună niciodată ceva inteligent.*** (Garabet Ibrăileanu, *N*, 1364, 2001).

- propoziţie relativă, introdusă prin pronume / adjective pronominale şi adverbe relative şi nehotărâte compuse cu *ori-* cu sau fără prepoziţii:
Nu ştie ***cine l-a strigat / cui să i se adreseze / a cui e vina / despre ce e vorba / câţi lei mai are / al câtelea va fi pe listă / unde va locui / până când va rămâne / cum va fi examenul.*** *Află* ***orice se întâmplă.,*** *Întâlneşte* ***pe oricine vrei.,*** *Cumpără* ***orice ziar scrie despre eveniment.,*** *Îmi spune* ***cum i-a venit gustul de a se afirma, de a nu ceda.*** (Cioran, *Caiete* III: 68);
Nu ştim ***cât de departe ajung firele afacerii cu produse petroliere, / câte milioane de dolari au adus / şi în buzunarul cui au intrat banii.***/(*N*, 1533, 2002).

Noua gramatică academică face distincţia între *completivele relative propriu-zise* şi *completivele relative interogative*. Grupa *relativelor interogative* acceptă ca regenţi doar verbe de informare: *a întreba, a spune, a cerceta* ş.a. şi nu admit ca elemente de relaţie pe *ceea ce* şi pronume nehotărâte. În ambele tipuri de *completive relative* apare imbricarea, adică deplasarea elementului de relaţie: *Nu înţelege /[1]* ***ce*** *vrei /[2] să spui./* [3] (*ce* aparţine lui P_3, dar e ridicat în P_2); ***Despre ce*** *intenţionezi /[1] să vorbeşti?/[2]*(*despre ce* funcţionează sintactic în P_2, dar e deplasat ca marcă interogativă în P_1).

În fraza: *Nimeni, în viaţa modernă, nu face /[PP]* ***ce*** *ar trebui /[CD] să facă, /[SB] şi mai ales* ***ce*** *i-ar plăcea /[CD] să facă./[SB]* (Cioran, *Caiete* III: 97), pronumele *ce* are funcţie sintactică în subordonatele subiective, nu în completivele directe în care apar prin ridicare. La fel, în *Trebuie totuşi /[PP] să fie vreo vorbă /[SB]* ***care*** *să-mi placă /[AT] s-o fi spus /[SB], dar pe moment nu văd /[PP] care./[CD]* (*ibidem*: 23), relatorul *care* are funcţie de complement direct în subiectiva subordonată propoziţiei din care face parte.

Un tip aparte de *completivă relativă* este *relativa infinitivală*: *N-are* ***ce face / cui vorbi / de ce se supăra / când ajunge / pe unde trece / cum se îmbrăca...***(v.*supra,* 2.2.6. şi Subiectul 3.)

Completivele directe sunt dublate, de regulă, când precedă regenta: ***Pe oricine întâlneşti,*** */ întreabă-l asta!/* şi când în regentă apare pro-verbul *a face* cu acelaşi sens ca al verbului din completivă: ***Că l-ai jignit,*** */ ai făcut-o de ciudă./*; ***Dacă te-a întrebat ceva,***/ *a făcut-o / ca să te bage în seamă./* Completivele directe sunt dublate facultativ când urmează regentei: ***(L)****-am iertat /* ***pe oricare a greşit.*** sau precedă regenta: ***Că te minţi singură, /(asta)*** *chiar nu înţeleg. /*

Completiva directă conjuncţională antepusă e dublată în regentă de pronumele demonstrativ *asta* cu valoare neutră, dublat la rându-i de cliticul *o*: ***Că România trece şi acum printr-o perioadă dificilă,*** */* ***asta*** ***o*** *ştim foarte bine.../* (*Dilema*, 512, 2003).

În fraza ***...să amendezi ţăranul / sau să-l arestezi*** */ fiindcă este prea bătrân /* ***o*** *poate* ***face*** *doar cineva / care cumpără cartofi de la piaţă./* (*N*, 1735, 27.11.2002), cele două completive directe conjuncţionale, antepuse regentei sunt reluate atât prin cliticul cu valoare neutră *o*, cât şi prin pro-verbul *face*. În topică normală, fraza devine: *Doar cineva care cumpără cartofi de la piaţă poate* ***să amendeze ţăranul sau să-l aresteze...***

În fraza *Şi totuşi,/****dacă aproape am renunţat la formele prea maşinale ale plăcerii / sau n-am mers niciodată foarte departe***

***pe calea lor, / faptul** îl datorez mai degrabă norocului decât acelei virtuți incapabile / să reziste la ceva./* (Marguerite Yourcener, *Memoriile lui Hadrian*, p.18), completivele directe sunt reluate în regentă prin substantivul abstract *faptul.*

Există și situații când completivele directe în antepunere nu sunt dublate în regentă: ***Cu ce se ocupă poliția română** / am constat încă o dată în preajma Paștelui./* (*Rlit*, 19, 2002).

- realizare neprototipică a funcției de complement direct:

*a. Mănâncă **la duciuri!** Cumpără **la cărți!***

*b. A așezat **din cărți** pe raftul de sus. A gătit **de toate.** Dă-mi **de-astea!***

*c. Nu depinde **de ce** faci tu. Rezultatul constă **în ce** ne oferă statistica.*

În exemplele a., *la* nu e prepoziție, ci morfem cantitativ, în exemplele b., locul complementului direct a fost luat de determinantul său prepozițional, iar în ultimele exemple, prepozițiile care precedă relatorul *ce* sunt impuse de verbele prepoziționale regente: *a depinde de, a consta în.*

În următoarele exemple, prepozițiile care precedă elementul de relație cu funcție de complement direct sunt cerute de verbul regent *a lucra* (*cu*) și de construcția superlativ-relativă *cel mai bine din...*: *Ei lucrează /**cu ceea ce** cunosc./, Într- una din cărțile cel mai bine traduse / **din câte** cunosc / am descoperit.../*

În exemplul *Avem de ales **între abținere și remușcare.***, complementul direct (*ceva*) nu este exprimat și locul său e preluat de o construcție dezvoltată neanalizabilă cu structura *între X și Y.*

În exemplul *De ce nu le dați **de lucru** în Reșița?* (*EZ*, 3146, 2002), complementul direct e exprimat prin substantiv în acuzativ, precedat de prepoziția simplă *de* (prin elipsa complementului direct *ceva*, atributul său *de lucru* i-a luat locul)

Pronumele relativ în acuzativ cu sens de genitiv din fraza următoare este complement direct, forma sa fiind impusă atât de regentul substantival *contrariul*, cât și de relativul invariabil *ceea ce: Minunat la marii ambițioși e / că realizează aproape*

*întotdeauna contrariul / **a ceea ce** și-au propus./* (Cioran, *Caiete* II: 192)

*Premierul și partidul său pierd **din credibilitate.** (...pierd **ceva** din credibilitate).*

Complementul secundar

1. **Complementul secundar** este unul dintre cei trei actanți ai unui verb tranzitiv trivalent (ceilalți sunt subiectul și complementul direct), care nu se realizează decât în prezența complementului direct: *Mă învață **limba română.**; Te ascultă **lecția..**; Crainica ne anunță **sosirea** trenului.* În absența complementului direct, acesta îi ia locul: *Învață limba română. Ascultă lecția. Crainica anunță sosirea trenului.* Puține verbe intră în această categorie: *a ruga, a învăța, a întreba, a asculta, a examina, a trece, a traversa, a sfătui, a povățui, a informa.* La unele dintre acestea, în româna actuală, se manifestă tendința înlocuirii complementului secundar cu complementul prepozițional: *Mă anunță / întreabă/ ascultă ceva = Mă anunță / întreabă / ascultă de(spre) ceva.*

2. Complementul secundar se realizează prin nominal neprepozițional inanimat în acuzativ: *L-a anunțat **ceva / un lucru / asta.**, Ne-a învățat **salutul / ceva / asta.*** Spre deosebire de complementul direct realizat prin nominal inanimat în acuzativ neprepozițional care acceptă substituția cu clitic pronominal, complementul secundar n-o acceptă: *Mă învață **limba română.** *M-**o** învață. , dar Învață limba română. **O** învață.; Te ascultă **lecția.** * Te-**o** ascultă., dar Ascultă lecția. **O** ascultă.; Crainica te anunță **sosirea** trenului. *Crainica te-**o** anunță.*

Faptul că cele două complemente, nediferențiate de gramatica tradițională, sunt diferite face imposibilă coordonarea lor: *Mă învață limba română. * Mă și limba română învață. * Învață mă și limba română. Te ascultă lecția. * Te și lecția ascultă. *Ascultă te și lecția.*

Construcția ternară a verbului *a anunța* cu complement secundar are o construcție sinonimă: *El mă anunță ora plecării.* = *El îmi anunță ora plecării.* La celelalte verbe din lista amintită, nu există o asemenea sinonimie: *Mă întreabă ceva. *Îmi întreabă ceva. Mă învață conjugarea. *Îmi învață conjugarea.*

3. **Clasa de substituție a complementului secundar** include:

- substantiv inanimat în acuzativ neprepozițional: *Te-a învățat **regulile.**, Te-a examinat **lecția.**, L-a trecut **clasa.**, O traversează **strada.***

- pronume în acuzativ neprepozițional: *Te învață **orice / asta.**, **Ce** te învață?, Nu știu **ce** te învață., Îl roagă **orice / altceva / ceva.**, Nu l-a rugat **nimic / cine știe ce.***

- infinitiv precedat de *a*: *Mă învață **a răspunde** civilizat., Te sfătuiește **a tăcea.***

- propoziție relativă: *M-a învățat **ce să fac / cu cine să lucrez / ce cărți să citesc / unde să merg / când să răspund / cum să procedez.***

- propoziție conjuncțională: *Te-a anunțat **că întârzie / să-l aștepți.**, M-a întrebat **dacă vin.**, L-a rugat **ca după o zi să-l anunțe.**, Te-a sfătuit **cum că nu e bine să...**, Cine nu-și învață copiii /^{SB} **să muncească**, /^{CSec} în realitate îi învață /^{PP} **să fure.**/^{CSec}* (Robert Frost, *N*, 1502, 6.04.2002) (Accept două soluții pentru subordonatele verbului *învață*: completive secundare, dacă admitem că verbul apare în construcția *învață pe cineva ceva*: *Cine nu-și învață copiii munca, îi învață furatul.* și completive prepoziționale, dacă admitem construcția *învață pe cineva cu ceva*: *Cine nu-și învață copiii cu munca, îi învață cu furatul.*).

Complementul indirect

1. **Complementul indirect** este un actant în grupul verbal, cu rolul tematic de destinatar / beneficiar al acțiunii verbale, reprezentat de clitic pronominal în dativ: ***Îți** oferă flori.*

Clasa de substituție are ca termen reprezentativ cliticul în dativ: ***Mi**-a scris., **Îți** explică ceva.*

2. **Termenii regenți** sunt:

- verbe și locuțiuni verbale la moduri personale și nepersonale. *GALR* le grupează în funcție de caracterul obligatoriu / facultativ al complementului. Complementul indirect este obligatoriu exprimat în grupul verbal: *a-i fi foame / sete / milă / dor..., a-i prii, a-i plăcea, a-i veni / rămâne / ajunge să..., a-i trebui, a-i conveni, a-i păsa, i se acri / urî / năzări / părea/ pune pata, a-i părea bine / rău, a-i sta bine / rău, a-i merge bine / rău, a-i da pace* ș.a.

Complementul indirect e un constituent facultativ în grupurile verbale cu centru: *a spune, a răspunde, a zice, a povesti, a se întâmpla, a se cuveni, a se adresa* ș.a.

Complementul indirect apare în grupul verbelor trivalente: *a da / a oferi / a trimite / a propune / a promite / a comunica* (ș.a.) *ceva cuiva.*

- adjective. Cele mai multe dintre adjectivele regente ale complementului indirect apar și în construcții sinonime cu complement prepozițional: (*obiect / individ*) *necesar / util / potrivit / adecvat / corespunzător /inferior / superior / anterior / posterior / ulterior / exterior / prealabil / favorabil / fidel / credincios / ostil / simpatic / recunoscător / antipatic / comun / specific / caracteristic / tipic / propriu / inerent / contemporan / accesibil / inaccesibil / contrar / refractar/ dator / familiar /potrivnic / paralel / indispensabil / prielnic / similar / propice* ș.a.

Ex.: *atitudine **favorabilă** discuției* vs *atitudine favorabilă pentru discuție; e **recunoscător** familiei* vs *e recunoscător față de*

familie; e ***dator*** *băncii* vs *e dator la bancă; situație* ***similară*** *aceleia* vs *situație similară cu aceea. ...să creeze un climat* ***favorabil*** *afacerilor cinstite, cât și practicării diferitelor profesiuni...(RL,* 3685, 7.05.2002)

- adjective participiale (ale unor verbe care se pot combina cu complement indirect): *permis, admis, interzis, dat, datorat, oferit, trimis, plăcut, substituit, cuvenit, făcut, propus, întâmplat, dedicat, arătat, spus, deschis, cunoscut, necunoscut, opus, cerut, apropiat, juxtapus, înaintat, comunicat, adresat, preferat, recomandat, acordat, destinat, sortit, predestinat, hărăzit, consacrat, devotat, închinat, deferit, restituit* ș.a.

Ex.: *medicament* ***interzis*** *cardiacilor; suma* ***datorată*** *băncii; o atmosferă* ***plăcută*** *tuturor; un ins cunoscut ție; premiul* ***acordat*** *filmului; condițională* ***juxtapusă*** *regentei* ș.a.

- adverbe (propriu-zise și provenite din adjective): *aidoma, asemenea, așijderea, întocmai, conform, potrivit, contrar, adecvat.* Ex.: *muncește* ***asemenea*** *tatălui; se poartă* ***conform*** *protocolului; scrie* ***corespunzător*** *normelor actuale; acționează* ***potrivit*** *situației* ș.a.

- interjecții: *na, bravo, vai (și-amar), pleosc, trosc, jap.* Ex.: ***Na-ți*** *cartea! Bravo lui!* ***Vai*** *mie!* ***Pleosc! / jap! / trosc!*** *o palmă copilului.*

6. **Clasa de substituție** include:

- substantive și substitute în cazul dativ (dublate sau nu de clitic pronominal în dativ):

Mariei îi *convine situația.; Nici un program nu conține limpezimea necesară* ***reintegrării*** *în societate. (N,* 8.10.2002);

Celor slabi*, scepticismul* ***le*** *este un sprijin eficace...(* Cioran, *Caiete* II, 180); ***Celor satirizați*** *pe scenă nu* ***le*** *e prea simplu să accepte...(EZ,* 27.04.2004); *...sediul Teatrului de Comedie a fost restituit* ***nu știu cui.*** *(EZ,* 27.04.2004); *Este un fel de reverență făcută* ***nu-se-știe-cui****...*(Liiceanu, *Ușa interzisă*: 53); *Omul /1 care s-a obișnuit /2 să fie condus, /3 nu-****și*** *mai dorește /1 să fie liber./4* (Jean-Jaques Rousseau, *N,* 18.03.2002); *Adevărul* ***le*** *folosește*

celor */1 care-l ascultă, /2 dar* ***le*** *face rău* ***celor*** */3 care-l spun./4* (Winston Churcill, *N,* 20.03.2002);

Lui / aceluia / alor tăi / nimănui / unuia *nu-i /* ***le*** *pasă.*

Primului / celui de-al doilea / ambilor i / le*-ar trebui câteva zile de vacanță.*; ***Aproapelui îi*** *datorezi credință.*

- grup prepozițional echivalent cu dativul, format din prepoziția *la* și un nume în acuzativ. Se folosește mai mult în limba vorbită: *Le- a dat bună-ziua* ***la doi / mulți / puțini / câțiva / toți /aceștia /oricine / unii*** *(dintre voi).*;

Le- a dat bună-ziua ***la doi / mulți / puțini / câțiva / toți / unii oameni(i).***; *Oferim cu ușurință ajutorul...****la*** *tot felul de* ***indivizi****...(Rlit,* 18, 2002).

În cazul numeralului cardinal cu funcția de complement indirect, construcția cu dativul are o semnificație diferită. Să se compare ***Le*** *dau* ***la doi*** *nota zece.* cu ***Le*** *dau* ***celor doi*** *nota zece.* În celelalte cazuri, construcția cu prepoziția *la* e sinonimă cu construția cu dativ: *Le dau la mulți / toți / câțiva / unii...nota zece. = Le dau multora / tuturor / câtorva / unora ...nota zece.*

Și acest complement indirect exprimat prepozițional este dublat prin clitic pronominal în dativ: ***Le****-a spus* ***la doi*** *că...*

- grup prepozițional cu prepoziția *către / către* după verbul *a zice,* într-o exprimare regională, învechită: *Zis-a muma* ***către mine****: Însoară-te, măi copile!*

- propoziție relativă introdusă prin pronume / adjectiv pronominal relativ și nehotărât în dativ:

Cui nu-i place dragostea */ Dumnezeu să nu i-o dea!/*

Oricărei persoane nu muncește *îi convine șederea.*

Asta îi convine ***oricui a lucrat.***

E o metodă recomandabilă / ***oricui are nevoie de verificare./***

Utilă ***oricărui absolvent se pregătește pentru examen,*** *cartea aceasta se mai găsește încă în librării.*

În limbaj neliterar, completiva indirectă este introdusă și prin pronume / adjective relative și nehotărâte precedate de prepoziția *la:*

La câți mi-au zis */ le-am spus / că nu vin.*

*I s-a pus pata / **la cine nu trebuia./***

*E dator / **la cine l-a împrumutat./***

*Casa le e deschisă / **la oricare le calcă pragul./***

- exprimat prepoziţional, prin nume precedate de prepoziţii, în cazurile acuzativ (*se teme **de tine***), genitiv (*a luptat **contra turcilor***), dativ (*scrie **corespunzător normelor** actuale*); prin forme verbale nepersonale cu prepoziţii (*analiza constă **în a identifica**, s-a săturat **de a-l aştepta***) sau neprepoziţional, prin forme verbale nepersonale care pot apărea însă şi precedate de prepoziţii sau pot fi înlocuite prin substantive echivalente semantic, precedate de prepoziţii (*s-a plictisit **aşteptând** = s-a plictisit de **a aştepta** = s-a plictisit **de aşteptat** = s-a plictisit **de aşteptare***).

*E **capabil / în stare** de orice; ...se poate considera **responsabil** de un mare rău făcut ţării sale*...(*EZ*, 3015, 16.05.2002)

Complementul prepoziţional

1. **Complementul prepoziţional** este un actant al grupului verbal, reprezentat de un grup prepoziţional format dintr-o prepoziţie şi un nume: *A apelat **la tine.*** Semantica acestuia este variată. *GALR* menţionează următoarele roluri semantice: pacient (*contez pe prieteni*), destinatar (*menite a reuşi*), beneficiar (*mulţumit de el*), sursă (*provine din familia X*), rezultat (*s-a prefăcut în piatră*), comitativ (*colaborează cu tine*) (*GALR* II: 425-426).

2.1. **Asemănări ale complementului prepoziţional cu complementul indirect**:

- sunt termeni subordonaţi verbului, adjectivului, adverbului şi interjecţiei, cu aceleaşi roluri semantice, asemănare care face posibilă, în unele cazuri, înlocuirea unuia cu celălalt: *Seamănă **cu tine.*** vs ***Îţi** seamănă. , E util **pentru om / omului.**, A procedat asemenea **cu tine. / ţie.**, Vai **de el / lui!***

- se realizează prin propoziţii relative: *Îi explic **cui are nevoie.** Lui Ion nu-i pasă **cui o să-i explice asta.***

- sunt compliniri obligatorii şi facultative: complementul indirect e obligatoriu : ***îmi** convine..., **îmi** prieşte*...şi facultativ: ***îmi** e cald, **îmi** e credincios,* la fel şi complementul prepoziţional este obligatoriu: *mizează pe..., echivalează cu..., se pretează la..., recurge la..., conform cu*...şi facultativ: *e gelos pe..., a găsit înţelegere la colegi, vai de tine...*

2.2. **Deosebirile dintre cele două complemente** constau în:

- complementul prepoziţional are realizare prepoziţională, verbală nepersonală şi propoziţională conjuncţională, iar cel indirect se realizează numai / şi prin clitic pronominal în dativ;

- regimul sintactic este diferit: cazual, adică dativul pentru complementul indirect (şi construcţia cu *la,* echivalentă dativului) şi prepoziţional (acuzativ, genitiv) pentru complementul prepoziţional;

- la nivelul realizării propoziţionale, complementul indirect se poate exprima doar prin propoziţie relativă, cu pronume sau adjectiv relativ / nehotărât compus cu *ori-*, în vreme ce complementul prepoziţional se poate exprima şi prin subordonată conjuncţională.

Concluzia: cele două complemente sunt diferite, de aceea nu pot forma un complement multiplu: ***Lui Ion** nu-i pasă **de nimic.** *Lui Ion nu-i şi de nimic pasă. **Ţi**-am vorbit **despre el.** *Am vorbit ţie şi despre trecut.*

3. **Termenii regenți** sunt:

- verbe și locuțiuni verbale prepoziționale. *GALR* oferă o listă a acestora, organizată în funcție de prepoziția impusă de verb. Precizările făcute în legătură cu aceste verbe se referă la verbele omonime, dintre care unul e prepozițional, celălalt, nu (*Contează faptele*...vs *Contez pe tine*) și la caracterul obligatoriu, respectiv facultativ al „restricțiilor selecționale" ale acestor verbe (*op.cit.*, p.421-423) (*Ion se bazează pe tine / pe cine știe / * cum să.../ *unde să...* vs *Ion se gândește la tine / cum să facă / ce să facă / că nu e bine...*)

Cred că puține verbe sunt strict prepoziționale (*a adera la, a consta în, a se baza pe, a se bizui pe, a miza pe, a rezida în, a recurge la, a se repercuta asupra* ș.a.), cele mai multe însă beneficiază de posibilități combinatorii variate, dintre care cea mai frecventă rămâne cu un grup prepozițional (*apelează la mine / apelează când.../ apelează să...; s-a săturat de minciuni / să audă asta / dintr-o înghițitură / cu felul întâi; se teme de întuneric / să greșească / dacă nu ai ajuns...; seamănă cu tine / semănați ca două picături de apă; se pretează la astfel de lucruri / nu se pretează să jignească / albul se pretează unor spații publice; Contează pe ajutorul.../ Contează ce faci, nu ce spui; Asta rezultă din discuția.../ Rezultă că trebuie să...; A amestecat varul cu apă / Le-a amestecat / Amestecă cele două lichide; Succesul depinde de muncă / - Accepți? – Depinde cum mă veți plăti!; S-a îndrăgostit de el / Cum l-a văzut, s-a și îndrăgostit.; Zmeul s-a prefăcut în stană de piatră. / S-a prefăcut că nu mă vede.; Te predispune la visare / Te predispune să visezi; A participat la întrunire. / Participă unde e solicitat.* etc.). Ca și în cazul altor actanți (complement direct, indirect, secundar), trebuie să se admită caracterul obligatoriu, dar și facultativ al exprimării acestora.

- verbe bivalente cu complement indirect și complement prepozițional: *a-i păsa de, a i se urî / acri cu, a-i plăcea de, a-i părea bine / rău de* ș.a. Cu ajutorul acestora, se probează cât se

poate de bine diferența dintre complementul indirect și cel prepozițional. Deși dependente de același verb, complementele nu pot fi coordonate, pentru că sunt diferite: *Îi place de tine. *Place îi și de tine., Îi pare bine de cunoștință. *Îi și de cunoștință pare bine.* vs *Ioanei și Mariei le-am explicat..., Mă tem de hoți și de intriganți.*

- adjective propriu-zise și participiale: *apt, capabil, plin, gata, demn, conștient, dependent, independent, asemănător, pretabil, paralel, corespunzător, echivalent, dornic, purtător, sigur, convins, lipsit, diferit, depărtat, apropiat, rezultat, provenit, bazat, bizuit, introdus* ș.a. Se pot face aceleași observații ca și la verbe: omonimie (*plin de apă / plin cu apă / sală plină; persoană demnă de încredere / persoană demnă*), posibilități combinatorii variate (*corespunzător cu situația / situației; dornic de succes / să reușească; sigur de el / ce spune; convins de / că...; provenit dintr-o familie / de unde ești tu*), exprimare obligatorie sau facultativă a complementului prepozițional (*dependent de droguri; lipsit de apărare* vs *cană plină, persoană independentă, străzi paralele*).

- adverbe: *aproape, departe, înainte, concomitent, asemenea, paralel, proporțional, simultan, privitor, referitor, relativ, conform, întocmai* ș.a. Și în privința acestora, se pot face observații asemănătoare: omonimie (*stă aproape* vs *e aproape gata*), posibilități combinatorii diverse (*aproape de final / aproape să termine...; înainte de plecare / (ca) să plece; asemenea cu tine / ție; conform cu planul / planului*), exprimare obligatorie sau facultativă a complementului prepozițional (*declară privitor la deplasare..., scrie conform cu regulile*...vs *acționează simultan, procedează întocmai*).

- interjecții: *vai de mine!, ia uite la tine!, halal de ei!, Doamne ferește de necaz!*

4. **Clasa de substituție** include:

- grup prepozițional format din prepoziție și un nume (substantiv sau substitut). Cele mai frecvente prepoziții impun acuzativul (*de, la, în, din, pe* ș.a.), iar câteva, genitivul și dativul

exprimat numai prin clitic pronominal (*împotriva, împotrivă-i, contra, contra-ți, asupra, asupră-mi*). În legătură cu prepoziția *pe*, Gabriela Pană Dindelegan stabilește trei tipuri de construcții, în care aceasta apare ca „regim al verbelor și al unor grupuri verbale cu caracter fix, al adjectivelor, al substantivelor de proveniență verbală și adjectivală:

a) *a avea ciudă* ***pe****, a se baza* ***pe****, a se bizui* ***pe****, a conta* ***pe****, a insista* ***pe****, a se înfuria* ***pe****, a se mânia* ***pe****, a pune accent* ***pe****, a pune stăpânire* ***pe****, a se răzbuna* ***pe****, a se supăra* ***pe;***
b) *gelos* ***pe****, invidios* ***pe****, înfuriat* ***pe****, mânios* ***pe****, sigur* ***pe****, supărat* ***pe;***
c) *gelozia* ***pe****, insistența* ***pe****, supărarea* ***pe***."

Numele precedate de *pe* care au ca regent construcțiile a), b) îndeplinesc funcția de complement indirect prepozițional, iar cu regent c), atribut substantival sau pronominal prepozițional. (Dindelegan 1997 b).

Dintr-o luptă *mică nu r e z u l t ă o glorie mare.* (Sofocle);

...omul nu se poate l i p s i ***de divagații*** *utopice...*(Cioran, *Caiete* III, p.29);

V a i ***de omul*** */1 care, atunci /2 când zeii l-au abandonat, /3 nu mai are altă resursă decât orgoliul!/4* (Cioran, *Caiete* II, 77);

Lumea se î m p a r t e ***în*** *două* ***felii*** *distincte.* (*N*, 150, 16.05.2002);

Scriitorul i n d i f e r e n t ***la toate****, nepăsător și secătuit sfârșește ca gramatician.* (*ibidem*, p.116);

S-ar zice /1 că materia, i n v i d i o a s ă ***pe viață****, o spionează /2 ca să-i descopere punctele slabe /3 și s-o atace în clipa /4 când se așteaptă mai puțin./5* (*ibidem*, 129);

Șansa surâde celor /1 ce nu c o n t e a z ă ***pe ea./2*** (Aldoux Huxley, *N*, 25 iulie 2002);

Nu-i totul pierdut/1 cât ești n e m u l ț u m i t ***de sine./2*** (*ibidem*, p.114);

Trag după mine toate tarele Europei centrale – ca pe un dulce blestem, /1 ***contra căruia*** *nu vreau /2 și nici nu pot /3 să l u p t./4* (Cioran, *Caiete* II: 118) [*contra căruia* e complement prepozițional în P_4, dar apare ca element de relație în P_2.]

- verbe la moduri nepersonale:

Se t e m e ***a declara*** *totul.*

De când mă știu, /1 am îmbrățișat doar cauze pierdute – me n i t e **a fi pierdute.***/2* (*ibidem*, 181)

Când te s a t u r i ***de schiat,*** */1 visezi odihna./2*

Înainte s u f e r e a m ***de a duce*** *o existență anonimă de student străin și îmbătrânit...*(Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*: 34)

În noua gramatică academică, nu se admite realizarea complementului prepozițional prin verbe la gerunziu cerute de verbele regente: *a se sătura, a se plictisi: (nu) se mai satură de avere / de bunătăți / de privit / de vorbit / de teorie/ de mâncat / de dansat /* ***dansând****... se satură cu o înghițitură / cu firimituri / cu ce mănâncă / cu ce are...; se plictisește de manele / de computer / de declarații / de ele / de stat degeaba/ de colindat /* ***colindând***. Marina Rădulescu Sala interpretează drept **predicativ suplimentar** gerunziul subordonat acestor verbe prepoziționale, fără însă ca în capitolul despre predicativul suplimentar să apară această realizare, fie și cu ajutorul vreunui exemplu (în schimb, la p. 427, supinul cu funcția de complement prepozițional apare după același regent: *a se plictisi*). În opinia mea, complinirea prepozițională a celor două verbe e obligatorie, prin urmare, consider că gerunziul, supinul și infinitivul subordonate acestor verbe au funcția de complement prepozițional. De altfel, posibilitatea înlocuirii oricăruia dintre cele trei moduri nepersonale cu un substantiv prepozițional pledează pentru interpretarea dată: *S-a săturat / plictisit* ***așteptând / de așteptat / de a aștepta.*** *= S-a săturat / plictisit* ***de așteptare.***

În gramatica tradițională, supinul din exemple de tipul *Se întoarce* ***de la scăldat / de la arat / de la cules.*** e interpretat drept circumstanțial de loc. Trebuie să notăm că natura verbală a secvențelor subliniate e mai evidentă în prezența unui determinant neatributiv: *Se întoarce* ***de la cules*** *m e r e /* ***de la scăldat*** *î n r â u.* În prezența unui determinant atributiv, admitem existența substantivelor provenite din verbe la supin: *Se*